BIBLIOTECA NAZ.LE
XXVI*
B
51
NAPOLI

116
B
85

B

Digitized by Google

Empt — 1 — 4 —

C

116
B
85

ex dono Avunculi
J. Catzij.
∞ DC XIL.

Vlitius

MARCI ZVERII BOXHORNII

QVAESTIONES ROMANÆ.

Quibus ſacri & proſani ritus, eorumque cauſſæ & origines, plurima etiam Antiquitatis monumenta, eruuntur & explicantur.

Accedunt

PLVTARCHI

QUÆSTIONES ROMANÆ, Gr. Lat.

CVM

ejuſdem ZVERII BOXHORNII *Commentario.*

BIBLIOTECA NAZIONALE DI NAPOLI

LVGDVNI BATAVORVM,
Ex officinâ DAVIDIS LOPES de HARO.
cIɔ Iɔ c XXXVII.

Nobiliſsimis, Ampliſsimiſque

VIRIS,

JOHANNI à MATHENESSE, Domino in Mathenes, Reviere, Opmeer, Souteveen, &c. ex Equeſtri Ordine ad Præpotentum Ordinum Hollandiæ Comitia delegato.

JACOBO CATS, Equiti, eorundem Ordinum Conſiliario & Syndico ſupremo.

JOHANNI CAMERLING, Equiti, Reipub. Delphenſis Syndico;

Curatoribus Academiæ Leidenſis.

JOHANNI à GROENENDIICK,
GERARDO à LANSCHOT, Med. Doct.
GVILIELMO à MOERBERGEN, M. Doct.
ROBERTO à ROSSEM,

Curatorum Collegis, & Conſulibus Reipub. Leidenſis.

JOHANNI à WEVELICHOVEN, J. C. ejuſdem Reipub. Syndico digniſſimo, & Curatoribus Academiæ à Secretis.

QUemadmodum multi ætate noſtra ſunt, Nobiliſsimi Viri, à quibus ſive ignorantia ſive contemptu præcipua rerum & eruditionis negliguntur; ita nos, qui fructum ſtudiorum experimur, tanto animoſius ſæculi ſcelus ſupergredimur; & aliorum pertinacia nondum conſtantiam noſtram diſiecit. Stamus adhuc immoti; & de mortalium ineptiis, ringente licet invidia, feliciter triumfamus. Ac ut hunc ardorem noſtrum aliorum ignorantia, vel ignorantiæ delinimenta exſtinguant, nunquam ſiverit Deus immortalis. Nec nos primi hoc malo laboramus. Omnis quippe ætas ignava ejuſmodi nomina ſemper tulit. Sed nec unquam defuere, qui aut ſuſciperent litterarũ defenſionem, aut ſpernerent cõtemptum. Nec

à ma-

Digitized by Google

à magnis exemplis adeo defecta eſt hæc ætas, ut erectas, excitatas, majores ſæculo mentes haud poſsit exhibere. quibuſcum ut comparandi non ſumus, ita famam in poſteros pretium ſtudiorum opperimur; & preſentibus uti, vel contemnere, inter ſolatia habemus. ſtuporem ſuum illis relinquentes, qui omnem præclaram eruditionem aut ignorare aut odiſſe decreverunt; qui privatim degeneres, in publicum exitioſi, nihil hominis præter corpus habent. Me quidem hic animus, aſsiduus, indefeſſus, nunquam deſtituet; qui ut in omnium bonarum artium amplexum præceps ruit, ita de ſucceſſu non deſperat; qui ut ignorantiam ſuam non neſcit, ita eam expugnare indies contendit; qui ut in æſtimandis eruditiſsimis quibuſque

 nemi-

nemini cedit, ita ad eorum exemplum magis magiſque ſe componit; qui denique quidquid poteſt liberaliter impendit. Quod & vos teſtor, & meminiſſe poſteros volo. qui ſatis memoriæ meæ tribuent, ſi quæ ſæculum hoc in odium vertit, quanquam exigua, majora me ſemper voluiſſe crediderint. Ceterum hujus ardoris noſtri fructum, opus hoc, vobis jam & publico conſecramus. Non tam ritus & ceremonias Antiquitatis Quiritium Romanæ, quam cauſſas eorum & origines explicamus. quod ætate noſtra neglectum veterum quorundam exemplo auſi ſumus. Nihili enim eſt quid factum ſit ſcire, niſi etiam quare factum ſit intelligamus. Vt enim illud tantum delectat, ita hoc docet. Fruſtra autem amænitates ſectatur, qui ſimul ad uſum

non

non adtendit. Et facillime docetur, qui inter delitias ex ijs quod profuturum eſt diſcit. Nihil profecto tam leve, tam ridiculum in veterum Romanorum ſive publicis, ſive privatis inſtitutis, quod rationem ſuam ſibi non includat. Ratio autem fere omnis ad ſapientiam vel civilem, vel quæ ex uſu vitæ privatæ ſerio inculcandam eſt comparata. quod vel illa oſtendunt, quæ hoc opere perſequuti ſumus. In quibus explicandis ut commiſſa quædam eſſe ipſi non dubitamus, ita id diligentiam noſtram laudi non exemerit. Facile enim eſt in tantis pene ſepultæ Antiquitatis tenebris cæcutire. Et id peritiſsimis fere uſu venit. Quibus quam veniam ipſi dedimus, nobis hercle denegari non velimus. Vt enim ab ijs nonnunquam diſſentire debuimus,

ita

ita modeſtiam noſtram maledicendi ſtudio onerari paſsi non ſumus. Longe aliter atq; illi, quorum ſcripta ſummorum hominum contumelijs referta cum faſtidio paſsim leguntur. Vobis autem, ampliſsimi Viri, hunc fœtum meum ſiſto. Non quod ſplendori veſtro parem præſumam; cum non adeo indulgens ſim pater, ut perfectum fœtum à vitioſo vel abortu non diſtinguam: nec ſpe præmij, qui pro innata quantilli ingenij mei liberalitate venales Muſas alijs obtrudere, quas ſæpe inviti emunt, inter prima ſæculi dehoneſtamenta ſemper exiſtimavi: nec etiam quod veſtris in me meritis hoc pacto reſpondere me poſſe confidam. Quippe mihi juveni admodum, eum locum in Academia veſtra deſtinaſtis, in quo poſitus ambitioſis nonnullis, in qui-

quibus nunc evehendis nunc deprimendis quotidie Fortuna jocatur, majorem me puto. In cultu enim ſtudiorum noſtrorum id omne eſt, quod illi miſere affectant, & ſubinde non conſequuntur. Iactent opes ſuas, ut lubet, nos, quotiens vacat, cum Cn. Lentulo quater millies ſeſtertium numeramus. Loquantur quas gerunt ſive togæ, ſive militiæ primas dignitates, nos ne quidem hac parte minores ſumus. Vt enim de cæteris jam non dicam, nunquam nobis aditus præcluſus eſt ad Rempub. Romanam, &., ubi bellum delectat, ſine periculo cum Scipione Carthaginem expugnamus. Verum hoc tantum nunc ago, ut induſtriam meam veſtro in me favori poſſim approbare. quam nunquam in me paſſus ſum languere; mihi potius, quam Aca-

demiæ veſtræ defuturus. quæ ad priſtinum ſplendorem ſuum jam fere eſt eluctata, poſt miſeram ſolitudinem illam & vaſtitatem, quam graſſantis peſtilentiæ tabes, qua major nunquam incubuit, nuper conſciverat. Et ut illam fugere coacti tunc fuimus, ita pro gloria ejus & incremento alacriores nunc ſtamus. Valete, Nobiliſsimi Viri, & huic homini imponite, quidquid eum exſequi poſſe exiſtimatis. Lugd. Bat. cIↃ IↃ cxxxvi. Aug. viii.

Nobilit. Veſ. & Ampl.

dicatiſſimus

MARCVS ZVERIVS BOXHORNIVS.

Candi-

Candido & Benevolo

LECTORI
S. P. D.

EX quo bonarum litterarum ſtudia, oppreßa diu & neglecta, ſuperioribus ſæculis inſtaurata ſunt, Amice Lector, plerique eruditorum in Antiquitate Romana eruenda illuſtrandaque præclaram operam poſuere. At vero vix tentatum illis, quod hoc opere aggreſsi ſumus. In quo, præter alia, id potiſsimum agere inſtituimus, ut origines ſacrorum profanorumque rituum, & quod per eos olim denotatum, pro viribus ingenij noſtri erueremus. Inter antiquos, ut de Plutarcho, quem hic etiam habes, nunc non dicam, Marcus Varro idem argumen-

tum in libris Aetiologicis, ſive Cauſſarum, diligenter eſt perſequutus. cujus operis non niſi nomen, & levia quædam fragmenta, quæ apud Servium exſtant, ad nos perveniſſe ſeriò dolemus. Quod ipſum Caſtori etiam evenit; cujus non ſemel meminit Plutarchus: qui inſtituta Romana cum Pythagoricis ſingulari volumine contendit. Numa enim Pythagoræ ſectator, primus fere rituum, præſertim ſacrorum, conditor fuit. qui proinde ad diſciplinam Pythagoræ commodiſsime referri potuere. Et horum quidem exemplum in hoc commentario noſtro Quæſtionum Romanarum ſequuti ſumus. In quibus fere conjecturis innitimur, &, quod Plutarcho etiam viſum eſt, ſæpe interrogando reſpondemus. Aliter enim ſacra hæc non conſtant. Sic ut multa adhuc ſuperſint, in quibus alij ingenium ſuum poſsint exercere. Nec enim tam felices ſumus, ut omnia, nec interea etiam tam infelices, ut nihil nos aſſequutos exiſtimemus. Si autem non ingrati fuerint

hi

hi labores mei, animus eſt Commentario de ſupellectile Romana *de ſtudijs antiquitatis porro bene mereri. Cui operi prodeſſe poterit, quæ Neomagi eſt Pinacotheca eruditiſsimi viri* Iohannis Smithij; *quam cimelijs & monumentis Antiquitatis Romanæ inſtructiſsimam, ex nobiliſsimo* Conſtantino Hugenio, *doctrina & ingenij incomparabilis viro, nuper audivimus. Cujus in hanc rem elegiam longe venuſtiſsimam heic exhibere voluimus; ut qui in Italia & alibi terrarum ſunt eruditi, intelligant quid ex Belgio noſtro poſsint exſpectare.*

DEfuncti cinis Imperii, grandæva ſupellex,
  Parva peregrino relliqua Roma ſolo;
Fruſta deûm, putres Genii, fumoſe Penatum
  Horror, & ararum ſic quoque ſancte lapis;
Crinibus in nodum tortis, fera ſigna, Sicambri,
  Quæ deriſerunt qui timuere Patres;
Fibula decepti toties jam fabula vulgi,
  Annule, quem fracto gemma nitore decet;
Arma virûm, phaleræ, mage nunc deflebilis urnæ
  Teſta frequens, laceræ lampades, oſſa, ſtyli;
Veſtigata diu pedis uncia, trita fritillo
  Teſſera, pertuſo debilis ære lebes;
Gutte, triens, phialæ, Setini cara lagenæ
  Vitra, Saguntino pocula ficta luto;
Ridiculi periamma Dei, bene nupta ſigillo
  Clavis, inaſſueti cymbala fiſſa ſoni;

Numme ſitu preſtans, vili venerande metallo,
Qvem ſenium, rarâ ſorte, virere facit;
Cara ſtrues carie, regina pecunia certe,
Quæ Regum titulos reddis, & hos pecudum:
Vobis, theſauri, fumos & inania rerum
Et maris & terræ viſcera poſthabeo.
Nec ſatior viſis tamen; en, quicumque voracem
Creditis aſpectu paſcier, eſurio.
Nec moveor tactis, nihili eſt tractata rubigo,
Sollicita nihili teſta voluta manu.
Ardet ab amplexu totius avara metalli
Mens magis antiquæ noctis inire ſpecum;
In ſæcli penetrare ſinus, in viſcera veri
Ire iuvat, te, te, Roma, priore frui.
Quis genii genius, quæ diis reverentia, quæ dos
Propria, quæ lapidi victima, thura, merum;
Cur aurita ſiet rufi perſona Batavi,
Quâ quondam, quâ nunc parte Sicamber aret:
Quâ lacerârit acu qualem, cui fibula veſtem
Vinxerit, unde ſagum ſtrinxerit, unde togam;
Annulus in dextrâ quando, quâ fulſerit, in quâ,
Fulmina non nocui ſanguinis, arma virûm;
Qua phaleras geſtarit equus, quas flebilis urna
Relliquias trunco carmine muta notet,
Lampas ad humanos quæ non deſcenderit uſus,
Cui magis in cultu, cui minus apta Deûm;
Vixerit æternæ, tantum ſe paſta, lucernæ
Flammula, an inviſæ larva ſit illa rei;
Oſſeus argenteo num ceſſerit, hic aurato
Ipſo vertendus ſub Cicerone ſtylus,
Rettuleritne parum cui ſe præberet arandam
Nacta cedro dignam cera beata manum;
Vnde ſat inventi conſtet pedis uncia, de qua
Non dubiam faciat marmore ſumpta fidem;
Quâ ſe parte cubi damnoſa canicula, quâ ſe
Felici dexter ſenio prodiderit;
Aretina quid antiſtent quibus inter amicos
Lautus erat Tuſcis Porſena fictilibus;
Qui calices, qui non vili de pulvere nati,
Quod Surrentinæ leve toreuma rotæ;
Vnde ſit exanguem Lemures timuiſſe Priapum,
Quem, puto, nec vivum tota Suburra timet;

Quæ promi fuerit, quæ duræ denſa novercæ,
  Quænon moroſi pandula clavis heri;
Acra Celænæos lugentia matris amores
  Quanta Corinthiaci præda ſonora iuvet:
Quis nummo pretium Conſul, quotus arroget annus,
  Quid ſibi ſerratus, biga, quadriga velit;
Quis ſolidum, quâ parte crepet, cui lamina fucum
  Fecerit, aut ferrum in viſcera condiderit,
Quì referat rerum dominos, quì fronte Quiritem
  Præferat heſterno ſordidus ille ſitu;
Quo ſpiret non falſus Otho; quot curta Tribunos
  Puncta, quotum Imperium cæca litura probet;
Cur magis hunc illo firmet conſulta ſenatus
  Gratia, an argenti pluris an æris honos;
An pretium utrivis duplicârit miles inauri,
  An proba miſſilium pondera, forma, valor.
Singula noſſe juvat, juvat omnia; & omnia jam, jam
  Singula perſpiciens omnia percipio:
Erudit incautum priſci facundia Smithi,
  Ambiguoque piam præſtat ubique facem.
Inviſi Romæ Smithi, quem Roma ſuperſtes
  Si videat, civem non neget eſſe ſuum.
Nunc age, qui rerum tot ad hæc portenta ſtupebas,
  Omnibus hoc unum rarius hoſpes habe;
Largitur dominus quod non habet, integra mecum
  Auſero, quæ lacera hic aut mutilata vides:
Exeo non ſatur, & ſatur exeo; Roma nequivit
  Auro, quam pepulit Smithius aure famem.

Et ita quidem magnus Hugenius noſter; qui rudera iſta Antiquitatis Romanæ adeo accurate exponit; ut quaſi præſentia oculis noſtris uſurpare videamur. Vale, Lector, & inſtituto noſtro fave.

S I L V A

I N

MARCI ZVERII BOXHORNII,

Iuvenis Clariſſimi,

QVÆSTIONES ROMANAS.

ALbanos obſeſſa timet dum Leida furores,
Baldæique minas, dum millia pabula præbet
Dira fames, qualem poßet vix ferre Saguntus,
Peſtiferæque lues Erebo; cum Pallade Phœbus
Advenit, & media templum ſibi fabricat urbe.
Candida quo vigeat pietas; quo jura Quiritum
Det tabulis inſculpta Solon; Epidaurius herbas
Quo trutinet, morboſque abigat; quo regula veri
In Sophiæ ſtet fixa manu; quo Græcia quicquid
Quicquid Arabs, Solimæque tegunt ſapientia dictet.
Scilicet hoc pretium fidei pater eſſe Deorum,
Auriacuſque volunt, Batavis à numine ſummo
Numen honorandum. Tutelam ſuſcipit ædis
Douſa, togaque ſagum commutat, & igneus ultra
Oceanum docti transfundit murmura cantus.
Nec fluit ex illo retro ſublapſa Lycæi
Gloria; durat adhuc clarum per ſecula nomen,
Oſtentatque viros, quorum mens inclyta famam,
Et laudis ſpolia ampla meret. Quos Heinſius inter
Eminet, ille ſuo Phœnix pulcherrimus ævo.
Priſcaque cui Druidum nutat Salmaſius arbor,
Germinibus librata ſuis. Suadæque medulla

Cuneus

Cunæus, *Themidiſque decus. Scriverius & cui*
Pulchra Palatina circumundiquè tempora lauro
Bilbilis incinxit, *Muſæ ſervator Iberæ.*
Vernantes ſed enim poſtquam ſolertia meſſes
Prævenit, *& juvenis toti miracula mundo*
Boxhornl mens dia facit, *linguæque ſeniles*
Grandiloquæ dulci promit moderamine curas,
Majorem ſolito ſibi ſe natura tremiſcit,
Et proprium veneratur opus, *geniumque potentem*
Suſpicit, *ac tantas labenti robore vires.*
Quodque videt vidiſſe negat, *niſi forſitan axem*
Cynthius, *atque citos valuit compeſcere currus*,
Dum lucis remoratur iter ; Clymeneïa proles
Quam nimium ſubitis olim turbaverat horis.
Et Scytha feſtini paſſim legit ipſe laboris
Pignora, *nec vaſti reſtat pars cultior orbis*,
Quo non rumor abit, *patrio ſub ſidere Belgam*
Vivere, *qui famam primævo flore juventæ*
Solis ab occaſu Solis metitur ad ortum.
Hæc vero monumenta decus, *tituloſque parare*,
Si fuerant non ante, *queunt ; quibus abdita doctis*
Hactenus Auſoniæ monſtrantur rudera gentis,
Marmoribuſque patent inſculpti nomina ritus.
Hertam Teuto colit, *lucent delubraque ſilvis*
Herculeas exſtructa faces. Deus uritur aris,
Seu Maguſanus, *ſeu vult Tricoſius haberi.*
Hic Cybelen mors atra timet. Felicior illic
Fit puero Fortuna Iovi. Matriſque pateſcunt
Idea ſimulacra Deûm. Lar mœnia ſervat
Publicus, *& comites aſſumit curia Conſos.*
Ælia nec mulier, *nec mas eſt Lælia Criſpis*,

Nec ſexu (nihil & tamen omnia) gaudet utroque,
Et vitam ſub morte premit. Medicamine nullò
Progeniti Phœbo nymphaque Coronide morbos
Dextra fugat. Larvam noctu ſpectare mariti
Vxor avet, fatoque ſuo lachrymabilis addi.
Sarcophagus num ſit peregrinus quæritur Orcus.
Olibij preſſo latitat ſub ceſpite flammans
Lychnus humi. Digitum defuncti diſſecat orbus
Ante rogos ſummumque Vale. Barbata Cythere
Dicitur; exequijs ſuccedunt gaudia ſponſi;
Nuptaque lanatos vittis adjungit amictus,
Inſuetum ſcanſura torum. Nil cetera refert
Scribere, quæ grandi componit pagina libro:
Relliquiaſque dapum menſis ſervaſſe vetuſtas
Fertur, & ardentes non exſtinxiſſe lucernas.
Oedipus, implicitæ ſolvens ænigmata Sphingis
Tot tricas ſolviſſe nequit. Lua panditur uni,
Clauſaque Boxhornî retinet myſteria pectus.

IANUS BODECHERUS BANNINGIUS.

IN

IN

Doctiſsimi Viri,

MARCI ZVERII BOXHORNII,

Eloquentiæ Profeſſoris Clariſſimi

QVÆSTIONES ROMANAS.

MAxima jam noſtro ſuccreſcit gloria Belgæ,
Quodq; olim potuit vix petiiſſe, videt.
In Batavos tandem deduxit Leyda Quirites,
Belgaq; nunc Romam reſtituiſſe poteſt.
Plaudit Eques, plaudunt jucunda voce Batavi,
Atque rediſſe ſibi tempora docta putant:
Tempora quæ veteri componat Scaliger ævo,
Dum reducem Romam, maxime Marce, facis.
Deſine graſſari per mille pericla juventus;
Leyda tibi Romam, qua capiare, dabit:
Sed priſcam tibi Leyda dabit. quam ſuſpicit, ipſa,
Et pater agnoſcit Romulus eſſe ſuam.

ROD. NYPOORTIVS, I. C.

Errata Typographica.

PAG. 4. a.l. 12. del.*&c.* Pag. 8. a.l. 20. *tabe*. Pag. 18. a. l. 14 *Eindius*. Pag. 92. a. l. antepenul. *facit*. Pag. 107. a. l. penult. *Forte*. Pag. 3. b. l. 4. τὸ. Pag. ead. l. 10. τὸ. Cætera quæ in accentibus, & ſimilium fere litterarum commutatione feſtinantibus operis commiſſa diligentiæ lectorum relinquimus.

MARCI

MARCI ZVERII BOXHORNII

QVÆSTIONES ROMANAE.

QVÆST. I.

Quid ſibi vult lapis Herculi Maguſano inſcriptus?

EXSTAT hodie, inter cætera Romanæ antiquitatis monumenta, lapis Herculi Maguſano inſcriptus hoc modo;

HERCVLI
MAGVSANO
M. R. R. I. M. F. F. I. V. I. S.
TERTIVS
V. S. L. M.

Quid ſibi velit Hercules Maguſanus (ita enim legitur, non *Marcuſanus*, ut alij tradunt) & qua de cauſſa ita nominatus, quærunt eruditi. Quorum conjecturas, ut & noſtram priuſquam exſequamur, paullo altius quædam ſunt repetenda. Inſcriptio igitur hæc antiqua, quam nunc exhibuimus, & illuſtrandam ſuſcepimus, Weſtcappellæ, qui pagus eſt

in eà Zelandiæ inſula, quæ Walachria appellatur, à Philippo Burgundo, qui Oceano tunc temporis præfectus erat, anno poſt natum Chriſtum CIↃ IↃ XIIII. reperta eſt, ut teſtatur non indiligens Batavicarum antiquitatum ſcrutator, Gerardus Noviomagus, in epiſtola, quam de Zelandiæ ſitu ad Sebaſtianum Ciriacinum, ſive Siericzeenſem illo, quem proximè jam diximus, anno perſcripſit. *Walachriam*, inquit *à Gallia denominari perſuaſit mihi vir Princeps, Philippus Burgundus, Oceani præfectus, qui & hoc anno Weſtcappellæ marmor repperit* HERCVLIS *nomine vetuſtiſſimis inſcriptum litteris: quare & Herculem aut ibi aliquando appulſſe, aut Zelandiam Herculi ſacram fuiſſe aſſerere nititur. Quod à vero, meo judicio, non longe abeſt.* Weſtcappella autem pagus prope Vliſſingam eſt mari objectus, cujus violentiæ validiſſimum aggerem opponit, cum quo regio tota aut ſtat, aut cadit. Nomen habet ab ædicula ſacra, ſive ſacello, & poſitu verſus occidentem. Adeo ut mirari ego ſatis non poſſim aretalogos noſtrates tam ſuave commentum prætermiſiſſe, quod mihi ſcribenti hæc ſeſe offert. Nempe pagum hunc ex eo nominatum, quod in eo poſitum olim ſacellum eſſet, in quo Herculi, cui devota & ſacrata tota regio dicitur, divini honores deferebantur. Valde mihi in hoc commento placerem, niſi in illud ſæculum incidiſſem, quo ejuſmodi ineptiarum ſatias coætaneos meos cepit. *Credibile eſt*, inquit Noviomagus, *Herculem in Zelandiam appulſum.* Riſum vix poſſum continere. Cauſſa tamen non eſt, cur ſoli illi debeam ſuccenſere, cum temporibus ſuis, & ingenio uſus ſit. Illa enim ætate ſcripſit, quâ ſepultæ aut ignotæ gentium origines & antiquitates ad fabuloſa initia, Trojanos ut plurimum & Herculem, referebantur. Trojani quippe ſedibus expulſi relliquias ſuas, quæ Græcorum vim effugerant, ad omnes terrarum oras tranſmiſere. Hercules autem ad purgandum orbem fataliter natus, totum illum peragravit. Nempe quæ pro fabulis olim tradita, pro certis

& con-

& confeſſis majorum ætas accepit. *Niſi autem in Zelandiam appulſus Hercules ſit*, addit idem Noviomagus, *certe tota regio numini ejus & majeſtati fuit devota.* Habet hoc majorem ſpeciem veritatis, ſed ſpeciem tantum, ut mox dicemus. Singulæ enim gentes ſingulos & peculiares Deos ſuos habuere, quorum fidei & tutelæ rem publicam committebant. Dij alij communes, alij ſingularum nationum proprij fuerunt. Sic diſtinguit M. Furius Camillus lib. 5. apud Livium in eâ oratione, quâ conſilia eorum, qui relicta Roma Veios migrandum putabant, graviter reprehendit. *Vrbem*, inquit, *auſpicato inauguratoque habemus conditam. Nullus locus in eâ non relligionum Deorumque eſt plenus. Sacrificijs ſolemnibus non dies magis ſtati quam loca ſunt, in quibus fiant. Hos omnes Deos publicos privatoſque, Quirites, deſerturi eſtis?* Communium Deorum meminit vetus lapis, quem è Fulvij Vrſini ſcedis deſcripſit Gruterus pag. 3. auguſti operis Inſcriptionum antiquarum.

IOVI . O. M.
FORTVNÆQVE
MELIORI. . AVG
ET . DIS. DEABVS
QVE. COMMVN
IBVS . M. GELLIVS
STEPHANVS . IVN
CVM . STEPHANO. PATRE
DOMV. TERTIANA. EX
DIRVTION. RESTIT. DEDICARVNTQVE.

Dij publici appellantur in antiqui marmoris inſcriptione, quæ exſtat pag. CVI. ejuſdem operis, num. 3.

DEIS . PVBLICIS
SACRVM
C. CÆSIVS SABINVS.

Inter Deos communes ſive publicos præcipue Iuppiter &

Fortuna habebantur. Vnde & ille Deorum hominúmque pater eſt appellatus. Quo facit illud Themiſtii in oratione ad Valentem de pace. *Homerus*, inquit, *quoties Iovem nominat, non Græcorum tantum, Barbaris excluſis, patrem, ſed plenius, Divum hominumque parentem vocat. Quiſquis itaque Principum, qui in terris agunt, non Romanis (id eſt, qui in orbe Romano ſunt) ſolum ſe patrem exhibet, ſed & Schytis: hic Iovis æmulus eſt & hominum amator*, &c. Fortuna autem OMNIPOTENS, & PVBLICA appellatur in Inſcriptionibus antiquis, quod illa non aliter, atque Iuppiter ipſe, nihil à providentia ſua curaque alienum habeat. Qui Dij tamen aliquando peculiares facti, certas ob cauſſas certis epithetis adjectis, &c. Vt *Iupiter* cum *Capitolinus* atque *conſervator poſſeſſionum Roſciorum*, & *Cuſtos Auguſtæ Taurinorum*, & aliter nominatur. Vt Fortuna, cum *conſervatrix horreorum Galbianorum, Flavia, hujus diei, ſecunda Cæſaris*, & ita porro, appellatur. Dij igitur publici & omnium, peculiares fiebant, ſi non omnibus nec in omnibus, ſed quibuſdam, & in quibuſdam vim ſuam probaſſent & favorem. Dij autem peculiares erant, qui à ſingulis nationibus ſingulari & peculiari cultu afficiebantur. Patrii non ſemel appellantur in Inſcriptionibus antiquis; Vt Pag. CCCCLXXXIV, ubi DII. PATRII. N. ſive NEAPOLITANI diſertim habentur. In fragmento lapidis antiqui, qui Ranzani, ditionis Brixianæ, & pag. CVII, num. 3. legitur, DII PATERNI dicuntur.

DIS . PATERNIS
SVRGASTEO
MAGNO
PAI . . . RO
. . . . R. .
Q. . M. . TRV. . ON
V. S. L. M.

Erant autem Dij patrij, ſive paterni duum generum. Qui-

dam cæteris quidem communes, ſed majore, quam alibi, relligione culti; ſive quod virtutem eorum & favorem magis quam cæteri experti, ſive quod ibi aut nati dicerentur, aut educati. Ita in veteri lapide ſcriptum; APOLLO MAIOR MVNICIPVM REGINORVM IVLII. Alij tutelares quibus gentium & urbium ſalus peculiari & arcano ritu dedicata. Quanquam unuſquiſque præter genium cuſtodem, Deum etiam habuerit tutelarem. Et hoc ex lapide antiquo apparet, qui in propyleo templi Hazakienſis legitur.

MERCVRIO ET MINERVAE
DIIS TVTELARR. S.

Et huc refero omnes inſcriptiones certis diis à privatis dedicatas, quorum aut ſemper, aut tunc peculiariter favorem vel conſequi volebant, vel erant conſequuti. Nam aut ex voto natæ, poſt rem bene geſtam; (unde totiens repetita formula V. S. L. M. *votum ſolvit libens merito.* Nemo autem votum ſolvit, niſi nata & accepta conditione, qua vovit) aut ante eam, magna & bona ſpe, collocatæ. Et tunc ſervire hominibus dii dicebantur. Unde Iuvenalis Satyr. X. ubi de Xerxe agit,

Quiſquam huic vellet ſervire deorum?

Sic ſingula collegia, & eandem artem profeſſi, ſuos Deos habuere. Singulis etiam familiis ſolenne & ſingulare ſacrum fuit. Quod docet Fabius ea oratione, de qua proxime dixi, *Quam*, inquit, *par veſtrum factum, quod in obſidione nuper, in egregio adoleſcente Fabio non minore hoſtium, quam veſtra admiratione conſpectum eſt, quum inter Gallica tela digreſſus ex arce ſollemne Fabiæ gentis in colle Quirinali obiit? An gentilitia ſacra ne in bello quidem intermitti, publica ſacra & Romanos Deos etiam in pace deſeri placet? & Pontificem flamineſque negligentiores publicarum religionum eſſe, quam privatus in ſolemni gentis fuerit?* Locus totus adſcribendus fuit, quia id, de quo agimus, inprimis probat.

Apparet ex eo, gentilitia & publica ſacra, privatas & publicas relligiones, Deos Romanos & Fabiorum diſertim diſtingui. Sed hæc obiter ad illuſtrandam antiquitatem. Nunc de Dijs tutelaribus gentium agimus. In his illud peculiariter obſervabant veteres ut gentem aliquam aut urbem expugnaturi, eos evocarent, ut ex gente illa aut urbe emigrarent. Quamobrem & nomen patriorum Deorum vulgo ignorabatur ne hoſtibus ejus invocandi aut evocandi occaſionem præberent. Rebus adverſis Dii patrii diſcedebant. Virgilius:

Exceſſere omnes adytis, ariſque relictis
Dii, quibus imperium ſteterat, id eſt, paterni.

Rebuſ autem feliciter geſtis redire credebantur. Vnde Silius lib. VIII. de bello Punico,

——Placavimus iras
Cœlicolum. Redeunt Divi.

Quod jam nemo neſcit. Et ſic Germanis Dij alij communes, alij ſingularum inter eos gentium proprij fuere. Vnde apud Tacitum Hiſtoriarum lib. 4. *Tencteri Rheno diſcreta gens, miſſis legatis, mandata apud concilium Agrippinenſium edi jubent. Quæ feròciſſimus è legatis in hunc modum protulit: Rediſſe vos in corpus, nomenque Germaniæ, communibus Deis, ſed præcipuo Deorum Marti grates agimus.* Propriorum paſſim meminit idem Tacitus libello de moribus Germanorum. Hercules inter communes Germanorum Deos fuit. Tacitus ibidem: *Herculem ac Martem conceſſis animalibus placant.* Ex quo loco fruſtra probare conatur Philippus Cluverius lib. I. Germaniæ antiquæ cap. XXVIII. coluiſſe Germanos idem numen duobus, Herculis ſcilicet & Martis, nominibus. Fruſtra dixi. Contrarium quippe vult Tacitus cum utrumque diſertim diſtinguat. Nec ad rem facit, quod ex Macrobij Saturnaliorum lib. I. cap.

XII. producit. Vbi verba ſunt: *Salios Herculi libertate doctrinæ altioris, adſignat Virgilius: quia is Deus & apud Pontifices idem qui & Mars habetur.* Apud Romanos ita ſe res habuit, igitur etiam Germanos. Lepidum hercle & ridiculum argumentum, quo ſi omnes uti velint, idem brevi omnium gentium erit inſtitutum. Vt omittam quod verbis Macrobij fuerit abuſus dum eò refert, ubi locum non habent. Aliud eſt de ipſo Deorum apud vulgum cultu, aliud de eorum arcanis atque interpretatione agere. Romæ diverſa Herculis & Martis ſacra, templa, & proinde etiam Dij diverſi. Sed qui inter Quirites cura & ſcientia ſacrorum præſtabant per Herculem & Martem eiuſdem numinis diverſam vim atque poteſtatem indicari non ignorabant. Vnde non abſque cauſſa addit Macrobius: *apud Pontifices habetur.* Sed hoc præter inſtitutum: de quo uberius alias, cum bono Deo, agemus. Conſtet modo Herculem cultum fuiſſe apud Germanos. Quod quomodo accipiendum paullo accuratius excutiemus, & tanto quidem libentius, quo magis ad illuſtrandam veterum paganorum relligionem facit. Mirum enim alicui prima fronte poſſet videri, quomodo Herculis, ut & Mercurij, Martis, aliorumque Deorum nomina Romana fuerint apud Germanos. Quamobrem ſic ſtatuendum. Quod Theologiam ſive relligionem gentium ſpectat, eam ubique locorum apud omnes parem fuiſſe. Quotquot tandem fuere & naturæ ſimul & Deorum varietatem invenere. Cum enim ad verum naturalium rerum auctorem non poſſent penetrare, illæ ipſæ pro numinibus ubique habitæ ſunt. Et in hanc rem præclare D. Paulus cap. I. epiſt. ad Romanos μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ψεύδει, καὶ ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα. Adeo ut πολυθεΐα omnis nata ſit ex rerum, quæ à natura ſunt, & videntur, diverſitate. Idem hic paganorum omnium conſenſus. Solum in nominibus, & nonnullis ritibus agnoſcimus diſcrimen. Ritus alii & alij, pro populo-

rum & ingeniorum in ijs varietate. Nomina quiſque ex lingua ſua deſumpſit, quibus tamen idem, quod alijs nominibus alibi locorum, denotabatur. Δημήτηρ apud Græcos, Ceres apud Romanos, Oſyris & Apis apud Ægyptios, eadem numina, quanquam nominibus diverſis, eidem rei, agriculturæ dico, præeſſe credebantur. Et ſic in cæteris etiam ſe res habet. Quæ etiam cauſſa cur peregrina ſacra aliæ gentes non difficulter ſint amplexæ. Præcipue autem Romana. Forſan quod omnium gentium Deos ſibi voluerint demereri, cum omnes ſtatuiſſent ſubjugare. Quod tanto faci ius, quanto magis cum aliarum gentium ſacris Romana conſpirabant. Solam Iudæorum relligionem non amplexi, cum cæteras omnes probarent. In cujus rei cauſſam accuratius mihi intuenti duplex videtur. Prima eſt, quod gentium ſacra exſecrati ſemper fuerint Iudæi. Quamobrem quæ Iudæorum deteſtati pagani. Secunda eſt, quod divinus cultus, qui apud Iudæos obtinebat, plane à gentium relligione eſſet alienus. Vtramque illam rationem non obſcure innuit Tacitus lib. 5. Hiſtor. vbi de urbis Hieroſolymitanæ extremis agit. *Plurimi*, inquit, *auctores conſentiunt, ortâ per Ægyptum tale quæ corpora fædaret, Regem Occhorim* (nomen videtur ex Pharaonis nomine corruptum) *adito Hammonis oraculo, remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum*, Iudæos, *inviſum Deis alias in ſterras evehere juſſum.* Et mox: *Moſes ut ſibi in poſterum gentem firmaret, novos ritus, contrarioſque cæteris mortalibus indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos ſacra. Rurſum conceſſa apud illos, quæ nobis inceſta.* Et: *Inſtituta eorum ſiniſtra, fæda, pravitate valuere.* Et tandem paullo poſt: *Non quidquam prius Judæi imbuuntur, quam contemnere Deos, eruere patriam*, & quæ ibi porro ſequuntur. Idem ergo gentilium omnium in ſacris inſtitutum. Nomina Deorum diverſa, pro linguarum diverſitate, ſed res eadem. Sic ut facile jam poſſit videri, quomodo Herculem divino cultu affeciſſe Germani dicantur.

Non

Non apud eos in uſu Herculis nomen (ne quis erret) ut nec Mercurij, Martis, aut aliorum numinum, prout vocabantur à Græcis vel Romanis, ſed idem numen, quod ijſdem apud Germanos, quibus apud Græcos Romanoſque præeſſe credebatur. Niſi forſan Romani, cum viderent à Germanis Deum nomine *Her* hoc eſt domini (id enim eorum lingua deſignat) coli & compellari, ſtatim Herculem ſuum eſſe exiſtimarint. Et Herta Dea, quam ab omnibus relligioſe cultam dicit Tacitus, forſan ex eodem vocabulo apud Germanos nominata. Quod mihi hæc ſcribenti in mentem venit, & ſe probat, improbandum denuo, ubi intellexero alijs non perſuaderi. Nec enim ignoro argumenta ejuſcemodi admodum eſſe imbecilla, ſæpe etiam inepta, ut ſubinde ſatis non poſſim mirari adeo iis inſiſtere quoſdam inter eruditos. Quidquid ſit, cum Romani vel ſimilem numinis alicujus formam, vel pares ritus, vel alia Herculis apud ſe ſacris affinia viderent, Herculem Germanos coluiſſe in litteras miſere. Quod eleganter *Deos interpretari* dixit Tacitus lib. de moribus Germanorum. *Apud Nabarvalos*, inquit, *antiquæ relligionis lucus oſtenditur. Præſidet ſacerdos muliebri ornatu: ſed Deos interpretatione Romani Caſtorem Pollucemque memorant*. Aliquando tamen gentilitia nomina retinebant, ut Hertæ, Teutatis, Hæſi, aliorumque. Forſan quod talia hæc numina, ut nullorum apud Romanos numinum, cultui, ſacris reſponderent. Quanquam interea nolim diffiteri, potuiſſe aliquando fieri, ut per aſſidua cum Romanis bella commerciaque quædam ſacrorum ab iis inſtituta. Deorumque Germani acceperint nomenclaturas. Cum enim parem gentes omnes amplexæ ſint relligionem, ſicut paullo ante probavimus, haud difficulter in ſacra & ceremonias Romanorum Germani concedere potuerunt.

tuerunt. Quod ſubinde etiam factum. Nam & quidam ex Germanis ad ſacerdotia allecti â Romanis. Quod vel unum exemplum Segimundi, Segeſtis filii, ſacerdotis creati apud aram Vbiorum, liquido ſatis oſtendit. Tacitus lib. 1. Anna!. *Addiderat Segeſtes legatis filium, nomine Segimundum, ſed iuvenis conſcientia contabatur. Quippe anno, quo Germaniæ deſcivere, ſacerdos apud aram Vbiorum creatus ruperat vittas, profugus ad rebelles.* Nam & in provinciis aræ atque templa, in quibus miles ſacris operam daret, conſtituta. Quo facit inſcriptio, quæ videtur Lugduni, & legitur pag. XIII. Inſcrip. Antiq.

IOVI. O. M.
Q. ADGINNIVS. VRBICI. FIL.
MARTINVS. SEQ.
SACERDOS. ROMÆ. ET. AVG.
AD. ARAM. AD. CONFLVENTES.
ARARIS. ET. RHODANI.
FLAMEN: II. VIR. IN. CIVITATE.
SEQVANORVM.

Et Dianii in Hiſpania;

M. LVC. IOVI.
VOT. SOL.
IDEMQVE. TEMPL.
D. D.

Ex quo præterea etiam apparet ædiculas potius in provinciis excitatas fuiſſe, quam magnifica & vaſtæ molis templa. A privato enim hoc eſt dedicatum. Quæ cauſſa quoque cum tot Romanarum arcium veſtigia in provinciis adhuc exſtent, ut nullę vel raræ admodum ædium ſacrarum relliquiæ videantur. Enimvero hæ tanti operis non fuere, ut

ut in hanc ætatem poſſent durare. Niſi etiam (conjecturis quippe hic inſiſtendum) propagata paſſim relligione Chriſtiana, ejus antiſtites diruenda paganorum templa curarint. Quod non ſemel factum, ſi ſtandum ſit fidei eorum, qui acta & hiſtorias Sanctorum in litteras miſerunt. Sed & inter milites provinciales ſacerdotes fuere. Sodalis Titij meminit marmor vetus, quod legitur Budæ in inſula Leporis & refert Gruterus pag. Inſcrip. x i x.

DIIS.
CONSERVATORIBVS.
GEMINIVS. CAPEL
LIANVS.
LEG. AVG. PR. PR. SOD.
TITIVS.

Nec enim in caſtris ab uſu religionis Deorumque cultu vacare miles debebat. Sic ut nemini mirum aut alienum poſſit videri, factum tandem progreſſu temporis, ut ſacris Romanorum ſeſe præbuerint Germani. Teſtantur conditores vitarum Sanctorum, primos relligionis Chriſtianæ antiſtites & propagatores, cum Germaniam ab idolorum cultu ſtatuiſſent purgare, paſſim in ſilvis Iovis, Martis, Mercurii, Herculis, aliorumque omnium numinum Romana ſimulachra & ſtatuas repperiſſe. Quod ſi verum eſt, quemadmodum cauſſa non eſt cur in dubium vocare debeamus, ea quæ diximus, imprimis probat. Sed tempora diſtinguenda. Herculem Romanum, modo & ritu Romano, poſtea demum longo uſu & exemplo militis Romani Germania amplecti potuit, & venerari. At cum dicit Tacitus Germanos Herculem conceſſis animalibus placaſſe, non de ſacris Romanis, quæ recepta à Ger-

manis, ſed propria & à majoribus per manus tradita Germanorum circa Herculis cultum relligione agit. Adeo ut nemo debeat ſuſpicari primum Herculis ſacrum & nomen à Romanis ad Germanos eſſe derivatum. Deum ſimilem Herculi ſuo apud Germanos Herculem interpretati ſunt Romani: quemadmodum ſatis ſuperque jam oſtendiſſe nos arbitramur. Atque hæc quidem de Herculis apud Germanos ſacris neceſſario dicenda fuere; ut ex iis liqueret quomodo Herculem Germani dicantur coluiſſe, quomodo etiam inter eos qui nunc Zelandi vocantur, peculiari relligione eum potuerint venerari, ut quidem vult Noviomagus, ſed tamen probare non poteſt. Quod ex inſcriptione hac aſtruere id velit, omnino alienum eſt & ineptum. Quid ſi enim aliunde huc advectus ſit lapis? Quod adhuc quotidie fieri videmus. Quid quod non à Germano, ſed uno ex militibus Romanis ſit dedicatus, ut nomen ipſum ſatis oſtendit? Quid quod communi totius gentis nomine non ſit conſtitutus? Adeo ut huic ſententiæ nemo, qui ſanum modo ſinciput habet, poſſit adſentiri. Et profecto facilius mihi quid non ſatis probet oſtendere, quam quid revera aut fuerit, aut non fuerit adſeverare. Reſtat jam ut de Maguſani cognomento aliquid dicamus. Quod tamen commode fieri non poteſt, niſi quædam in anteceſſum de attributis Deorum apud paganos fuerint prolata. Et certe diſquiſitio hæc plurimum lucis conferet ad percipiendas ſacras inſcriptiones Romanas, quæ inter potiſſima monumenta antiquitatis, cui illuſtrandæ hoc opus eſt deſtinatum. Quanta vis ſit ſuperſtitionis, & quantopere illa invaſerit gentium relligionem nemo eſt, qui ignorat. Quemadmodum autem relligionis eſt Deum pura caſtaque mente venerari (quod paſſim inculcant paganorum veterrimi) ita pro-

proprium ſuperſtitionis pompa non neceſſariarum formularum & rituum ſeſe onerare. Adeo ut non ſine cauſſa Plato ſuperſtitionem Deorum adulationem nominarit. Quippe ſicut adulator eorum ſibi neceſſitatem imponit, quæ neceſſaria non ſunt, ita ſuperſtitione occupatus ea Diis defert, quibus non eſt opus Hinc nata illa pompa ſacrorum, & varietas ceremoniarum, & tot infinita attributa nominaque Deorum. De his autem nunc propius agendum. Ita de Diis pagani judicabant, quemadmodum ipſi erant animati. Vnde quæcunque in vita humana uſu veniunt, Diis adſcripſere. Multitudo nominum inter ſplendoris majeſtatiſque indicia olim, quemadmodum etiam hodie, fuit. Vnius ſyllabæ aut nominis ſervos, tria nomina nobiliorum nemo eſt, qui neſcire poteſt. Nec aliter cum Diis actum fuit. Ad numinis majeſtatem nominum multitudinem plurimum conferre exiſtimabant. Quod ſalſe ridet Lucianus in Timone ubi de Iove agit: Locus digniſſimus eſt, qui adſcribatur, & huc inprimis facit. Ω Ζεῦ, inquit, φίλιε καὶ ξένιε καὶ ἑταῖρε, καὶ ἐφέστιε, καὶ ἀστεροπητὰ, καὶ ὅρκιε καὶ νεφεληγερέτα, καὶ εἴ τι ἄλλο οἱ ἐμβρόντητοι ποιηταὶ καλοῦσι, καὶ μάλιστα ὅταν ἀπορῶσι πρὸς τὰ μέτρα. τότε γὰρ αὐτοῖς πολυώνυμος γινόμενος, ὑπερείδεις τὸ πῖπτον τοῦ μέτρου, καὶ ἀναπληροῖς τὸ κεχηνὸς τοῦ ῥυθμοῦ. Id eſt: *Iuppiter Philie, hoſpitalis, ſodalitie, domeſtice, fulgurator, juris jurandi præſtes, nubicoge, grandiſtrepe, & ſi quod aliud tibi cognomen attoniti Poëtæ tribuunt: maxime cum hærent in verſu. Nam tum illis tu multi nominis factus, carminis ruinam ſiſtis, metrique ſupples hiatum.* Quod profecto dentem habet. Imo qui accurati in precibus ſuis eſſe volebant, vix ullo tam multorum nominum prætermiſſo, Deos Deaſve compellabant. Sive quod illa coacervatio attributorum venerationis aliquid aut Majeſtatis conferret, ſive quod ignorarent, quo potiſſimum no-

mine cælites delectarentur. Quo ſpectant illæ Apuleij preces, quæ exſtant ſtatim in principio lib. xi. Metamorphoſeon, ubi Deam Lunam ſic alloquitur; *Regina cæli ſive tu Ceres alma frugum parens originalis, quæ repertu lætata filiæ, vetuſtæ glandis ferino remoto pabulo, miti commonſtrato cibo, nunc Eleuſiniam glebam percolis, ſeu tu cæleſtis Venus, quæ primis rerum exordiis ſexuum diverſitatem generato amore ſociaſti, & æterna ſobole humano genere propagato, nunc circumfluo Paphi ſacrario coleris: ſeu Phœbi ſoror, quæ partu ferarum* (Ita editio Vulcanii. Neceſſario legendum eſt, *fœminarum*) *medelis lenientibus recreato, populos tantos educaſti; præclariſque nunc veneraris delubris Epheſi, ſeu nocturnis ululatibus horrenda Proſerpina, triformi facie larvales impetus comprimens, terræque clauſtra cohibens, lucos diverſos inerrans vario cultu propitiaris: quoquo nomine, quoquo ritu, quaque facie te fas eſt invocare*, &c. Exempla alia paſſim occurrunt apud auctores, quæ partim collegit magnæ diligentiæ & eruditionis vir Barnabas Briſſonius lib. 1. Formularum. Qui tamen fallitur, dum putat Romanos omnes eorum numinum, quæ invocabant ac venerabantur, appellationes precationibus ſuis complecti ſolitos fuiſſe. Qui enim hoc fieri pote? Quam miſera hic & operoſa diligentia fuiſſet requiſita? Quomodo etiam vulgo de ſingulis Deorum Dearumve cognomentis potuit conſtare? Vix ipſos Pontifices ſatis huic rei, in tanta appellationum copia, crediderim pares fuiſſe. Vtar exemplis à Briſſonio allatis; & quid ex iis elici poſſe mihi quidem videatur, paullo accuratius, niſi fallar, exponam. Quæ ex poëtis aliiſque auctoribus deſumpta nihil eorum hic probant, quæ vulgo, aut ſacerdotibus uſitata. Nam oſtendandi ingenii & eruditionis, & elegātię cauſſa adhibita ſunt. Vulgo uno & ſimplici nomine compellaſſe numen erant contenti. Nec quid ultra requirebatur. Pontifices tamen paullo accuratio-

ratiores cum ſollennes inſtituerent precationes. Vnum aut alterum epithetum uſurpabant. Cætera hac formula complectebantur: SEU QUO ALIO NOMINE APPELLARI VOLVERIS. Sic Servius ad lib. IV. Æneid. tradit Pontifices precari conſueviſſe hoc modo; IVPPITER OMNIPOTENS SEV QVO ALIO NOMINE APPELLARI VOLVERIS. Vel etiam vulgo id Deo Deæve nomen adſcribebant, quo vis numinis indicata ad id præſtandum, quod petebatur. Parturientes Iunonem Lucinæ, nuptias contrahentes Cinxiæ nomine compellabant.. Et hoc probe oſtendit Martianus Capella, ubi Philologiam ita ad Iunonem preces convertentem inducit: *Iuno pulcra, licet aliud nomen tibi conſortium cæleſte tribuerit, & nos à juvando Junonem, unde & Iovem dicimus, nominemus: ſeu te Lucinam, quod lucem naſcentibus tribuas, ac Lucetiam convenit nuncupari. Nam Fluoniam, Februalemque ac Februam mihi poſcere non eſt neceſſe, cum nihil contagionis corporeæ ſexu intemerata pertulerim. Iterducam & Domiducam, Vnxiam, Cinxiam, mortales puellæ debent in nuptias convocare, ut earum & itinera protegas, & in optatas domos ducas, & cum poſtes ungent, fauſtum omen affigas, & cingulum ponentes, in thalamo non relinquas. Opigenam te, quas vel in partus diſcrimine, vel in bello protexeris, precabuntur. Populoniam plebes, Curitim debent memorare bellantes. Hic ego te Aëriam potius ab aëris regno nuncupatam voco.* Quæ verba præterea adhuc quædam huc facientia me docent. Primo perſuaſum paganis numina aliter in cœlo à Diis, aliter in terris à mortalibus nominari. Diſertim enim nomen Iunonis, quod apud homines receptum, iſti, quod in conſortio cœleſti uſurpatum, opponitur. Secundo licuiſſe unicuique nova Deorum Dearumve ephitheta comminiſci, talia dico, quæ cum eorum vi & poteſtate quadrabant. Quemadmodum Aëria Iuno hic vocatur.

catur. Ex qua licentia vulgi ſubinde factum, ut quæ alterius numinis propria alii ſint attributa. Quod non mirandum in gentibus, quibus tanta varietas & incertitudo relligionis. Sic Minerva medicinæ præſes dicta in veteri lapide, qui exſtat pag. LXXXI. Inſcrip. Antiq.

MINERVÆ
MEMORI
COELIA. IVLIANA
IND.VLGENTIA
MEDICINARVM
EIVS. INFIRMITATE
GRAVI LIBERATA
D. P.

Niſi pro ſuppoſititia inſcriptio hæc ſit habenda. Ego nihil affirmare audeo, & juvenili meo judicio tantum non credo. Videant qui in caſtris litterarum noſtrarum veterani, quibus emunctæ magis purgatæque ſunt nares. Niſi forte Cœlia Iuliana mente ad tempus capta, rationis infirmitate laboraverit, poſtmodum autem ſibi reſtituta, Minervæ, velut ſapientiæ & rationis præſidi Deæ, lapidem hunc dedicarit. Conjectura modo eſt, quam, cum ineptam aliis videri intellexero, ſtatim ubi licuerit ipſe expungam. Quidquid ſit, cognominum varietate in Diis ſuis delectati ſunt pagani. Quod tractum à Iudæis, ut jam pridem obſervatum eruditis. Attributa quædam communia, quæ nemo neſcit, ut *Deus*, *dominus*, *ſanctus*, *pollens*, aliaque infinita. Quædam propria, nata ex multitudine ſpecierum, ut loquitur Apuleius libro de Mundo ubi de Iove agit; *Cum ſit unus*, inquit, *pluribus nominibus cietur. propter ſpecierum multitudinem, quarum diverſitate fit multiformis*, *& a juvando Iuppiter dicitur: quem*

ζῆνα Græci, quod vitæ noſtræ auctor ſit, rectiſſime appellant. (Saturnum etiam illi Κρόνον quaſi χρόνον quemdam inceptum ab origine, interminum ad finem tempus appellant,) Fulgurator, & Tonitrualis, & Fulminaris, & jam Imbricitor, & item dicitur Serenator. Et plures cum Frugiferum vocant, multi urbis Cuſtodem, alii Hoſpitalem Amicalemque, & omnium officiorum nominibus appellant: Militaris, & Triumfator, & Propagator, (Malim legere, *Propugnator*, & ſic in lapide antiquo mentio ÆDIS IOVIS PROPUGNATORIS. Et idem reſtituendum haud dubie in fragmento inſcriptionis, quæ exſtat Veſunæ Petrocoriorum; IOVI PR...... PAC. &c.) *Tropæophorus, & multo plura ejuſmodi apud Aruſpices & Romanos veteres inveneris.* Propria igitur quædam aut numinum, aut hominum reſpectu. Quod ad ipſa numina, ut *Apollo Granius, Attis Menotyrannus, Virgines, Matres, Matronæ, Sol Hierobus, Sol Mythra, Fortunæ Antiates, Ianus ad theatrum Marcelli.* Quæ aliquando ſimpliciter poſita, ut *Ardoinna* pro *Diana*, *Deus Fulgurator* pro *Jove*, *Lucina* pro *Iunone*, *Nortia* pro *Fortuna*; Quod ad homines, ut *Annona Auguſti Ceres, Attis populi Romani, Bellona Rufiliana, Concordia Collegii Bractearioruminauratorum, Dii & Genius Rhodonis, Diana Valeriana, Dii Deæque hujus loci, Fortuna bona domeſtica, Genii Cæſarum, Genius T. Attilii Vrbiani, Hercules comes & conſervator Dominorum noſtrorum; Iunones Iuliæ & Sextiliæ*, atque ita porro. Cætera enim peti poſſunt ex Indice Inſcriptionum, quo attributa Deorum Dearumque, quæ in lapidibus & tabulis antiquis, accurate continentur. Inter Herculis autem propria cognomina, inter alia trita & vulgaria, *Saxanus, Gilius, Jovius, Tricoſus, Ælianus, Maguſanus.* Saxani nomen ex eo natum exiſtimaverim quod in ſaxeto coleretur. Vt *ſaxetanus* dixit Martialis lib. 7.

Quum ſaxetani ponetur cauda lacerti.

Et eundem Herculem ſaxanum puto cum eo qui *in petra* in antiquo monumento nominatur. Exſtat autem hoc Mediolani in lupanari publico;

HERCVLI
IN. PETRA. SACR.
C. CALVISIVS
SECVNDINVS
VI VIR. IVN. DECVR.
ITEM. Q. ARAM.
V. S. L. M.

Iovius vocatur forſan, quod filius Jovis ex Alcmena. Sicut alibi in veteribus lapidibus *Iuppiter Cœlius*, & *Solis Æſculapius* dicuntur. Porro vir eruditione & nobilitate illuſtris Iacobus Lyndius cap. VIII. lib. I. Chronici Zelandiæ, quod nuper in vulgus emiſſum eſt, pluribus de Maguſani cognomento agit. Exiſtimat autem ille Herculem in Walachriam, Zelandiæ inſulam, aliquando conceſſiſſe, atque in ea fanum ſive arcem ejus fuiſſe. Quod profecto quomodo ſatis probari poſſit, ego non video. Quæ de Herculis peregrinatione fabuloſa paſſim narrant auctores, nemo eſt qui non legit. Quibus tantam fidem habeo, quantam illis, quibus non credo. De fano Herculis idem dicit Abrahamus Ortelius, in Theſauro Geographico. Ad quem, ne ſingula exſcribam, lectorem meum remitto. Addit idem in nummo Poſtumi, qui Tranſ-Rhenani hujus limitis dux, & Galliarum præſes fuit ſub Valeriano, quemadmodum diſertim Trebellius Pollio teſtatur; mentionem Hercvlis magvsani exſtare. Fanum Herculis in Zelandia, necne fuerit aut abnuere aut adſeverare non poſſum. Nec lapis iſte hoc probat. Alia autem teſtimonia non ſunt, quibus id nobis queat per-

perſuaderi. Maguſani cognomentum à Goëſa Zelandiæ non ignobili civitate derivatum facile mihi eſſet aſſerere, ſi aut urbs illa tantam antiquitatem præferret, aut mendacio ejus gloriæ ſtatuerem velificari, aut ætas hæc ineptias probaret. Quanquam interea non abnuerim Herculem ſic nominatum à loco, cujus veſtigia hodie non habemus. Quemadmodum infinita Deorum Dearumque ſunt attributa, in quorum rationem penetrare non poſſumus, partim quia pleraque, ex quibus nata, jam omnino periere, partim quia in ſcriptis antiquorum mentio eorum non exſtat. Dicam interea libere, quod ſentio, & fas mihi ſit in tanta caligine per conjecturam ſi non verum, certe quod vero ſimillimum eſt ariolari. Cum aliter atq, aliter inſcriptionem hanc legerint eruditi, alii nempe MARCUSANUS, alii MAGUSANUS, quidam PRIMUS, alii Notis ſingulariis, idque ob litteras jam exeſas fere, & præ vetuſtate fugientes, ſæpe mecum cogito, an non pro HERCULI MAGUSANO ſcriptum fuerit HERCULI MAGNO SANCTO, quod à priore lectione tam longe non abit. Hoc ipſum tamen quo minus probem facit nummus, de quo jam dixi, in quo HERCULES MAGUSANUS dicitur, ſi modo recte legerint & exceperint eruditi. Quidquid ſit, miles Romanus Herculi tanquam cuſtodi & conſervatori ſuo lapidem hunc libens meritoque dedicavit. Enimvero Deum hunc poſt Martem militibus bello præ cæteris opitulari perſuaſum olim fuit. Quo faciunt tot marmora antiqua, & inter cætera illud, quod Malaccæ in Hiſpania videtur:

Q. SERVILIVS. VULNERE
SERVATVS. HERCVLI DEO
INVIC. SING. AEREVM EX

 VOTO.

VOTO. POS. PROPE. MARTEM
ARGENT. IN. MAGNA
ARA.

Quodcunque enim fortitudine & virtute ſe probat, id in Herculis tutela eſſe credebatur. Illa autem in bello potiſſimum eſt opus. Belli proinde præſtes & militum patronus Hercules: qui ex eo etiam *Invictus, Defenſor, Magnus Cuſtos, Potens, Victor* in monumentis Romanorum appellatur.

QVÆST. II.

Quare Hercules Tricoſus in antiquo marmore nominatur?

EST & illud vix obvium alibi Herculis cognomen, quod Romæ in Capitolio ſub ejus Dei ſigno tale legitur;

ALCMENÆ. IOVIS. ET. MAGNI. FORTISSIMA. PROLES
TRICOSVS. SVBITO. POST. MEA. FATA. VOCOR.

Animus mihi eſt exquirere, quid ſibi velit *Hercules tricoſus*. Et primo quidem ſic exiſtimabam; tricoſi nomine hominem vafrum, callidum & denique ex dolis omnibus conſutum denotari. Nimirum à tricis connectendis. Quippe Hercules tot & tam ſæpe laudatos labores ſuos artibus quibuſdam confeciſſe videbatur. Sed interpretatio hæc diſplicere cœpit, ex quo in mentem venit, Herculem à ſimplicitate paſſim ab antiquis commendari; Vnde *minime vaſer* dicitur Senecæ in Apocolocynthoſi, ubi de artibus Claudii agit:

Et

Et impoſuerat Herculi homini minime vafro, niſi fuiſſet illic Febris. Placidus vocatur in vetéri inſcriptione, quæ eſt Romæ:

HERCVLI. PLACIDO
IABOLENVS. AVG. LIB.

Nec deeſt ratio, cur hoc creditum olim fuerit, ſi recte & ſerio cogitemus. Quemadmodum enim virtutis eſt, ſemper agere quod agendum, & eo modo quo oportet, ita cum dolo conjuncta virtus bonum quidem agit, ſed non ſicut agere debebat. Hoc autem à ſimplicitate illa veteri & cordata omnino abhorrebat. Vtriuſque, illius quidem in Hercule, hujus vero in Vlyſſe, exemplum dare nobis voluerunt antiqui. Quare alter iſte *duplex* & *doloſus* ab Horatio, *inventor*, & *hortator ſcelerum*, & *fandi fictor*, & *artificis ſcelus*, & *pellax* à Virgilio paſſim nominatur. Per tricoſum igitur Herculem, vafrum aut callidum non ſatis commode intelligi poſſe exiſtimamus. Nec eo opus eſt, dum aliud, veriſſimum illud, meo quidem judicio, ſeſe offert. Tricoſus idem eſt, ac ille, qui nullius amplius uſus, vim ſuam & robur diutius non poteſt probare. Et ſic veteres Gloſſæ interpretantur; *Tricoſus* Ἀχρεῖος, Ἔκλυτος, Λαγγώνδυς. Atque ita Hercules merito poſt fata tricoſus nominatur. Quamdiu vixit par omnibus aut major fuit: poſtquam fato conceſſit, ſubito ſimul cum vita invidendam, qua tot facinora edidit, tot labores decertavit, virtutem amiſit.

QVÆSTIO III.

Quid eſt in veteri lapide poſt mortem iratam Cybelen experiri?

CVM tam multa variaque defunctorum monumenta Romana hodie adhuc ſpectentur, tum vel unum reconditi aliquid continere mihi viſum eſt, quod in Hiſpania ejuſmodi videtur.

P. POPIL. AVITVS. P. F. INDVL-
GENTIA. PONTIFI. ICEDITA
NOR. LOCVM. SEPVL. AC
CEPI. ANTE. AED. DEAE
MAGNAE. CYBELES. QVAM
IRATAM. MORTE
SENSI.

Quæ magna Dea Cybele ſit quemadmodum ſatis in vulgus conſtat, ita nemini hactenus explicatum invenio, quid ſit poſt mortem Deam illam iratam ſibi infeſtamque ſentire. Nos autem hic conabimur expiſcari. An ideo formula hæc uſurpata, quia inter Deas infernales Cybele etiam habita fuit? Id enim perſuaſum paganis, ut ſatis probat illud Celſi Philoſophi commentum, quod profert Origines lib. 2. adverſus eundem Celſum: ubi dicitur Ægyptium quendam jam defunctum apud inferos cum Cybele Dea aleâ luſiſſe. Adeo ut iratam Cybelen ſentire nihil ſit aliud, quam vita privari & in domum Plutoniam deferri. Quidquid ſit Cybeles numen, præter multa alia, ad fato functos etiam ſpectabat: quemadmodum liquet ex veteri epitaphio, quod

quod in lapide exaratum videtur Romæ, & propter elegantiam hic legi meretur.

Qui colitis Cybelen, & qui Phryga plangitis Attin,
Dum vacat, & tacita Dyndima nocte ſilent.
Flete meos cineres, non eſt alienus in illis
Hector, & hoc tumulo Mygdonis umbra tegor,
Ille ego qui magni parvus cognominis hæres,
Corpore in exiguo res numeroſa fui.
Flectere doctus equos, nitida certare palæſtra,
Ferre jocos, aſtu fallere, noſſe fidem.
At tibi dent ſuperi quidquid Domitilla mereris;
Quæ facis exigua ne jaceamus humo.

Anvero, cum Cybele ſit terra mater, ut veteres interpretantur, Avitus hic terra conditus iratam eam & gravem ſe dicit ſentire? Quo faciunt veteres formulæ in piis votis, SIT TIBI TERRA LEVIS, in exſecrationibus, SIT TIBI TERRA GRAVIS. Porro Deos iratos habere ſe profitebantur pagani cum aut res ex voto non ſuccederent, aut præter & contra votum evenirent. Et ita in veteri monumento, quod exſtat Celeiæ;

KAL. AELIONIN. DI. IR.
ET. BAL. ET. INO. COS.
CELEIAE.
AVG
P. AELIVS. P. F.
COS. PRO. SE
ET SVIS
V. S. L. M.

DI.

DI. IR. idem eſt, quod DII IRATI. Impios dixit illa magicarum artium inſimulata apud Tacitum lib. XVI. Annalium: *Nullos*, inquit, *impios Deos, nec aliud infelicibus precibus invocavi.* Numina maligna apud Iuvenalem Sat. X.

Votaque numinibus non exaudita malignis.

Impii, maligni iidem qui irati. Quid autem eſt pro ſe & ſuis libenter meritoque votum ſolvere Diis iratis? Profecto nihil aliud, quam avertere iram Deorum, eoſque, quemadmodum par eſt, placare. Sic Silius; *Placavîmus iras Cælicolum.* Mens igitur inſcriptionis eſſe videtur, Avitum contra animi ſententiam ſive terra conditum, ſive ad inferos delatum.

QUÆSTIO IV.

Quid per Fortunam primigeniam Iovis pueri in Romanis inſcriptionibus denotatur?

PRæneſte effoſſi lapides duo, quorum uterque Fortunæ Primigeniæ Iovis pueri eſt dedicatus. Vnus ſic habet:

FORTVNAE.
PRIMIGENIAE
IOVI. PVERO
EX. TESTAMENTO.
TREBONIAE

SYM-

SYMPHERVSAE
P. ANNIVS. HERMA
HERES
L. D. D. D.

Alter talis:

FORTVNAE
IOVIS. PVERI
PRIMIGENIAE
D. D.
EX. SORTE. COMPOS
FACTVS
NOTHVS. RVFICANAE
L. F. PLOTILLAE.

Sæpe mecum cogito quid Iuppiter puer, ejuſque Fortuna Primigenia ſibi velint. Varia autem conjicenti unum placet, quod veriſſimum puto, & ſtatim exponam, ubi nonnulla de Fortuna Primigenia fuerint præmiſſa. Quantum Fortunæ vulgo tributum ſit nemo ignorat. Sapientiores inter paganos plerumque in earundem rerum eventu & fatum & fortunam ſtatuebant. Fatum Deorum, Fortunam autem hominum reſpectu. Quidquid accidebat, à Diis ſemel & certo decretum fati lege neceſſario fieri non ignorabant. Sed cum homines extra cœli & Deorum conſortium poſiti, & futurorum ignari ſæpe præter exſpectationem & contra votum eventa experirentur, caſum & Fortunam comminiſci, atque huc omnia referre neceſſe habuerunt. Sic fatum in Diis & Fortunam in hominibus ſimul conjunxit Juvenalis Sat. X.

Nam pro jucundis aptiſſima quæque dabunt Dii.

Carior eſt illis homo, quam ſibi. Nos animorum
Impulſu, & cæca magnaque cupidine ducti
Conjugium petimus, partumque uxoris, at illis
Notum qui pueri, qualiſque futura ſit uxor.

Ex fato conjugia Diis nota, hominibus ignota, & proinde apud eos Fortuna. Idem dicitur eadem Satyra ſub finem;

Nos te
Nos facimus Fortuna Deam, cæloque locamus.

Fortuna in cœlo Dea non eſt, ſed fit in terris. Fit autem ex ignorantia mortalium, qui nec bona nec mala ſua ante eventum certo poſſunt explorare & propterea fingunt quod non eſt quaſi ex eo ſit, quod eſt. Hæc mens illius verſiculi, & falluntur, qui aliter interpretantur. Quemadmodum propediem in Animadverſionibus noſtris ad Juvenalem pluribus, ſi Deus volet, docebimus. Porro fortuna pro varietate eventorum in vita humana diverſa cognomina accepit. Quamobrem in nonnullis inſcriptionibus plurium numero poſitum, *Fortunis*, *Fortunis Antiatibus*, *Fortunis Seys*. De ſingulis autem non eſt hic agendi locus. De Primigenia modo Fortuna, cujus rationem non accurate ſatis expediviſſe videntur eruditi, nunc dicemus. Conſtat ejus ædem à Servio Tullio Romanorum rege in Capitolio dedicatam. Primigenius idem quod primogenitus, πρωτόγονος, καὶ πρωτότοκος. Sic *Primigenia ſemina*, *primigenia pecuaria* dixit Varro. Feſtus: *Primigenius ſulcus dicitur, qui in novâ urbe condenda tauro & vacca inprimitur.* Adeo ut Primigenia Fortuna dicta videatur, quod omnium prima culta illa atque inſtituta

tuta fuerit apud Romanos. Quanquam & exinde nomen accepiſſe potuerit, quod primum natis opitulari eoſque ad magna provehere crederetur. Quod ab hiſtoria Servii Tullii non abludit, cui in cunis jacenti exorta circum caput flamma illuſtrem fortunam, atque regnum ipſum portendit. Et Cicero Primigeniam Fortunam à gignendo dicit nominatam. Nec aliter Primigenia Iovis pueri fortuna in his, quæ præ manibus habemus, monumentis. Nemo enim ignorat, quantis cum periculis Juppiter & in nativitate ſua, cum pater Saturnus eum devorare ſtatuiſſet, & in educatione fuerit colluctatus, & quomodo forte fortuna evaſerit, quemadmodum Poëtæ paſſim fabulantur. Credebant autem Romani Primigeniæ Fortunæ numen ad promovendas dignitates, & res magnas obtinendas plurimum conferre. Liquet id vel ex una hac inſcriptione, quæ exſtat Præneſte:

D. FORTVNAE. PRIMIGENIAE
C. VALERIO. C. F. MENDOLV
TIO. MARTIANO. VI. VIR. AVG
DEC. OMNIBVS. HONORIBVS
CVRIIS. MVNERIBVS. FVNCTO
VALERIA. SATVRNINA. PATRI
L. D. D. D.

Sic ille in alterà, quam propoſuimus, inſcriptione EX SORTE COMPOS FACTVS. Sic Iuppiter, ſic Servius, à quo nomen atque originem Fortuna Primigenia accepit, ad maxima, ille ad Deorum, hic ad Romanorum regnum evecti. Et huc ſententia harum, quas exhibuimus, inſcriptionum facit. Talis Fortuna Primigenia nobis ſit, qualis Jovi puero fuit. Quemadmodum ille cœli & terrarum imperio donatus,

tus, ita in augendis honoribus noſtris ea favere nobis atque opitulari velit.

Qvæstio V.

Quid per Ideam Jovis, & magnam Ideam Palatinam in Romanorum monumentis denotatur?

VAriſij oppido agri Mediolanenſis diſertim legitur, Idea. Iovis. Tertiò à Marſilia lapide etiam Ideæ nomen occurrit in hoc monumento;

MATRIS. DEVM. MAGNAE. IDEAE PALATI
NAE. EIVSQ. M. RELIGIONIS. AD. PANOR
NAVIVS. IANVARIVS.

Et Romæ in ædibus Colutianis, in ara; m. d. m. Idea. et attidi. minotavro. Superfluum I, vitio ſtatuarii, exiſtimaverim. Nec enim minus illi in litterarum notis errarunt, quam librarii, qui tot mendoſos codices nobis dederunt. Ita alibi veterum inſcriptionum invenire eſt Dirvita pro Dirvta, mediolaniensis pro Mediolanensis; quanquam poſtremum hoc ita ſcribi potuerit, quemadmodum *Carthaginienſis*. Igitur pro Idea Iovis legendum Dea Iovis, quæ eſt Iuno. Nihil facilius quam in notis ſtatuarum lineolam unam, qualis I. littera, ſuperaddere. Atq. hoc ideo monendum hic putavimus, ne quis in quærenda & explicanda Iovis Idea fruſtra laboraret, & quia prætermiſit illuſtris Scaliger in accurato illo Indice, quem de rebus ad

Gram-

Grammaticam ſpectantibus in antiquas Inſcriptiones concinnavit. An vero eo recurrere non eſt neceſſe, & bene ſcriptum IDEA IOVIS, ſicut IDEA MATER DEVM? ut IDEA JOVIS ſit mater Deum, & proinde etiam Jovis. Mater autem Deum bene IDEA dicta ab Ida monte, quem ſacrum dedicatumque ſibi habebat. quod nemo neſcit.

QUÆSTIO VI.

Qui in veteri monumento Lares publici nominantur?

ROmæ in via ſacra effoſſum eſt hoc, quod ſequitur, monumentum:

LARIBVS. PVBLICIS. SACRVM
IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS
PONTIFEX MAXIMVS
TRIBVNIC. POTESTAT. XVIII.
EX. STIPE. QVAM. POPVLVS. EI.
CONTVLIT. K. IANVAR. APSENT.
C. CALVISIO SABINO
L. PASSIENO. RVFO COSS.

Quæro qui hic Lares publici appellentur. Lares domeſticos, ſingularum familiarum, privatim cultos nemo neſcit. Sic lapis, qui Eboræ repertus: LARIBVS. PRO. SALVTE. ET. INCOLVMITATE. DOMVVS. Q. SERTORII, &c. LARES. AVGVSTI. ET. CÆSARVM alibi dicuntur. Quemadmodum autem Lares domeſtici & privati eorum animæ cre-

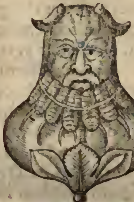
 deban-

debantur, qui ejuſdem familiæ jam defuncti ejus ſplendorem bonumque promoverant; ita etiam exiſtimaverim Lares publicos fuiſſe appellatos eorum animas, quos in gerenda Repub. præclara merita in cælum vocarant. Quales Romulus & plures alii. Inter Lares publicos eos etiam retulerim qui Lares viales dicti in veteri lapide:

FORTUNAE
REDVCI. LARI
VIALI. ROMAE
AETERNAE
Q. AXIVS. AELIA
NVS. VE. PROC
AVG.

Perſuaſum autem antiquis non cum corporibus exſtingui animas, eaſque cœlo donatas vi quadam occulta adhuc curare res humanas. Vnde ad eas tanquam præſentes teſteſque provocare ſolebant. Tacitus lib I. Annalium, ubi Germanicum loquentem inducit; *Tua dive Auguſte cælo recepta mens, tua pater Druſe imago*, &c. Erant enim Lares non niſi imagines & vultus illuſtrium majorum, quæ & relligionis, & nobilitatis probandæ cauſſa habebantur. Quæ nobilitatem generis ſpectabant, in atriis triumfales, curules, equeſtres, & aliæ ſimiles collocatæ. Quæ ad relligionem faciebant, in loco, qui exinde Lararium vocabatur, cum aris cæteriſque divinis ſignis conſtitutæ. Sic ut imagines & nobilitatis, & relligionis, hoc eſt Larum, plane eſſent eædem: nempe defunctorum vultus ex ære vel marmore, aliave materia conflati; niſi quod loco, & ſignis diſtarent. Nuper beneficio amici cujuſdam

juſdam noſtri Laris imago ærea exhibita nobis fuit. Quam hic quoque ſpectandam voluimus offerre, in eorum gratiam, qui veteris ævi relliquias æſtimant & admirantur. Forma erat ejuſmodi:

Ea magnitudine hic videtur, qua fuit. Erant enim tales imagines majores & minores. Quemadmodum etiam ab eodem amico noſtro habuimus antiquam imaginem Herculis ex ære, pelle leonina cincti, & una manu clavam, altera tria mala (quæ Heſperidum putamus) tenentis, quæ majoris digiti menſuram non excedebat. Vtraque autem illa & Laris & Herculis imago effoſſa prope Santam in agro Cliven-ſi inter reliqua multa rudera ſupellectilis Romanæ. Quivis jam videt, quæ Larum forma fuerit, ſive illi publici, ſive privati. Duplex autem eorum munus atque officium exiſtimabant. Primum rem vel privatam familiæ, vel publicam omnium tueri & conſervare. Vnde ſagis caninis veſtitæ Larum ſtatuæ, quod canum inſtar ſuorum bono invigilarent. Quam rationem in Quæſtionibus Romanis adducit Plutarchus. Alterum eſt preces & vota mortalium ad Deos, Deo-

Deorumque ad homines mandata deferre. Quod latius exſequitur Apuleius libro de Mundo. Et ſic Romulus jam cælo ſublatus ad Proculum Iulium, ut quidem refert Livius, loquutus eſt: *Abi, nuncia Romanis, cæleſtes ita velle, ut mea Roma caput orbis terrarum ſit. Proinde rem militarem colant.* Publici igitur Lares dici videntur, Reges principeſque defuncti, qui inter Deos tranſlati Rempub. ope conſiliiſque apud cælites juvabant. Nec aliter in veteri lapide LARES. CIVITATIS. PVTEOLORVM appellantur, qui dum viverent bene de ea meriti, poſt mortem adhuc favere credebantur. Et Lares publici iidem haud dubie qui comitiopotentes apud Tertullianum lib. de Spectaculis. *Et nunc ara Conſo illi in Circo deſoſſa eſt ad primas metas ſub terra cum inſcriptione hujuſmodi;* CONSVS. CONSILIO. MARS. DVELLO. LARES. COMITIOPOTENTES. Quam omnium inſcriptionum veterrimam putamus.

QVÆSTIO VII.

Quid per Æliam Læliam Criſpin in veteri ænigmate denotatum?

NON poſſum hoc loco prætermittere venuſtiſſimum ænigma, quod Bononiæ antiquo lapidi inciſum legitur;

AM. PP. D.

ÆLIA. LÆLIA. CRISPIS. NEC. VIR. NEC. MVLIER NEC. ANDROGYNA. NEC. PVELLA. NEC. IVVENIS. NEC.

NEC. ANVS. NEC. MERETRIX. NEC. PVDICA.
SED. OMNIA
SVBLATA. NEQVE. FAME. NEC. FERRO. NEQVE.
VENENO
SED. OMNIBVS
NEC. COELO. NEC. AQVIS. NEC. TERRIS
SED. VBIQVE. IACET
LVCIVS. AGATO. PRISCVS. NEC. MARITVS. NEC.
AMATOR
NEC. NECESSARIVS. NEQVE. MOERENS. NEQVE.
GAVDENS
NEQVE. FLENS. HANC. NEC. MOLEM. NEC. PY-
RAMIDEM. NEC. SEPVLCHRVM.
SED. OMNIA
SCIT. NESCIT. QVID. POSVERIT.
HOC. EST. SEPVLCHRVM. INTVS. CADAVER. NON
HABENS:
HOC. EST. CADAVER. SEPVLCHRVM. EXTRA. NON
HABENS:
SED. CADAVER. IDEM. EST. ET. SEPVLCHRVM. SIBI.

De mente illius ænigmatis varie inter ſe contendunt eruditi. Conjecturæ meæ forſan non diſplicebunt. Quid ſi tempus ejuſque edacitas denotetur? Non injucundum erit ſi ænigma huc revocemus. Tempus fœminæ nomine Ælia Lælia Criſpis vocatur, quia omnium rerum parens eſt & mater. Idem neque vir eſt neque fœmina, neque andromater. Idem neque vir eſt neque fœmina, neque androgyna, neque juvenis neq, anus, neque caſta, neque meretrix, ſed omnia. Hoc eſt, nulli rei peculiari modo addictum eſt, ſed omnia fert & viros, & fœminas, & juvenes, & caſtas,

ſtas, & meretrices. Vnum hoc omnia eſt. quia in ipſo omnia. Nihil excludit, quia nihil eſt quod ſe huic non includit. Quidquid in orbe terrarum eſt huic ſe debet, ab hoc originem & incrementum & finem accipit. Neque cœlo, neque terris, neque aquis; ſed ubique jacet. Et hoc cum temporis natura omnino quadrat. Nam ſive in cœlo, ſive terris, ſive aquis ſimus, tempus numeramus. Quicquid eſt & quod fuit, hoc ipſo, quod eſſe, aut fuiſſe dicitur, in tempore eſt aut fuit. Nuſquam autem terrarum tempus ignoratur, & ſi ignoretur, ſentitur. Puta horas, dies, menſes, annos, ſæcula à quibuſdam populis non numerari, tempus tamen eſt. Quod cum uſquam ſit, eſt ubique, quia ex eo naſcitur, quod eſt ubique. Sublata neque ferro, neque fame, neque veneno, ſed omnibus. Nempe infiniti omnino modi ſunt, quibus tempus perit. Nec ferro, nec fame, nec veneno aufertur, ſed omnibus perit, & omnia pereunt, quæ in ipſo. Nec perit tantum, ſed cito. Imo citius periit, quam perijſſe dixi. Eſt illud quidem, ſed qui eſſe dixit, dum eſſe videtur, jam omnino mentitur. Citius enim effluit, quam eſſe putat. Ne momentum quidem hic intereſt inter eſſe & fuiſſe. Idem ſemper tempus & non idem. Idem, quia omne id ex motu numeratur. Non idem, quia hoc ipſo diſtat, quod tempus vocamus. Faciunt huc verba Iſidori Peluſiotæ lib. 3. Epiſt. 173. *Tempus*, inquit, *partim jam abiit, partim cum jam adeſſe videtur, latet, cum adhuc exſpectatur, jam præteriit.* Tempus non eſt niſi jam præteritum. Præſens dum dicis, præſens illud jam evanuit. Futurum cum appellas, jam elapſum eſt, dum loqueris. *Nam*, ut breviter ſed eleganter alibi de tempore loquitur Ovidius; *quod fuit ante, relictum eſt, Fitque quod haud fuerat.* Tempus ſimul & cadaver ſibi eſt & ſe-

& ſepulchrum. Seipſum enim occidit, & dum momentum vix intereſt inter eſſe & fuiſſe, ſuum ſibi cadaver eſt & ſepulchrum. Si enim & dum eſt, ab alio quam à ſe contineri non poteſt, multo minus dum fuit. Porro facit huc ænigma illud veteris inter Græcos Philoſophi, fæminam fuiſſe, quæ duodecim filiorum erat mater. Nato autem uno alter, qui proxime præcedebat, obtruncabatur. Tandem poſtremus omnium, cum de parricidio hoc vindictam ſumere decreviſſet, matrem ſuam, &, cum aliter fieri non poſſet, ſeipſum ſimul occidit. Quo vix facto ſtatim per vices & filiis omnibus & matri vita eſt redonata. Nimirum per matrem annus, per liberos duodecim menſes, qui mutuo ſe excipiunt, pereunt & renaſcuntur, venuſte ſatis hic denotantur. Totum illud paucis verſibus aliquando ſum complexus, quos argumenti cauſſa apponam. Loquitur autem mater.

Bis ſenos peperi, lectiſſima pignora, natos,
Jlla animo nimium pignora grata meo.
Hos tamen, hos omnes mactavi ex ordine natos,
Hoc veniente alter percutiendus erat.
Vltimus inſtituit tantas ulciſcier iras,
Et tantum noſtra morte piare nefas,
Vltimus ille meo, & pariter (ſic fata volebant)
Impreſſit jugulo vimque necemque ſuo.
Mî tamen hoc ipſo momento eſt reddita vita,
Et ſenſim natis reddita vita meis.

An etiam ad umbram ænigma hoc referendum? Videor

mihi eo facile poſſe revocare. Vmbra & nihil eſt & omnia. Nihil, quia præter umbram non eſt. Nihil autem eſt, quod umbram vocamus. Omnia, quia omnia refert, & in omnia ſe convertit. Et puella, & anus, & caſta, & meretrix, prout ſe habent, quæ eam conſtituunt ex gente fæminarum. Sibi ex alio naſcitur & ſibi perit. Placuit nobis in hanc rem aliquando verſu ludere. Ignoſcent autem lectores ſi poëta non ſit, qui quia non eſt, talis non vult haberi. Ænigma eſt, per quod umbram volui deſignatam. Sed conjecturam præoccupare non debebam.

Tu pinge, pingam, cum tamen deſint manus;
Tu perge, pergam, cum tamen deſint pedes;
Eapſe qua tu forma, ijſdem paſſibus.
Sede ſedebo, tunde contundam parem,
Conſiſte ſto, connecte connectam ſimul,
Lachrymas refunde, vel cachinnos, jam meas
Lachrymas videbis & cachinnos. Omnia
Præſtabo quamvis deſtituta ab omnibus.

Ita de Ælia Lælia Criſpi aliquando conjeci: in qua excutienda forſan fruſtra mecum multi eruditorum diligentiam & acumen ingenij ſui exercuere. Qui optime conjecerit vates optimus eſt futurus.

QUÆSTIO VIII.

Quid de ægris, qui in veteri Tabula ad Æſculapio, ſanitati reſtituti dicuntur, eſt ſentiendum?

NVper ardor animum meum cepit in miracula, quæ à Dijs paganorum patrata dicuntur, paullo accuratius inquirendi. Occaſionem autem dedit tabula, quæ Romæ in templo Æſculapij ſuſpenſa, litteris Græcis notata, in linguam Latinam converſa ſic habet:

Hiſce diebus Caro cuidam cæco oraculum edidit. Veniret ad ſacrum altare: & genua flecteret, à parte dextra veniret ad levam & poneret quinque digitos ſuper altare: & elevaret manum, & poneret ſuper proprios oculos. Et recte vidit, populo præſente, & congratulante, quod grandia miracula fierent ſub Imperatore noſtro Antonino.

Lucio affecto lateris dolore, & deſperato ab omnibus hominibus, ex oraculo reſpondit Deus. Veniret; & ex tribomo tolleret cinerem, & una cum vino commiſceret, & poneret ſupra latus. Et convaluit & publice gratias egit Deo; & populus congratulatus eſt illi.

Sanguinem revomenti Iuliano, deſperato ab omnibus hominibus, ex oraculo reſpondit Deus. Veniret, ex tribomo caperet nucleos pini & comederet, una cum melle per tres dies. Et convaluit; & veniens publice gratias egit, præſente populo.

Valerio Apro militi, cæco, oraculum reddidit Deus. Veniret; & acciperet ſanguinem ex gallo albo, admiſcens mel; & collyrium conficeret; & tribus diebus uteretur ſupra oculos. Et vidit; & venit & gratias egit publice Deo.

Quæritur quid de his aliiſque ſimilibus apud paganos ſit

ſit ſentiendum. Certe non una ratione poteſt reſponderi. An credendum reapſe hæc miracula fuiſſe patrata? Quanta enim experientia valeat, quantumque poſſit Dæmon, ut veteres Chriſtiani loquuntur, nemini dubium aut ignotum eſſe poteſt. Et hoc voluit Tertullianus in Apologetico *Operatio*, inquit, *dæmonum eſt hominis everſio, ſic malitia ſpiritalis à primordio auſpicata eſt in hominis exitium. Itaque corporibus quidem & valetudines infligunt, & aliquos caſus acerbos: animæ vero repentinos & extraordinarios per vim exceſſus. Suppetit illis ad utramq; ſubſtantiam hominis adeundam ſubtilitas & tenuitas ſua. Multum ſpiritalibus viribus licet, ut inviſibiles & inſenſibiles in effectu potius, quam in ictu ſuo appareant.* Et paullo poſt: *Benefici plane & circa curas valetudinum. Lædunt enim primo, dehinc remedia præcipiunt ad miraculum nova, ſive contraria, poſt quæ deſinunt lædere, & curaſſe creduntur.* Nimirum facile dæmonibus fuit, Deo ita permittente, ingredi corpora & occupare, & mox deſerere; ſic ut ægra paullo ante eorum beneficio priſtinæ ſanitati reſtituta crederentur. Hoc enim pacto divinæ virtutis de ſe opinionem in animis mortalium excitare ſunt conati. Quod inter præcipuas cauſſas & idololatriæ & in ea exercenda conſervandaque pertinaciæ paganorum ponunt veteres & Græci & Latini patres Chriſtiani. Dæmones autem ingredi corpora Hiſtoria ſacra novi fœderis abunde poteſt teſtari. Vnde eos ἐκβάλλειν hoc eſt ejicere dictus eſt ſoſpitator noſter Chriſtus. Proinde mirum videri non debet, ſi reapſe hæc omnia geſta, ingreſſumque dæmonem corpora & infirma reddidiſſe, & reliquiſſe denuo, & ſic à morbis liberaſſe dicamus. Pro miraculo autem cenſeri non oportet id tollere, quod factum non fuiſſet, niſi feciſſet ille, qui tollit. Talis enim nil admiratione dignum agit, ſed tantum

cum non agit diutius, quod agere ipſe primum cœpit. Nec vim præſtat cum ſanat, ſed aufert, quam primo intentavit, & intentavit ut auferret, & aufert ut in eo divinam virtutem probaſſe credatur, in quo ſuam diminuit, & nihil minus quam illam probavit. Idem ſentiendum de nonnullis oraculis, quæ à dæmonibus prolata eventus vera eſſe indicavit. Cum enim ſubtilioris ſint levioriſque ſubſtantiæ res præſentes vident, quæ nobis futuræ. Nec tamen pro oraculis illa ſunt habenda. Hæc enim eſſe debent de rebus futuris reſpectu eorum qui dicunt, & qui audiunt. Nec enim vates eſt qui de eo loquitur, quod, quanquam aliis nondum exploratum, ipſi jam ſit & præſens eſt. Faciunt huc inprimis verba Athanaſij in vita S. Antonii: *Quid enim admirabile, cum ipſis ſubtiliora, quam hominibus, ſint corpora, ſi quos iter ingredi videant, curſu antevertere, & annuntiare? idem & eques poſſet peditem prævertendo. Quare neque in hoc ſunt admiratione digni. Nihil enim prius quam ſit factum norunt: eſtque ſolus Deus qui novit omnia, antequam fiant. Illi, quæ cernunt, tanquam impoſtores furtim præcurrendo quam multis jam quæ inter nos geruntur, referunt, (quis dubitet) & conveniſſe nos, & contra ipſos colloqui, ſignificant, priuſquam à nobis diſceſſurus quis idem narret. Quod nemo non velociter currendo, & cunctatorem prævertendo, ſimiliter poſſet. Hoc ita intelligo. Si quis è Thebaide aut ex alia quadam regione ambulare inſtituerit; ambulaturum neſciunt prius, quam initium fiat: ambulantem ubi viderunt præcurrunt, ejuſque adventum annunciant; itaque poſt dies aliquot is advenit. Sæpe autem numero illi ipſi ſunt mentiti, quod pedem egreſſus revocaſſet. Pariter nugantur nonnunquam de fluminum exundationibus. Cum enim in Æthiopiæ partibus crebros incidiſſe imbres perſpexerunt, inde coniecerunt, fluvium exundaturum eſſe: id curſu accelerato,*

to, antequam in Ægypto accidat, indicat. Quod neque homini eſſet difficile præſtitu, ſi eadem ad curſum velocitate valeret. Et quemadmodum Davidis ſpeculator, conſcenſo loco edito, facilius & prior vidit venientem, quam qui inferius ſubſiſtit; & ipſe ante alios, præcurrens, non infecta, ſed quæ jam fierent, indicavit: ita & illi dæmones dicuntur laborare, & alii aliis referre, tantum ad decipiendum. Quod ſi divinâ providentiâ neque exundatio aquarum ſubſecuta, neque viator conficit iter: tum illi mentiti, quique illis auſcultarunt, decepti ſunt. Talia fuerunt Græcorum oracula; neque aliter à Dæmonibus fuerunt olim homines in errorem pertracti. Locus totus adſcribendus fuit, quia id, de quo loquimur, valde probat. An verò pro falſis fictiſque omnia hæc ſunt habenda? Ex talibus enim tota fere paganorum relligio eſt conflata: ut res ipſa, & Chriſtiani patres, tam Latini quam Græci, ubique teſtantur. Nec aliter ſe habent illa reſtitutæ ægris ſanitatis ab Imperatoribus exempla in hiſtoria Romana. Certe feciſſe hoc Veſpaſianum locupletiſſimi autores tradidere, qui excremento oris reſperſit genas cæci, & oculorum orbes, & ſtatim illi dies illuxit. Alium manu ægrum, pede ſuo calcatum, morbo ſolvit. Quin & Spartianus memorat, fæminam oculis captam recepiſſe lumen, quod genua Adriani fuiſſet exoſculata. Me quod attinet, in ea ſum opinione, ut ſub ſpecie putidæ cujuſdam adulationis fucum populo factum credam, à quo accepta ejuſmodi miracula auctores in litteras miſerunt. Fucum factum dixi, quia credibile eſt Imperatores ad excitandam de ſe divinitatis opinionem, ſubornaſſe quoſdam, aut ab aliis qui aliquam hoc pacto ab eis gratiam inire volebant, ſubornatos, qui cæcos ſe, exempli gratia, aut claudos ſimularent, & accedentes ad Imperatorem, ab eo reſtitutam ſibi lucem, reſtitutoſque pedes palam

pro-

rofiterentur. Et in hoc cenſu forſan ea, quorum tabula
æc meminit, reponenda. Conſtat certe paganos, nata
z propagata paſſim relligione Chriſtiana, & proinde ce-
ebri ubique fama miraculorum, quæ à Chriſto ejuſque
Apoſtolis edita, nihil prius aut antiquius habuiſſe quam ſi-
nilia de Dijs ſuis & ſacerdotibus in vulgus ſpargere, ut
arem ijs majeſtatem atque venerationem apud ſuos con-
iliarent. Quod, præter alios patres Chriſtianos, prolixe
z graviter deducit Euſebius libro contra Hieroclem, qui
x Philoſtrati hiſtoria Apollonium Tyanæum cum ſalvato-
e noſtro Ieſu Chriſto impie nimis contenderat.

QUÆSTIO IX.

Quid eſt in ſepulchrali lapide horis nocturnis maritum videre, & ſe fato addi velle?

ROmæ, in horto ſecretiore Monaſterij S. Sebaſtiani in arâ magna marmorea, legitur ſepulchrale hoc monumentum, quod marito bene de ſe merito pia onjunx poſuit:

ANIMÆ. SANCTÆ. COLENDÆ
D. M. S.
FVRIA. SPES. L. SEMPRONIO. FIRMO
CONIVGI. CARISSIMO. MIHI. VT. COGNOVI.
PVER. PVELLA. OBLIGATI. AMORI. PARITER
CVM. CVO. VIXI. TEMPORI. MINIMO. ET
QVO. TEMPORE. VIVERE. DEBVIMVS. A.
MANV. MALA. DISPARATI. SVMVS.
F ITA.

ITA. PETO. VOS. M. . . ES. SANCTISSIMÆ
COMMENDAT. . . . HABEATIS
MEVM. CA. . . . M. ET VELLITIS
HVIC. INDVLGENTISSIMI. ESSE.
HORIS. NOCTVRNIS
VT. EVM. VIDEAM
ET. ETIAM. MI. FATO. SVADERE
VILLIT. VT. ET. EGO. POSSIM.
DVLCIVS. ET. CELERIVS
APVT. EVM. PERENIRE.

Verba omnia peſſime à quadratario excepta ſunt. Nos ſic corrigimus, & lacunas explemus. *Animæ. ſanctæ. colendæ. Dijs, Manibus. ſacrum. Furia. Spes L. Sempronio. Firmo. conjugi. cariſſimo. mihi. ut cognovi. Puer. puella obligati. amore. pariter. Cum. quo. vixi. tempore minimo. & quo. tempore. vivere. debuimus. a. manu. mala. diſparati ſumus. Ita. peto. vos. Manes, ſanctiſſimi. commendatum. habeatis meum. maritum. & velitis. huic. indulgentiſſimi. eſſe. horis. nocturnis. ut. eum. videam. & etiam. me fato. ſuo. addere* (nulla ſententia ſcriptum eſt, *ſuadere*) *velit. ut. &. ego. poſſim. dulcius. & celerius. apud. eum. pervenire.* Duo hic notanda. Primo, cur Furia à Dijs Manibus petat, ut horis nocturnis maritum ſuum poſſit videre? ſecundo cur fato ſuo addi velit. Vtrumque rationem apud paganos habet. Prius illud quod concernit, creditum jam olim, imagines & umbras defunctorum ſubinde viventibus exhiberi. *Morte obita quales*, ut loquitur Virgilius, *fama eſt volitare figuras*. Non ſine cauſſa *figura* hic dicuntur. Nec enim aut animam, aut corpus, ſed ejus ſimulachrum modo putabant repræſentari. Quippe poſt mortem animam cælo, corpus terræ, ejus imaginem inferis adſcribi

ab

ab illis dicebatur, qui inter gentiles cæteris ſapientiores habebantur. Sic Maro:

Et nunc magna mei ſub terras ibit imago.

Totum hoc ad lib. 4. Æneid. docet doctiſſimus veterum Grammaticorum Servius: *Valde*, inquit, *quæritur apud Philoſophos, quid illud ſit, quod inferos petat. Nam tribus conſtamus, anima, quæ ſuperna eſt, & originem ſuam petit; corpore, quod in terram deficit: umbra, quam Lucretius ſic definijt,* ſuperi ſpoliatus luminis aer. *Ergo umbra ſi ex corpore creatur, ſine dubio perit cum eo, nec eſt quidquam reliquum in homine, quod inferos petat. Sed deprehenderunt eſſe quoddam ſimulachrum, quod ad noſtri corporis effigiem pictum petat inferos; & eſt ſpecies corporea, quæ non poteſt tangi, ſicut ventus.* Videte operoſas ineptias paganorum. Porro imagines defunctorum non quovis, ſed nocturno tantum tempore per terras vagari, & ſuis ſpectandas ſe offerre credebantur. Lucem enim & diem videre non debebant. Sic Propertius lib. 4. eleg. 7. ubi umbras loquentes proponit:

Nocte vagæ ferimur. Nox clauſas liberat umbras,
Errat & abjecta Cerberus ipſe ſera.
Luce jubent leges Lethæa ad ſtagna reverti:
Nos vehimur; vectum Nauta recenſet onus.

Claudianus de umbrâ Theodoſij:

Dixit, & afflatus vicino ſole refugit.

Alia exempla Martinus Delrio ad Herculem furentem Senecæ coacervavit. Quærat autem ex me aliquis, unde

nata ſit hæc opinio paganorum. Variæ in medium proferri poſſunt rationes. An ideo, quod, quia umbræ ſunt, plenâ & totâ luce tollerentur? An vero, quod id quiſque amet, in quo continuò verſatur? Furva autem & Proſerpina & ejus regnum. An etiam quod quemadmodum ſol eorum eſt, qui aurâ ætherea veſcuntur, ita luna defunctorum? Vnde infera & infernalis alibi antiquarum inſcriptionum appellatur. Et ipſa Luna hæc de ſe teſtatur apud Apulejum lib 11. Metamor. *Vives*, inquit, *beatus*, *vives in mea tutela glorioſus & cum ſpatium ſæculi tui permenſus ad inferos demearis: ibi quoque in ipſo ſubterraneo ſemirotundo, me quam vides Acheronticis tenebris interlucentem, Stygiisque penetralibus regnantem, Campos Elyſios incolens ipſe, tibi Propitiam frequens adorabis.* Quæcunque tandem cauſſa ſit, lucifugæ umbræ fuere, & nocturnis tenebris delectatæ. Quod Furia hæc non ignoravit, quæ poſcit Deos Manes, ut nocturnis horis maritum ſuum, jam fato functum, complecti poſſit, & exoſculari. Ad ſecundum iam venio. Quid eſt velle fato ſuo addi? Dicendum hic nonnihil de termino vitæ humanæ, quidque de eo ſenſerint gentiles. de quo nuper inter eruditos, eliciente eorum judicia clariſſimo doctiſſimoque Beverovicio, cœptum eſt diſputari. Natos omnes aliquando denaſci oportere nemo eorum, qui nati ſunt, unquam in dubium vocavit. Neceſſitas hæc omnes conſtringit, & ideo vivimus ut moriamur, imo vivimus & morimur ſimul, non tam mortales, quam morientes. Statum etiam unicuique vitæ terminum eſſe nemo neſcire poteſt. Quem ubi advenerit amplecti debemus, nec datum eſt evitare. Fatum fere vocant plerique antiquorum. Quod ſimul & immotum, & adamantinis, ut loquitur Plato, conſtrictum vinculis, & mutari natum pagani

gani credidere. Nec duo illa ſe mutuo hic ſubvertunt, ſi ex eorum ſententia loquamur. Fatum mutari poteſt, & tamen eſt fatum. Fatum manet cum mutatur, & cum non mutatur. Cum non mutatur manet, quod fuit, cum mutatur fatum fit, quod antea non erat. Adeo ut duplex fuerit fatum, alterum quod nunquam mutandum, alterum quod poterat exorari. Sic Dij faciles dicti apud Iuvenalem Sat. 10.

Evertere domos totas optantibus ipſis
Dij faciles.

Leves Hecubæ apud Senecam in Troad.

Quicunque regno fidit, & magna potens
Dominatur aula, nec leves metuit Deos,

Leves, faciles, quod aut revera mutarent fatum, aut mortalibus mutare viderentur. Quod de vitæ termino creditum vulgo fuit. Locus illuſtris eſt in Apuleij libro 11. Vbi verba Lunæ ad authorem: *Quod ſi ſedulis obſequiis, & religioſis miniſterijs, & tenacibus caſtimonijs numen noſtrum promerueris; ſcias, ultra ſtatuta fato tuo ſpatia vitam quoque tibi prorogare mihi tantum licere.* Et ſine dubio huc facit mens illorum lapidum, qui Parcis Auguſti ſunt inſcripti. In Veronenſi agro:

PARCIS. AVG
P. FALERIVS. TROPHIMVS
ORNAMENTIS DECVRIONALIB.
RESTITVTOR. R. VER.

Veronæ:

LOCO. PVBLIC. DAT. D. D.
PARCIS. AVG. SACR
CASSIVS. VERVLICI. F.
NIGRINVS. VI. VIR AVG
V. S. L. M.

Quid enim hic aliud à Parcis poſtulatur, quam ut ſtamina vitæ Auguſti non modo non abrumpant, ſed latius exſerant atque producant? Quemadmodum de Nerone loquutus eſt Seneca in Apocolocynthoſi ubi de Parcis agit:

Nec modus eſt illis, felicia vellera ducunt
Et gaudent implere manus, ſunt dulcia penſa,
Sponte ſua feſtinat opus, nulloque labore
Vincunt Tithoni, vincunt & Neſtoris annos.

Et paullo poſt:

Ne demite Parcæ,
Phœbus ait, vincat mortalis tempora vitæ.

Et tandem: *At Lacheſis, quæ & ipſa homini fortiſſimo faveret, fecit; & plena orditur manu, & Neroni multos annos de ſuo donat.* Vbi pro *de ſuo* legendum forte *de fuſo*, nempe Parcarum? Sed & lectio vulgata ſtare poteſt. Huc etiam referenda ſollemnis formula in acclamationibus publicis. TANTVM. DE ANNIS. NOSTRIS. DEMAT. IVPPITER. OPTIMVS. MAXIMVS. QVANTVM. AD. ÆTATEM. TVAM. ACCEDAT. IMPERATOR. Quanquam hoc maximam ſapiat adulationem. Creditum igitur olim vitæ terminum, quanquam fixum ſemel, ita mutari poſſe, ut

aut majori aut breviori temporis ſpatio includeretur. Et ea mens Furiæ cum fato ſuo ſe addi vult, hoc eſt, citius, quam decretum eſt, mori, ut tanto celerius ad maritum ſuum poſſet pervenire.

QVÆSTIO X.

Quis eſt in monumento Romano Orcus peregrinus?

ORci peregrini mentio eſt in antiquo lapide, qui legitur Neapoli:

D. M.
TERTIO. FRATRI
SOROR
BENEMERENTI
FECIT
VIXIT. ANNIS. PLVS
MINVS. XXXI.
ORCO PEREGRINO.

Illuſtris Scaliger inter Deos retulit in indice inſcriptionum, quo Deorum nomina, eorumque attributa continentur. Orcum pro Deo habitum non abnuerim. Didici id ex Feſto, cujus verba ſunt; *Orcum, quem dicimus, ait Verrius dictum Vragum, quod & V. litteræ ſonum pro O. efferebant, & per C. litteræ ſonum nihilominus uſurpabant, ſed nihil adfert exemplorum, ut ita eſſe credamus: niſi quod is Deus nos maxime urgeat.* Ædes etiam ejus Romæ fuit, ut Lampridius teſtatur. Inter ſe-

lectos

lectos Deos habitum ex Varrone oſtendit Auguſtinus. Porro Dij peregrini dicebantur, quos ex aliarum gentium inſtitutis amplectebantur Romani, Quod vetitum primis temporibus legibus regijs. Poſtea parce, tandem tamen, accreſcente imperio Romano, & publice & privatim omnino uſitatum. Partim ut omnium gentium Deos demererent, omnium victores futuri. Vnde Cæcilius apud Minutium Felicem: *dum captis in manibus hoſtibus adhuc ferociente victoria numina victa venerantur, dumque undique hoſpites Deos quærunt & ſuos faciunt: dum aras exſtruunt etiam ignotis numinibus & Manibus, ſic dum univerſarum gentium ſacra ſuſcipiunt, etiam regna meruerunt: hic perpetuus venerationis tenor manſit. Qui longa ætate non infringitur ſed augetur: quippe antiquitas cærimoniis atque fanis tantum ſanctitatis tribuere conſuevit, quantum aſtruxit vetuſtatis.* Partim ob confluxum populi ex univerſo orbe terrarum. Cum enim ſua quiſque ſacra coleret, interfuit publicæ ſecuritatis & quietis ut ex magiſtratus auctoritate peregrina ſacra publice etiam colenda & obſervanda admitterentur. Sed Orcus hoc modo peregrinus dici neutiquam poteſt. Alia igitur ratio indaganda. An ideo ſic appellatus, quia extra cælum & terras regnum ejus eſſe cenſeretur? An vero quia mortis auctor eſt & præſtes? Per eam autem homines defuncti ex hac luce in alia & peregrina loca deferuntur. Profecto, ut quod res eſt dicam, neutrum eorum arridet. Aliud quid latet. Per Orcum peregrinum alienum ſepulchrum puto denotari. Sepulchra trium generum aut communia, aut propria, aut peregrina. Communia in quibus promiſcue multi ex plebe condebantur. Neque enim unicuique ex populo ſepulchrum ſuum erat. Quanquam non ignorem communia etiam di-
ci;

, quæ tantum ad omnes ejuſdem ſtirpis ſpectabant. Pro-
‑ia, quæ quis aut ſibi, aut familiæ ſuæ toti, aut quibuſ-
am ex ea exſtruxit. Quo faciunt infinitæ formulæ in
omanorum monumentis, quibus diſertim cavetur, ne
ui alteri liceat inferre cadaver. Libenter enim inter ſuos,
orum tantummodo cineribus volebant admiſceri. Pe-
egrina voco, in quibus aut honoris, aut amicitiæ, aut
eceſſitatis cauſſa alij non ejuſdem familiæ ſepeliebantur.
uorum reſpectu peregrina dicuntur. Ita Ennius impoſi-
us tumulo Scipionum, ut Livius alijque prodidere. Sic
ervator noſter Chriſtus in Ioſephi ab Arimathia ſepul-
hrum eſt delatus. Orcum autem pro ſepulchro poni non
ſt novum. Narbonæ in veteri Epitaphio;

)rbem ſub legem ſi habeas, num vivis, ad Orcum
Quid valet? hic nulla eſt divitis ambitio.

Vbi *num* male aut excuſum; aut in lapide ſculptum fuit.
Dum omnino eſt ſcribendum. Feſtus quietalem orcum an-
iquitus vocatum notat. Quieſcere autem de illis dicitur,
qui in ſepulchris. Nec aliter Hebræi unâ eâdemque voce.
שאול ſepulchrum & infernum notant. Vt notum illis qui vel
à limine illius linguæ ſacra ſalutarunt.

QUÆSTIO XI.

Cur lucernæ ardentes in monumentis Romanorum?

LVcernas ardentes in ſepulchris Romanorum fuiſſe
nemo neſcire poteſt. Inſcriptio Salerni inventa:

G HAVE

HAVE SEPTIMA. SIT. TIBI.
TERRA. LEVIS QVIS. Q.
HVIC. TVMVLO. POSVIT
ARDENTEM. LVCERNAM
ILLIVS. CINERES. AVREA
TERRA. TEGAT.

Et in omnibus fere monumentis lampades invenire eſt. Quæ non ejuſdem cunctæ magnitudinis, aut unius materiæ vel formæ. Fictilem talem aliquando vidi.

Quaſdam perpetuo arſiſſe compertum eſt, ſtupendi cujuſdam liquoris beneficio, de cujus conficiendi ratione varie decertatum inter eruditos. Auctorem ejus invenio Maximum Olibium, de quo verba Bernardini Scardeonij ex lib. 1. quo de priſcis civibus Patavinis agit, in gratiam lectoris & miraculi cauſſa apponam. *Quis ſanæ mentis Maximum Olibium connumerandum hic eſſe neget, atque à nobis inter Patavinos cenſendum? quem conſtat fuiſſe virum maximæ præſtantiæ, & ſummo ingenio præditum: quandoquidem tam admirabili arte Lucernam concinnaverit, ut perpetuo fulgore lucens mille, & quingentos annos plus minus Plutoni dicata ſub terram accenſa permanſerit. Nam annum circiter milleſimum quingenteſimum noſtræ ſalutis juxta Athe-*

ſten

n municipium Patavinum, dum foderetur à ruſticis terra ſolito al-
s reperta eſt urna fictilis & in ea altera urnula, in qua erat lucerna
huc ardens inter duas ampullas, quarum altera erat aurea, altera
gentea, puriſſimo quodam liquore plenas, cujus virtute lucerna illa
tot annos arſiſſe creditur, & niſi retecta fuiſſet, perpetuo arſura.
urna majori hi verſus legebantur:

utoni. ſacrum. munus. ne. attingite. fures:
Ignotum. eſt. vobis. hoc. quod. in. orbe. latet.
amque. elementa gravi. clauſit. digeſta. labore.
Vaſe. ſub. hoc. modico. Maximus. OLIBIVS.
dſit. fæcundo. cuſtos. tibi. copia. cornu,
Ne. precium. tanti. depereat. laticis.

altera vero minori urna legebantur hæc carmina:

Abite. hinc. peſſimi fures.
Quid. voſtris. vultis. cum. oculis. emiſſitijs?
Abite. hinc. veſtro. cum. MERCVRIO.
Petaſato, caduceatoque.
Donum. hoc. maximum. Maximus. OLIBIVS.
Plutoni. ſacrum. facit.

gitur de hac re Franciſci Maturantij Peruſini viri eruditiſſimi epi-
a ad Alphenum amicum ita dicentis: Nihil ex omni antiquitate vi-
li mirabilius mi Alphene: in vaſe illo interiori, lucerna fuit fi-
lis, miræ pulchritudinis, lumine tot ſæculis inextincto, ſuper eam
e ampullæ parvulæ. Aurum in altera, in altera argentum fuit:
umque liquidum, ut ex ramentis cognoſcitur: primatium argentum,
um vero obrizum. Ego chimicæ artis (ſi modo vera poteſt eſſe ars
mica) jurare auſim elementa, & materiam omnium Vas utrumque
s epigrammatibus. Lucerna, ampullæ aureæ, OLIBII mu-
a ad me venere: & penes me ſunt. Quas ſi videas obſtupeſcas. Ego

eas cum mille aureis non ſum commutaturus. Atque hoc ipſum à gentibus mutuati ſunt Chriſtiani. Quare Vigilantius apud D.Hieronymum ſic loquitur: *Prope ritum gentilitium videmus ſub prætextu religionis introductum in Eccleſijs, ſole adhuc fulgente, moles cereorum accendi, & ubicunque pulviſculum neſcio quod in modico vaſculo pretioſe eſt circumdatum, oſculantes adorant. Magnum honorem præbent hujuſmodi homines beatiſſimis Martyribus, quos putant de viliſſimis cereolis illuſtrandos, quos Angelus, qui eſt in medio throni, cum omni fulgore majeſtatis ſuæ illuſtrat.* Quemadmodum multos paganorum ritus apud veteres Chriſtianos in uſu fuiſſe comperimus. Quod mirum videri non debet. Plerique enim eorum gentiles primo, inveteratas cerimonias non ita ſtatim dimittere potuerunt. De quo alias, ſi vitam Deus dederit, pluribus dicemus. Nunc in cauſſas iſtius ritus inquirendum. An honoris cauſſa factum exiſtimabimus? Iſti enim probando faces etiam alijs in rebus deſtinatæ. An vero dicendum defunctos, tanquam fortiſſimos athletas, poſt decertatum hujus vitæ certamen, hoc præmio fuiſſe ornatos? Innuit id D. Chryſoſtumus homilia quarta in Epiſtolam ad Hebræos. Εἰπὲ γάρ μοι, τί βούλονται αἱ λαμπάδες αἱ φαιδραί; οὐχ ὡς ἀθλητὰς αὐτοὺς (τοὺς τεθνηκότας ἢ νεκροὺς) προπέμπομεν. *Dic mihi, quid ſibi volunt lampades & faces. An non mortuos jam ac defunctos non aliter atque athletas præmittimus.* An etiam id dimanavit ex ea opinione, qua animas corporibus ſuis terra conditis continuo adſidere exiſtimabant? Num vero ex ſtolida, ſed quæ ex nimia in defunctos pietate nata, perſuaſione id factum putabimus? Videntur enim crediſſe ſenſum adhuc aliquem defunctis reſtare. Quo faciunt alij ritus infiniti. Sic concepta vota: AVE ET SALVE. SIT TIBI TERRA

LEVIS. Ita menſa in ſepulchris ſtrata, in eaque variæ dapes appoſitæ fuerunt. Plura enim talia in Antiquitate ſunt, quorum ratio non niſi ad vanam ſuperſtitionem referri debet.

QUÆSTIO XII.

Cur nunc his, nunc illis Dijs Deabuſve lapides inſcripti?

QVandoquidem in eo jam ſum, ut excutiam antiqua Romanarum inſcriptionum monumenta, animus mihi una, quod ajunt, fidelia multos parietes dealbare. Cauſæ variæ, cur numinibus diverſis lapides dedicati. Potiſſimas earum exponam. Aliquando ſolius relligionis cauſſa. Vt DIVO. PANTHEO. & COLLEGIO. DEORVM. DEARVMQVE. Sic cælites omnes venerabantur. Subinde non tam relligionis, quam proprij aut ſuorum commodi cauſſa. Pro cujus varietate etiam inſtitutus numinum dilectus. Alios Deos milites, alios mercatores, alios agricolæ, alios ægri, alios ſani, alios valetudini ſuæ reſtituti, alios denique alij ſtatuebant demereri. Subinde unius, aliquando plurium opem poſcebant. Si plurium, quidam in exprimendis eorum nominibus ordinem non obſervabant, quemadmodum apparet paſſim in operis inſcriptionum, in quibus ſæpe Dij minorum gentium majoribus præpoſiti ſunt. Alij contra accuratiores ne in ordine cuique aut loco tribuendo peccarent, nomina eorum circulo inſcripſere, in quo nec prius nec poſterius diſcerni po-

teſt. Imo nomina Deorum Dearumve ſæpe ficta, prout qui dedicabant votis & commodis ſuis putabant expedire. Sic accipio inſcriptionem, quæ in urbe Lingonum in altari.

H. D.
IS. DEA
BIVIS. TRIVIS. QVADRIVIS.
AVREL. VICTORINVS
MIL. LEG. XXI. P. IM
COS. GERM. SVPERIORIS
V. S. L. M.
IMP. SE. SEVERO. AV.
EX. IT. ET
MARCELLO COS

Videntur Scaliger & Gruterus ignoraſſe, quid IS DEA ſibi velit. Ille in indice prætermiſit, aut Iſidis nomine complexus eſt. Quemadmodum apud Gruterum pag. 54 legitur inſcriptio hæc, inter illas, quæ Iſidi dedicatæ aut ejus meminere. Quod profecto factum nollem. Alia Is, alia Iſis Dea. Is haud dubie ἀπὸ τοῦ *ire* aut *via* ſic nominata eſt *κατ᾽ ἀναλογίαν*, ut Grammatici loquuntur. Cum enim auctor inſcriptionis videret in terminatione horum vocabulorum *Bivis*, *Trivis*, *Quadrivis*, ſyllaba poſtrema id denotari, quod aut *ire* aut *viam* dicimus, elegantiæ cauſſa nomen hoc Is commentus eſt, ut primum eſſet ſequentium, quæ à binario, ternario & quaternario dicuntur. Non dubito quin omnes hanc interpretationem noſtram ſint probaturi. Amænitatem & riſum agnoſco in hoc lapide, qui legitur Lindanij in Helvetia:

DIIS

DIIS. MAXIMIS
BACCHO. ET. SOMNO
HVMANÆ. VITÆ.
SVAVISSIMIS
CONSERVATORIBVS
SACRVM.

Aliquando adulatio occaſionem dedit. Quemadmodum legere eſt: ÆTERNITATI. DOMVS. AVGVSTI. GENIO. AC. MAIESTATI. IMPERATORIS. ANTONINI. Nonnunquam vicina dedicantium nomina in cauſſa fuere, cur hi aut illi Dij eligerentur. Vnum in medium proferam exemplum, & ſatis erit. Præneſte in Ara marmorea.

IOVI. O. M. ET
FORTVNÆ PRIMIGEN.
V. S. L. M.
L. PRIMIGENIVS
CVM
FIL. TORQVATO
D. D.

Nomina enim liberis ſæpe à Dijs Deabuſve impoſita apud Romanos, ut Martialis, Apollonius, Phæbadius, aliaque infinita. Idque boni ominis gratia uſitatum. Sic poſtea Chriſtiani ex veteri teſtamento Patriarcharum, ex novo Apoſtolorum, aliorumque ſanctorum virorum nomina liberis ſuis indidere. Partim memoriæ, partim exempli cauſſa. Imo videor mihi in nominibus proprijs veterum Chriſtianorum id etiam obſervaſſe, quod ijs dogmata quædam Relligionis ſuæ fuerint complexi, ut per Anaſtaſium reſurrectio, per alios

alios aliud fuerit denotatum. De quo alibi commodior erit dicendi locus.

QVÆSTIO XIII.

Quid ſibi vult lapis, ſive Deo, ſive Deæ inſcriptus?

ROmæ in S. Vrſo hæc verba lapidi inſcripta leguntur:

SIVE. DEO
SIVE DEÆ
C. TER. DEXTER
EX VOTO
POSVIT.

Forſan Iuppiter innuitur, qui ex veterum ſuperſtitione & mas & fæmina credebatur. Quare Orpheus, ubi Iovem deſcribit:

Ζεὺς ἄρσην γένετο, ζεὺς ἄμβροτος ἔπλετο νύμφη.

Quod lib. de mundo ſic vertit Apulejus:

Iuppiter & mas eſt, eſtque idem Nympha perennis.

Mihi autem Orpheus nihil aliud velle videtur, quam Deum ſexu non diſtingui, omnia ipſum eſſe, & in ipſo omnia, contra quam poſtea viſum eſt paganis, quibus in Theologia ſua nihil prius aut antiquius fuit, quam humana omnia Dijs adſignare. Sic ad conjugia Deorum comminiſcenda delapſi ſunt, poſtquam πολυθεΐαν amplecti voluere. Cum enim omnes primitus non exſtiterint, naſci debuere, &

ut

ut naſcerentur Deorum Dearumque ſexus in cœlum tranſ-ferendus fuit. Vnde Θεογονίαν Heſiodus nominavit. Ad quod etiam adulatio acceſſit, quâ ſato functi, & bene meriti de genere humano inter Deos ſunt relati, ſive viri illi, ſive fœminæ fuerint. Imo non maſculi tantum aut ſequioris ſexus numina, ſed inter ea etiam hermaphroditos habuere. Dum idem alij atque alij nunc tanquam virum, nunc tanquam fœminam coluere. Lunam enim etiam Lunum dictam & pro viro habitam ſatis apud omnes, qui has litteras leviter modo attigere, compertum eſt. Attis etiam & vir & fœmina. In quam rem ſunt verba Catulliana, quibus de ſe Attis loquitur,

Quod enim genus figuræ eſt, quod ego non habuerim?
Ego mulier, ego adoleſcens, ego Ephebus, ego puer,
Ego Gymnaſij fui flos, ego eram decus olei.

Et Arnobius ubi de Attidis imagine agit, eam inter virginem & puerum eximiam fuiſſe diſertim teſtatur. Attidis autem nomine ſolem venerati ſunt Phryges, ut docet Macrobius lib. Saturnal. I. cap. XXI. Maſcula etiam & barbata Venus fuit. Docet illud Servius ad lib. II. Æneid. ubi dixit Virgilius:

Deſcendo, ac ducente Deo flammam inter & hoſtes
Expedior

Loquitur, inquit, *ſecundum eos, qui dicunt utriuſque ſexus participationem habere numina. Nam Calvus*, Pollentemque Deum Venerem. *Item Virgilius*; Nec dextræ erranti Deus abfuit: *quum aut Iuno fuerit aut Alecto. Eſt etiam in Cypro ſimulacrum*

 bar-

barbatæ Veneris. Bacchus etiam & vir & fæmina dicebatur. Quod notat Ariſtides Orat. in Bacchum & pluribus auctorum locis adſtruit eruditiſſimus Hieronymus Aleander junior in accuratâ Tabulæ Heliacæ explicatione. Diverſitas illa ſexus ejuſdem numinis non tantum ex diverſarum gentium alijs atque alijs inſtitutis, ſed vero maxime ex interpretatione nata eſt. Interpretari autem numina proprium Pontificum erat. Quod infinita veterum auctorum loca probant, qui ubi de ſacris agunt Librorum Pontificum meminere. In quibus numina aliter atque aliter explicari notant. Interpretatio illa ad naturam rerum fere ſpectabat. Nam ex ea omnis veterum Theologia eſt conflata Sic in eodem numine aliquando quod viri, aliquando quod fæminæ proprium eſſet invenere. Luna quatenus lucem à ſole mutuatur, conjunx ejus, quatenus ipſa vim ſuam in inferiora hæc exſerit atque expandit, mas eſſe videtur. Eodem modo ſeſe Attis id eſt Sol habet. Venus & mas & fæmina, quia & virorum eſt & fœminarum. Quanquam vero omnia numina utriuſque ſexus nomine compellata fuiſſe non inveniamus, creditum tamen ſapientioribus, utriuſque ſexus cælites omnes eſſe, quemadmodum aperte ſatis probant verba Servij, quæ jam adduximus. Quod non ſic accipiendum, quaſi revera ſimul & mares & fæminas fuiſſe exiſtimaverint. Nihil minus. Numen & mas eſt & fœmina, hoc eſt, omnia eſt & complectitur. Quomodo de Iſide dictum in veteri inſcriptione, quæ legitur Capuæ in templo S. Benedicti

TE. TIBI
VNA. QVÆ.
ES. OMNIA

DEA.

DEA. ISIS
ARRIVS. BA-
BINVS. V. C.

Quare & Myrionuma vocata, id eſt, infinitorum nominum, in antiquo lapide, qui legitur apud Iſaram fluvium in Bojaria.

ISIDI
MYRIONVMÆ
SACRVM.

Omnium nominum, quia omnia eſt & moderatur. Quemadmodum de vero Deo ſacræ litteræ loquuntur eſſe eum omnia in omnibus, Alpha & O mega. Si igitur numen utriuſque ſexus eſſe ſtatuerent ſapientiores, indicabant non tam ſexu illud diſtingui, quam utrumq; & omnia continere. Aliter tamen hic vulgus ſentiebat, quod cum verba caperet, in arcana non penetravit. Quæ cauſſa eſt cur Patres Chriſtiani hanc de dijs opinionem ſerio ſemper ridere ſint conati. Inter quos graviter Arnobius lib. 7. adverſus gentes. *Sed erras, (inquit) & laberis: nam Dijs fœminis fœminas, mares maribus hoſtias immolare, abſtruſa & interior ratio eſt, vulgique à cognitione dimota. Non inquiro, non exigo, quid ſacrorum præcipiant vel quid contineant leges: ſed ſi vicerit ratio, atque obtinuerit veritas, differentiam nullam in Dijs eſſe, neque ullis ſexibus eos eſſe diſcretos, nonne ſolvi neceſſe eſt? nonne rationes has omnes è ſtultiſſimis creditas opinationibus, comprobari, inveniri? Sapientium virorum non advocabo ſententias, qui riſum nequeunt continere, cum diſcrimina ſexuum dijs audiunt immortalibus attributa. Vnoquoque ab hominum quære an ipſe apud ſe credat, ſibique ipſe perſuadeat, diſtinctum eſſe Deorum genus, mares, ac fœminas hos eſſe, & ad gene-*

randos fœtus convenientium membrorum diſpoſitione formatos. Roget aliquis, ſi ea ſapientiorum inter paganos de ſexu numinum ſententia fuerit, quam dixi, cur eam adeo exſibilent Patres Chriſtiani? Dicendum hic nonnihil de argumentis, quibus gentiles, eorumque ſacra oppugnabant primi relligionis noſtræ antiſtites. Faciet hæc diſſertatio plurimum ad intelligenda ea omnia, quæ adverſus gentes à ſanctis ſcriptoribus producuntur. Proinde ignoſcent lectores, ſi paullo latius excurram. Vnicum enim mihi inſtitutum eſt quantum poſſum docere. Eccleſia Chriſtiana cum hæreticorum ſeges domi nondum eſſet nata acerrimos foris hoſtes paganos habebat. Hi autem tria potiſſimum agebant: aut fabulas ſuas loquebantur, aut principia Chriſtianæ relligionis negabant, aut falſa quædam de eâ in vulgus ſpargebant. Quibus animoſe obviam ivere Chriſtiani. De poſtremo prius dicemus. Falſa ſpargebant aut fama, aut ſcriptis. Illius exemplum in Tacito habemus, qui diſertim teſtatur Neronem Chriſtianos tanquam incendij urbis Romanæ autores ſubdidiſſe, & exquiſitiſſimis pœnis affeciſſe. Scripta autem fingebant, quibus atrocia de Chriſto & horrenda continebantur. Vnicum ejus rei exemplum adducam, quod ſuppeditat alibi Euſebius Pamphilus Cæſareæ Palæſtinæ Epiſcopus. Maximus Tyrannus & acerrimus Chriſtiani nominis hoſtis, litteras ſub Pilati nomine confictas, contumeliarum, & dirarum plenas, ludimagiſtris in ſcholis pueris dedit prælegendas, ut illi prima jam ſtatim ætate à Chriſtiana relligione, tanquam impia, & flagitioſa, abhorrerent. Paribus hic armis oppugnandos gentiles Chriſtiani cenſuere. Emiſſæ ab his in publicum Senecæ & Pauli Epiſtolæ, quibus illum maximæ inter paganos

famæ

famæ inſuper habitis gentilium ineptijs Chriſtiano nomini ſeſe dediſſe teſtarentur. Et hic & ibi dolus, quem unuſquiſque pro ſe facere exiſtimabat. Tale etiam illud quod de Sybilla, quæ Auguſto in circulo Virginem matrem ulnis infantem Chriſtum complexam exhibuit, ſic tradit D. Antoninus in Chronico: *Cum Senatus Romanus* AVGVSTVM *pro Deo colere decreviſſet, evocata in cameram Sybilla eſt, ut an Auguſto aliquis ſucceſſurus eſſet, reſponderet: quæ circulum aureum in ſublimi fulgentem, in cujus medio Virgo erat puerum complexa, Imperatori oſtendit: auditaque confeſtim vox fuit. Hæc eſt ara Cœli. Tunc Imperatorem Sybilla monuit, ut puerum illum adoraret, atque inde prædicta camera Ara cœli dicta eſt. Vnde Mantuanus:*

Fulgentem nitido monſtravit in æthere circum
Irideque incluſam parva cum prole parentem:
Atque manum tendens vultuque ad ſidera verſo,
Ille puer Deus eſt, inquit.

Sic Simoni Mago, cujus mentio eſt in Actis Apoſtolorum, aram dedicaſſe, eumque divinis honoribus affeciſſe Romani dicuntur. Quod ego certe non crediderim. Legerunt haud dubie Chriſtiani mentionem paſſim fieri Semonis Sanci, Dei, & de Mago hoc vel per malignitatem vel per ignorantiam ſunt interpretati. Simile eſt, quod apud Epiphanium obſervaſſe memini, Evan vocem ab primâ matrum Eva, conjuge Adami, eſſe derivatam. Vnde occaſionem captat, quemadmodum ad fingendum crimen pronum eſt odium, inſultandi paganis, tanquam qui eam, quæ cauſſa omnis mali, quo tenemur quotquot ſumus mortales, in ſacris ſuis ſint venerati. Quaſi vero ab alijs gen-

tilium ineptijs in medium proferendis fuerint deſtituti. Abſit ut dicam immerito irriſos paganos. Nihil eorum ſacris putidius vel ineptius potuit excogitari. Hoc tantum volo, alia, quam quæ vera, ijs impacta fuiſſe. Quod veriſſimum eſſe & illa ſatis probant, quæ jam dixi, & alijs, ſi opus eſſet, exemplis à me poſſet confirmari. Nec factum illud ex inopia argumentorum, quæ infinita erant adverſus paganos, ſed nimio in eos odio, quod cum cauſſas ſat multas & graves haberet, alias adhuc, quæ non erant, voluit inveſtigare. Et dicenda hæc veritatis cauſſa exiſtimavimus, cui vel eruendæ, vel vendicandæ omnia ſtudia noſtra deſtinamus. Si qui tamen ſcioli & paullo moroſiores, qui omnium periti haberi volunt, dum omnia ignorant, & ſoli omnes ex arbitrio ſuo & ſcribere volunt & ſilere, id quod jam expoſui, reprehendant, non tanquam falſum, ſed id quod taceri præſtabat, ijs nihil reponam aliud, quam non eſſe boni viri mendacio, quamvis cauſſa quædam prætexi queat, patrocinari. Vt omittam, quod jam clarâ ubique Evangelij luce, Chriſtiano orbi periculum non ſit à paganis. Et ſiluiſſem forte, niſi viderem quoſdam adhuc hodie ſupereſſe, qui hæc, prout à Patribus tradita, tanquam oracula amplectuntur. Præcipuam indignationem movit Franciſcus Bivarius in ſuis ad Flavij Dextri Chronicon Animadverſionibus, ubi iraſcitur Senatui populoque Novocomenſi, quod cum Plinio Iuniori, civi ſuo publice elogium poſuiſſent, inter cætera Martyris Chriſtiani titulum non adjeciſſent. Sed de his jam ſatis. Ad tuenda relligionis ſuæ principia argumentis ab antiquitate, à veritate divinorum oraculorum, ab effectu, à miraculis, deſumptis Chriſtiani utebantur. In antiquitate probanda

duo

duo fere agebant. Nam & Moſen antiquiſſimum omnium ſcriptorum, quem Muſæum vocaſſe videntur Græci, quod non nemo ex Patribus obſervavit, & veterrimos inter paganos auctores, plurima ex hiſtoria Moſis in opera ſua tranſtuliſſe, ejuſq; verba proxime expreſſiſſe oſtẽdebant. Quanquam in hoc nimis mihi acuti Chriſtiani ſubinde fuiſſe videantur, & inter eos præcipue acerrimus relligionis noſtræ propugnator Iuſtinus Martyr in Cohortatione ad Græcos. Sic enim ille procedit: Dixit Moſes: *In principio Deus fecit cælum, terram: deinde ſolem, & lunam, & ſtellas.* Homerus autem ſcribit: *Iuppiter terram, cælum, mare condidit & indefeſſum ſolem, & plenam lunam & aſtra, quibus cælum coronatur.* In libris Prophetarum de Cherubim hæc verba exſtant. *Et exivit è domo gloria domini, & adſcendit ſuper Cherubim: & elevaverunt Cherubim alas ſuas, & rotæ cum eis, & gloria Dei Iſrael erat ſuper eos.* Plato verò ſcribit: *Volucri Iovem in cælo curru vehi.* Tertio Regum libro hæc leguntur: *Non in ſpiritu dominus, & poſt ſpiritum commotio: non in commotione Dominus, & poſt commotionem ignis: non in igne Dominus, & poſt ignem vox auræ tenuis.* Plato autem igneæ Deum eſſentiæ eſſe tradit. Ex hac ſententiæ & verborum affinitate probare ac paganis perſuadere Iuſtinus Martyr conatur, dicta illa Homeri atque Platonis ex libris Moſis atque Prophetarum eſſe tranſlata. Non abnuerim nonnullos inter primos Græcorum libros veteris teſtamenti & præcipue Moſis perluſtraſſe. Multa enim ſunt ex quibus hoc colligi poteſt. Verum enim vero nimis quæſitum, ne quid gravius dicam, mihi videtur, continuo ſtatuere ea quæ in Homeri & Platonis libris veritati ſacrarum litterarum conſentanea leguntur, ex Moſe alijſve auctoribus ſacris eſſe deſumpta. An non, haud inſpecto Moſe,

ſolo

ſolo naturæ & ingenij ductu, ſcribere atque credere potuit Homerus, Deum cælum & terram & mare condidiſſe? Certe hoc tradit ipſe Paulus Apoſtolus cap. 1. Epiſtolæ ad Romanos. An non illa Platonis, volucri Iovem in cælo curru vehi, poetica magis (quemadmodum phraſiologia & numeris Poetarum magnus auctor ille præ cæteris maxime eſt delectatus) quam ex libris Propheticis mutuata videntur? Quis etiam tandem eſt inter ſapientiores paganos, qui non igne quodam, ut ille loquitur, volucrem eſſentiam Deo adſignavit? Atque hæc ideo notanda fuere, ut unicuique conſtaret Chriſtianos veteres ea ſubinde obtrudere voluiſſe paganis, quæ tam facile negari poterant, quam in medium proferri. Sed ingenioſa eſt curioſitas ingenij humani, & ijs ſæpe inſiſtit, quæ nec vim nec pondus habent. Quod fabulas gentium ſpectat, multa in ijs obſervabant ſcriptores Chriſtiani. Quæ omnia ad duas claſſes poſſunt revocari. Aut enim ipſas fabulas, aut earum allegoriam & interpretationem concernunt. Quod ad ipſas fabulas ſpectat, in ijs aut ineptias & inania damnabant, aut ex hiſtoria ſacra veteris teſtamenti derivatas probabant. Quemadmodum hortos Alcinoi ex deſcriptione Paradiſi, expulſum Saturnum à Iove ex hiſtoria exacti è Paradiſo Adami, Gigantomachiam ex turri Babel exſtructa, Diluvium Deucalionis ex cataclyſmo ſub Noacho, incendium Phaethontæum ex combuſtis cæleſtibus ignibus Sodoma & Gomorra, fabulam Arionis Delphini benificio rabiem maris elapſi ex hiſtoria Ionæ, aliaque infinita ex veteris teſtamenti libris nata eſſe adſeverant. Quod paſſim apud Iuſtinum Martyrem, Tertullianum, Euſebium alioſque videri poteſt. Et hoc inſtitutum fuit Theoduli, qui vixit

vixit circa annum Chriſti cccclxxx. eâ Aegloga, qua Pſeuſtin, Alethian, & Phroneſin ita differentes introducit, ut hiſtoriam ſacram & pares gentium fabulas ex ea natas componat. Quanquam dubitari non debeat, multum in his etiam ingenio ſuo indulſiſſe veteres Chriſtianos, & non omnia ex ea origine eſſe, quam ipſi ſtatuunt. Vt enim apud cordatos omnes & eruditos abunde conſtat, paganos non niſi ſimias fuiſſe eorum, quæ ab Hebræis tradita ſunt, ita omnia huc velle revocare, nihil eſt aliud, quam magna contentione magnas nugas agere. Quod interpretationem fabularum concernit, illam nunc tanquam dubiam, nunc velut longius petitam, nunc ut imperfectam reprehendebant. Imo fruſtra ſapientes allegorijs fabulas ſuas interpretari exiſtimabant, quia populus ut plurimum eas ignorabat. Et quia in diſſertatione hac exorbitare paullulũ cœpi, libet etiam in hanc rem adſcribere verba Euſebij, quæ exſtant lib. III. de Præparat. Euangel. Vt fabularum, inquit " magnus ille auctor, coactam adeo, atque violentam accom- " modationem refellamus, non longa oratione opus eſſe arbi- " tror: Enimvero, ut Ægyptiorum deliramentis, ac florida nu- " garum anilium congerie prætermiſſa, ad politorum Græco- " rum phyſiologiam tranſeamus: quis obſecro ſanæ mentis, " eos qui tam alienum in ſenſum ejuſmodi fabulas detorque- " re conantur, non ſuopte ingenio confutare, atque ex fi- " gmentorum ipſorum ratione poſſit? Nam eſto ſane Iuppi- " ter, non jam ignea, æthereaque natura, ut veteres auctore " Plutarcho ſtatuebant, ſed potius mens illa ſuprema rerum " molitrix univerſarum, quas vi etiam vitali foveat, quomo- " do igitur Saturnus, quem tempus eſſe ajunt, pater ejus erit, " Ops vero mater, quam interpres noſter lapidoſam ac mon- "

„ tanam vim eſſe confirmat? Nam Iunonem ſane. quam ſive
„ aërem ſive æthera quoque nominarunt, quomodo Mentis
„ illius mundi effectricis, rebuſque omnibus vitam largientis
„ ſororem ſimul & uxorem eſſe velit, equidem non intelligo.
„ Præterea Latona per me λήθῶ quædam, id eſt, oblivio,
„ nuncupetur, partim quod ſentiendi vis, ut ajunt, ſomni
„ tempore nulla ſit, partim quod animos illos, quos infra lu-
„ nam procreari contingit, oblivio comitetur: Qui ergo fieri
„ poteſt, ut Solis ac Lunæ mater oblivio ſit, Apolline ac Dia-
„ na Latonæ liberis in Solem Lunamque traductis? Iam cum
„ tanquam Deam aut Opem aut Cererem venerari oporteat
„ ſi altera quidem lapidoſi ac montani, altera vero plani pa-
„ tentiſque ſoli ſymbolum quoddam eſſe dicatur; qua ra-
„ tione κόρην, hoc eſt Proſerpinam, quam ipſi κόρον ſatietatem
„ interpretantur, venerando illo nomine appellandam eſſe
„ opinantur? Cur item Bacchum Attin, & Adonin divino
„ cultu proſequendum eſſe contendunt, quos modo vim ſe-
„ minalem, ac fructuum eorum, quibus ligni ſimile putamen
„ eſt, modo vel florum, qui primo vere cum excludantur,
„ necdum integro maturoque fructu decidunt, vel meſſis
„ fructuum maturorum ſymbola nuncupant, nec, quod lon-
„ ge verius erat, humanum genus rebus ijs, quas univerſi con-
„ ditor Deus eò tantum eſſe voluit, ut ei ad uſum alimen-
„ tumque in promptu eſſent, æſtimatione anteponunt? Ex
„ his ſi ad reliqua deſcendere lubeat, quicquid ex præclara
„ phyſiologia ſupereſt ſimilem in modum facile coargues,
„ adeoque homines illos impudentiæ jure poſtulabis, qui
„ unum eundemque ſolem, ut hoc præcipue ſeligam, non
„ Apollinem modo, ſed etiam & Herculem, & Bacchum &
„ Æſculapium eſſe ſtatuerunt. Namque modo pater idem

fuerit

fuerit ſimulque filius, Apollo, inquam & Æſculapius? „ Quomodo ipſe ad Herculem traducatur, cum Alcmena „ matre mortali utique muliere natum ipſimet Herculem eſſe „ fateantur? Quomodo Sol in furorem actus liberos ſuos ju- „ gularit? nam utrumque ſane Herculi attribuitur. At Her- „ culem nimirum qui duodecim illa certamina confecerit, „ Zodiaci circuli, quem Solem ajunt ſua converſione luſtrare, „ in duodecim animantia diviſionem repræſentare dictitant. „ Quem ergo nobis Euryſtheum aſſignabunt, qui Solem „ quemadmodum & Herculem, ejuſmodi certamina confi- „ cere jubeat? Quomodo autem quinquaginta Theſtiæ filiæ, „ ac reliquum captivarum vulgus, quibus cum rem habuiſſe „ Herculem fama eſt, ad ſolem, quibus ex omnibus ſuſcepti „ ab eo liberi gentis ſuæ ſeriem longiſſimo tempore propaga- „ rent. Quem porro nobis Centaurum fingent, cujus ſan- „ guine infectum à Deianira induſium Solem, veluti Hercu- „ lem in decantatam illam calamitatem induxerit? Certe du- „ biam & incertam fuiſſe fabularum interpretationem facile unicuique ex libris Pontificijs poteſt conſtare, qui paſſim à Macrobio, alijſque laudantur. In ijs videmus alios aliter atque aliter de ejuſdem fabulæ ſignificatione ſenſiſſe. Erant autem libri Pontificum duum generum. In quibuſdam ratio & modus peragendorum ſacrorum continebatur. Ad quos proxime accedebant libri, qui Rituales dicebantur, quorum Feſtus alijque non ſemel meminere. In nonnullis vero interpretationes ſacrarum fabularum proponebantur. De quibus diverſimode ſacrorum antiſtites ſentiebant, quemadmodum jam dixi. Poſterioribus autem temporibus multi exſtitere, qui curam atque induſtriam ingenij in hoc ſolo occupabant, ut novas fabularum allego-

rias in medium proferrent. Has ad civilis ſapientiæ, illas ad naturæ rerum, alias ad morum doctrinam retulere. Sed nimia affectatione factum eſt, ut in pleriſque putidiſſimas ineptias non potuerint evitare. Quod in Alberici Imaginibus Deorum, & libris Mythologicis Fulgentij, cæteriſque ejus argumenti ſcriptoribus, quivis videre poterit, qui cum judicio ad legendum accedet. Quod autem notat Euſebius, imperfectas eſſe pleraſque veteres & communes fabularum interpretationes, dum plus in illis, quam in his continetur, nimis profecto eſt quæſitum. Enimvero in fabulis veterum ſapientum ad duo eſt adtendendum: ad interpretationem, quæ maxima ex parte vel ad naturam rerum, vel ad hiſtoriam referri debet, & ad œconomiam ipſarum fabularum. Oeconomiam hic voco totius fabulæ conſtitutionem. Ad hanc autem obtinendam perficiendamque, nonnulla neceſſario erant adjicienda, quæ ad myſticum, ut ita dicam, fabulæ ſenſum, nihil faciunt. Non aliter atque Æſopus fecit, qui cum bonos mores per fabulas inſtituiſſet docere, œconomiæ cauſſa multa inſeruit, quæ ad inſtituti finem per ſe nihil omnino conferrent. Iam vero ſatis in fabula eſt, ſi potiſſima ad propoſitam interpretationem poſſint referri. Sed de his jam ſatis. Nunc ad inſtitutum revertamur. Numina ſua utriuſque ſexus, hoc eſt omnia eſſe, omnia continere credebant pagani. Nec enim, qui inter eos ſapientes habiti ſunt, revera ſexu numina diſtingui, aut ſimul utriuſque ſexus fuiſſe, unquam ſibi perſuaſere. Aliud loquebantur, aliud ſentiebant. Chriſtiani autem ex modo & ratione dicendi, cum nollent adtendere ad id quod ſubintelligebatur, paganos atrociter perſtringendi occaſionem quæſivere. Iuppiter igitur hac, quam præ manibus nunc habemus,

bemus, inſcriptione potuerit denotari. Forſan tamen non ad unum numen, ſed omnia ſimul referri debet, ut ſingulorum numero, quod alibi plurium, hic proferatur. Sicut in nonnullis monumentis eſt, DIIS OMNIBVS, & DIIS DEABVSQVE OMNIBVS. Niſi etiam intelligendum arcanum numen Tutelare, quod unicuique civitati veteres adſignabant, cujus nomen & ſexus latebat, ſive majoris religionis cauſſa, ſive ne illud hoſtes, quemadmodum moris quidem olim erat, ſollennibus precibus, de quibus in commentario ad Quæſtiones Plutarchi diximus, evocarent. Sic in veteri Evocationis formula diſertim legitur. SI DEVS, SI DEA EST, CVI POPVLVS CIVITASQVE CARAGINIENSIS IN TVTELA EST.

Forſan quoque formula hæc, SIVE DEO, SIVE DEÆ, de ſexu numinis ambigentis eſt. Sic Cato, ubi de luco, more Romanorum, collucando agit, SI DEVS, SI DEA EST. Nihil enim æque incertum, ac Theologia paganorum. Sic in natalibus, matrimoniis, liberis eorundem numinum explicandis ſæpe antiquos poëtas inter ſe convenire non videmus. Cujus rei ratio non obſcura eſt, ſi recte cogitemus. Vnuſquiſque enim veterum poëtarum ſacras fabulas aut comminiſci poterat, aut ab aliis proditas pro libitu ſuo immutare: Licentiam illam non obſcure indicat Iulianus Imperator ſermone primo in Conſtantii Imperatoris laudem. Ἀλλ' οἱ μὲν, inquit de Poëtis agens, ἐπειδὰν καινόν τινα μῦθον, καὶ μηδέπω τοῖς πρόσθεν ἐπινοηθέντα φέρωσιν αὐτοὶ συνθέντες, τῷ ξένῳ τοὺς ἀκούοντας ψυχαγωγήσαντες πλέον θαυμάζονται. *Poëtæ cum novam aliquam fabulam à nemine priorum excogitatam, atque à ſe ipſis repertam attulerint, & auditores ſuos ipſa novitate detinuerint, majori in admiratione verſantur.* Quod potiſſimũ cyclicis poëtis eve-

 nit.

nit. Cyclicos voco, qui non ſeorſim ſingulas fabulas, ſed conjunctim omnes, obſervata rerum & temporum, mutuo ſe excipientium, ſerie, perſequebantur. De quibus vide quæ Heinſius noſter, delitium illud generis humani, ad Horatium ſuum erudite obſervavit. Talis Naſo fuit, qui Cyclicum ſuum poëma, divinam Metamorphoſin dico, perpetuum carmen ſcite nominavit, ſtatim in principio operis;

Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

Ad perpetuam autem ſeriem deducendam opus erat nova quædam comminiſci, quibus apte omnia inter ſeſe connecterentur. Et inde nata varietas illa fabularum. Hinc etiam factum, ut uni numini cæterorum omnium nomenclaturæ ſubinde ſint aſſignatæ. Quidam enim omnia uni adſcribebant, quia à ſingulis diverſa, & ſic à ſingulis omnia ei attribuebantur. Sic Lunam loquentem introducit Apulejus lib. XI. Metamorphoſeos. *Meum numen*, inquit, *unicum, multiformi ſpecie, ritu vario, nomine multijugo totus veneratur orbis. Me primigenij Phryges Peſſinunticam nominant Deum matrem; autochtones Attici Cecropiam Minervam; illinc fluctuantes Cyprij Paphiam Venerem; Cretes ſagittiferi Dictynnam Dianam; Siculi trilingues Stygiam Proſerpinam.* Cætera exſcribere non vacat. Sic in veteri inſcriptione dicitur quaſi à dubitante, *Dea Nemeſi, ſive Fortunæ.* Legitur illa Albæ Iuliæ;

DEÆ. NEMESI
SIVE. FORTV
NÆ
PISTORIVS
RVGIANVS
V. C. LEGAT
LEG. XIII. G
GORD.

For-

Fortaſſis etiam verba hæc, SIVE. DEO. SIVE. DEÆ, ſignificant numen Ignotum. Ignoto Deo aram poſitam Athenis meminit D. Paulus apud Lucam in Hiſtoria Actorum Apoſtolicorum cap. XVII. Ara certe Athenis ſita, & ſic ſcripta circumfertur;

ΘΕΟΙϹ ΑϹΙΑϹ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗϹ
ΚΑΙ ΛΙΒΥΗϹ
ΘΕΩΙ ΑΓΝΩϹΤΩ,
ΚΑΙ
ΞΕΝΩΙ.

Hoc eſt: *Diis Aſiæ, & Europæ, & Libyæ, Deo ignoto, & peregrino.* Apud antiquos etiam ſcriptores multæ ejuſcemodi dicendi rationes occurrunt, quibus quaſi obſcurum aliquod numen indicatur. Ovidius lib. I. Metamorp. ubi de condito orbe, ejuſque auctore agit, tanquam ignorans certum numen, inquit,

Quiſquis fuit ille Deorum.

Per Ignotum numen non aliud denotaſſe Athenienſes crediderim, quam quod omnium erat princeps, omnibus præerat, cum ſingula tantum ſingulis adſcriberentur; cujus originem ignorabant, cum cæterorum haberent exploratam; cujus nomen neſciebant, cum cætera omnia nominibus ſuis compellarent; cujus rite colendi rationem atque modum non habebant, cum reliquis peculiaria ſacrificia eſſent adſignata. Et ſic inſcriptionem Athenienſis illius aræ accepit ipſe Paulus, ubi ejus oblatæ occaſione ſic Athenienſes alloquitur; *Præteriens, & contemplans ſacra veſtra, inveni & aram,*

& filius datus eſt nobis, nomen ei פֶּלֶא, *Phele*, tribuitur, & Deus fortis. quod eſt, Admirabilis. Atque id à פָּלָא, *occultus fuit*. Quemadmodum & פִּלְאִי, *admirabile*, & *occultum*. Quod nomen ſibi Iud. 13. Angelus tribuit, qui nativitatem nunciat Samſonis, ut diſſimulet quod quærebatur: ipſum, nempe, nomen. Atque hinc פְּלֹנִי *Pheloni*, *ὁ δεῖνα*, cujus nomen non exprimitur. De quibus plura ille ipſe Heinſius dicturus eſt in divino opere Animadverſionum ad novum Teſtamentum, quod avide omnes exſpectamus. Sed manum de tabula. Conjecturam non unam expoſui. Quiſque eam ſequatur, quæ maxime arridebit. Si quis autem nullam probet, ſuam nobis conetur approbare. Quidquid ſit, Theologiam gentium non parum nos hac diſſertatione illuſtraſſe exiſtimamus.

QVÆSTIO XIV.

Quid ſentiendum de Diſtichis, quæ Catonis nomine vulgo circumferuntur?

DEcreſcente ſimul cum imperio eruditione Romana, duo potiſſimum ſplendorem ejus afflixerunt. Nam & clariſſimorum hominum ſcripta, quæ priſcæ cordatæque elegantiæ omnis atque ſcientiæ faciem ſine fuco nobis potuiſſent repreſentare, &, niſi ſequuta eſſent tam maligna tempora, ſupereſſe poterant in omnium ſæculorum æternitatem, ſocordia ad tam præclara faſtidientium intercidere, & præterea etiam à ſemieruditis quibuſdam, ſubinde

omnino barbaris & ineptis, quædam vetuſtis ſcriptoribus aſſuta quæ non tantum antiquitate ipſa, ſed quovis, qui primordia tantum deguſtaſſet bonarum litterarum, plane erant indigna: adeo ut primæ auguſtæque eruditioni injuriam illatam ſolummodo poſſent teſtari. Quod adhuc quotidie experimur, & in maximos errores conjecit noſtra & patrum memoria primi nominis eruditos, qui & deteſtabili hoc fuco, & titulis, qui inania vocabula præferebant, & judicijs aliorum, qui non tam juſtam rationem, quam ſtuporem ſuum ſequuntur, miſere decepti, antiqua, bona, erudita credidere, quia oſtentabant nomen antiquitatis, quæ frivola, inepta, ex meris ſolœciſmis conflata, & diligenter excuſſa, cumque veteris ævi venuſtate comparata, tantum ejus deſiderium, & ejuſcemodi nugarum liberale tædium animis legentium poſſunt ingenerare. Si quis injurius in principis ſui majeſtatem, affingat ei litteras, quas ab eo non accepit, expiando ſceleri ſubjicere ſecuri debeat funeſtiſſimum caput, quid cum illis agendum cenſebimus, qui aliena & ſtolida affingunt illis, penes quorum monumenta ſtat principatus litterarum, ex quorum norma & loqui & ſilere debemus? Certe non effugient, quamdiu guſtus aliquis eruditionis, quin tanquam falſarii antiquitatis habeantur, & ſuppoſititia eorum ſcripta, tanquam adulterina, & abortus infelicium ingeniorum proſcribantur. Perſuadeant quod volent hominibus ſui ſimillimis, fungis meris & miſeræ juventutis ad imperitiam pædagogis, ijs, qui antiquorum in ſcribendo ſimplicitate & venere ſunt imbuti, qui nihil temere credunt, & recto judicio ad legendos autores accedunt, nunquam palpum obtrudent. Aliter his catuli olent, aliter ſues. Non inſtitui omnia quæ huc faciunt recenſere. Actum enim

agerem,

agerem, cum pleraque communibus ſuffragiis exploſa jam ſint ex cavea eruditorum. De Diſtichis moralibus, quæ Catoni olim, & noſtro ſæculo veteri alicui & Latiniſſimo autori à doctiſſimis viris adſcripta, nonnihil differendum ſuſcepi, ut hallucinationem, ne quid gravius dicam, ſecus judicantium candidis omnibus rerum æſtimatoribus ſemel approbarem. Intererit Reip. litterariæ gnomologicum hoc poëma loco, quem à maximis viris accepit, tanquam injuſtum poſſeſſorem, moveri, & ad infima fere barbarorum ſubſellia damnari. Mirabuntur, ſcio, multi ſententiam hanc & atrocem adeo & novam; ſed faxo ego ut hac diſſertatione omnibus, qui pertinaces eſſe nolent, veritatem ejus liquido exponam. De autore Diſtichorum variis jam olim ſententiis eſt certatum. Dionyſium Catonem laudant Simeonis Boſij veteres membranæ, quas citat illuſtris Scaliger, quarum inſcriptio erat DIONYSII CATONIS DISTICHA DE MORIBVS AD FILIVM. In codice Melioris Goldaſti (de quo vide Cl. Barthium in Adverſariis, & Animadverſionibus ad Claudianum) Octavianus nominatur. Eſt penes me vetus liber in membrana exaratus, in cujus præfatione Gloſſematum autor de horum diſtichorum ſcriptore agens meminit cujuſdam Tullii & Iohannis Clothomij, hominum Chriſtianorum, quorum alibi, quod ſciam, mentio non exſtat. Verba ipſa apponam. Poſtquam de utroque Catone, Cenſorio & Vticenſi egiſſet gloſſator, atque neutrius eorum eſſe confirmaſſet: *Alii dicunt*, inquit, *quod Tullius, qui jam erat ad fidem converſus, hoc opus compoſuerit; ſed quia non audebat fateri nomen Chriſtiani, adſumſit nomen gentilis & fecit ſe Catonem appellari. Alij vero dicunt, quod quidam vir religioſus ad inſtitutionem humanæ vitæ opus iſtud compoſuit. Quidam dicunt, quod Io-*

K 2 *hannes*

hannes Clothomius hoc opus conſcripſerit. Satis mihi eſt gloſſas iſtas bona fide exhibuiſſe. Videant quid elicere poſſint eruditi. Baptiſta Pius, quem ſuis temporibus cymbalum inanis juventutis fuiſſe judicat Scaliger, Diſticha Catonis Auſonio adſignavit. Quod lib. 11. Auſonianarum lectionum cap. XXXII. ſtrenue ridet atque exſibilat idem Scaliger. Nec ſine cauſa. Comminiſci enim non poſſum, quid Baptiſtam in hanc ſententiam impellere potuerit. Forſan ſub calcem codicis antiqui, qui Auſonij opera complectebatur, diſticha hæc exarata invenit. Quemadmodum Sulpiciæ Satyra adverſus edictum Domitiani, de expellendis urbe philoſophis, aliaque aliena, eodem loco olim legebantur. Sed nemo mediocriter eruditorum ignorare poteſt, quomodo veteres librarij ejuſdem argumenti ſcripta uno volumine conjungere aſſueverint. Vnde facile factum, ut poſtrema opuſcula, non expreſſis autorum nominibus, quemadmodum ea ſæpe in antiquis codicibus prætermitti ſcimus, prioris & potiſſimi operis ſcriptori ſint attributa. Vellem autem illuſtris Scaliger in ſua adverſus Pium diſſertatione, quam proxime indicavi, inter cæteras rationes, quibus probare nititur, & omnino probat, Auſonium auctorem non eſſe diſtichorum, hanc prætermiſiſſet, quod Auſonius ſerio Chriſtianus fuerit, Diſticha autem hæc erroribus gentilium inſigniter ſint delibuta. Idque ait ex multis illius opuſculi partibus poſſe comprobari. Et in ſuis ad eadem diſticha Animadverſionibus ethnicum gnomologum nominavit. Neſcio certe quare magno viro id viſum. Aliter ego ſentio, & omnino credo autorem fuiſſe Chriſtianum. Id jam olim perſuaſum ſatis apparet ex gloſſis antiquis, in quibus magnam diſtichorum partem ex libris ſacris, præſertim Eccleſiaſte, deſumptam

ptam eſſe, adductis teſtimoniis confirmatur. Noſtræ, quas jam laudavimus, auctorem Chriſtianum eſſe diſertim aſſeverant. Certe phraſiologiam ſacram ubique obſervamus. Statim inter monita, quæ in limine opuſculi leguntur: *Cum bonis ambula.* Ambulare hic converſari eſt, & ſic paſſim utitur vetus ſacri codicis Interpres. Nec aliter lib. 2. diſticho 9.

Nolo putes pravos homines peccata lucrari,
Temporibus peccata latent, ſed tempore parent.

Lucrari peccata hoc loco nihil eſt aliud, quam non tantum non pœnam, ſed etiam commodum atque emolumentum ex peccatis reportare. Quam phraſin Chriſtianam eſſe, quis non videt? Paſſim legas Chriſtum, fratres, cælum, lucrari. Primum diſtichorum,

Si Deus eſt animus, nobis ut carmina dicunt,
Hic tibi præcipue ſit purâ mente colendus.

expreſſum ſine dubio ex verbis Servatoris noſtri: Πνεῦμα ὁ θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. *Deus eſt ſpiritus, & adorantes eum in ſpiritu & veritate adorare oportet.* Præterea ſortilegia diſertim damnat author Diſticho xxx. lib. II.

Quid Deus intendat, noli perquirere ſorte,
Quid ſtatuat de te, ſine te deliberat ipſe.

Per ſortem hic intelligit κληρομαντίαν. Qua quemadmodum imprimis uſi ſunt pagani, ita omnino abſtinendum Chriſtiani ſemper cenſuere. Quod plurimis conciliorum

canonibus, & Pontificum decretis poteſt comprobari. Videantur, qui de ſortilegiis inter Chriſtianos ſcripſere. Somniorum etiam vanitas indicatur Diſticho XXXII, ejuſdem libri:

Somnia ne cures. Nam mens humana quod optat
Dum vigilans ſperat, per ſomnum cernit id ipſum.

Sic quidem vulgo legitur. Mihi certum eſt, reſcribi oportere;

Somnia ne cures. Nam mens humana quod optat
Dum vigilat, ſpectat per ſomnum ſemper id ipſum.

Sic commodus ſenſus erui poteſt, quem in vulgata lectione deſideramus. Pro *vigilans*, *vigilat* habet liber noſter MS. Jam autem in divinationibus ex ſomniis incredibile dictu eſt, quam ſuperſtitioſæ fuerint nationes. Paſſim ejus rei exempla atque teſtimonia occurrunt apud antiquos auctores, quæ ab aliis diligenter obſervata, hic repetere non eſt neceſſe. Porro quæ de non cædendis victimis non ſemel hic inculcat auctor, Chriſtianum eum fuiſſe, & à ſacrificiis gentium longe alieniſſimum ſatis probant. Sic diſticho XV. lib. IV.

Quum ſis ipſe nocens, moritur cur victima pro te?
Stultitia eſt morte alterius ſperare ſalutem.

Melius, purius non loqueretur ſummus aliquis fidei noſtræ conſultus. Nec aliter ſe habet Diſtichon XXXIX, eodem lib.

Thure Deum placa: vitulum ſine creſcat aratro:
Ne credas placare Deum, cum cæde litatur.

Vellem

Vellem legeretur, *Tute Deum placa*, hoc eſt, *Tu ipſe.* Et forſan ſic ſcripſit auctor. Sed nihil adſeverare audeo. Interea tamen Thymiamata, præſertim ex thure, in ſacris Chriſtianorum aliquando uſum habuiſſe, nullus ignorare poteſt, qui veteris eccleſiæ rituum cognitione eſt inſtructus. Nemo autem hic exiſtimet, latere me, Pythagoram etiam, ejuſque ſectatores improbaſſe cædes victimarum. Sed dogmata eorum, inter reliqua gentilium Philoſophorum, quam maxime olim commendabant Chriſtiani. Quod neſcire non poſſunt, qui Patrum antiquorum ſeria lectione ingenium ſuum imbuere. Puto jam ſatis luculentis teſtimoniis à me probatum, aut omnino Chriſtianum, aut, ſi cui id nimium videatur, ſemichriſtianum fuiſſe horum diſtichorum conditorem. Semichriſtianos voco, qui aut ad Chriſtianam fidem amplectendam haud leviter nutabant, aut ea arrepta, nondum plane exuerant omnem gentium ſuperſtitionem. Quales multi olim erant. Vnde etiam factum, ut in veteri eccleſia multi ritus fuerint uſurpati, qui à paganis derivati eorum ineptias adhuc redolebant. Quod ipſum pluribus hic excutere ſuperſedeo, quia in commentario hoc noſtro Quæſtionum Romanarum alibi indicamus. Atqui, inquit Scaliger, multa in his diſtichis erroribus gentilium delibuta continentur. Certe mihi omnia diligenter iterum & iterum evolventi nihil tale eſt compertum. An paganus eſt author; quia hominem prudentem imitari vult illum Deũ, qui partem utramque aſpicit, id eſt, Ianum? Profecto ſi valeat hæc ratio, pro paganis habendi ſunt plerique Chriſtianorum Poëtarum, & nos ipſi, qui ejuſmodi dicendi rationes quotidie uſurpamus. An paganus eſt auctor, quia vult pareri Fortunæ? Quaſi vero Fortunæ vocabulum commo-

do &

do & recto ſenſu ex Chriſtiano homine non poſſit audiri. Magnus Eraſmus, ille noſtras, ſcriptorem de quo agimus, à fide noſtra averſum fuiſſe conatur oſtendere ex diſticho XIV. lib. III. quod ita habet;

Vxorem fuge ne ducas ſub nomine dotis,
Nec retinere velis, ſi cœperit eſſe moleſta:

Ad quæ verba ita commentatur Eraſmus: *Cave ne ducas uxorem dotis cauſſa. Et ſi duxeris dotatam, ne dotis reſpectu eam retineas, ſi tibi gravis ſit: ſed contemptâ dote repudies. Quanquam id apud Chriſtianos non habet locum.* Certe ſimpliciter hoc vult: Noli dotis ſolius gratia uxorem ducere. Ne poſtea moleſtam tibi factam relinquere velis, & non poſſis. Quod nihil adverſum fidei Chriſtianæ habet. Fixum igitur eſto, Chriſtianum hunc authorem fuiſſe. Reſtat, ut videamus, ſitne tam elegans, Latinum, accuratum gnomologicum hoc opuſculum, ut volunt eruditi. Dixi tantum ab eâ laude abeſſe, ut ad infima fere Barbarorum ſubſellia debeat damnari. Iudicium id mihi extorſere continua tautologia, & tam dictionis, quam rerum & rationum, quæ adducuntur, ineptiæ. Tautologia paſſim occurrit. Idem dicitur diſtichis XVIII. lib. I. & XXVII. lib. IV. Nec aliter ſe habent XXII. lib. I. & IV. lib. II. XXIV. & XVIII. lib. II. Et quid opus eſt omnia ejuſmodi exempla hic à me coacervari? Diligens lector ipſe per ſe obſervabit. Satis mihi eſt indicaſſe. Id interea adſeverare audeo, ex quatuor diſtichorum libellis, vix unum juſti numeri ſuperfuturum, ſi ſupervacuæ omnes eorundem monitorum repetitiones tollerentur. Nempe mos hic poſterioris & inſulſi ævi ſcriptorum fuit, ut non tam rerum, quam verborum

rum

rum copiam oſtentarent. Ineptiæ partim in brevibus illis præceptis, quæ in limine leguntur, partim in ſingulorum librorum præfationibus, partim in ipſis diſtichis, hoc eſt ubique, tam quoad res, quam quoad verba, dominantur. In ſententiis præliminaribus mera confuſio, merum chaos, nihil magnificum, nihil erectum. Atqui dicat aliquis, præcepta ſunt, quæ ætatem puerorum decent, ad quos diriguntur. Fateor, pueros alloquitur, cum inquit, *Trocho lude*. Sed ſpectat ad maritum, *Conjugem ama*, ad patrem, *Liberos erudi*, ad judicem, *Patere legem, quam ipſe tuleris*, ad militem, *Pugna pro patria*. Quæ qui à pueris præſtanda exiſtimat, næ ille ætates omnes confundit, & ipſum naturæ jus evertit. Mitto præcepta mutila & hiantia, & imperfecta, & parum Latina. Quæſo, quid ſibi vult poſtremum omnium, *Libenter ferto amorem*? Si hoc velit, *Gratum tibi ſit ab aliis amari*, ſupervacuum eſt præceptum, quod quiſque ſeipſum docet. Si autem intelligit, *Libenter ama*, Latinum vix erit, certe ambiguæ ſententiæ, *ferre*, pro *deferre amorem*. Præfationes quod concernit, illa quæ præfixa lib. 11. non video quomodo ad rem faciat. An non ineptirem, ſi amorem militiæ „ filio inſtillaturus ſic ordirer. Si gulæ tuæ proſpectum voles, „ fili, lege Cælium Apicium, ſummum medicinæ adulatricis „ artificem. Si ad ſtruendas ædes magnificas animum tuum „ appellere decreveris, ea evolve, quæ Vitruvius de architec- „ ctura veterum conſignavit. At vero ſi ad militiam te com- „ ponas, conſule Vegetium, Frontinum, alioſque, qui de mi- „ litia & ſtratagematis veterum præclara multa prodidere. A riſu abſtinere non poſſum, dum hæc ſcribo. Idem tamen Cato eo, quem dixi, loco agit. Cur Georgicorum Virgilii, Botanologiæ Macri, Pharſalidos Lucani, Naſonis amorum

mentionem facit, de cordatis vitæ morumque præceptis acturus? An non ineptus eſt verſiculus eâdem præfatione,

Si quis amare velis, vel diſcere amare legendo.

An non putidum eſt, ibidem verſu antepenultimo legere;

Ut ſapiens vivas, audi quæ diſcere poſſis,

Et ultimo verſu idem repetere,

Ergo ades, & quæ ſit ſapientia diſce legendo.

Reliquorum librorum præfationes non tam libros, quibus præfixæ ſunt, quam totum opuſculum concernunt. Quod non poteſt non reprehendere, qui ſolido judicio inſtructus ad legendum accedit. Iam autem in ipſis diſtichis quam multa ſparſim occurrunt, quæ ſine ratione prolata, quæ Latinas purgataſque aures merito offendere deberent. Omnia, quæ pro me ſtare video, jam referre, otium meum non patitur. Potiora ſi breviter excuſſero, quis judicio meo aſſenſum non præbebit? Lib. 1. diſt. 5.

Si vitam inſpicias hominum, ſi denique mores,
Cum culpas alios, nemo ſine crimine vivit.

Vix video, quid ſibi velit. Sententia & conſtructio omnino eſt inepta. Nec aliter ſentio de diſticho xxv. ejuſdem libri,

Ne dubita, cum magna petas impendere parva;
His etenim rebus conjungit gratia caros.

Ergo ſummum, ſi Diis placet, amicitiæ vinculum eſt, petere magna, & parva præſtare. Diſticho xxxix, *labor in damno eſſe* dicitur, pro, laborari in damno reſarciendo. Obſcura eſt

eſt dicendi ratio. Et quis Latine ſic loquitur? Diſticho XI. lib. II. legitur,

Cui ſcieris non eſſe parem te, tempore cede,
Victorem à victo ſuperari ſæpe videmus.

Verſiculus ſecundus nihil cum priori commune habet, cum tamen rationem ejus reddere velle videatur. Diſticho XIV. ejuſdem lib.

Invidiam nimio cultu vitare memento,

ſcio quid velit, nimio ſcilicet cultu invidiam non debere provocari: ſed an non ita loquitur, ut contrarium facilius intelligi poſſit? Memento per nimium cultum invidiam vitare. Neſcio quomodo concoquere hæc potuerint eruditi. Quam inſulſus etiam verſiculus prior Diſt. XXI.

Noli tu quædam referenti credere ſemper.

quædam hic ſtolide ponitur. Pro eo, *multum*, fuerat dicendum. Diſticho XXI. quis ferat illud?

Sit tibi præcipue, quod primum eſt, cura ſalutis.

Præcipue, &, *quod primum eſt*, nunquid idem ſignificant? Nec aliud videbis diſt. VII. lib. III.

Segnitiem fugito, quæ vitæ ignavia fertur.

Aſinina tautologia eſt. Quid putidius fingi poteſt, quam diſtichon V. lib. IV. ſi recte ſe habeat lectio vulgata:

Dilige denari, ſed parce dilige, formam:
Quam nemo ſanctus vel honeſtus captat ab ære.

Quid eſt, parce diligere denarii formam, eamque neminem ſanctum vel honeſtum ab ære captare? Scio vulgo ſic exponi; Prudentis eſſe amare pecuniam, quoad uſum; ſtulti vero eſſe & avari, pecuniam amare, ut forma ejus atque ſpecie oculi tantum paſcantur. Præclara quidem ſententia, ſed quomodo ea ex verbis diſtichi elici queat, nondum video. Forſan tamen ſtupor hic non tam auctori, quam deſcriptoribus debet imputari. Facile crediderim primitus ita ſcriptum fuiſſe:

Dilige denarium, ſed parce dilige. Famam
Nam nemo ſanctus vel honeſtus captat ab ære.

Denarium habent omnes libri Mss. etiam noſter. Primus Scaliger reſtituit *denarij*, nempe formam, non alia de cauſſa, quam quia ſecunda in *denarium* produci debet. Sed eâ emendatione non eſt opus. *Denarium* hic triſſyllabon eſt, per licentiam poëticæ contractionis. Cujuſmodi exempla apud alios, etiam caſtigatiſſimos, auctores exſtant. Quidquid ſit, nihili eſt, quod vulgo legitur. Vt & quædam alia, quæ feliciter nuper eruditiſſimus Scriverius noſter emendavit. Atque hæc è multis pauca. Cætera ingenio & judicio legentium remittimus, & ſatis nos pro ſententententia noſtra dixiſſe exiſtimamus. Non tamen inficias eo quædam, ſed valde pauca, bona, acuta hoc opuſculo exſtare, quæ facile eſt à reliquis diſcernere, & credibile eſt multa talia antiquitus Catonis nomine fuiſſe evulgata, quæ jam periere. Et ſic factum ut ejus meminerit vetus ſcriptor Vindicianus, Comes Archiatrorum, in Epiſtola ad Imperatorem Valentinianum, ubi ait, quendam oculorum rheumate labo-

laborantem, flentem, & gementem illud Catonis ſæpe repetijſſe,

Corporis auxilium medico committe fideli.

Vulgo, ſed male, pro *auxilium, exigua,* legitur. Et Catonis ſententias in ore omnium fuiſſe, vel ſola Sulpiciæ Satyra teſtari poteſt, in qua inter alia dicitur,

Quos inter priſci ſententia dia Catonis.

Crediderim uno libello eas olim fuiſſe comprehenſas. Sed poſtea inepti homines, cum quæ bona non æſtimarent, quia non didicerant, quæ bona more ſuo corrupere, ſubſtituentes ſua, meras febres & oſcitationes. quod hac extemporanea diſſertatione indicandum cenſuimus. Si cui tamen ſecus videatur, judicium per me quidem integrum ipſi eſto. Aliorum enim inſaniam tollere non poſſum, ſed volui caſtigare.

QVÆSTIO XV.

Quid ſibi vult uſitatum illud apud Romanos, & narratum Senecæ proverbium: Aut Regem, aut fatuum naſci oportere?

INter ea, quæ ex antiquorum monumentis ſalsâ & ingenioſâ dicacitate ſe commendant, Senecæ Apocolocynthoſi, ſive ludo in mortem Claudii Cæſaris merito primas deferimus. Enimvero quidquid ſatyricæ venuſtatis ſub acumen ſtyli venire poteſt, in eo opuſculo

ſine exemplo dominatur. At,quod inprimis eſt dolendum, magna ſui parte,vitio & imperitia deſcriptorum,non modo fædiſſimis mendis paſſim conſpurcatum,ſed mutilum etiam & imperfectum ad nos pervenit. Nec enim ventrem tantum trahit, ut ſentiunt eruditi, ſed & finem deeſſe ſemper mihi viſum fuit. Titulus enim ipſe facile perſuadet ſub calcem libelli id egiſſe Senecam, ut ſalſe oſtenderet tandem Claudium ab impoſita primitus pæna, ut ſcilicet aleâ luderet pertuſo fritillo, liberatum, & ob vaſtum,tremulum atque funginum caput inter cucurbitas fuiſſe relatū. Quippe alias fruſtra libelli inſcriptio à colocynthide, ſive agreſti cucurbita fuiſſet deſumpta, quod miror non obſervatum eruditis.Sed de eo alibi erit dicendi locus.In præſens enim id modo agere inſtitui, ut mentem proverbii exponam, quod plenum reconditæ ſapientiæ ibi exſtat, &,ut multa alia, hactenus, quod ſciam,intellectum non fuit. Verba Senecæ ſtatim in principio ſunt: *Ego ſcio me liberum factum, ex quo diem ſuum obÿt ille,qui verum proverbium fecerat; Aut regem,aut fatuum naſci oportere.* Beatus Rhenanus, qui primus lepidiſſimum hunc libellum, ſcholiis ſuis illuſtratum, in lucem exire juſſit, ita hujus adagii verba & mentem excepit, ut regum vecordiam,& adſentationes, quibus vitia ſua quotidie ali patiuntur, putet taxari. Nec aliter magno illi Deſiderio Eraſmo, quem Bataviæ noſtræ deberi merito gloriamur,viſum fuit in auguſto illo adagiorum opere,quod penu omnis rectæ & cordatæ eruditionis appellare ſoleo. In quo tamen ſubinde humani aliquid paſſus fuit. Quo nomine qui magnitudini doctrinæ ejus, & ingenii aliquid detractum volunt,næ illi canes ſe magis,quam homines oſtendunt. Quod meum de ijs judicium erumpens animo adverſus malefe-

riato-

riatorum quorumdam latratus indignatio extorquet. Ego ut in præſens à tanto viro diſſentire debui, ita in cæteris majeſtatem famæ ejus atque exiſtimationis ſtatui religioſiſſime venerari. Itaque illud nunc agamus. Regem aut fatuum naſci oportere nihil aliud, meo quidem judicio, ſignificat, quam intereſſe Reipub. ut jure naturalis ſucceſſionis admovendus imperio & præficiendus ſummæ rerum aut exquiſitæ virtutis, aut, ſi ab ea deſtituatur, ſummæ ſit ſtoliditatis. Qui illam ad principatum confert, magna Reipub. bona procurat, qui hanc, ut non magna bona, ita etiam non magna mala inferre poteſt. Ille regere poteſt, & bene regit; hic regere non poteſt, & proinde ne quidem male regit. dum nomine quidem princeps eſt, & imperator; reapſe autem ſe ſuaque aliis neceſſario relinquit. Adeo ut mediocris virtutis & ſapientiæ Reges hoc adagio excludantur. Nec ſine cauſſa id cenſuere antiqui, ſi diligenter omnia perpendamus. Quippe qui mediocritate ingenii tantum ſunt inſtructi, neceſſario aliquid inſaniæ conjunctũ habent, quæ in ſummæ ſapientiæ defectu conſiſtit. Ex ejuſmodi autem mediocritate ut aut parva aut nulla bona, ita ſemper maxima mala in ſummam rerum ſolent concitari. Cum enim bona maxima ex maxima ingenii promptitudine & dexteritate naſcantur, profecto ea referri neutiquam poſſunt ab illis, qui ab illa ingenii conſummata virtute maxima ex parte deſtituuntur. Et cum ſumma mala excitentur per inſipientiam, cui admixtum aliquid rationis, neceſſario ſequitur, & experientia omnium temporum confirmatur, graviſſima in Reſpub. damna derivari per eos, qui in imperandi artibus mediocres ſunt, id eſt, nec toti, ita ut par eſt, ſapiunt, nec toti inſaniunt. Inſania enim in talibus potens redditur par-

ticula

ticula rationis. Inſania vero, quæ aſtu aliquo & calliditate armata eſt immane dictu quam atrociter ſoleat graſſari. Multis exemplis non eſt opus, nec ibo extra Rempub. Romanam. Plurimum Nero & Domitianus æternæ urbis imperio nocuere, Claudius autem parum. Illi enim ut reges, id eſt, veris omnibus imperatorijs virtutibus ornati non erant, ita non omnino deſipiebant, hic autem animo obtinebat omnem ſtultitiæ principatum. Verum igitur proverbium, dicente Seneca, extrema inſania ſua Claudius fecerat, Aut Regem, aut fatuum naſci oportere.

QVÆSTIO XVI.

Cur nomina in ſacris Romanorum uſurpata tam longe abiere à communi ratione & analogia loquendi?

DIſquiſitione digniſſimum ſemper mihi viſum fuit, quam ob cauſſam nomina in ſacris ſolemniter uſitata apud Romanos, à vulgata loquendi ratione, & ipſius linguæ communi analogia tantopere diſtarent. Quæſtionem hanc ſic movet Arnobius lib. ſeptimo adverſus gentes:
„ Quid ſibi reliqua hæc volunt magorum cohærentia diſci-
„ plinis, quæ in ſacrorum reconditis legibus pontificalia re-
„ ſtituere myſteria, & rebus inſeruere divinis? Quid, inquam,
„ ſibi hæc volunt, apexabo, iſicia, ſilicernia, longano? quæ
„ ſunt nomina & farciminum genera, hirquino alia ſanguine,
„ comminutis alia inculcata pulmonibus? Quid tædæ? quid
„ teniæ? quid offæ? non vulgi, ſed quibus eſt nomen appellatio-

latioque pœnitæ? Quid polimina? quid omenta? quid palaſea, ſive (ut quidam nominant) plaſea? ex quibus eſt omenti pars quædam, quo receptacula circumretita finiuntur. Bovis cauda eſt plaſea, ſiligine & ſanguine dilibuta. Polimina porro ſunt ea quæ nos proles verecundius dicimus, à vulgaribus autem aſſolent cognomine teſtium nuncupari. Quid fritilla, quid frumen, quid afritia, cacumeum, conſpolium, cubula, ex quibus duo, quæ prima ſunt, pultum nomina, ſed genere & qualitate diverſa. Series vero, quæ ſequitur, liborum ſignificantias continet: & ipſis non eſt una eademque formatio. Non enim placet carnem ſtrebulam nominare, quæ taurorum è coxendicibus demitur, pulpamenta non aſſa, quæ in verubus exta ſunt, animata prius & torrefacta carbonibus: non ſalſamina denique, quæ ſunt una commixtio quadrinis copulata de fugibus. Non momenta, non augmina, non mille ſpecies, velamen ſanguinum, vel fritillarum quibus nomina indidiſtis obſcura, vulgoque ut eſſent auguſtiora feciſtis. Apud Feſtum, Servium, alioſque ejuſcemodi ſcriptores infinita talia ſacrorum vocabulorum portenta leguntur. In cauſſam autem hujus inſtituti mihi accurate inquirenti hæc videtur, quod ſimul cum ſacris antiquis, antiquas etiam dicendi formulas in cultu ſacrorum uſitatas, relligioſe obſervandas retinendaſque Romani exiſtimaverint. Quemadmodum & veterrimam ſacræ ſupellectilis formam, ſacrarum etiam veſtium modum, jam inde à priſcis Latinis derivatum, nunquam immutari voluere. Enimvero ita judicabant, quod ſemel ſacrum fuit, ſemper eſſe oportere, & ſi vel leviſſimum quid in relligioſis formulis mutetur, facillime omnem ſacrorum rationem everti atque conturbari. Nihil

Quippe ad augendam in animis populi religionis venerationem nihil magis facit, quam ſi primos ejus ritus, formulas, inſtituta eodem ſemper modo exerceri patiamur. Vbi enim vel minimum quid intervertitur, de toto ſacrorum cultu mox dubitatur. Quam dubitationem neceſſario neglectus & contemptus religionis conſequitur. Sacrorum igitur primævi ritus, & proinde etiam dicendi formulæ nulla ex parte corrigi debebant. Et ſic factum, ut expolita in cæteris emendataque analogia ſermonis Romani, in ſacris nominibus locum habere non potuerit. Ad quod præterea accedit, cenſuiſſe antiſtites ſacrorum, incognitis ejuſmodi & à vulgari uſu remotis vocabulis majeſtatem religionis promoveri, & in populi animis majorem ejus cultum excitari. Quidquid enim non ſatis intelligimus, majus quam eſt ut plurimum cogitamus.

QUÆSTIO XVII.

Cur ſecures & faſces conſulibus atque prætoribus præferebantur?

QVid ſi indicium hoc fuerit ſummæ poteſtatis, cui in ſuos jus vitæ erat, & necis? Formula medicorum vetus eſt, VRE ET SECA, atq; ab ijs ad Reipub. adminiſtrationem, quatenus in diſtributione pœnarum verſatur, non ſine ratione accommodata. Iam autem hoc per ſecucures, illud per faſces potuerit deſignari. Et cum pœnæ ſint duum generum, quædam capitales in exteremis, quædam multò leniores, in minoribus delictis; illæ per faſces,

quibus terga cædebantur, hæ per ſecures, quibus caput amputabatur, non male olim fuerint indicatæ.

QUÆSTIO XVIII.

Cur annos ſuos per conſules numerabant Romani?

AN quia memorabilis ille magiſtratus, cui auſpicium libertatis poſt reges exactos debebatur? Numerant autem pleræque gentes à re maxime inſigni ad memoriam ejus conſervandam. An quia anni ab urbe condita ignorabantur? Nec enim in iis accurate colligendis certi quid ſtatuendum habebant. Quamobrem & variis olim ſententiis certatum. Quod non mirandum in initiis adeo vel fabuloſis vel obſcuris. Fateor quoſdam veterum annos ab urbe condita ſupputare. Quod etiam videre eſt in antiqua lapidis inſcriptione, quæ Romæ legitur:

PRAESENTIAE
MATRIS. DEVM
P. SEPTIMIVS. FELIX
OB. CORONAM
MILLESIMI
VRBIS. ANNI

Vbi per coronam milleſimi anni non niſi periodum mille annorum auctor voluit deſignare. At vero hæc Chronologiæ ratio valde incerta erat, & tantum conjecturis eruditorum, diverſa fere ſentientium, innitebatur. Acta autem & edicta publica cum veris conſtantibuſque annis probari

deberent, nominibus conſulum, mutuo ſeſe excipientium, tanquam annorum indiciis, in omnium temporum indubitatam memoriam notari confirmarique voluerunt.

Quæstio XIX.

Quare Romani initia ſua ad paſtores referre voluerunt?

ORiginem æternæ urbis, prout eam nobis auctores prodidere, maxima ex parte fabuloſam eſſe, ut olim ipſis Romanis creditum, ita hodie in dubium vocari non debet. Singulis tamen ſubeſt ſua ratio Paſtorum traduces ſe eſſe forſan ideo finxerunt, quod Reſpub. pleræque & civitates à paſtoribus agreſtibuſque primum fuerint conſtitutæ. Antiquiſſimi enim mortales, agriculturæ potiſſimum addicti, & proinde rudes ante atque vagi, civilis ſocietatis, mutuique præſidii cauſſa, in unum convenere. Et ſic civitates natæ. Omnium enim interfuit, ut ſinguli convenirent, & ſingulorum interfuit, ut uno in loco unius ſimul & omnium id eſſet, quod antea diſperſum habebatur. Niſi forſan alicui verius videatur, quod virtutem ſuam atque felicitatem hoc figmento magis voluerint commendare. Quippe inuſitati exempli eſt, ex tam humilibus abjectiſque initiis, ad tantam majeſtatem, ex caſis & tuguriis paſtorum ad totius terrarum orbis principatum Romanos potuiſſe eluctari. Qui ex magnis ortus majorem ſe non fiat, ludibrium; qui licet ex parvis prodierit, maximos tamen gloria rerum vicit, ſtuporem ſui merito omnibus imponit.

Quæst.

QUÆSTIO XX.

Cur dicitur Romulus à lupa educatus, inter Deos poſt mortem habitus, & Quirini cognomentum in cælo adeptus?

QVid ſi nutricem ejus lupam ideo tradiderint, ut miraculum in ipſo imperij conditore præter ſpem omnem exhibitum, majeſtatem gentis augeret? Vbi enim illud eſt; Deus creditur; & ubi Deus, nemo imperium averſatur. An vero ardens & ferox Romuli ingenium hac fabula fuit denotatum? quod de ipſo ſcriptores omnes teſtantur. Quam ob cauſſam etiam factum crediderim, quod notat Varro, ut in ſepulchrali monumento, quod ante roſtra poſitum Romulo fuit, duorum leonum imagines fuerint collocatæ. Adeo ut ex poetica loquendi ratione hoc omne ſit natum. Solent enim dicere Poetæ, quotiens de eo agunt, qui ferocia ingenij præſtabat, eum aut ad lupæ, aut leænæ, aut tygridis ubera fuiſſe admotum. Quemadmodum & ejuſcemodi homines in ejus generis animantia commutatos legimus in ijs antiquorum fabulis, quibus metamorphoſes narrantur. Ideo autem forſan poſt mortem conſecratus Romulus, ut major imperio auctoritas conſtaret, primo ejus conditore in conſortium Deorum adſcito. Ex auctoribus enim facta plerumque ſive magnifice, ſive leviter æſtimamus. Nomen vero Romuli in Quirini idcirco crediderim commutatum, quod perſuaſum fuerit antiquis, aliam hominum linguam eſſe, aliam Deorum. Quippe indignum cœlo & Diis videbatur, vo-

cabula humana uſurpare. Sic Homerus, omnis veterum ſapientiæ conſultus, fluvium ab hominibus Scamandrum dictum, à Dijs Xanthum, avem ab hominibus Cymindin, à Dijs Chalcidem ſtatuit appellari.

QUÆSTIO XXI.

Quare natali, cum genio litarent, ab hoſtiis abſtinuerunt, mero autem & pulte ſacrificia fecerunt?

AN, ut Varro teſtatur in eo libro, cui titulus eſt ATTICVS, atque ex eo Cenſorinus, id moris inſtitutique veteres tenuerunt, ut, cum die natali munus annale Genio ſolverent, manum à cæde ac ſanguine abſtinerent, ne die, qua ipſi lucem accepiſſent, aliis demerent? Vino autem ſacra fecere, quia illud facit ad promovendam hilaritatem? Natura enim innatum lætari ob id ipſum, quod ſumus, dolere autem, cum perimus. An non puls, quam fritillam nominabant, ideo adhibita, quod primum natis illa præſtet alimentum? Vix dubitamus.

QUAESTIO XXII.

Cur perpetuum ignem, & Palladis ſimulachrum in templo Veſtæ, tanquam imperii pignora, habuere?

FOrſan ignis perpetuus, vigilantiæ cujuſdam infinitæ, & Palladis imago, civilis ſapientiæ fuerit documentum. Vtraque autem virtus illa magna imperia & conſti-

conſtituit, & conſervat. Sed & æternitas imperii non obſcure indicatur, quam ut votis omnes petimus, ita tantum ſapientiæ benificio obtinemus.

QUAESTIO XXIII.

Cur fœminis per Herculem jurare non licebat?

AN quia fœminis iratum Herculis numen credebatur? Cujus rei cauſſam & hiſtoriam ſic refert Macrobius; *Mulieres in Italia ſacro Herculis non licet intereſſe: quia Herculi, cum boves Geryonis per Italiæ agros duceret, ſitienti reſpondit mulier, aquam ſe non poſſe præſtare, quod fœminarum Deæ celebraretur dies, nec ex eo apparatu viris guſtare fas eſſet: propter quod Hercules facturus ſacrum deteſtatus eſt.* Num vero, quia uxoris ſuæ inſidijs Hercules eſt circumventus? An potius, quod indignum viſum fuerit, imbellem & infirmum ſexum ad terrarum domitoris & invicti Herculis vim ac numen provocare? Magna enim & excelſa tantum Herculem decere exiſtimabant. Ita illuſtris illa Fabiorum familia, quæ tot virtutum prodigia Reipub. Romanæ dedit, Herculi peculiariter olim ſacrata fuit. Facit huc etiam, quod Iuvenalis Satyr. 3. *Verba Herculis* dixerit, ſermonem maſculum, plenum virtutis, & cordatum. Qualis ab imbecilli illo ſexu exſpectari non poteſt. Nec aliter Cynici, ſeveri admodum inſtituti, ſectæ ſuæ principia ad Herculem retulere.

QUAE-

Quaestio XXIV.

Cur mortuo, priuſquam efferretur, digitus abſcindebatur?

AN vera eſt ratio, quam adducit Feſtus, ideo nimirum hoc inſtitutum, ut abſumpto cadavere ad digitum ſervatum ſacra fierent, quotiens memoriam defuncti recolere vellent? Verba ejus ſunt. *Membrum abſcindi mortuo dicebatur, cum digitus ejus decidebatur, ad quem ſervatum juſta fierent, reliquo corpore combuſto.* Quid ſi aliud latere exiſtimemus? Vt indicatum fuerit, quam ægerrime ſuperſtites à defuncto amico fuiſſe divulſos. Adeo ut inter mortui oſcula, & arctiſſimos amplexus digitus trahentem & tenentem amicum fuerit ſequutus. Niſi potius digito abſciſſo & aſſervato conſtans etiam poſt mortem amoris fides fuerit denotata. Manu enim amicitiam ſignamus, manu porrecta confirmamus.

Quaestio XXV.

Quomodo cineres cadaveris à cineribus lignorum, aliorumque, quæ in pyram conijciebantur, dignoſci potuere?

QVæstio hæc digniſſima mihi ſemper viſa, quæ ſemel accurate excuteretur. Quippe fieri non potuiſſe videtur, ut cadaveris cineres cineribus lignorum non commiſcerentur. Si autem inter ſe commixtos ſtatuamus, quo pacto diſcerni & dignoſci potuere? Operæ vero pretium eſt hoc loco referrre, quæ diligentiſſimus Kirchmannus

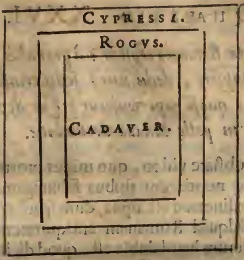
nus in hanc rem collegit & ſentit lib. III. de funeribus Romanornm, cap. VII. Sunt, inquit, qui tunicas factas exiſtimant è lino quodam Indico, quod exuri minimè potuerit, atque ijs operta cremandorum corpora, ut ita illorum favilla ac oſſa à reliquis cineribus ſepararentur. Ad iſtam opinionem ſtabiliendam abutuntur auctoritate Plinij, qui libro XIX. cap. I. de hoc lino ſic loquitur: *Inventum eſt etiam quod ignibus non abſumeretur. Vivum id vocant, ardenteſque in focis conviviorum ex eo vidimus mappas ſordibus exuſtis ſplendentes magis, quam poſſent aquis. Regum inde funebres tunicæ corporis favillam ab reliquo ſeparant cinere.* Sed hos raritas hujus lini & pretium facile refutaverit: ut mittam, quod Plinio non de Romanis ſermo, ſed ijs gentibus, apud quas illud linum naſcebatur, quarum Reges tantum eo ſint uſi. Nugis etiam ſimiliora, quæ alij de Amianto lapide comminiſcuntur, cujus ſententiæ cum nullum veteris ſcriptoris teſtimonium afferant, aſſenſum illis accommodare minimè poſſum, ſed potius cum clariſſimo Viro Is. Caſaubono ita ſentio, cadaver cremandum ſic in pyra fuiſſe collocatum; ut cineres & oſſa ſeparata manerent, neque aut ligni cineribus aut animantium, quæ ſimul cremabantur, oſſibus commiſcerentur: atque ita ex ſitu & collocatione cadaveris facultatem fuiſſe diſcernendi cineres ac oſſa. Cujus opinionis fundum habemus Q. Smyrnæum in deſcriptione funeris Achillei, lib. II.

Δὴ τότε πυρκαϊὴν οἴνῳ σβέσσαν, ὀστέα δ' αὐτοῦ
Φαίνετ' ἀριφραδέως, ἐπεὶ οὐχ' ἑτέροισιν ὅμοια
Ἠν ἀλλ' οἷα γίγαντος ἀτειρέος. οὐδὲ μὲν ἄλλα
Σὺν κείνοις ἐμέμικτο. ἐπεὶ βόες ἠδὲ καὶ ἵπποι

Καὶ παῖδες Τρώων μίγδα κταμένοισι καὶ ἄλλοις
Βαιὸν ἄπωθε κέοντο περὶ νέκυν. ὃς δ' ἐνὶ μέσσοις
Ῥιπῇ ὑφ' Ἡφαίστοιο δεδμημένος οἶος ἔκειτο.

Hoc igitur modo poſiti in rogo cadaveris oſſa, quæ ſupererant μετὰ τὴν τοῦ πυρὸς μάρανσιν colligebantur : & quicquid cinerum inde decuti atque detergeri potuit in urnam conditum èxiſtimo. nam alias omnes cineres combuſti corporis diſtingui ſitu potuiſſe ab ijs, qui è lignis naſcebantur, vero non eſt ſimile. Et ita quidem Kirchmannus. Pro cujus & incomparabilis Caſauboni ſententia nonnihil ſuperaddam. Primò quidem rogum à cadavere diſtinctum fuiſſe diſertim indicat Servius ad lib. III. Æneid. *Apparatus*, inquit, *mortuorum funus dici ſolet, exſtructio lignorum rogus ; ſubjectio ignis pyra, crematio cadaveris buſtum, locus uſtrina, operis conſtructio ſepulchrum ; nomen inſcriptum monumentum.* Igitur rogus, & crematio cadaveris omnino erant diverſa. Tres enim hic ordines obſervare mihi videor. Primus erat, cupreſſorum, quæ uſtrinam circumdabant, & incendebantur ad tollendum fætorem cadaveris, quod cremabatur. *Varro dicit*, (laudante Servio ad lib. VI. Æneidos) *pyras ideo cupreſſo circumdari ſolitas propter gravem uſtrinæ odorem, ne eo circumveniatur populi circumſtantis corona.* Secundus erat rogi, qui forma quadrata, ex vario lignorum genere, addita pice, connexus erectuſque, & à cadavere ipſo nonnihil diſtans, incendebatur. Tertius erat cadaveris, quod vi & æſtu flammæ circumlambentis haud difficulter in cineres reſolvebatur. Nos ſic aliquando rudi forma rem totam delineavimus.

CYPRES-

Non abnuerim interea facile fieri potuiſſe, ut & cypreſſorum ramuli, & rogi partes quædam ſubinde ſuper cadaver conciderent. Sed in eam rem adhibiti cuſtodes, qui id, quam maxime fieri poterat, uncis hamiſque prævenirent. Ejuſcemodi cuſtodum meminit Lucanus lib. VIII.

Sic fatus, parvos iuvenis procul adſpicit ignes,
Corpus, vile ſuis, nullo cuſtode cremantes.

Miror de his non cogitaſſe illos, qui totum funeris Romani apparatum ætate noſtra ſingulari induſtria exhibuere. Si enim illi adhibiti fuerint, quemadmodum adhibitos jam probaſſe nos exiſtimamus, pauci admodum lignorum cineres cum cineribus cadaverum commiſceri potuere. Et ſic nobiliſſimæ huic controverſiæ omninò ſatisfactum arbitramur.

Quaestio XXVI.

Cur nova nupta flammeo tegitur? à pronubis, quæ ſemel tantum nupſere, deducitur? ſenis crinibus ornatur? quaſi rapi videtur? Cur denique in pelle lanata decumbit?

Nihil obſtare video, quo minus mortualibus nonnulla de nuptiarum ritibus ſubjungam. Accurato enim ordine non eſt opus, dum ſparſim locum ſuum hic habet, quidquid Romanam antiquitatem concernit. De flammeo verum haud dubie eſt, quod dicit Feſtus, ideo nubentem ea ornatam fuiſſe, quod Flaminica, id eſt Flaminis uxor eo aſſidue uteretur. Iam autem divortium inter Flaminem & Flaminicam nunquam interveniebat. Adeo ut flammeum quaſi omen fuerit indiſſolubilis nexus, & individuæ cujuſdam ſocietatis.

De pronubis idem Feſtus: *Pronubæ adhibebantur nuptijs, quæ ſemel nupſerant, matrimonij perpetuitatem auſpicantes.* Igitur boni ominis cauſſa hoc inſtitutum; futurum nempe exiſtimabant, ut nuptias contrahentes, exemplo pronubarum, aut unius tantum viri uxores, aut unius uxoris viri eſſent. A ſecundis enim nuptijs plerique abhorrebant.

De ſenis crinibus mentionem facit idem Grammaticus. *Senis*, inquit *crinibus nubentes ornantur, quod is ornatus vetuſtiſſimus fuit. Quidam quod eo Veſtales Virgines ornentur, quarum caſtitatem viris ſuis ſponſæ ſpondeant.* Ita enim ſupplendus eſt mutilus hic locus, ut quivis videt. Porro antiqui-

tiquitatis omnis unicus vindex Scaliger in animadverſionibus ſuis ad Feſtum, ſenos crines dici putat in capite matronæ Romanæ ſex ſertas crinium, vitta & crinibus ipſis implexas, quas vulgus tricias vocant, Belgæ tuijtas appellant. Et eo adducit locum Martialis;

Portabat vxor ruſa crinibus ſeptem.

Vbi nihil aliud ſignificari putat, quam capillos in ſeptem ſertas diſtinctos. Sed vereor ne fallatur Scaliger. Quomodo enim proprius nuptiarum hic ornatus fuerit, ſi aliæ matronæ promiſcue eo uſi fuerint? Hoc autem verum eſſe, & multis veterum ſcriptorum teſtimonijs, & nummis aliquot Romanis poſſet comprobari. Proinde ſuſpicari cœpi, an non *Senis* hic poſitum ſit, ſecundo ſive gignendi caſu. Vt mens Feſti ſit, Senis alicujus, ſive canis capillis novæ nuptæ caput fuiſſe exornatum. Senis vero capilli indicaverint longævitatem. Sed ſufflaminanda eſt licentia ingenij, cui forſan nimis indulgemus. De quo judicent eruditi.

De ſimulato raptu virginis agit ipſe ille Feſtus in *Rapi. Rapi ſimulatur virgo ex gremio matris; aut ſi ea non eſt, ex proxima neceſſitudine, cum ad virum trahitur. Quod videlicet ea res feliciter Romulo ceſſerit.* Igitur hoc factum ad exemplum primarum matrum, quæ ludis ſolemnibus raptæ, & ſic viris Romanis junctæ fuere. Ni verius ſit, quod hoc ritu virgines oſtendere voluerint, quam invitæ virginitatis ſuæ jacturam, legitimo licet conjugio, ſubirent. De pelle lanata, ejuſque ritus cauſſa ſic ſcribit idem author. *In pelle lanata nova nupta conſidere ſolet, vel propter morem vetuſtum, quia antiquitus homines pellibus erant induti, vel quod teſtetur lanificij officium ſe præſtituram viro.* Eam ob cauſſam ad fores

 ſponſi

ſponſi etiam lana ſuſpendebatur. Lanam enim facere, proprium fœminarum.

QUAESTIO XXVII.

Quid ſibi vult Venus barbata apud Romanos?

QVID ſi ideo hoc inſtitutum, quod utriuſque ſexus Venerem eſſe exiſtimarent? De quo ſupra nonnihil me dixiſſe memini. An vero hoc in cauſſa eſt, quod refert Suidas? Veneris ſtatuam ideo effingi ſolitam cum pectine & barba, quod Romanas aliquando fæminas horrendus quidam pruritus invaſerit; quem Grece κνῆφην vocant. quo morbo cum pili deciderent omnes, pectinum non erat uſus. Sic factum, ut tam deformi & invenuſto morbo plurimum fæminæ angerentur. Sic vota ad Venerem contulere, ſubſidium ejus implorantes. Et mox pili iterum ſuccrevere. Proinde gratitudinis & relligionis ergo, Deæ Veneris imagini & pectinem & barbam addidere. Notat Lilius Gyraldus, ubi hujus rei mentionem facit in illo infinitæ diligentiæ & eruditionis opere Hiſtoriæ Deorum, Syntagmate XII, ſuo tempore ſimilem morbum fuiſſe graſſatum, ex Venerea contagione natum, quo tam mares, quam fæminæ toto corpore glabri & depiles reddebantur. Forſan etiam barbatam Venerem Romani coluere, quod maſculæ prolis deſiderio imprimis tenerentur: qua maxime opus habebant, partim quia virorum plerique ferro jam ceciderant, partim quia multa adhuc graviſſimaque bella reſtabant, ad quæ feliciter gerenda mares requirebantur.

QVÆST.

QUAESTIO XXVIII.

Cur in aleæ luſu jactus damnoſus canis, felix autem Veneris dicebatur?

NEMO in antiquitate Romana verſatus neſcire poteſt, ab aleatoribus jactum felicem Veneris, infelicem canis habuiſſe cognomentum. An ille Veneris dictus, quia ad Æneam originem gentis ſuæ referebant Romani? Suam autem Æneas à Venere derivabat. quemadmodum Maro, alijque prodidere. An quia Venus hominum, ut ille loquitur, Divûmque voluptas, ejuſque nomine quidquid gratum eſſet acceptumque veniebat? Hic autem canis dictus, quod ejus animalis inſtar bona ludentis & opes arroderet? Num vero quia canes Dijs inferis ſacri ſunt? Niſi potius credendum ſit, Romanos canes fuiſſe exſecratos ob Capitolium negligentia eorum fere à Gallis Senonibus expugnatum. Captum enim haud dubie fuiſſet, niſi, illis dormientibus, clangore anſerum Romani fuiſſent excitati. Quæ hiſtoria nota eſt, & proinde pluribus hic inſeri non debet.

QUÆSTIO XXIX.

Quare Saturnalia menſe Decembri celebrata, ijſque durantibus libertas ſervis conceſſa? quare etiam ſervus eodem curru, quo triumphator, vectus fuit?

DECEMBRI menſe feſtos Saturnaliorum dies celebratos fuiſſe vel unus Senecæ lepidiſſimus jocus oſten-

oſtenderit. Dicit ille in Apocolocynthoſi, ſive Satyra in mortem & apotheoſin Claudij, ſtolidiſſimi Cæſarum, cum toto anno unum menſem celebraſſe; nempe Decembrem. Saturnalia enim, optimi dierum, in eum incidebant. Quo tempore epulis omnes & poculis vacabant. Quod tota vita ſua egit Claudius; etiamſi annos quinquaginta cum eo febris habitaverit, ut idem author diſertim teſtatur. Placuit ne December menſis, ut laborem & finem omni feſtivitate aliqua coronarent? An per delitias tranſigendum tempus putavere, cum illud continuo exſpirare, nec dies, qui fuerant, redonari viderent? An quia brumam potiſſimum pocula decent? Vnde Horatius Oda 1x. lib. 1.

Vides, ut altâ ſtet nive candidum,
Soracte, nec jam ſuſtineant onus
Silvæ laborantes; geluque
Flumina conſtiterint acuto?
Diſſolve frigus, ligna ſuper foco
Large reponens: atque benignius
Deprome quadrimum Sabina,
O Thaliarche, merum diota.

Servis autem libertas ad id tempus conceſſa, vel ut nonnihil à labore reſpirarent, & ad cætera alacriores redderentur; vel ut monerentur domini inſtabilis Fortunæ, fieri nimirum poſſe, ut, ſorte & neceſſitate temporum ita ferente, ex dominis ſervi, ex ſervis domini redderentur. Quam ob cauſſam in curru triumfali ſervus etiam conſi-

ſidere ſolebat. Iuvenalis Satyr. x.

& ſibi Conſul
Ne placeat, curru ſervus portatur eodem.

In quam rem faciunt verba doctiſſimi Latinorum patrum, ſed moleſtæ dictionis, Tertulliani: *Hominem ſe eſſe*, inquit, *etiam triumfans in ſublimiſſimo illo curru admonetur. Suggeritur enim à tergo*: RESPICE POST TE. HOMINEM MEMENTO TE ETIAM. *Vtique hoc magis gaudet tanta ſe gloria coruſcare, ut illi admonitio conditionis ſuæ ſit neceſſaria.*

QUÆSTIO XXX.

Cur Feciales lana & verbenis ornati?

LANA capita fæcialium velata fuiſſe docet Livius lib. 1. *Legatus*, inquit, *ubi ad fines eorum venit, unde res repetuntur, capite velato (filum lanæ velamen erat)* &c. Virgilius tamen lini meminit lib. 12. Æneid.

Velati lino, & Verbenis tempora cincti.

Qua de re & controverſia Clarum Sylvium ad leges Regias differentem hic audiamus. Ait autem ille; Servium dicere Virgilium contrarium religioni fecialium ſcripſiſſe: nam oratores illi numquam lineis veſtibus utebantur. Eum fefellit velamenti ratio, quo putabat totum corpus utpote veſte operiri. Sed hoc de apice accipiendum eſt, qui ſacer à Varrone dicitur, ex quo amenta pendebant infra mentum, eaque dicuntur offendices quod ſe mutuo

offenderent & convenirent: ſed hoc licet errorem arguat Servij, non tamen difficultatem explicat. Nam Livius non lino, ſed filo lanæ Fecialis caput revinctum eſſe ait: & ex Servio liquet & ex Capro & Ignio antiquis auctoribus legatos iſtos abſtinuiſſe à lino. Verum ideo Poëta lino velatos fingit, ut quum huic rei agendæ per Feciales denegetur exitus, detur etiam infirmum principium, inquit Servius. Paulo poſt ait eos auctores ſcripſiſſe Virgilium cenſuiſſe non lino, ſed linio, quæ veſtis erat, indutos fuiſſe legatos. Melius emendaſſet velati lana, non lino, ut vetus conſuetudo notaretur. Ex lino fit muliebre potius veſtimentum, quam virile. Idcirco res bellicas gerentibus haud convenit. Plinius 19. cap. 1. lana decet virum ut durior & fortior, deinde Dijs gratior lino, quum illa ex animali hoſtia detrahatur in prima ſacrificij libamina, ut patet ex cap. quæ quo ique ad imaginem humani corporis, ex quo vivente capilli abraſi, ad placandos deos libari conſueverant eos maxime, qui generationis & augmentationis eſſent auctores ut Tzetzes docet in Heſiodũ. At linum ex terra eſt nullo ſenſu præditum in quo poſſit eſſe quædam animæ ſpecies (qua ſola dæmones delectari dicuntur) ſed tantum vegetativa, quæ neque ſanguinem neque vim ſanguinis habet. Eos autem oratores fingit verbenis coronatos, ut antiquum ritum exprimeret. Herba erat quam vocabant ſangmina eamque ferebant ne quis eos violaret l 8. §. 1. ff. de rer. diu. Servius ibidem *verbena*; (inquit) *proprie eſt herba ſacra ſumpta de loco ſacro Capitolij, qua coronabantur feciales & pater patratus fœdera facturi & bella indicturi*, Eadem etiam gramen appellatur, cui tantum honorem veteres tribuere, ut nulli unquam Senatus gramineam coronam decreverit

niſi

niſi in ſuprema deſperatione, nullique contigit, niſi ab univerſo exercitu ſervato, ſervatori decreta (inquit Plinius lib. 22. cap. 4.) unde eodem libro cap. 3. *Corona quidem* (ait) *nulla fuit graminea nobilior in Majeſtate populi terrarum principis, premijſque gloriæ gemmatæ, aureæ, vallares, murales, roſtratæ, civicæ, triumphales poſt hanc fuere.* Atqui unde fit ut tantus honos & tanta auctoritas ſurdis & ignobilibus rebus, utpote herbis, perhibeatur? Verum hoc non vim herbæ demonſtrat, ſed ſymbolum tuendæ Majeſtatis, in cujus conſervatione ſalus eſt Reip. Nam ex arce gramen ſimul cum ſua terra evellebatur, in quo eſt nota patrij ſoli, in quo nutriti & educati ſumus & in quo eſt quoddam principium noſtræ originis, tum etiam initium quoddam humationis & ſepulcri. Nam ut ex ea terra noſtri corporis ſubſtantia quodammodo coaluit, ſic in eam diſſolvenda eſt, ita ut mutui lex ſervetur reddendo non idem numero quod acceptum eſt, ſed idem genus l. 2. §. mutui ff. de reb. cred. hinc ſumpta parœmia qua victus herbam victori porrigit, eo ſigno fatens ſe totum dedere arbitrio victoris, eique cedere vitæ amorem & mortis honorem. quod ſic Plinius docte notat ibid. *Namque ſummum apud antiquos ſignum victoriæ erat herbam porrigere victos, hoc eſt terra & altrice ipſa humo & humatione cedere. quem morem etiam nunc durare apud Germanos ſcio.* Hæc ſalutis & mortis ratio apud omnes gentes obſervatur, non tamen ſub eodem ritu & ſigno, ſoli Romani hoc argumento uſi ſunt ad conſervandam tutelam Majeſtatis ſuæ, ne bello laceſſantur injuſte, tum ut bellum inferendo vincant, injuriam ſibi factam, ulciſcentes. Ita quidem Sylvius. Forte tamen Feciales ornati lana, ut oſtenderent pace ſe potius, quam bello delecta-

lectari. Lanigera enim animantia cæteris magis pacata, ut quivis novit.

QUAESTIO XXXI.

Quamobrem rotunda erat ædes Veſtæ? & cur qui in ea perpetuus ignis à Virginibus aſſervabatur?

QVID ſi vera ſit ratio, quam in Numa adducit Plutarchus? Ferunt, inquit, Numam ædem quoque Veſtæ ſacro igni orbicularem circumjeciſſe, ut ibi aſſervaretur; adumbrans non effigiem terræ, quaſi ea Veſta ſit, ſed univerſi mundi, cujus in medio ignem locant Pythagorei, eamque Veſtam nominant & unitatem. Terram vero non putant immobilem, neque mediam tenere regionem globi, ſed eſſe in gyrum circa ignem ſuſpenſam, neque numerari inter elementa mundi præcipua & prima. Eadem Platonem volunt jam ſenem de terra ſenſiſſe, alio eam loco reponentem, medium vero domicilium alteri cuipiam tribuiſſe precellentiori. Feſtus in *Rotunda ædes: Rotundam ædem Veſtæ Numa Pompilius conſecraſſe videtur, quod eandem eſſe terram crediderit, eamque pilæ forma eſſe: ut ſui ſimli templo Dea coleretur.* Certe ſive Veſta terram denotaverit, ſive totum univerſum, ſive ignem etiam, ut quidam volunt, in omnibus illis rotunditatem obſervamus, & proinde ædes Veſtæ rotunditati eorum debebat adæquari. Virginibus autem commiſſa ſacri ignis cuſtodia in templo Veſtæ; vel quod puriſſimum elementum ab ijs debuerit aſſervari, quæ libidinis impuritati nondum ſuccubue-

cubuerant; vel quod domeſticis curis non debuerint illæ diſtineri, quas infinitam ſollicitudinem ad æterni ignis cuſtodiam conferre oportebat; vel quod indicare voluerint, illibatam ſemper & ſui juris futuram populi Quiritium Romani majeſtatem, cujus pignus, ignem dico, virgines nullius libidinem expertæ, nulli viro ſubjectæ, liberæ & plane ſuæ, cuſtodiebant.

QUAESTIO XXXII.

Cur ſacra militiæ ſigna apud Romanos? Et quamobrem aquilæ, draconis, & porci imagines potiſſimum præferebant?

SACRA ſigna à Romanis habita, vel ut oſtenderent pro aris & Dijs ſe decertare: vel ut cogitaret miles tanto acrius pro & ſub ijs certandum, quo ſanctiora habebantur. Quin etiam tanto majus delictum futurum, ſi deſereret. Aquila autem, quæ altiſſima petit, Rempub. Romanam, reginam rerum: Draco, qui acutiſſimum videt, vigilantiam & prudentiam militarem; porcus, pacis cauſſa bellum geri, denotaverint. Conſtat enim finito bello & conſtituta pace, porca cæſa eam fuiſſe confirmatam. Feſtus; *Porci effigies inter militaria ſigna, quintum locum obtinebat, quia confecto bello, inter quos populos pax fiebat, ea cæſa porca fœdere firmari ſolet.* Porcus itaque inter ſigna militaria indicabat pacis & tranquillitatis ergo bella geri à populo Romano. Injuſtum enim bellum eſt, quod pacem non intendit. Quippe ſi ob violatam

pacem ſuſcipitur, ea oblata, niſi impij ſimus, neceſſario finiri debet. Vnde in Panegyrico Trajanum laudat Plinius, quod innutritus bellicis laudibus pacem amaret; quod non ex omni occaſione quæreret triumfos; quod nec timeret bella, cum neceſſitas urgeret, nec, oblatâ pace, provocaret.

QUÆSTIO XXXII.

Cur Roma fingitur condita ſub libra?

ÆTERNAM urbem ſub libra conditam finxit Manilius lib. IV.

Quod potius regat Italiam, ſi ſelegis aſtrum
Quam quod cuncta regit, quod rerum pondera novit,
Deſignat ſummas, & iniquum ſeparat æquo,
Tempora quo pendent, cedunt quo noxque dieſque
Heſperiam ſub libra tenet qua condita Roma,
Et proprijs frænat pendentem nutibus orbem,
Orbis & imperium retinet, diſcrimina rerum
Lancibus, & poſitas gentes tollitque premitque,
Qua genitus cum fratre Remus hanc condidit urbem.

Quem locum obſervavit eruditiſſimus Clarus Sylvius libro ſingulari in leges Regias. Verum autem id non eſt, ſed poeticum modo Manilij commentum. Quippe cæteri omnes diem urbis natalem 11. Kal. Maij eſſe aſſeruere. Sed innuere voluit Manilius, juſtitia, cui libra adſcribi vulgo ſolet,

let, bello uſos, ejuſque benificio ad terrarum orbis principatum evectos fuiſſe Romanos. Quanquam ſæpe magis ſpeciem ejus, quam ipſam habuerint. Quod facile obſervabit, qui ad arcana illius Reipub. adtendet.

QUÆSTIO XXXIII.

Quid ſibi volunt Romani, cum Numam leges laturum cum Egeria Nympha congreſſum tradidere?

FORSAN hoc à fabulis antiquorum eſt, qui cum viris magnis Deos Deaſque familiariter converſari prodidere? Verba Plutarchi in hanc rem audiamus. Haud obſcurum eſt, inquit, hoc de Egeria commentum multas redolere veteres fabulas quas Phryges de Atte, Bithyni de Herodoto, & de Endymione Arcades, deque alijs compluribus, quos beatos ducebant & Dijs gratos, à majoribus acceptas probaverunt. Et ſane non mirum eſt, cum non equorum vel avium Deus, ſed hominum amore teneatur, cum ijs qui virtutibus excellunt, cupere eum una eſſe, & non reſpuere hominis divini & ſapientis familiaritatem. At corporis quoque humani & ſpeciei Deum Laremque trahi conſuetudine & gratia, id vero eſt difficile creditu. Et quidem non abſurde putantur Ægyptij digerere, nihil prohibere, quin halitus Dei appulſus mulieri, principia infundat generationis, ſed viro nullum cum Dea patere congreſſum vel corporis conſuetudinem. Verum ignorant hi parem invicem reddere commixta communicationem. Sed enim eſſe Dijs charum hominem atque hinc amorem illum, quem ajunt exiſtere, ad tuendam mode-

„ modeſtiam & virtutem, haud ſit abſonum. Neque er-
„ rent illi qui Phorbantem, Hyacinthum, Admetum, ab
„ Apolline fabulantur adamatos, ſicut etiam Sicyonium Hip-
„ polytum, cui ajunt, quotiens à Sicone tranſmitteret Cir-
„ rham, ſortes Pythiam quaſi ſentiente deo & exultante,
„ dediſſe, vaticinarique hunc verſum ſolitam;

„ *Iamque iterum Hippolyti charum caput æquora ſulcat.*

„ Iam Pindari quoque ejuſque carminum Pana deſide-
„ rio captum fuiſſe eſt in fabulis. Ad hæc Archilocho & He-
„ ſiodo carminum gratia fato functis habitum à Deo hono-
„ rem. Sophoclis etiam vivi Æſculapium hoſpitio uſum fa-
„ ma eſt, quæ multa ad hanc uſque memoriam veſtigia re-
„ tinet: & defuncto alium Deum ſepulturam perhibent cu-
„ raſſe. Sed quum his fidem habeamus, quid? num abnue-
„ mus Saleuco, Minoe, Zoroaſtre, Numa, Lycurgo regna
„ moderantibus & conſtituentibus Reſp. Deum uſum fa-
„ miliariter? An vero potius cum his Deos dicemus, ut re-
„ cta ſuggerant ijs & moneant, eſſe ſerio congreſſos, poe-
„ tis vero & lyricis vibriſſantibus, ſi tamen unquam, per lu-
„ ſum frui. Si cui videtur aliter, lata eſt via, ut verbis Bac-
„ chylidis utar. Certe veteres Platonici cum ſtatuerent,
„ quidquid divinum eſt, eſſe ubique & Deos quoſdam eſſe
ſummos, qui generatim orbem univerſum curarent, dæ-
monas etiam quoſdam commenti ſunt, quos peculiariter
unicuique adſignabant. Erant autem illi duûm generum.
Quidam videndos ſe ſuis, quidam non videndos præbe-
bant. De quibus multa commenti ſunt Platonici, præ-
ſertim poſteriores. Breviter rem omnem expediam. Per
dæmones, ſive genios ejuſmodi non niſi vim mentis, &

promp-

promptitudinem animi, qui in ſingulis eſt, voluerunt denotare. Genios ſuos non videre illi dicebantur, qui ſive ob organa corporis non recte ſe habentia, ſive ob ſtudium delitiarum & voluptatum, ſive ob pertinacem quandam negligentiam, obtundebant nonnihil ardorem animi, ejuſque magnos impetus ſufflaminabant. Videre contra Genium ſuum illi dicebantur, qui cogitatione pulcherrimarum rerum diſtenti, divina tàntum & cœleſtia ſectabantur, res humanas recte curabant, atque ita ingenij & virtutum ſuarum venerationem cum ſtupore omnibus meritò imponebant. Genij cum his familiaritatem, qualis inter amicos eſſe ſolet, inire, & præcepta ſapientiæ ipſis continuò dictare credebantur. Ita ajunt Socratem, divinum mortalem, Genium ſuum vidiſſe. quod de oculis humanis accipi non velim. Quomodo enim viderit, quod non poterat videri? Vidit Genium ſuum Socrates, hoc eſt, magnitudine animi & uſu rerum cæteros mortales, tanquam ignavos, tanquam ſeipſos ignorantes, longiſſime poſt ſe reliquit, de corpore ſecurus fuit, & vim ingenij rerum cœleſtium ſeriæ contemplationi impendit. Ita quoque congreſſum Numæ cum Egeria Nympha rectè acceperim. Nimirum optimus ille & prudentiſſimus Nùma, ſacras profanaſque leges populo, rudi etiamnum & feroci, laturus, de ſe excitavit magnam integritatis & ſapientiæ opinionem, ſeceſſit in ſeſe, & omnes animi vires atque cogitationes eò evexit, ut ea populo inſtituta daret, quæ ex uſu rerum divinarum & humanarum forent, quæ quiſque amplecteretur. Conditæ ejuſmodi leges, tanquam cœleſtes, & à numine aliquo dictatæ ab omni populo acceptæ probatæque fuerunt. Forſan etiam famam hanc de

ſuo cum Egeria congreſſu ſpargendam Numa curavit, ut ſi humana non poſſet; divina ſaltem auctoritate leges ſuas populo approbaret.

QUAESTIO XXXIV.

Cur flamini Diali in ſacris ſervientes patrimos atque matrimos eſſe oportebat?

VERBA Feſti ſunt, *Flaminius camillus puer dicebatur ingenuus, patrimus & matrimus, qui Flamini Diali ad ſacrificia præminiſtrabat.* Idem in *Flaminiâ; Flaminia dicebatur ſacerdotula, quæ Flaminicæ Diali præminiſtrabat, eaque patrima & matrima erat, id eſt, patrem matremque adhuc vivos habebat.* An non hoc ideo placuit, ut oſtenderetur in ſacris perfecta omnia, & nihil in ijs deſiderari oportere? Perfectiores autem videntur, quibus parentes ſuperſunt, quam qui pupilli. Imo qui pupillum dicit, mortuum aliquem ſubintelligit. De quo inter ſacra cogitare Flamini non licebat. Vnde & funebres tibias audire, & ex mortuæ pecudis corio calceos vel ſoleas fieri Flaminicis nefas habebatur. Quippe hæc omnia polluere ſacra credebantur. Porro non poſſum, quin breviter hac occaſione excutiam vexatos illos verſiculos, qui exſtant ſtatim Epig. 1. apud Catullum, ubi pro operis ſui æternitate ita Minervam alloquitur;

quod, ô patrona Virgo,
Plus uno maneat perenne ſæclo.

De hujus loci vera ſententia & lectione diſputant eruditi.

Magnus

Magnus Scaliger pro *patrona Virgo*, reponendum cenſebat; *Quod ô patrima Virgo.* De qua emendatione meritò dubitamus. Primo enim vocem *patrima* alij controverſi juris faciunt,& ſecundam non longam,ſed brevem volunt. Præterea quomodo Minerva, quam Poeta hic poſcit, patrima poſſit appellari? Equidem ſcio ſine matre ex Jovis cerebro natam eſſe Minervam. Sed interea, *patrima*, non ſignificat illam, quæ matrem nunquam habuit, verum quæ matrem quidem habuit, ſed amiſit, patre ſolo adhuc ſuperſtite. Quomodo igitur *Patrima Virgo* recte dicitur, quæ matrem nunquam habuit? Miror id illuſtri Scaligero in mentem non veniſſe. Vir ſingularis & ſubactæ eruditionis, Joh. Iſacius Pontanus, nuper mihi per litteras indicavit, omnino exiſtimare ſeſe legendum eſſe; *Quod ô paterna Virgo.* præſertim cum vox hæc *paterna* propius accedat ad lectionem, quæ in codicibus Mss. eſſe dicitur, *patrona*. Epithetum autem iſtud, *paterna*, optime Minervæ convenire exiſtimabat, quæ ἀμάτωρ patrem tantum habuit, ut jam diximus. Addebat expreſſiſſe hæc Catullum ex Martialis illo, quod exſtat lib. 8. Epig. 72. Vbi *Narbo* ei *paterna* dicitur, ob Iulium Cæſarem, ejus conditorem, qui Cæſar pater appellatus fuit. Vnde & in veteri inſcriptione diſertim legitur, COL. IVLIA. PATERNA. Qua de re pluribus diſſerit idem Pontanus in eruditiſſima appendice Itinerarij ſui Gallicani. Si quis interea me ſequi volet, vulgatam lectionem, quæ *patrona* habet, mutare non tentabit. Cauſſam enim nondum video, ob quam Poeta, Minervam, præſidem ſapientiæ Deam, haud potuerit Patronam ſuam appellare.

QUÆSTIO XXXV.

Quare Luperci inſtituti, nudi per urbem diſcurrebant, ſcutica obvios percutiebant, & canem mactabant?

EXiſtimaverim Lupercalia apud Romanos non exhibuiſſe niſi imaginem Romuli Remique expoſitorum & educatorum. Diſertim id Butas, vetus ſcriptor, & ex eo Plutarchus indicant. Quorum verba apponam, ut meis parcam. Lupercalia pro tempore dicas luſtralia eſſe, quia diebus nefaſtis aguntur menſis Februarij, quem interpreteris luſtralem. Diem veteres Februarum vocabant. Videtur vero è nomine ſolemnitas illa admodum vetuſta, ab Arcadibus Evandri comitibus accepta. Cæterum hæc vulgata eſt fama. Nam deduci nomen potuit à lupa, quod inde Lupercos (unde educatum Romulum ferunt) auſpicari cernamus curſum per urbem. Verum quæ aguntur, cauſam præbent conjectu difficilem. Iugulant capras, inde nobilibus duobus adoleſcentibus adductis alij cruento gladio frontem tingunt, alij ſtatim imbuta lacte lana detergunt eam, detersâ ridere adoleſcentes oportet. Hinc tergoribus diſſectis caprarum, in ſubligaculo diſcurrunt nudi, obvium quemque ſcuticis cædentes. Mulieres adultæ non declinant verbera, proficere ea ad conceptionem & partum ratæ. Celebritas ea hoc quoque habet peculiare, quod canem immolent Luperci. Cauſas fabuloſas Butas quidam in Elegijs rerum Romanarum prodit; Romulum devicto Amulio curſu ſe exultantem contuliſſe in locum eum, ubi lupa infantibus ipſis ſummiſerat mammam, atque hac ſolemnitate eum curſum referri,

ferri, nobileſque in curſu adoleſcentes, ”

Pulſare oblatos ſtrictis velut enſibus Alba ”
Tunc ſeſe extulerant, Romulus atque Remus. ”

Enſem vero cruentum fronti admotum cædis notam eſſe ” & periculi. Abſterſionem per lac ipſorum monimentum ” nutrimentorum. Acilius ante conditam urbem autor eſt ” Romuli & Remi pecus amiſſum fuiſſe, eoſque Fauno voto ” facto nudos, ne moleſtus ijs ſudor foret, ad requirendum ” id, excurriſſe. Hinc nudos diſcurrere lupercos. Canem ” arbitror, ſi luſtratio id ſacrum eſt, immolari, quod eo ” utantur luſtrati. Etenim Græci in ſacris luſtralibus catu- ” los efferunt, ac paſſim exigunt catulos, quam ceremoniam ” vocant περισκυλακισμόν. Quod ſi in Lupercalibus grati- ” tudinis cauſa ſacrum faciunt, ob eductum & ſervatum ” Romulum, non abſurde canem immolant, quia lupis eſt ” inimicus. Et ſic quidem illi. ”

QUAESTIO XXXV.

Cur culeo ſimul cum parricida ſimia, ſerpens, & gallus inſuebantur?

IVſtitiæ eſt magnitudini ſceleris magnitudinem pænæ adæquare. Proinde cum graviſſimum ſit parricidii crimen, graviſſimum etiam ſupplicium decerni ei debebat. Viſum Romanis culeo includere parricidas, & comites addere, gallum, ſimiam & ſerpentem. Gloſſæ, quæ Fulgentio adſcribuntur; *Culeus eſt ſaccus, in quo parricidæ in-*

dæ incluſi, cum ſimia, ſerpente, & gallo mergebantur in mare. Totidem verba in MS. noſtro leguntur, ex quo Gloſſas illas & auctiores & emendatiores dare poſſemus. Quærimus cur hæc animantia cum parricida conjunxerint Romani. An viperam, quia dum naſcitur arroſo perruptoque ventre matris eam occidit? An ſimiam, quia catulos ſuos, quos maxime diligit, compreſſu brachiorum & vi oſculorum necat? Num vero, quod parricida, inſtar ſimiæ, magis vultum hominis, quam hominem repreſentet? An gallum, quia innatum illi eſt, cum parentibus & liberis ſuis colluctari? Voluit hoc Theophilus in paraphraſi ad §. *alia deinde lex.* Inſtit. de publ. jud. ubi verba ejus ſunt; *Ideo animantia hæc parricidæ culeo induntur, quia ipſi ſunt ſimillima. Quædam enim eorum è medio tollunt proprios parentes; quædam à pugna inter ſe invicem non poſſunt abſtinere.*

Quaestio XXXVII.

Quid ſibi voluerunt Romani, cum Annibalem tendentem in Italiam Alpes aceto perrupiſſe tradiderunt?

Hiſtoriæ hujus & Livius & Plutarchus diſertim faciunt mentionem. Totam apud eos legere poteſt, quî volet. Adducam unum modo Iuvenalis locum ex Satyra x. ubi de Annibale agens, inquit,

Oppoſuit natura Alpemque nivemque,
Diducit ſcopulos, & montem rumpit aceto.

Quid ſi ad reliquas fabulas & commenta veterum hiſtori-

corum

corum hæc adjiciamus? qui ubi aut in obſcuris temporibus, aut in rebus magnis conſignandis verſantur, miracula fere & prodigia loquuntur. Annibalem per inacceſſas Alpes exercitum in Italiam duxiſſe acceperant Non ignorabant etiam eſſe aceti quoddam genus, quo tabeſcunt margaritæ, ipſa denique ſaxa diſſolvuntur. Quale fere eſt illud, quod in officinis *Aqua fortis* appellatur. quæ ferrum ipſum conſumit. Cum igitur aliam rationem, qua cum copiis ſuis Alpes tranſmittere Annibal potuerit, excogitare non poſſent, aceti benificio diductos ſcopulos, perruptoſque montes in litteras miſere. Quod tamen nemo facile crediderit. Vnde enim tanta aceti copia, quæ diſcutiendis tot cautibus, proſternendæque tam vaſtæ, inæquali, & præruptæ ſaxorum moli potuerit reſpondere? Niſi forte credendum ſit, quibuſdam tantum in locis, quæ reliquis difficiliora, aceto opus habuiſſe Annibalem, cætera Alpium plana, per varias ambages, & viarum anfractus, ſequutum. Quemadmodum Dio Caſſius lib. xxxvi. teſtatum reliquit, turres quaſdam lateritias aceti benificio fuiſſe proſtratas. Num vero per acetum aliud quid hic indicatum fuit ab antiquis? Nempe per varias difficultates, cum ſiti, cum fame, cum frigore atque æſtu colluctatum militem Annibalis in Italiam veniſſe. ut acetum rerum omnium inopiam denotaverit. Ita milites Romani, quotiens per ſteriles provincias iter facerent, aqua, cui nonnihil aceti infuſum, ſitim exſtinguebant. Acetum enim vim habet præſentem corpus refocillandi. Quamobrem etiam crediderim in more poſitum fuiſſe Romanis, ut, quotiens crucis ſupplicium de reo ſumerent, aceto vires ſenſuſque deficientis, quantum quidem fieri poterat, revocarent. ut hoc pacto & magis & diutius dolores cruciatuſque

reus

reus ſentiret. Sic Servatori noſtro, pendenti in cruce, & clamanti ſe ſitire, acetum à ſceleſtis mortalibus propinatum exiſtimaverim, non tam ad tollendam ſitim, quam ad præveniendum deliquium animi, ſenſumque atrociſſimi doloris magis & magis in crucifixo excitandum. Scio alia in hanc rem à theologis & antiquis & recentioribus adduci; quæ ut refellere jam non vacat, ita ſententiam meam breviter exponendam putavi. Verum hæc alterius & loci ſunt, & inſtituti.

QUÆSTIO XXX.

Quare templum Iani aperiebatur belli, claudebatur autem pacis tempore?

Operæ pretium eſt audire hujus ritus rationes, quas adducit Servius ad illa Virgilii lib. 1. Æneid.

Diræ ferro & compagibus arctis
Claudentur belli portæ.

Hujus, inquit, *aperiendi vel claudendi templi ratio varia eſt. Alii dicunt Romulo contra Sabinos pugnante, cum in eo eſſet, ut vinceretur, validam aquam ex eodem loco erupiſſe, quæ fugavit exercitum Sabinorum. Hinc ergo tractum morem, ut pugnaturi aperirent templum, quod in eo loco fuerat conſtitutum, quaſi ad ſpem priſtini auxilii. Alii dicunt Tatium & Romulum, facto fœdere, hoc templum ædificaſſe: unde & Ianus ipſe duas facies habet, ut quaſi oſtenderet duorum regum coitionem, vel quod*

quod ad bellum ituri debeant de pace cogitare. Eſt alia melior ratio, quod ad prælium ituri optent reverſionem. Quid ſi tamen bello exorto ideo aperuerint templum Iani, ut unicuique aditus pateret, ad concipienda in eo vota & preces pro publica imperii pace & ſecuritate? Pacis enim & quietis præſes Deus Ianus habebatur, quod adventu ejus & regno totam olim Italiam pacatam accepiſſent.

QUÆSTIO XXXIX.

Quis Conſus Deus? quare ara ejus ſub terra? cur Conſualia inſtituta, inque ijs equi ac aſini coronati?

Conſus conſiliorum Deus, ſine dubio ab ijs nomen reportavit. Ara ejus ſub terra condebatur, argumento, conſilia, donec perfectum ſit quod conſuluimus, ſecreta eſſe oportere. De arcanis loquor, quæ ſciri non debent niſi cum peracta. Qui ſtatim poſt convivium cibum evomit, ab eo nutriri non poteſt: & qui ſecreta prodit, fructum eorum non capit, quia ſecreta non manſere. Si arcanum eſt, cur alteri patefactum? An ut contineret? ſimilem tui arbitrare, qui continere non potuiſti; & ſi non ſit, in te exemplum habet quod ſequatur. Imo ſecretum non putabit, qui à te accepit. Neque enim tale videtur, quod quis præter te novit. Sic ut dum aliis tradis, non commendes ſecretum ſed propales. Minimum hic cum aliis, cum nobis multa loquamur. Quæ enim aliis dicuntur arcana non ſunt; quæ nobis, manent, quæ fuere. Illa nec gaudio, nec ſpe, nec metu, nec amicis extorquenda. Scire enim hæc debe-

mus tanquam ignoremus, imo ignorare, tanquam ſciamus. Arcanum ſi ſoli tibi commiſſum, ſi ſolus exequi potes, ſolus habeto. Si aliis, quorum intereſt, prodendum, non ſtatim prode, ſed cum uſus & neceſſitas cogit. De ipſo exequendi arcani momento & articulo loquor. Quæ enim diu multi ſciunt, mox nemo ignorat. Sola hic certa fides quam quis ſibi tantum habet. Ita ne quidem filio ſuo Antigonus rex, ſed nec togæ ſuæ Celius Metellus credebat. quod alibi in Emblematis noſtris pluribus docemus. Porro cum conſilium de raptu Sabinarum proſpere & feliciter Romulo ceſſiſſet, ludi in Cõſi honorem in poſterum celebrati, qui Conſualia appellabantur. In quibus equos atque aſinos coronatos traditum eſt antiquorum monumentis. Quid ſi equi aſinique hoc præmio fuerint ornati, quod per eos virgines Sabinæ Romam ſint deportatæ? Num vero conſiliorum Deo aliquid commune eſt cum equo aſinoque? Vt nimirum per aſinum prudens quædam mora in ſumendis conſiliis, per equum excitata quædam celeritas in ijs exſequendis denotetur. Quippe ſatis cito conſuluit, qui conſuluit bene; & fruſtra bene conſuluit, qui quod bene conſultum eſt magno animo effectum non reddit. Atqui, dicat aliquis, aſinus vulgo ſymbolum eſt ſtoliditatis. Fateor, ſed quis vetare poteſt, quo minus etiam aliquid recti & boni per eum indicetur? Vnde apud Hebræos, præſertim Caballiſtas, notante in Hieroglyphicis Pierio, aſinus eſt ſapientiæ ſymbolum, cujus ideam conſtituunt Sephiroth, eam afferentes rationem, quod eum, qui ſapientiæ ſit operam daturus, victu admodum tenui, & ut plurimum plebejo contentum eſſe oporteat, cujuſmodi parſimonia præditum eſſe aſinum, ignorat nemo. Adhæc penuriam, laborem, famem

patien-

patientiſſime tolerare, neque ad ullam excandeſcere contumeliam, undecunque illata fuerit: qui corde ſit minime vafro, minime cupiditatibus contaminato, bile ita careat, ut cum omni animantium genere pacem ſibi perpetuam conciliaverit, nec ullum ſit onus quod detrectet, denique totius humanæ commoditatis aſſiduus & indefeſſus miniſter. Merito itaque Ammonius Alexandrinus, magno Origene & Porphyrio diſcipulis clarus, aſinum his condiſcipulum fertur adhibuiſſe. Neque pudore ſuffuſus Cleanthes ad appellationes ejuſmodi confidentiſſime reſpondit, *Aſinus quidem ſum, ſed qui portare poſſum ſarcinam Zenonis.* Sed deſino, ne laudationem Aſini hic videar ſuſcepiſſe. Quod ſine exemplo, hac ætate, magnus Heinſius noſter fecit. Cujus feſtiviſſimum opuſculum, ineptiarum omnium equuleum ſoleo appellare.

QUÆSTIO XL.

Quamobrem Romulus in meditullio urbis, foſſam, cui Mundo nomen, faciendam curavit, inque eam à peregrinis particulam terræ patriæ injiciendam imperavit?

PLutarchum in Romulo ita loquentem audiamus; *Circa Comitium, quod nunc eſt, foſſa eſt rotunda circumducta. In eam primitias detulerunt omnium, quibus aut ex lege tanquam bonis, aut ex natura tanquam neceſſariis utebantur. Poſtremo ex qua quiſque advenerat regione, ejus terræ por-*

tiunculam collatam eo conjecerunt & commiſcuerunt. Foſſam hanc mundum dixere. Apud Feſtum Cato in commentariis juris civilis tradit, mundo huic nomen impoſitum ab eo mundo, qui ſupra nos eſt. Enimvero & pars ejus ſuperior concamerata, inſtar cæli, inferior inſtar terræ ſe habebat. An foſſa hæc ideo facta, ut fama rerum adæquandam cælo, & ad totius terrarum orbis imperium perventuram Rempub. Romanam indicarent? An rerum omnium primitiæ in eam conjectæ, quod per clementiam cæli, & terræ fæcunditatem bonis fere omnibus & neceſſariis poſſimus expleri? An ab advenis & peregrinis portio ſoli patrii in eam delata, ut oſtenderent, velle ſeſe urbem & ditionem Romanam tanquam patriam ſuam habere & tueri, ac cum cæteris, tanquam ex eodem omnes loco eſſent oriundi, concordes & unanimes converſari?

QUAESTIO XLI.

Cur aqua calida cadaver lavabatur? conclamabatur? Vale & Salve defunctis dicebatur?

AQua calida abluta olim cadavera indicat Virgilius lib. 6. Æneidos:

Pars calidos latices, & ahena undantia flammis
Expediunt, corpuſque lavant frigentis & ungunt.

An ideo aqua calida adhibita, quod, ut lib. VII. cap. XXV. docet Plinius, ejus ope ſpiritus vitales, ſi qui ſupereſſent, facillime

cillime elici potuerint, & caloris relliquiæ provocari? Subinde enim factum, ut quaſi revixerit, qui mortuus credebatur; deliteſcente ad dies aliquot ſpiritu vitali, ſed non ſublato. Quamobrem etiam inſtitutum, ut, priuſquam cadaver cremaretur, ter, magna voce, nomine ſuo defunctus compellaretur. Quo facto, ſi ſigna vitæ non edidiſſet, conclamatum cadaver dicebatur. Vnde etiam res illæ omnes conclamatæ vocantur, quarum aut retinendarum, aut conſequendarum ſpes nulla reſtat. Porro Varro dicit in libris Logiſtoricis ideo mortuis Salve & Vale dici; non quod valere aut ſalvi eſſe poſſint, ſed quod ab ijs recedimus, nunquam amplius eos viſuri.

QUAESTIO XLII.

Quare ſacros quoſdam libros à populo inſpici nefas habebatur?

A Gallis urbe capta, ut notat Aerodius in Pandectis, poſtquam placuit eam reparari, Tribuni militum, cõſulari poteſtate, cum primum magiſtratum iniiſſent, nulla de re prius quam de religionibus Senatum conſuluerunt. Placuit, fœdera ac leges (erant hæ XII tabulæ & quædam Regiæ leges) requiri quæ comparebant. Legati Erythras miſſi, P. Gabinius, M. Octacilius, L. Valerius, qui deſcriptos à privatis Sybillæ verſus Romam deportarent. mille detulerunt. Ergo alia quidem edita in vulgus: ſed quæ ad ſacra pertinebant, decreta Senatus, & à Pontificibus maxime, ut religione obſtrictos haberent multitudinis

animos, ſuppreſſa ſunt. Ita poſt Livium Lactantius ſcribit. Non alia ratione Heraclitus Epheſius, & alii fere omnes ſeu Poëtæ, ſeu Philoſophi, Ægyptij, Græcive ſapientes, ſi quid ſcripſerunt de religione, obſcurius ſcripſerunt, quam ut à ſolis eruditis legi poſſent: Druidæ literis Græcis; quam quod in vulgus diſciplinam efferri nollent, inquit Iulius. Quid? hanc artem nonne ipſi Prophetæ ſecuti? Certe id ita ſcribit Clemens Alexandrinus, lib. v. Stro. *Temeratur quod tritum eſt. &, eo amplius, quæ per ænigma deſignantur multò magis eſtimantur. Vt corpora majora, denſiorave ad oculos fiunt, quæ ex aqua, aut per nebulam intuemur.* Quid ſi tamen hoc fuerit arcanum imperij Romani? Præ ſe ferebant quaſi ſecreta quædam ſacra, ſecretos quoſdam de voluntate Deorum libros haberent, cum nulli tales exſtarent. Ideo autem hoc factum, ut, ferente ita rerum neceſſitate, populo ex ijs perſuaderent, placere Dijs ut hoc vel illud ageretur, aut intermitteretur. Conſulti libri, qui non erant, ut populo conſuleretur. Voluntas patrum populo exhibita, tanquam illa Deorum foret. Et ſequutus populus eſt arbitrium patrum, cum Deorum ſe ſequi exiſtimaret. Vt prætextus divinitatis obſequium extorſerit, quod alias non potuiſſet obtineri. Hæc ſunt Rerumpub. præſertim Romanæ, arcana, quæ artes potius, & umbras rerum & ſimulachra Tacitus nominavit. In quibus aliud eſt, aliud videtur; imo hoc ipſum non eſt, quod plerique credunt. Et fingitur, quod non eſt, ut ſit, quod eſſe debebat. Quippe ita cum populo eſt comparatum, ut ſpecioſis nominibus ineſcatus falſo credat, quod non crederet, ſi verum audiret.

QUÆ-

QUAESTIO XLIII.

Vnde ovatio dicta? Quare in ſacris ejus ovis mactata? ovans myrto coronatus? fœdera ante meridiem tantum percuſſa?

OVatio dicebatur, cum hoſtes fœdus iniiſſent cum Romanis, priuſquam ad manus deventum eſſet. Nomen autem ab ove accepit. quæ in ſacris ejus macta batur, quod id animal, ſimplex & pacatum, pugnam & vulnera aliis non inferret. Myrto coronatus, qui ovabat, quod Veneri illa ſit ſacra, & quietis charitatiſque mutuæ ſymbolum haberetur. Porro cum ovationem ex fœdere cum hoſtibus ante pugnam inito natam dixerim, non prætermittendum hoc loco, ſollenne fuiſſe Romanis, ut tantum ante meridiem fœdera inirent & confirmarent. Quem ritum boni ominis cauſſa inſtitutum crediderim. Quemadmodum ad id plerumque Romani in agendis rebus adtendebant. Qualis vero ominum ratio, quanta in eorum obſervatione ſuperſtitio veterum Romanorum fuerit, docte & eleganter, præter alios, Iohannes Iſacius Pontanus, cognatus noſter, in Animadverſionibus ſuis ad Macrobium eſt perſequutus. Ante meridiem dies & ſol altius provehuntur. Proinde percuſſum tunc fœdus magis magiſque indies augendum & firmandum indicaverint. Poſt meridiem dies & ſol decreſcunt. Proinde evitandum id tempus exiſtimavere, ne ſiniſtrum fœderi percutiendo omen præberet.

QUÆSTIO XLIV.

Quamobrem ſervi cum manumitterentur in gyrum acti, caput radebant, & pileo donabantur?

VErſos & circumactos à dominis ſervos, qui manumittebantur, paſſim auctores tradidere. An vertigo hæc, ut loquitur Perſius, ſpecies quædam erat luſtrationis, & ſervum à contagio ſervitutis liberum eſſe indicabat? An vero hoc ritu oſtendere voluerunt domini dare ſe ſervis poteſtatem eundi quo vellent? Vnde hæc formula manumiſſionis exſtat apud Plautum;

Liber eſto, atque abito quo voles.

Caput autem radere ſoliti ſervi manumiſſi, ut oſtenderent quaſi ex ſervitutis tempeſtate ſe eſſe eluctatos. Nautæ enim poſt naufragium incolumes domum reverſi capillos omnes ſtrictim detondendos curabant. Atque hanc rationem reddit Nonius. *Qui liberi fiebant*, inquit, *ea cauſſa calvi erant, quod tempeſtatem ſervitutis videbantur effugere, ut naufragio liberati ſolent.* Aliam rationem reddit Baptiſta Pius commentariis ad Plauti Amphitryonem. Scio, inquit, obſervari ut capillitium radatur, quoniam ſcilicet omnis ſervitus capiti, tanquam primario membro excutiebatur, renovabaturque ſervus, qui ad libertatem ſpectabat, & quod non undique fieri poterat in omnibus corporis partibus per digniorem locum perficiebatur. Pileo autem donati ſunt manumiſſi, quod pileis ſervi non uterentur. Et proinde pileum libertatis ſymbolum habuere. quæ omnia ab alijs & erudite

dite & liberaliter pertractata, præſertim Guilielmo Stuckio lib. 11. Convivialium antiquitatum.

QUAESTIO XLV.

Cur veteribus Romanis mos fuit, ut ſemper aliquid in menſa relinquerent, atque lucernam in ea poſitam nunquam exſtingui paterentur?

IN Quæſtionibus Romanis nonnihil hac de re ſcripſit Plutarchus. At vero cum in Sympoſiacis fuſiorem diſſertationem inſtituerit, eam huic loco inſerendam exiſtimavi. Florus, inquit, Philarchus nunquam ita ſinebat plane menſam tolli, ut non aliquid cibi in ea relinqueretur; ajebatque ſibi probe compertum non hoc modo patrem avumq; ſuum ſtudioſe curaſſe, ſed ne lucernam quidem paſſos à cæna exſtingui, alioqui cavere ſolitos ne oleum fruſtra inſumeretur. Aderat Euſtrophius; Is, quid proderat hoc ajebat, i;s niſi aſtum Polycharmi noſtri didicerunt? qui ſe multo tempore meditatum dicit, vix tandem inveniſſe quomodo caveret ne oleum pueri ſuffurarentur. Statim ſe exſtinctas lucernas oleo implere, & poſtridie inviſere an etiamnum plenæ ſint. Tum Florus ridens, Quando, inquit, hæc quæſtio ſoluta eſt: agedum cauſam deſpiciamus, qua inductos priſcos probabile ſit iſtam lucernis menſiſque adhibuiſſe cautionem. De lucernis prius quæſitum fuit. Ac ſententia Cæſerni, quem is generum habebat, hæc fuit; antiquos ob cognationem cum ſacro & perenni igne omnis ignis interitum abominatos fuiſſe; cum autem, ut

hominem quoque interire vel vi exſtinctum, vel naturæ ſuæ ductu langueſcentem, ac ſacro quidem adverſus utrumque opem ferri ſemper alendo & cuſtodiendo: alterum paſſos fuiſſe ultro exſtingui, ſi ipſi non feciſſent, neque & vitam invidiſſe tanquam pecudi, quæ fruſtra aleretur. Sub hæc Lucius Flori filius dixit, reliqua ſibi probari: cæterum ſacrum ignem ideo non fuiſſe cultum, quod eum alio igne putarent meliorem dig
nioremve eſſe, ſed quemadmodum Ægyptiorum alij totum genus canum venerantur atque honorant, alij luporum, alij crocodilorum, unicum tamen vel canem, vel lupum, vel crocodilum alunt, quia univerſos non poſſunt: ſic priſcorum cultum & cuſtodiam ſacri iſtius ignis, teſſeram fuiſſe obſervantiæ & cultus erga omnes ignes. Nihil enim animato ſimilius eſſe, quam eſt ignis: qui per ſe movetur & nutritur, ſuoque ſplendore animæ in morem res manifeſtat omnes: & maxime vim non expertem vitalis principii oſtendit, dum exſtinguitur ac perit: inter pereundum vocem edens, ac reluctans interitui, animalis inſtar, quod vi necatur. Niſi tu, ajebat, in me reſpiciens, habes aliquid melius. Ego vero, inquam tum, eorum quæ dicta ſunt nihil reprehendo. Adderem autem hunc morem ad docendam humanitatem inſerviviſſe. Nam neque fas eſt nobis nutrimentum perdere, ubi affatim nos ſaturati ſumus, neque fontem obturare aut occultare, quando aquæ ſatis bibimus, neque ſigna navigationis itinerisve abolere poſtquam uſi ſumus ijs. Sed relinquenda illa ſunt, ut alijs etiam poſt nos uſui eſſe poſſint. Proinde indecorum etiam eſt ob avaritiam lumen lucernæ, quando ejus uſum porro nos non deſideramus, exſtinguere. Sed conſervandum relinquendumque eſt, ſi quis

forte

ſorte veniat, cui eo etiamnum ardente & ſplendente ſit opus. Quippe, ſi fieri quiret, etiam viſum atque auditum, immo prudentiam quoque & fortitudinem alijs utendam dare debebamus ipſi dormituri aut quieturi. Hoc vero conſidera, an non gratitudinis inculcandæ cauſa antiqui neutiquam abſurde nimij in hoc fuerint genere, cum & quercus venerarentur frugiferas, & ficum quandam Athenienſes ſacram appellarent, & morum exſcindi prohiberent. Non enim hæc faciunt ad ſuperſtitionem propenſi, quod nonnulli dicunt: ſed in rebus ſenſu animaque carentibus ad ſtudium referendæ mutuo gratiæ præſtandæque adſuefaciunt. Itaque recte Heſiodus vetat cibum apponere ex ollis, nondum libato: ſed igni vult ſuas primitias ſuumque ob miniſterium offerri honorem? & recte Romani quod alimentum lucernæ dediſſent, ijs uſi reliquerunt, paſſique ſunt vivere & fulgere. Hæc ego cum dixiſſem, Euſtrophus: Iſta, inquit, etiam ad rationem de menſa quæſiti aditum præbent. Nimirum ſemper aliquid cenſuerunt à cæna relinquendum ſervis & vernulis. Gaudent enim communicatione hac magis, quam alioqui accipiendo. Idcirco Perſarum reges, ut fertur, non amicis modo & proceribus ac ſtipatoribus ſolebant de cæna portiones mittere: ſed ſemper ſervorum quoque & canũ cæna in ipſorum menſa proponebatur, cum, quantum omnino fieri poterat, omnes, quorum utebantur opera, menſæ ſuæ facerent participes, nam cibi communicatione etiam feriſſima cicurantur animalia. Heic ego ridens, Piſcem vero repoſitum, ajebam, non trahimus in medium, qui proverbio eſt nobilitatus, & Pythagoræ chœnicem, cui prohibuit inſideri. docens nos ſemper aliquid de præſenti in futurum relinquere, &

craſtinæ diei hodie meminiſſe? Nobis quidem Beotis in ore eſt ſemper; Relinque aliquid etiam Medis: ab eo tempore quo Medi Phocidem, & extrema Beotiæ incurſando populandoque vexaverunt. Perpetuo autem & utique id in promptu eſſe debebat, Relinque aliquid etiam superventuris hoſpitibus. Quamobrem etiam Achillis inanem ſemper & famelicam improbo menſam. Nam & Ajace ac Vlyſſe legatis ad ipſum venientibus, nihil parati habens de integro cogitur coquere & obſonio menſam inſtruere: & rurſus Priamum volens comiter tractare,

Proripuit ſeſe, & candentem protinus agnum
Mactavit.

Quo dividendo aſſandoque majorem noctis partem conſumſit. Sed Eumæo, (ſapiens videlicet viri ſapientis alumnus) nihil negotii exhibuit Telemachi adventus. Statim enim ei ad menſam collocato cænam præbuit, lances apponens plenas

Aſſata carnis, cænæ de nocte priori
Relliquias.

Quod ſi hoc vile videbitur, illud certe exiguum non eſt, appetitum poſſe inhibere, dum adhuc fruendi adeſt copia. Minus enim abſentia concupiſcunt, qui adhuc volunt abſtinere præſentibus. Sed hic Lucius; Audiviſſe me ex avia memini, menſam eſſe ſacram: porro autem ſacrarum rerum nullam debere eſſe inanem. Mihi vero, inquit, menſa etiam terræ videtur ſimulachrum. Nam præterquam quod nos alit rotunda etiam eſt, & ſtabilis, & recte Veſta à quibuſ-

dam

dam appellatur. Sicut ergo terram volumus ſemper aliquid nobis utile producere & proferre: ita cenſemus menſam quoque nunquam debere vacuam, & omni deſtitutam apparatu relinqui. Et ſic quidem Plutarchus.

QUÆSTIO XLVI.

Cur is locus, qui Conſularis appellatus, in honore habebatur?

SEcundum hæc, verba ſunt Plutarchi in Sympoſiacis, incidit quæſtio de locis. alius enim apud alios locus æſtimatur. ut Perſis medius, quem accumbens rex occupat, videtur honeſtiſſimus: apud Græcos primus: apud Romanos mediæ menſæ ultimus, quem ipſi Conſularem vocant: apud quoſdam Græcorum juxta Pontum habitantium, ut Heracleotas, mediæ menſæ primus. Maxime autem de conſulari loco dubitatum à nobis fuit, qui cum apud nos haberetur præcipuus, cauſa ejus rei neque ut quia primus, neque ut quia medius eſſet, definiri poterat. tum quæ ei accidunt partim non ſunt propria, partim nullius videntur momenti. Tria tamen ex his quæ dicta ſunt, nos moverunt. Vnum, quod ejectis regibus conſules, cum ad popularem formam omnia redigerent, ſeipſos è medio & regio loco deorſum ſubduxerunt: ne vel ipſe locus, tanquam regij imperij ac poteſtatis reliquiæ, moleſtus eſſet civibus. Secundum quod cum duæ menſæ invitatis tribuuntur: tertia, ejuſque primus locus maxime convivatori congruit. ibi

enim tanquam auriga aut gubernator dextre poteſt intueri in miniſteria, & à proximis locis non ita longe removetur, quin compellare poſſit & colloqui. Locus enim infra eum uxoris eſt aut liberorum, qui ſupra, is, ut par eſt, tribuitur convivarum honoratiſſimo. Tertium fuit, quod hujus loci proprium videbatur: opportunitas nimirum ad actiones obeundas. Non enim Conſul Romanorum more Archiæ Thebanorum polemarchi agit; ut litteris inter cænandum aut ſermone aliquo conſiderationem requirente oblatis, tantum fatus, in craſtinum ſeria, epiſtolam rejiciat, ac poculum Thericleum arripiat. Sed in hoc ipſo temporis articulo ſolicitum admodum ac circumſpectum ſe præbet. Quippe non modo

Nox incutit gubernatori, qui ſapit,
Dolorem,

Ut eſt apud Æſchylum: ſed & in quovis convivio, quavis animi recreatione & oblectatione convenit magiſtratui ac principi curare, ut & audiat, & mandet quæ opus eſt, & ſubſcribat. Quod ut facere poſſit, hunc habet locum eximium: ubi ſecunda menſa ad primam applicata angulus flexu ſuo intercarpedinem facit, quæ ſpatium accedendi, alloquendi, & audiendi præbeat ſcribæ, lictori, ſtipatori, nuncio ab exercitu venienti: cum interim Conſul neque moleſtiam cuiquam convivarum exhibeat, neque ipſe obturbetur à quoquam, ſed & dextram & vocem liberam habeat atque expeditam. Hæc Plutarchus.

QVAESTIO XLVII.

Cur dies ab antiquis in duodecim horas diſtributus, & Romani hæreditatem omnem, ac pondera menſuraſque plurimas in duodecim partes diviſêre?

CAuſſam ejus rei reddit Galenus lib. de cujuſque animi peccatorum notitia atque medela. Loquitur autem de duodenario. Porro, inquit, numerum hunc „ tanquam omnium utiliſſimum delegerunt. Dimidium enim „ continet & duplum, & quartum, & ſextum, & duodecimum, quæ nullus alius poſt ipſum numerus, uſque ad vigeſimum quartum, continere videtur. Hunc etenim tanquam longiorem repudiarunt, & duodenarium numerum „ tanquam commodiorem judicantes in tot particulas totius diei tempus diviſerunt. Hanc autem partitionem ex „ uſu eſſe alij multi, & Romani ipſi experientia comprobantes atque utentes oſtendunt. Siquidem hæreditatem „ omnem, cum teſtamentum condunt, in duodecim portiones diſtribuunt, & ponderum ac menſurarum, quibus „ in vita opus eſt, plurimas in duodecim partes dividunt. „ Quem locum cap. xv. lib. 1. Miſcellaneorum laudat eruditiſſimus Hieronymus Magius. Et ſane, ſi duodenarium recte & accurate excutiamus, maximi illum uſus eſſe in rerum diviſione inveniemus. Qua de re conſulendus Petrus Bungus Bergomas in commentario ſuo de Myſteriis numerorum. Habet enim hic numerus diviſiones ordinatas, multiplicatione ſenarij per binarium, binarij per ſenarium, terna-

ternarij per quaternarium,& denique quaternarii per ternarium. Quod hoc ſcemate indicamus;

DVODENARIVS

colligitur

ex multiplicatione

Senarij per binarium.

1	2
3	4
5	6
7	8
9	10
11	12.

Binarij per ſenarium.

1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12.

Ternarii per quaternarium.

1	2	3
4	5	6
7	8	9
10	11	12.

Quaternarij per ternarium.

1	2	3	4
5	6	7	8
9	10	11	12.

Itaque duodenarius commodiſſime findi in æquas portiones, & in partes ſuas reſolvi poteſt. Et proinde placuit veteribus Romanis in dividenda hæreditate, in ponderibus item & menſuris.

QVÆSTIONVM ROMANARVM

FINIS.

MARCI

Marci Zverii Boxhornii

ORATIONES

TRES:

DE

Theologia Paganorum, Fabulis Poetarum, & Animarum immortalitate.

Habitæ in Academiâ Batavorum.

Viro incomparabili,

PETRO SCRIVERIO,

MARCUS ZUERIUS BOXHORNIUS

S. P. D.

OFFERO *tibi, Petre Scriveri, Vir Clariſſime, tres nuper à me publice dictas orationes: primam de Theologia Paganorum, cum principem Satyricorum, Iuvenalem meum, ſequutus ad ſacra Ægyptiorum explicanda me accingerem; alteram de fabulis, & quæ ſub ijs latet ſapientia veterum Poetarum, cum ad Naſonis Metamorphoſin, opus quod inter prima utriuſque antiquitatis ponere ſoleo, induſtriam meam conferrem; tertiam de animarum noſtrarum immortalitate. Quo argumento imprimis opus erat, cum florentiſſimæ pridem urbi huic atque Academiæ extrema omnia vis graſſantis peſtilentiæ intentaret; cum expulſis aliquamdiu ſapientiæ ſtudioſis regnum veſpillo teneret; cum inter tot acervos tumulorum, inter tot cadavera, illos, quos nondum vita deſeruerat, de æternitate ſua ſecuros eſſe non oportebat. Miſera profecto rerum facies, & ex qua poſteri pericula noſtra metiantur. Terra illis, quos*

in mortem clades hæc adflixerat, & viventibus quaſi vita deeſſe videbatur. Vt enim his antea, ita illis tunc laboratum fuit. Quæ quanquam injucunda ideo dicenda hic erant, ut de magnitudine beneficij, quo me tunc obſtrictum voluiſti, omnibus conſtaret. Fugientem enim atrocem illam moriendi tempeſtatem ſuburbano tuo comiter excepiſti. In quo ut omnia plena amænitatis, ita de tuo, eruditiſsime virorum, conſortio potiſsimum mihi gratulabar. Qui incomparabili induſtria, & animo invicto omnis antiquitatis & doctrinæ ſcientiam ita invaſiſti, ut ubique eam circumferre videaris. Quo fit ut à ſermone tuo, &, quas interſpargis, eruditis amænitatibus doctiores ſemper diſcedamus. Accipe autem interea tenue hoc redhoſtimentum; donec majus ſit, quod æternitati virtutum tuarum deſtinetur. Erit autem illud ſi effectis, in quæ tendi, plures ad curas vitam produxero. Lugduni Batavorum, CIↃ IↃ CXXXVI. *Iunij* XXVI.

MAR-

Marci Zverii Boxhornii
ORATIO
DE
Theologia Paganorum,
Præmissa
Lectionibus ad Satyram XV. *Iuvenalis.*

QVAM primum ad ſtudia litterarum humaniorum acceſſi, Auditores, in id præcipue incumbendum mihi eſſe exiſtimavi, ut ſepoſita aliquantiſper noſtrorum temporum cogitatione, rerum, quæ in ultimo receſſu antiquitatis æſtimandæ videbantur, indagationi totum me impenderem. Enimvero hac perſuaſione ſemper occupatus animus meus fuit, neminem de conditione ſuorum temporum rectius judicare, quam qui ad ea, quæ jam fuere, ſubinde ſe convertit. Pars magna vitæ & ſtudiorum impendenda eſt illis, qui jam dudum vixere, ut rectius hic vivamus. Fit hoc benificio rationis, omnium capacis, utpote capacis æternitatis; cui quamvis ergaſtulo corporis adhuc incluſæ, tanquam unicæ hæredi ſuæ atque traduci, princi-

principatum omnium temporum atque rerum primus ille & ſummus imperator ſuppeditavit. Fit hoc per tot divina veterum atque illuſtrium ſcriptorum monumenta, per quæ ibi ſumus, ubi non ſumus, præſentia ſpectamus, quæ ante nos periere, cum ijs vivimus, poſt quos nati ſumus. Hæc eſt illa cæleſtis peregrinatio animorum, per quam fit, ut omnium rerum, locorum, temporum ſimus veterani. Imo ſic quemvis locum videmus, & noſtrum non mutamus. Quæ vel oppreſſit mare, vel abſorbſit terræmotus, vel incendia ignium exſtinxere, vel vaſtitas bellorum delevit, tanquam adhuc eſſent, tanquam in ijs nati atque educati etiamnum contemplamur; domini gentium, quas nunquam ſubjugavimus, domini temporum, quæ jam dudum effluxere. Quid creditis incenſam Trojam, collapſos muros Carthaginis, vixiſſe Archimeden, & ſanguine morientis cineres ſignatos? Stat nobis adhuc Troja; & in ea Priamus dominatur. Vivit adhuc Archimedes, & videor mihi videre eum Syracuſas ſuas defendentem. Floret adhuc æmula imperij Carthago, & cum principe gentium populo de principatu terrarum contendit. De cognitione antiquitatis loquor, in qua dum deſudamus, obliti eorum, quæ turbare hic poſſent aut exſtinguere impetum ingenij, quaſi extra nos ſecedimus, & in nos denuo recedentes, ſcientia tot pulcherrimarum rerum inſtructi, nos nobis, & contemptui eorum, qui hæc contemnunt, & oblivioni malorum, quibus undique obſeſſi ſumus, omnium ſapientum exemplo deſtinamus. Quemadmodum enim magnus Socrates, ille corpore quidem mortalis, ſed animo complexus omnem virtutis & ſapientiæ æternitatem, cum ſubinde relicta terra, vi ardentiſſimarum &

rum & cœleſtium cogitationum, in cœlum adſcendebat, cum Iove confabulabatur, ut de eo loquitur Plato, de compage infirmi corporis, de Xantippe, quam certe tanquam domeſticum equuleum habebat, de triginta tyrannis, qui felicitati temporum inſidiabantur, omnino ſecurus erat: ita nos in hac barbarie ingeniorum, in hac multitudine eorum, qui tantum odium bonorum omnium atque doctorum profitentur, ipſi ambitionis ſuæ candidati; in hac ſtrage mortalium, per quam urbem hanc quaſi cadaver quoddam & ſepulchrum, plures pene veſpillones quam ſapientiæ ſtudioſos, funus quaſi quoddam florentiſſimæ Academiæ, miſerrimum Palladis noſtræ juſtitium, vacua fere hæc ſubſellia, paullo ante confertiſſima, ſpectamus; ubi tantopere jam graſſatur morbus ille carnifex generis humani, tot morientium pater, tot urbium depopulator, ſeverus nimis exactor fatalis tributi, quod morti debet genus humanum; in his, inquam, omnibus malis, ex ijs ſtudijs, quæ inveſtigationi ultimæ antiquitatis deſtinantur, non minima ſolatia haurimus. Quemadmodum autem hic cum ſumma amænitate conjunctum eſt vel leviſſima tantum ſectari, quo curru vectus fuerit Cæſar cum triumfaret, qua alea totiens luſerit Auguſtus, quid in ea canis, quid Veneris fuerit jactus, quo in loco perierit Caracallæ filius, quomodo diſcubuerint cænantes Romani, aliaque quibus tot ſcribentium labores occupantur; ita illud utilitatem ſummam confert atque delectationem, ſcire quæ fuerit relligio veterum paganorum, quibus ſacris fuerint diſtenti, quot & quales Deos fuerint venerati. De quibus jam apud vos verba facere decrevi, Auditores. Eſt id nec à profeſſione mea alienum,

quæ

quæ vel ad eruendam , vel ad illuſtrandam antiquitatem eſt comparata, & ſuadet maximi auctoris noſtri, Decij Iuvenalis, elegantiſſimus, ad quem pervenimus, locus; ubi de Ægyptiorum gente agit, quæ frivolis ſacrorum quam maxime implicata, in precibus, & templis, & ante aras, inter Deos non niſi crocodilos, monſtra & portenta terrarum, cepas atque allia loquebatur. Intereſt etiam veſtra, Auditores, argumentum hoc vobis exponi, ut felicitatem veſtram poſſitis æſtimare, cogitatione gentium, quæ ſuperſtitioſis vanitatibus atque ineptijs affluentes, nihil pro majeſtate ſupremi numinis decernebant. Deum eſſe, cui ſubſtrata tota hæc terrarum moles, quem æther ipſe & aſtra agnoſcerent auctorem, cui Oceanus orbis metator, & omnis illa indomabilis vis aquarum, cui quidquid natum pareret, vix aliquis eorum qui nati, in dubium vocavit. Ferunt magnum illum Socratem de ſupremo aliquo numine dubitaſſe. Falſum eſt, Auditores, & ab accuſatoribus ejus confictum crimen, qui optimum ſenem circumventum volebant. De Dijs & ineptis ſuorum ſacris dubitavit, & proinde fatale poculum hauſit, ſed quo de iudicum iniquitate, de inſidijs accuſatorum, de ſuperſtitione Græcorum ipſe invictus animi triumphabat. Scio etiam infamem Epicuri ſectam hoc nomine onerari. Nullam impietatis defenſionem unquam ſuſcepi, aliter tamen mihi eſt perſuaſum, Auditores. Epicurus ille, deteſtandum omnibus ſæculis nomen, quanquam Deum apud alios negaret, haud dubie tamen in ſe reverſus ſibi credebat. Interrogo conſcientiam totius generis humani, quam nemo in ſe exſtinguere poteſt, ne quidem ille, cujus intereſſet conſcientiam in pectoribus noſtris

noſtris non haberi, illam teſtem vitæ, cenſuram omnium noſtrarum actionum, quæ accuſari non poteſt. vel negligentiæ, quia nunquam tacet, vel ignorantiæ, quia nihil noſtrorum ignorat; interrogo conſcientiam illam generis humani, quis poteſt Deum inficiari? Videtur Dionyſium Tyrannum, qui infamia annalium & invidia omnium temporum laborat, cum tot diriſſima ſcelera perpetraret, Deum non crediddiſſe. Credidit tamen, & crediddiſſe ſe poſtea ipſe oſtendit, cum metuens ferreas & ultrices numinis alicujus ſupremi manus, lectulum foſſa cingeret, in quo decumbebat, & deteſtandum caput tonſori credere non auderet. Tanta vis eſt conſcientiæ humanæ, ut Deum eſſe etiam exprimat illis, qui reapſe eum negare videntur. Sceptici Philoſophi, illi ex familia Pyrrhonis, nullam certam rerum ſcientiam profeſſi, & qui id tantum agebant, ut nihil crederent, adeo ut cum in foro vapulaſſent, domum reverſi, an vapulaſſent ipſi dubitarent, de Deo tamen, an eſſet, non ambigebant. Quippe docet id totum hoc univerſum, & præcipue, qui compendium univerſi eſt, ipſe homo. An non videmus ex duobus eum conſtare? Quorum alterum corpus alterum anima appellatur. Corpus quid aliud eſt, quam quaſi quædam conductitia caſa, ex qua emigrandum nobis eſt, ubi juſſerit dominus, qui eam tanquam domicilium & hoſpitium animæ ad tempus nobis elocavit? At vero, quam pulchrum, quam ſtupendum eſt illud ex luto opus? Nunquid architectum Deum fatetur? Anima noſtra, qua ſupra cætera animantia longe exſtamus, qua omnium capaces & potentes ſumus, quæ erectos impetus in cœlum quotidie attollit, portio divinæ mentis, & capax rationis eſt & immortalis.

Iam autem ratio eſt à divinitate, & nihil immortale eſſe poteſt, niſi per id quod eſt æternum. Æternum vero illud eſt Deus. Itaque & corporis compages, & vis rationis, utraque admiranda & ſtupenda, Deum eſſe, Deum colendum etiam paganis ſatis ſuperque oſtendit. At vero cum Deum eſſe intelligerent, quis eſſet, & qualis ignorabant; cum colendum eſſe facile ipſi ſecum reputarent, ad ſordidiſſimam & difficillimam ſuperſtitionem ſunt prolapſi. Sordidiſſimam dixi, quia in frivolis, difficillimam, quia in infinitis, & quibus nemo mortalium par erat, ſe occupabat. Quam ſuperſtitionem Deorum adulationem rectiſſime appellabat magnus ille omnis ſapientiæ antiſtes Plato. Quemadmodum enim adulator eorum neceſſitatem ſibi imponit, quibus non eſt opus; ita ſuperſtitione ineſcatus animus ea Dijs defert, quæ deferenda non ſunt, ea prætermittit, quæ debebant præſtari. Imo injuriam Dijs facit, dum in operoſo illo cultu ſacrorum Numinis majeſtati proterve nimis illudit; non aliter atque ille qui ad exſtinguendum incendium accendit faces, & ad ſiſtendam inundationem recludit cataractas aquarum. Stolidus igitur ille ſacrorum apparatus. Sum hic ad ſilentium ſtupefactus, & magnitudine admirationis quaſi evaneſcit meus animus. Numen haud eſſe exiſtimabant, quod oculis humanis non poterant uſurpare. Neſcio ſtolidum dicam, an miſerandum. An igitur nihil credendum, quod non ſpectamus? Animam eſſe quivis credit, & nemo tamen videt. An videri poteſt id, quod eſt immortale? Videri non poteſt, quod vix capimus. Æternum vix capimus, & non videmus. Fruſtra principium ejus quærimus, quod nec initium, nec finem habet. Qui ad ſolis ſplendorem hebeſcit oculis, quomodo

ad

ad tantam majeſtatem ſe elevaret? Cæci ſunt, qui videre geſtiunt, quod non poteſt ſpectari. ut nullum ingenium eſt, quanquam in cæteris maximum, quod ijs ſe intendit, quæ non capit. Deum tamen videre volebant pagani, & dum videre volebant, toti ſunt occæcati. Sic pro Deo amplexi ſunt naturam rerum. Et in ea præcipue ad illa cæleſtiſſima corpora, ad ſolem, & lunam, & reliqua aſtra ſe convertere. Capiebat eos & magnitudo infinita, & pulchritudo ſingularis, & æquabilis ille atque non interruptus iſtorum corporum motus. Quæ omnia tamen non tam in ſe, quam ſupra ſe tantarum rerum opifex numen oſtendebant. quod cum ſuſpicere debuiſſent pagani, negligenter præteriere. Cœlum igitur, & quæ in eo cœleſtia corpora placebant. Admirandum tamen, quod ab eorum cultu non fuerint avocati, cum præſertim Solis & Lunæ defectum, & nunc breviorem, nunc longiorem eorum lucem, & ſic inconſtantiam obſervarent. Mirandum etiam, quod in ijs nec injuſtiam quaſi, nec invidiam invenerint. Quid meruere optimi & integerrimi hominum Cymmerij, à quibus, quod ſciam, nemo veſtrûm læſus eſt, Auditores, quo minus ipſis præbeant facem? adeo ut in denſiſſimis tenebris commorari debeant. Quid dicam de cæteris aſtris, quibus divinum cultum adſcripſere? Sub Saturno inertes animi, ſub Iove ambitioſi, ſub Marte furentes, ſub Sole ſuperbi, ſub Venere lenones, ſub Mercurio fures, ſub Luna leves & inconſtantes naſci ſolent, ſi credimus præceptis Aſtrologorum. quibus non minorem, quam ſacerdotibus, fidem olim gentes habuere. Cur igitur illa ſydera coluere, quæ tantorum malorum matres eſſe exiſtimabant? Non ſufficiebant tamen aſtra, elementa etiam vocata ſunt in par-

tem divinitatis, in quibus tamen tam multa adverſa experiebantur; cum alias de Deo dubitarent, qui immitteret mala. An non ab aere ſunt feroces illi venti & tempeſtates? An non vi flammarum tot incendia evenere? An non Vlyſſes, & Thetidis quidam filius, quem Achillem vocant antiquiſſimi Poetarum, cum naufragio ſæpiſſime ſunt colluctati? An non Gigantes ex terra ſunt prognati; atque ex ea nomen meruere, qui tamen ipſi cælo bellum indixerunt; adeo ut pene actum eſſet de ſolio Iovis, atque parum abfuerit, quin Dij omnes cœlo expellerentur? Quis numen credat ipſi numini adverſum? Quis, niſi inſanus, conjunxerit Deos in ſe mutuo ſævientes? Terra tamen credita eſt Dea, nec Dea tantum, ſed & mater Deorum, cum ſimul etiam eorum eſſet parens, qui Dijs adverſarentur. Adeo ut terra Deorum fuerit mater ſimul & noverca; Dij & Gigantes fratres ſimul & hoſtes. Niſi potius terra Deorum dicta ſit mater, quod ex ea multi in cœlum fuerint tranſlati. Hinc tot Dij prodiere, quibus recenſendis non ſufficiunt numeri omnes arithmeticorum, ne de omnibus hoc loco & tempore dicturum me exiſtimetis. Quemadmodum enim proprium Dei eſt eſſe infinitum, ita infinita hic multitudo eſt Deorum. Principibus terrarum jam fato functis, factus eſt in cælum aditus, & adſcriptum nomen divinitatis. Sic adulationi patuit latiſſimus campus, in quo poſſet graſſari. Dij facti, qui Deorum in terris expreſſerant majeſtatem. Dij facti, qui quanquam libenter voluiſſent, non poterant tamen diutius inter homines exſtare. Sic ut initium divinitatis eſſet vitæ finis; & maluiſſent principes diutius intereſſe mortalium cœtibus quam vixiſſe, & ſic inter Deos collocari. Cur Deus

renun-

renunciatus eſt, qui potuit mori? Quomodo Dei perſonam tuebitur, qui hominis non potuit conſervare? Et quis homini conceſſit Deos creandi poteſtatem? Nemo mortalium alteri dare poteſt, quod non habet. Aut homo Deus eſt, aut Deum facere non valet. Videte mecum, Auditores, videte, ad quam frivola delapſæ ſint occæcatæ nationes. Miſerrimi homunciones, omnium inopes, & quaſi in diem viventes, Deos condendi ſibi aſſumpſere poteſtatem. Quantopere hic inſania laboratum eſt, Deus immortalis! Non onerabo vos exemplis eorum, qui cælitum civitate donati ſunt ante Trojam conditam, aut priuſquam Cecrops regnaret. Patrem Romulum neſcire non poteſtis, Auditores. Conditor ille æternæ urbis, Martis, ut quidem volunt, filius, regni jam annos multos potitus, media & extrema concione ob ardens nimium atque ferox ingenium diſcerptus à Patribus, ex Caprearum palude, haud dubie luto ejus adhuc conſperſus, inter Deos eſt tranſlatus. Si de fide mea dubitatis, quærite ex Iulio Proculo, qui euntem in cælum vidit. Dicam tamen vobis aliquid, Auditores, ſed ſub ſilentij fide. Quæſo vos per amicitiam communem, & favorem illum veſtrum, quem totiens ſum expertus, ne id quod auribus veſtris nunc committam horribile arcanum, ad Iulium & Cæſarem conſules, aut Conſcriptos patres deferatis. Alias unco traheretur meum cadaver, & ex ſcalis Gemonijs in Tyberin præcipitarer. Quod quam acerbum generoſo huic animo meo futurum eſſet, ignorare non poteſtis. Non inter Deos relatus eſt Romulus, ſed inter paſtores Deorum. Abſit, ut injurius ſim in Rempub. Romanam. Si ex Italia mediam Africam faceret Annibal, has manus

meas Scipio non deſideraret, & ſi è medio tollendus eſſet Epirota Pyrrhus, forſan primus eſſem, qui ipſum mactarem. Dicam tamen, quod ſentio, & nemo unquam huic homini eripiet dicendi libertatem. Paſtor Deorum, non Deus Romulus fuit, poſtquam ereptus eſt rebus humanis. Dabo auctoritatem, ſi vultis, Auditores. Cum aliquando animi cauſſa excurrerem ad Marcum Annæum Senecam, & de capite Claudij inter Deos relato liberalis admodum ſermo inſtitueretur, quem totum me aliquando vobis expoſuiſſe memini, inter cætera mihi retulit Scriptorum Romanorum integerrimus, Romulum jam Deum factum rapa adhuc ferventia vorare. Si Deus eſt, cur Ambroſia, cur Nectar ipſi denegatum? Paſtorum eſt rapis ſaginare corpus, & pantices aqua humectare. Dicam amplius, ne quidem cælo donatus eſt Romulus. Cur conſecratus eſt à patribus qui ab ijſdem diſcerptus? Cur cælo redditus, qui terra indignus habebatur? Miſeret autem me Pompilij Numæ, qui primus ſacrorum conditor apud Romanos, Dijs non meruit accenſeri. Sed forſan tot Deos cælo adſcripſit, ut ipſi non patuerit locus. Forſan etiam cælo excludi debuit, quia Ægeriæ Nymphæ, cum qua totiens congreſſus eſt, pudicitiam violavit. Fateor tamen nonnullos bene meritos de genere humano. Artem fabrilem Vulcanus, ſationem Ceres, belli rationem Mars docuere. Scilicet ſollerti ingenio excogitaſſe, quod publico prodeſt, ſtatim eſt divinitatem mereri. Cur ad cælites non ablegati, qui invenere quomodo ceraſis utendum, ut vitrum ductile redderetur, ut uberrimo vini proventu bene dolia picarentur? Verum enim vero idem in cælo factum eſt, quod in terris

ris fieri quotidie obſervamus. Quidam meriti cælum ſunt, quidam accepere. Qui, tanquam mortales, matrimonijs ſe junxerunt, ne de poſteris laborarent. In quibus fruſtra futuri eſtis, filij juriſconſultorum, ſi ad gradus adtenditis, quos præſcripſit jus Romanorum. Res nimis anxia eſt legibus ſe adſtringere, ubi amor dominatur; qui non accipit eas, ſed imponit. Iuno & uxor Iovis eſt, & ſoror. Venus ibi præſens eſt, & promiſcue accendit faces. Quam ſtupenda autem fæcunditas Dearum? Hæremus, quotiens in annalibus noſtris legimus, uno partu ultra trecentos fætus enixam matrem. Fides ejus rei ſit penes auctorem. Aliter olim in cælo agebatur. Mures ibi ferrum rodunt, hic farinam modo lingunt. Thetis ex Oceano ultra ſexcentos liberos ſuſcepit, & Hercules unâ nocte compreſſit virgines quinquaginta. Eadem nocte Iunoni ſuæ ſatisfaciebat Deorum Pater, & cum Danae vel Europa congrediebatur. Quippe pleni adulteriorum ejus, veterum poetarum ſunt annales. In ijs ſtuprum Iovis utramque paginam occupavit, quaſi in cælo locum non habuerint Iuliæ leges. Effugere, effugere non poteſtis, pagani, quin aut impij, aut ridiculi ſitis. Aut adulter fuit Iuppiter, aut non fuit. Si fuerit, cur tanquam Deum eſtis venerati? ſi non fuerit, cur tam falſa, tam horrenda de de eo in vulgus edidiſtis? Quaquaverſum ſe convertunt toti tenentur. Forſan tamen colorem prætexent, quem antiphraſin vocant filij Grammaticorum, ut adulterium commiſiſſe Iovem, idem deſignet, quod ſervaſſe illibatam caſtitatem, & cum Leda rem habuiſſe, idem quod conſueviſſe cum Iunone. Scio etiam recurri ad interpretamenta & allegorias fabularum. Nequidquam tamen in ijs deſu-

deſudant pagani. Mitto earum ineptias, & varietatem. Vulgus ſcapham, ſcapha m vocat. Cum adulterum Iovem audit, idem crimen ſibi licere, & ob violatam Lucretiam injuſto titulo expulſum Tarquinium arbitratur. Cætera in regno Deorum, in ſacris gentium, quam inepta, quam turbata? Iovem hominum cælitumque patrem eſſe inter principia eſt Reipub. Deorum, & facilius ſyllogiſmum, quem demonſtrativum vocant, Stagiritæ apud Ariſtotelem, quam illud in cælo negaveris. Atqui Ianus omnium primus creditur, primus in ſupplicationibus invocatur, & Saturnus, ipſe Deus, Iovis eſt pater. Aut igitur Saturnus non eſt Deus, aut Juppiter Deorum non eſt pater, aut patris ſui eſt pater. Nihil hic facilius aut prius eſt, quam ſtrenue ridere. Nec minorem cachinnum excuſſerit Reſpub. Deorum. Si Iovem videas, dixeris mero imperio regem dominari; ſi Iunonem, Neptunum, Plutonem, in partem curarum vocatos, præeſſe videntur optimates; popularem ſtatum exiſtimaveris, ſi ad infimi ordinis ſubſellia adtendas, in quibus Dij ſedent, quos & patellarios, & minorum gentium antiqui appellabant, quos jam ex ſeculi noſtri formula extraordinarios dicere poſſetis, Auditores, quia in comitijs Deorum ſententiam ipſis dicere non licebat. Mitto tot in eadem Repub ſeditiones. Tres Deæ inter ſe de forma acriter contendunt, & quaſi Dij omnes inſani eſſent, paſtor eligitur ad decidendum, ut pragmatici loquuntur, nobiliſſimum hunc caſum. Quæ Iovi victimæ placent, diſplicent Iunoni. Quamobrem ſubinde miſereri ſoleo Deorum coqui, cui haud dubie multum negotij eſt in apparandis epulis, ut reſpondeant tam diverſo omnium palato. Parum enim abeſt,

quin

quin credam ſingulos Deorum in cibi atque potus delectu peculiarem tuendæ ſanitatis artem profiteri Nam & morbi in cælo regnant, ne erretis, Auditores, & non tantum inter mortales graſſantur. Febris, magna illa & potens, adjecta eſt ad numerum Dearum, ut veroſimile ſit Iovem aliquando quartana laborare. Qua de cauſſa & Chiron, & Apollo, & Æſculapius Medici inter Deos ſunt creati. qui ſi in arte ſua non adeo ſint accurati, (ut omnium diſciplinarum principia ſunt imperfecta) ab Hippocrate & Galeno doceri poſſunt, qui jam dudum exceſſerunt ex rebus humanis. Quo autem altius in harum rerum contemplationem deſcendo, Auditores, eo plura dicenda mihi video reſtare. Exſpectatis forſan, ut de monſtroſis atque hortenſibus Dijs Ægyptiorum nonnulla hic exponam. Credite mihi, adeo hæc plena ſunt ineptiarum, ut & voce mea & auribus veſtris ſint indigna, & proinde plura de ijs jam non libet effari. Cæterorum, quæ infinita, quædam tantum nunc delibabo, & ex ijs de cæteris judicate. In ſacrificijs olim homines Dijs mactati, ut hominibus opitularentur. Cum boves ante aras cæderentur, inter cornua vinum fundebatur. Fruſtra enim Dijs carnem offerebat,qui poculum non propinabat. Ad convivium Æthiopum acceſſit Iuppiter, cum Nectar & Ambroſia ſorderent, niſi nos fallat Homerus pater, quem nunquam mentitum eſſe, non auſim vobis omnino affirmare. Mirari autem ſoleo Iovem ad Bacchanalia ſubinde non fuiſſe invitatum à Romanis, aut non acceſſiſſe ad illam ſine pretio pretioſiſſimam cænam, quam inſtruxit Vitellij frater. Deus Stoicorum nec præputium, nec caput habet, ut hujus exemplo Dij ſint, quibus amputatum caput, & quos re-

cutitos appellamus. Cruci adfixum Cupidinem legimus, cum tamen indigna hæc pæna ſit civibus Romanis. In inſula templum Æſculapius habet. Aut ego vehementer fallor, aut hoc eſt Deum in inſulam deportare. Furentes ſunt plerique ſacerdotes, & miror helleborum ipſis non propinatum. Magno in pretio ſunt Virgines Veſtales, quibus æterni ignis cuſtodia eſt demandata. Sed, ſi quid video, ſero nimis ſunt inſtitutæ. Oportuiſſet jam olim eas fuiſſe apud Iovem. Sic enim ignem ipſi Prometheus non fuiſſet ſuffuratus. Luperci ſteriles ſcutica percutiunt fæminas, ut imprægnentur. Quis hic non intelligit artes ſacerdotum, qui vices maritorum ſic tuentur? In luco culta eſt Venus, ut ſacrorum antiſtites tanto tutius poſſent libidinari. Vox me deficeret, ſi ſingula enarrarem. Satis multa audiſtis, ut ridere poſſitis, aut indignari. Hæc ſunt illa ſacra paganorum, in quorum ineptijs refutandis tot divinis atque ad omnem temporum æternitatem conditis monumentis, tot antiqui & Græci & Latini patres Chriſtiani aliquot ſæcula laborarunt. Hæc ſunt illa ſacra, hi Dij paganorum, quos cum amplecti nollent tot ſanctiſſimæ & cæleſtes animæ, vitam ipſam & extremum ſpiritum impendere; cum ſub diriſſimis tyrannorum imperijs laborarent, cum Nerones, Caligulæ, & alij dominarentur, atque illos omnes decumanos Chriſtianorum fluctus altius adhuc infamis ille Decius commoveret, cum tot innocentiſſimi homines pedibus in cippo arctiſſimo conſtringerentur, pugnis, plumbatis in ambabus arterijs cæderentur, cum ſacra illa capita ſudibus transfigerentur, cum laminæ ferreæ atque ardentes in ſingulis membris imprimerent funeſtiſſimas notas, cum alligati rotis, igni ſuppoſito, &

fuſo

fuſo deſuper oleo, fidiculis etiam & equuleis torquerentur, cum in mare aut lacum præcipitarentur, in fornacem candentem jactarentur, adeo ut crucis ſupplicium tunc inter leviſſima haberetur. Neſcio profecto quid hic magis debeam admirari, an intolerabilem illam gentium crudelitatem, an plus quam humanam conſtantiam Chriſtianorum. Hæc veritati ſanctiſſimi nominis, illa ſuperſtitioſis vanitatibus impendebatur. Ibi inſanus ardor, hic Chriſtus ipſe, omnium potens, ſtimulabat. qui cœlo & terra natus, cœlo quidem ab æterno, terra ante annos mille amplius & ſexcentos, voluntatis patris ſui perpetuus dictator, de idololatria & ineptijs gentium triumfavit, totum ſe nobis impendit, & nos gentium in morem etiam occæcatos, ſui, cælorum, & omnis æternitatis reddidit candidatos.

DIXI.

ORATIO
SECVNDA,
DE
FABVLIS POETARVM.

PRÆMISSA

Lectionibus ad Metamorphoſin Ovidij.

DIU mecum cogitavi, Auditores, qua potiſſimum induſtria ingenij renatos Academiæ noſtræ ſoles, & hanc temporum ſecuritatem, & hunc confluxum veſtrum excipere deberem ac venerari. Non votum tantum, ſed fiduciam ejus ac robur aſſumpſimus, poſtquam ex tanta moriendi tempeſtate eluctati ſumus. Licet jam veſpillonibus liberaliter feriari, & ad bonæ mentis mercatum reverſi ſunt ſapientiæ ſtudioſi. quibus ut ne deſimus, ad exornandam Spartam noſtram quotidie alacriores excitamur. Mihi autem ita viſum ſemper fuit in ſacris gentium, & illa veterum ſapientia, quæ quanquam fabuloſis aucta, prima tamen omnium eſt & cordata, optime ingenia diſcentium occupari. Quid enim in litterarum noſtrarum cultu prius ſit, quam quod primi mortalium docuere, quod omnis ævi ſapientes amplexi inter paganos, quod omnium ſcientiam, quod totius naturæ arcana, quod præcepta ſapientiæ & civilis & privatæ, quod rerum incunabula & origines primas rimatur; quod

quod ſcire voluerunt veteres Chriſtiani, ne cauſſam ignorarent, cur tot cruces, tot ſupplicia paterentur, quod exercuit tot ingenia eruditorum, ſine cujus cognitione paſſim in ſcriptis antiquorum turpiter cæcutimus? Itaque aggredior opus maximi Poetarum inter Romanos. qui cum alibi aut triſtis ſit, aut laſcivus, libris Metamorphoſeos tantum complexus eſt, quantum qui doctrinæ alicujus famam concupiſcit, ignorare non debet; quantum inter Deos factum, quos non viderat, inter homines, quos prima omnium ætas tulerat, poſtremo denique quantum in ipſis mundi exordijs, in ultima antiquitate reconditum latebat. Nemo mihi hic opponat fabularum nomen, &, quæ paſſim accuſari audio, mendacia poetarum. Cujus calumniæ atrocitatem ut apud vos hodie retunderem, totius antiquitatis & ſolidæ omnis eruditionis intereſſe exiſtimabam. Nolite cogitare, Auditores, me ſuſcepiſſe hoc loco mendacij defenſionem. Abeſt id à candore animi mei, qui quanquam conſcius ſibi ſit omnis humanæ fragilitatis, invitus tamen admodum mentitur; multo minus mendacio vellet patrocinari. De nomine controverſiam inſtituo. Male mendacium dicitur, quo ſapientia omnis rectiſſime inculcatur. Fruſtra etiam mentiri dicitur, qui tantum docet. Is demum mihi mendax fuerit, qui mendacio & ſeipſum & alios fallere contendit. Seipſum, quia à ſe diſſentit; alios, dum facit ut ſentiant, quod ſentire non debebant. Quemadmodum errare tantum dicitur, qui ad ſe & alios decipiendos animo decipiendi non accedit; dum quod verum non eſt imprudenter ſibi perſuadet; & alijs fidem impoſuit, quam non datam eſſe præſtabat. Non tam mentiti autem, quam fabulati ſunt an-

tiquiſſimi poetarum, quo & exiſtimationem ſibi, & utilitatem aliorum ingenijs contulere. Docebant enim, quod quiſque diſcere volebat; & quiſque diſcere volebat, quia in diſcendo amænitatem ſpectabat. Adeo ut videre ſit in mendacio malignitatem, in errore imperitiam, in fabulis autem prudentiam ſingularem, & infinitam quandam docendi facilitatem. quam qui videre non vult, aut ſequi non poteſt, næ ille ignorat delitias ingenij humani, quod & inſtrui ſimul vult, & delectari. Inſtrui, propter innatam ſcientiæ & virtutis cupiditatem: delectari autem, ne vacuum honeſtæ voluptatis, ſtatim in primo illuſtrium ſtudiorum conatu, à ſe & ſuis tranſverſum agatur. Cum vos, novos hoſpites terrarum, cunæ exciperent, Auditores, fabulis ſuis bene de vobis nutrices meruere. Decipi voluiſtis, cum nondum loqui poſſetis; imo veſtra intererat, lachrymas veſtras commentis fabularum prohiberi. Non facta audire & cum ipſo lacte imbibere voluiſtis, cum quæ in præſens facta vobis non conſtarent. Videtis primos vagitus porrigi in delitias fabularum. Per eas decipiendi ſumus, ne decipiamur. Falſis ſubinde commodanda eſt fides, ne quod verum eſt & ſciri debet, negligamus. Qui ſic decipit, prætorem non metuit; qui ſic decipitur imprudens non vocatur. Qui ſic decipit non fallitur, niſi cum non decipitur ille, quem fallere deſtinabat, & qui ſic decipitur, ab alijs falli non poteſt. Commune quid cum ejuſmodi fallacijs Poetarum cæteræ omnes artes habent, atque diſciplinæ. Quis Rhetorem dixerit, qui colores dictioni non impendit? quibus facit ut majora omnia videantur; ut animos auditorum ea percellant, quæ alias tanti non forent, Quis medicum dixerit, qui ingratas

tas pilulas vel auro, vel argento non obducit? Fallitur æger ſimul & ſanatur. Quod ingratum eſt, tale non ſentit, & avide devorat, ad quod alias cum pertinacia faſtidiret. Nec aliter profectò principes terrarum ſucatam quandam ſpeciem rerum publicis negotijs prudenter nonnunquam imponunt. quæ arcana imperiorum nominamus. quibus qui uti non vult facillimè ſubvertit majeſtatem; quibus exhibetur quod non eſt, ac ſi eſſet, ut id quod nondum eſt, & neceſſario eſſe debet, ſine periculo & difficultate poſſit obtineri. Talis eſt omnis hæc Philoſophia veterum poetarum; qui per fabulas docuere mortales, quia ſine fabulis non poterant doceri. Quippe in duobus ſe potiſſimum exercet animus noſter, ut antiqui ſapientes exiſtimabant. In rebus præſentibus, & quas ſcimus, in rebus futuris, & quas ignoramus. Præſentibus, & quæ jam cognovimus ſtatim uti debemus. Vt belli imperator cum hoſtem videt ſtatim eum mactandum eſſe intelligit. Fruſtra quid eſt, & ſcimus, quod ad uſum magnarum rerum non applicamus. Ad futura autem, & quorum adhuc ignara eſt, ſingulari cum alacritate mens noſtra contendit. Quippe ea magnitudo cœleſtis eſt deſiderij, ut futurum adhuc tanquam præſens complectatur, ea magnitudo divinæ rationis, ut nihil velit ignorare. Quo impetu & ardore animorum inprimis eſt opus. Facile autem ſiſti ille poteſt & ſufflaminari, niſi in illa indefeſſa contentione voluptate aliqua diſcendi altius inſurgat & attollatur. Quod ex ſolis fabulis, illis veterum, cordatis, erectis eſt exſpectandum. Quid autem fabulæ, niſi commenta rerum, quæ nunquam exſtitere? Quod facere poſſe omnino cæleſte, ac prope divinum, ille omnis doctrinæ & ingenij

nij Princeps Plato exiſtimabat. Imo hac parte Deum exprimere Poetas & proxime imitari aſſerebat. Quemadmodum enim Dei eſt creare, creatio autem rerum, quæ nunquam exſtitere, ita etiam poeta ex nihilo aliquid condit. quod nihil eſt, tanquam magnum, quod non fuit, tanquam fuiſſet, omnibus liberaliter & cum delitijs exponit. Quem fucum, ſed eruditum, fallacias, ſed innocentes, non ſine cauſſa appellamus. Quanti enim ingenij eſt, ſcire, quæ non fuerunt? Quantæ autem innocentiæ, ideo alios fallere, ut de ijs bene poſſis mereri? Proinde ſoli poetæ extra cœlum in terris Deum hic æmulantur, & ſoli inter homines habent (ſi ita dicere liceat) creandi poteſtatem. Creant ſua inter homines extra homines; dum erecto animo, vi ardentiſſimarum cogitationum deſerunt quaſi corpus, in ſe recedunt, de ſe ſecuri, & ut loquuntur veteres, ſive Deo, ſive divino quodam furore complentur. Creant autem, quæ legimus quidem, ſed non videmus. Legimus autem expoſita ingeniorum monumentis, in uſum noſtrum, &, quæ nos exceptura eſt, ſeræ poſteritatis. Quam rationem fœtus exponendi damnatam non invenio in libris Iuriſconſultorum. Ita omnis ætatis, ſexus, loci homines ex ſe natos Poetæ ad nos tranſmiſere. Quibus omnibus ſi alimenta deferri deberent, auctor vobis eſſem, Auditores, ut heroas illos cum hoſpitijs librorum, in quibus commorantur, proximæ auctioni ſubijceretis. At vero jam legi tantum volunt, & ſpectari. Quod facillimum vobis eſt, qui uſum oculorum veſtrorum non amiſiſtis. Spectari debent, ut exprimere poſſitis, quæ cum laude, vitare quæ cum infamia & ruina ſuorum geſſiſſe dicuntur. Cum enim in omni vita imprimis ſit neceſſarium

&

& ſe, & Deum noſſe, utrumque in fabulis antiquorum habemus. Se novit, qui & hominem ſe intelligit, & quid debeat loco, quem inter homines ſupra cæteros eſt conſequutus. Quam perfectam & conſummatam ſui cognitionem neceſſario ſtatim excipit cultus ſui. Quis autem ſeipſum colit, qui non virtutem? Vt enim homo eſt, qui animam capacem rationis, ita bonus & magnus eſt, qui virtutem accepit. Quæ autem virtutum vel præcepta, vel exempla in annalibus Poetarum deſideramus? Quædam earum ſunt, quas heroicas nominamus. Per quas tanto magis ſupra cæteros mortales evehimur, quanto in ſtadio major eſt, qui curſus celeritate reliquos vicit. Quibus virtutibus unde factum eſt nomen, niſi ab heroibus, filijs, ut ita dicam, poetarum? Ex ijs enim ſine matribus nati alios parentes non poſſunt compellare. Quibus à Iunone factum eſt nomen, quod aerios, puros, defæcatos ſpiritus in gerendis rebus vbique probarent. qui partim ex Dijs, partim ex hominibus finguntur nati, quod corpore quidem caduci eſſent, & mortales, animo autem vim divinitatis exprimerent, & rerum omnium æternitatem continerent. Inter quos potiſſimum Ænæam, Herculem, Vlyſſem numeramus. qui cum forſan nunquam fuerint nati, & lucem non viderint niſi in libris poetarum, docent tamen, & ad præclaros conatus excitare poſſunt deſides & abjectos mortales. Exhibentur non quales fuerunt (nec enim fuerunt unquam) ſed quales magnæ omnes & excitatæ mentes eſſe debent. Finguntur bene regere cum regnum non habuerint; fortiter pugnare, cum hoſtem non viderint; bene conſulere, cum non eſſet, de quo conſilium inirent; amittere quæ nunquam habuerunt; poſſidere, quæ nunquam

quam obtinuerunt, defendere quæ eripi non poterant, quia non erant; majeſtate ſermonis principum & populi animos demulcere, cum nunquam fuerint loquuti; poſtremo denique fortiter mortem oppetere, cum nunquam vixerint. Profectò ſtupenda eſt omnis hæc inveniendi ratio, cujus vim & uſum quotidie poſſumus experiri. Hiſtoriam habemus rerum non geſtarum: & derivantur in nos bona exempla illorum, qui nunquam exſtitere. Nunquid in Ænea admiramur ſapientiam civilem? qua exul, miſer, omnibus exutus, patria direpta & incenſa, cum relliquijs Trojanis inter tot calamitates fortiſſima ſolatia accepit, inſidias & inſultus hoſtium ſtitit, iram Iunonis infregit, tumultuantes ſuos coercuit, novas ſedes quæſivit, & invenit. Nunquid in Hercule ſuſpicimus illam in maximarum omnium virtutum cultu candidam, infucatam, & conſtantem ſibi in omnibus ſimplicitatem? qua tanquam clava monſtra domuit fortiſſimus pugnator, regnis totis ſecuritatem adjecit, & denique orbem terrarum duodecim operum prodigijs expugnavit. Nunquid in Vlyſſe ſingularem prudentiam, ſed artibus, ſed calliditate armatam apud Homerum noſtrum cum fructu contemplamur? Et idem in cæteris quoque uſu venit. Nihil tam ridiculum, tam alienum, quod præcepta ſapientiæ non proponit. Quippe non tam ad verba ipſa & figmenta, quam ad ea quæ latent, ſeriò & diligenter adtendi debet. Qui figmentis hic fidem habet, meâ quidem ſententia propter vacuum cerebro caput ad agnatos & propinquos ſuos fuerit deducendus. Quæ enim inſania eſt, credere, quæ ne quidem credi volunt, qui propoſuere? Qui narratione & amænitate fabularum tantum delectatur, næ ille propter inep-

tias

tias indignus eſt, qui ad hæc ſacra admittatur. Quid enim putidius eſt, quam in eo, quod nec eſt nec fuit, delectari? Puerorum hæc crepundia ſunt, non eorum, qui cum ætate iudicium induiſſe debebant. Vt ille demum magnæ & priſcæ ſapientiæ ſit conſultus, qui poſtquam intelligit, quod hic legit vel audivit, aliud colligit, quod nec legit, nec audivit. Nec defuerint præſidia antiquorum, qui hic poſteris prævivere; qui maxima in fabulis latere non ſine cauſſa ſunt arbitrati. Quod in Metamorphoſeos opere potiſſimum licet obſervare. Quemadmodum enim utramque ibi paginam faciunt homines in feras, ſaxa, flores, & arbores ſtupendum in morem mutati; ita etiam narrationes de formis, quæ dicuntur mutatæ, ab ingenio noſtro & judicio iterum in origines, cauſſas, &, ut ita dicam, arcana ſua reſolvi debent & commutari. Sic ſtupendo quodam modo verum futurum eſt, quod fabula, & cum ſtupore amplectemini, quod ineptum antea & ridiculum videbatur. Cum Lycaonem in lupum mutatum legitis, cur aut exhorreſcitis, aut ridetis? Exhorreſcendum non eſt; quia factum non eſt, quod legitis; niſi in Lapponia fuerit Lycaon, ubi in feras homines converti quidam tradidere. Cujus rei fides ſit penes auctores. Nec ridendum eſt, quia magni quid continetur. Tyrannorum & vita & exceſſus in una Lycaonis perſona repræſentatur: quod ſcire quanti interſit, non ignorant illi, qui ſub Tyrannis cum libertate ſuâ coguntur colluctari. Gygantes montes montibus impoſuere, cælum & Deos ipſos expugnaturi, ſed in ipſo conatu oppreſſi fuere & intercepti. Quid aliud cogitabitis, mortales, quam in ſceleſtas hominum artes exporrigi divinas manus, & nunquam temere Deorum maje-

ſtatem violari. quorum ſcientia & cultus etiam in fabulis antiquorum inculcatur: quæ omnia ſimul cum natura rerum hic diſcere poteſtis, ſi vultis. Numen enim naturam rerum pagani habuerunt, & pro ejus varietate varios etiam Deos Deaſque ſibi condidere. Sic & ſcientiam naturæ, & Theologiæ gentium ſimul hinc licet haurire. Fabulæ exhibentur, tanquam origines Deorum, Dij tanquam origines rerum, cum res ipſæ origines fuerint & Deorum & fabularum. quod eruere opus eſt magnæ difficultatis. Videtis quantum oneris in me ſuſceperim, Auditores. Non fiducia ingenij aut eruditionis, quæ in hæc ætatis meæ initia non cadunt; ſed ſtudio induſtriæ & laboris; de qua gloria cum quovis fortiter contendam. Vos tantum veſtri cauſſa in hoc inſtituto animum mihi addite & alacritatem. Videbitis quod & ſcire debetis, & ſequi poteſtis. Scire, origines rerum, nihil, Chaos, conditum orbem, Deos, & quidquid in initijs terrarum deſideramus. Sequi autem, quæ alibi non exſtant virtutum exempla: per quæ domi, foris, pace, bello inter inſidias inimicorum, in bona & adverſa Fortuna poteritis exſerere animum & ſolari, magnas accipere dignitates, & ita, ut par eſt, moderari, poſtremo denique tales, quales eſſe debetis, vos probare. Sequi autem, quo reddimur majores, & ſcire quod ignorare non debemus, omnem ingeniorum & impetum & felicitatem abſolvit. Tanta autem ſunt ſive præcepta, ſive arcana fabularum.

DIXI.

ORA-

ORATIO
TERTIA
DE
ANIMÆ IMMORTALITATE.

Habita tempore graſſantis Peſtilentiæ.

NON ita multi dies ſunt, Auditores, cum ex eodem hoc loco de ſacris & ſuperſtitione gentium apud vos verba feci, & nunc iterum dicturus veni. Dicturus eo tempore, quod varijs morientum caſibus atrox, & ipſa ſolitudine hujus loci; in quo dedicata ædes æternitatis, cui acceptum referri debet, quidquid eruditionis ubique gentium æſtimatur, cui ſe debent, tot nomina inſcripta albo æternitatis; quæ omnis ſapientiæ artifex, & ſolertiſſima ingeniorum moderatrix, paullo ante multitudinis ad ſe confluentium non ſatis capax; tempore, inquam, quod ipſa hujus loci ſolitudine miſerandum dicturus veni. Proinde quid à me verba exſpectatis, ubi publico luctu & cogitatione communis omnium calamitatis adeo occupatus eſt meus animus, ut neſciat quid potiſſimum debeat effari. Vbi eſtis lachrymæ, & cur genas ſpectantium non inundatis? Cur non prodeunt ex pectore ſingultus, & ex intimo cordis receſſu funeſtiſſimi ejulatus? Videtis, Auditores, videtis, quam ad dicendum parum & ardoris mihi ſit, & alacritatis. Deliquio ex mæ-

rore diſtinetur animus, qui cum ſui vix jam ſit potens, quomodo efferret, quæ vobis, ampliſſimi Patres, vobis, lectisſimi juvenes, non diſplicerent? Dicturus tamen veni, ut ſaltem hoc pacto non viderer deſeruiſſe ſtationem, & demandatam mihi Spartam pro viribus ingenij exornarem. De animarum noſtrarum immortalitate apud vos agere impetum cepi, Auditores. quod nec me, nec vobis, nec hoc tempore indignum. Videmus quotidie corpora noſtra aut à morbis invadi, aut à naturæ præſidio deſtituta terræ mandari, & cur non aſſurgimus ad contemplationem animæ, quæ ſine alijs adminiculis par ſibi in corpore, extra corpus, in ſe per ſe conſiſtit ſibi, & duratura eſt in omnem rerum & temporum æternitatem. Proinde arrigite mecum oculos, ad ea videnda, quæ non ſpectatis: arrigite aures ad ea audienda, quæ quanquam oculis inacceſſa quotidie tamen experimur. Haud dubie etiam me tacente perſuaſum vobis eſt, quod ſum dicturus. Nemo veſtrum non credit animas immortales. Sed aſſerendi provincia mihi incumbit, &, quæſo, ne hoc factu facile exiſtimetis. Quidquid facillime creditur, difficillime probatur, & eorum, de quibus non ambigimus, cauſſas ut plurimum & rationes ignoramus. Duo hominem conſtituunt, & anima & corpus. Quidquid in corpore, id totum eſt mortale. Nam ex corpore fit corpus, quod autem ex corpore fit non poteſt eſſe immortale. Nemo dare poteſt, quod non habet. Quod à natura mortalitate damnatum eſt, quomodo conferret benificium immortalitatis? Mori neceſſe eſt ex eo conflatum, quod debet mori. A vita deſeritur corpus, quia ſibi ipſi vitam non poteſt imputare. Lutum, ex quo conſtituti ſumus, lutum manet,

ſine

ſine vita, ſine motu, niſi princeps motus, & auctor vitæ ſpititus accedat, quo excedente lutum fit, quod fuerat, & in cineres diſſipatur. Vt bellum oritur, & ex bello hominum cædes, poſtquam ſublatum fœdus inter bellatrices & inquietas gentium nationes. Sic actum cum majoribus noſtris, qui jam dudum exſtincti ſunt & periere. Non referam eos aut ad Turnum, aut ad Ænæam patrem, quorum nominibus ad ambitionem plerique ex nobilitate noſtri temporis abutuntur, ſed ad primos hominum parentes, atque conditores generis humani. Quid cineres eorum quæritis, miſeri mortales? Nihil eſt, quod ex nihilo eſt creatum; perijt, quod natum eſt, ut periret. Lutum hoc durare aliquantiſper poteſt, ſed nemo arrogabit ei gloriam æternitatis. Fingite annos ſexcentos eorum, qui interfuere rebus humanis, fingite vaſtiſſimam & prope Gyganteam corporum molem, nihili eſt tempus, quo vixere, nihili moles illa, quæ naturæ ceſſit, & ceſſit, quia naſcendi conditio imperabat. Ex colore candido Iulij Cæſaris, ex nigris ejus vegetiſque oculis, ex raris dentibus Auguſti, capillis ſufflavis, & ſupercilijs leviter conjunctis, ex vaſto illo & tremulo Claudij capite nihil ſupereſt niſi quod proditum eſt litterarum monumentis. Erat aliquando, quod nunc fuit, & fuit, ut eſſet, quod doceret mortales, fragile eſſe hoc corpuſculum, quod circumgeſtamus. Anima noſtra, regina omnium & imperatrix, ſola excedens corpore cum corpore non perit, & ſola capax eſt omnium temporum æternitatis. Quod ex utroque anima dico & corpore compoſitum eſt perit, & quia illud, neceſſario etiam corpus, quod ſupereſſe non poteſt, niſi animatum. Secedit autem anima, & poſtquam cum cor-

pore

pore eſſe deſijt, magis eſt, quod fuit. Sic tantum locum, in quo commorata eſt, mutat, ſedes, ex quibus orta eſt, petit, &, ut verbo dicam, tanquam ex carcere & vinculis, quibus diſtenta fuerat, liberatur: tanto illuſtrior, quia deponit corporis onus; tanto major, quia repoſcit originem ſui; tanto vivacior, quia ſola vivit; ut qui à morbo liberatus quaſi poſt mortem in vita expertam tanto alacrius vivere incipit, poſtquam deſijt cum doloribus colluctari. Quæſo naturam ipſam animæ, divinos ejus motus, & tot ſtupendas actiones mecum inſpicite, Auditores. Nolite cum antiquis Philoſophis delirare, qui aliter atque aliter de eà ſenſere, non alia de cauſſa, quam ut, quemadmodum petulans eſt ingenium humanum, à ſe invicem ſtrenue diſſentirent. Sic factum eſt ut invenire non potuerint, quod quærebant, ut alijs perſuadere conati ſint, quod ipſi vix credebant; vel ſi crediderint id probaverint, quod probatum non oportebat, poſtremo denique ludibrium debuerint ingenijs poſterorum. Videor mihi Heraclitum ex igne, Thaletem ex aqua, Critiam ex ſanguine, Epicurum ex atomis, alios ex alijs animas noſtras conſtare etiamnum audire differentes. Si anima ſit non niſi ſubtiliſſimus quidam ignis, admodum metuo tugurijs noſtris, ne aliquando correpta flammis præter exſpectationem tota dilabantur. Igitur focus animæ corpus eſt, guttur autem inſtar camini, ex quo ſpiritum inſtar fumi, præſertim ſi aura frigidior ſit, quotidie efflamus, &, ſi nimium accreverit ignis, potu, ſi Dijs placet, exſtinguimus vim flammarum. Quid ſecuri eſtis mortales, intus, ex ſententia Heracliti, ardetis. Adjuro vos, quotquot adeſtis, quam pri-

primum id mihi perſuaſero ſtatim relicta Batavia hac noſtra aut in mare Creticum, aut ad Mæotidis paludes concedam, ubi ad exſtinguendum mei incendium non deerit copia undarum. Si ex aqua conſtet anima, ut Thales exiſtimabat, cur molendina pectoribus noſtris non imponimus, quibus paſſim in Batavia conſtitutis præveniri cernimus inundationes agrorum? Si ex ſanguine compoſita eſt, profecto carnifices animarum eſtis, filij medicorum, quotiens per venæ ſectionem aut cucurbitulam ex corporibus noſtris ſanguinem derivatis. Poſſem plura ejuſmodi deliria antiquorum & eludere ſimul & recenſere; at vero ſatis intelligitis, ni fallor, quam ijs opinionibus imbuti credere non potuerint animas immortales. Habeant ſibi ſuam ex igne Heraclitus, ex aqua Thales, ex ſanguine Critias; nobis vel ardere, vel cum aquis luctari, vel ſanguine animarum perfundi jam non vacat. Nobis aliam cœlitus datam credimus,& datam gloriamur, quæ nec aqua exſtingui poteſt, nec flammis abſumi, nec à ſanguine defecta exſtirpari: quæ in corpore ſine corpore, & ſine qua ipſum corpus non vivit; quæ pura, defæcata, ſubſtantiæ cujuſdam divinæ & cœleſtis, quam ipſæ animæ noſtræ, quia à repagulis corporum retunditur vigor, ſatis non poſſunt explorare; quæ ipſa imago divinitatis, cujus anima eſt ipſe Deus, quæ tota par eſt ſibi, tota eadem, tota ex nihilo creata, utut ſe conjungat obnoxio morti corpori nihil in ſe admittit unquam, quod mortem poſſit formidare. Dixi ſine corpore animam, quod ſi probavero, jam probavero immortalem. Si corporeus eſſet noſter animus, quod viſum eſt nonnullis Stoicorum, omnia ea, quæ cæteris corporibus eveniunt experiretur. Atqui contrarium

quotidie obſervamus. Imo quam anima non poſſit eſſe corpus vel hinc unicuique manifeſtum evadet. Aut enim corpus illud calidum, aut frigidum, aut durum, aut molle, aut humidum eſſet, aut concretum. Quod vero calidum, calorem, quod frigidum, frigus tantummodo poterit conferre. Aliud ab ijs non poteſt exſpectari. Atqui anima noſtra in diverſis corporibus, imo etiam in ijſdem artifex eſt rerum diverſiſſimarum, omnium potens, & quanquam una ſit, omnium ſollertiſſima patratrix. Voſmetipſos conſulite, Auditores. In præſens & auditis me ſimul & videtis, aliquid memoriæ mandatis, quædam eorum, quæ à me dicuntur, reprehenditis, quædam fortaſſis etiam laudatis. Longe adhuc plura jam nunc idem animus veſter agit. Concoquit in veſtrum pleriſque jentaculum, quod ſumpſiſtis haud dubie, priuſquam ad me audiendum conveniretis, alibi aliquid carnis, alibi nonnihil adipis apponit & ſanguinis nonnihil in venulas detrudit. Facit ut quædam corporum veſtrorum partes calidæ, quædam frigidæ ſint, quædam tepidiores. Quis tam diverſa eodem tempore ab eodem corpore exſpectaret? Vis quædam major eſt quæ hoc agit, & haud dubie ſine corpore, quam animam appellamus. Proinde corpore atque anima donati, aut toti immortales ſumus, aut toti ſimul interimus, aut pars quædam diſſolvitur, quædam autem perpetuo manet, quæ ut principium habuit, ita non inveniet finem. Hæc autem aut anima eſt, aut corpus. Quis vero benificium immortalitatis adeo infirmis corporibus noſtris imputabit? Rationem ipſam & magiſtram rerum experientiam compellate. Quotidie corpora exſtinguuntur, & jam nuper nimis liberaliter hic cœptum eſt mori,

adeo

adeo ut de dilatandis ſepulchris jam debeat cogitari. Quid autem terræ gremio committitur, an anima, an corpus? Si hoc ipſum ſerio rogare vos intelligam, profecto non reſpondebo. Ite ad eos, qui in hac urbe ad ædemPetri & Pancratij ſunt, ſordidiſſimos veſpillones. Igitur moritur corpus. Credidiſtis id haud dubie priuſquam probarem. Cur autem moritur corpus, anima vero eſt immortalis? Reſpondebo, ſi placet, nec ad veſpillones vos jam ire velim, quia cauſſam forſan vobis non poſſent explicare. Ex commixtione quatuor elementorum, eorumque ſibi mutuo repugnantium conſtitutum eſt & ideo moritur corpus. Regna, in quibus ortæ diſſenſiones, in quibus ad bella civilia eſt conjuratum, diu ſibi non poſſunt conſtare. Non aliter ſe habent corpora noſtra, Auditores. Credite mihi, qui non libenter mentiri ſoleo, jam in vobis ſunt inſtructæ acies, in vobis acerrime jam pugnatur, & neſcitis. Sed ſine tubis, ſine tympanis, ſine cornuum concentu, ſine tormentis & baliſtis, ne eorum boatus audituros vos exiſtimetis. Non habito in corporibus veſtris, ut ſcitis, & tamen compertum mihi eſt, hoc ipſo temporis puncto aquam, ignem, aerem, terram, in vobis in ſe mutuo exſeruiſſe violentas manus, & de diruendis animarum veſtrarum tugurijs ſeriò cogitare. Penes quam partem vero futura hodie victoria ſit, non facile vobis affirmavero. Si igitur perit corpus, quia mutuo ſe corrumpunt atque exſtinguunt diverſa illa, per quæ corpus eſt, quod eſt, elementa; neceſſario etiam conſequitur animam eſſe immortalem, quia elementa eam non conſtituunt, vel alia quædam, quæ obnoxia corruptioni. Condita eſt ex nihilo tota, & nihil ejus ſubſtantiæ integritati poteſt adverſari.

 Quo-

Quomodo perire poſſet, quod nihil in ſe habet, quod perit? Quomodo mori, quod ideo conditum eſt, ut vitam alteri daret? Aſſurgite, aſſurgite mecum paullo altius & in contemplatione animarum immortalitatis adhuc pergamus. In anima imago quædam certiſſima eſt divinitatis & proinde credimus immortalem. Conſiderate tot prodigioſas ejus & ſtupendas actiones, quas verbis aſſequi non poſſumus licet eas ipſæ animæ noſtræ quotidie agant. Seipſas illæ admirantur, & qui fiat, quod tam admiranda agant, non poſſunt explicare; ſive quod linguæ noſtræ non capaces rerum tam divinarum; ſive quod verba, quæ invenit ſollertia ingenij humani, earum reconditæ origini, & varietati non poſſint reſpondere. Quid dicam in omnium rerum ſcientia & contemplatione animarum noſtrarum tot rapidiſſimos, tot cœleſtiſſimos motus? Earum eſtquicquid ſcitur, quicquid ignoratur. Quicquid ſcitur, quia ipſis accepta referri debet ſcientia tot pulcherrimarum rerum. Quicquid ignoratur, quia ab ipſis exſpectari debet, quodcunque adhuc neſcimus. Imo nihil ignotum illis eſſet, quod poteſt ſciri, niſi per carceres corporum ſtaret, quibus impeditæ agere non poſſunt, quod alias poſſent, & volunt. In capite noſtro, quod quaſi officina eſt & Capitolium animæ, quo ordine, quanta celeritate, quanta exſequitur ſpiritus ille rerum omnium & humanarum & divinarum perpetuus dictator? In occipite eſt artificioſiſſima illa memoriæ ſedes. Quantæ autem eſt virtutis, in tantis loci anguſtijs, in quibus vix viginti litteras ſignares, complecti quidquid eſt in orbe terrarum, quidquid jam dudum fuit, quidquid à principio orbis eſt patratum. Nunc cogitantibus occurrit ſtatim, quicquid à longo

go retro tempore non recoluimus; nunc quaſi aliquid oblivioni videtur traditum, & tandem tamen adhuc ſcimus. Vbi, quæſo latuit, quod hac hora mihi in mentem, & præterito die, cum fidem memoriæ ejus cauſſa appellarem, omnino non ſuccurrebat? Res hæc, quanquam in homine, videtur plus quam humana, & opus divinæ cujuſdam animæ, quæ non poteſt mori. Quæ enim nihil eorum, quæ cognovit, in ſe exſtingui patitur aut mori, quomodo poſſet eſſe non immortalis? In ſyncipite cerebrum eſt, & in eo quaſi regia quædam divinæ rationis, quâ ut quam maxime à brutis abſumus, ita proxime ad Deum penetramus. Quam multa mihi dicenda eſſent, Auditores, ſi hic recenſerem omnia, ex quibus & imago divinitatis, & immortalitas animarum noſtrarum poſſet comprobari. Ex eo quod ſcitur aliud ratiocinando colligere quod viſum nunquam eſt, nunquam auditum (loquor autem de principijs rerum, quæ ſibi fingit animus) nunquid certiſſimum ſignum eſt divinitatis? Quid autem ad divinitatem propius accedit, quam eſſe immortalem? Imo ſi animus ibi eſſe poſſit, ubi non eſt, deſerere ſimul corpus & occupare, quomodo à morte poſſet circumveniri? Atqui vos, qui adeſtis, Auditores, uno momento totum orbem poteſtis perluſtrare, ſimul in Hiſpania eſſe, & in Batavia commorari &, ut quod amplius eſt, dicam, utramque Indorum gentem & illam quæ ad orientem, & illam quæ ad occidentem eſt frequentare. Nefas eſſet, ſi vos fallerem; periculum tantum facite, & quod dixi verum eſſe invenietis. Poteſtis uno momento hinc in Africam ire, ſi placet, & tamen pedem non movere. Nolite metuere aut crebros procellis Africos, aut oceani fluctus

decumanos. Nec terra opus eſt, nec mari, ſi ire vultis. Habetis vehiculum animæ, quo non terras tantum tranſire, & quæcunque Oceanus metatur, ſed in ipſum æthera pervenire, viam lacteam calcare, cognominem mihi Capricornum, Veneris & Martis conjunctionem, Saturni & reliquorum Planetarum domos, ſi vera ſunt quæ de iis prodidere Aſtrologi, ſine periculo poteſtis ſpectare. Quomodo igitur poterit illud mori, quod eo adſcendit, ubi mors non habet locum? Quid, quod ſola anima cognoſcit Deum, illum ſine principio, ſine fine, illum æternum & immortalem. Et non niſi immortale eſſe debet, quod tantum arcanum capit. Quid, quod mentibus noſtris innatus ardor quidam & deſiderium immortalitatis. Fruſtra autem peterent immortalitatem, niſi natæ, ut eſſent immortales. Hanc, quamquam ſatis proſpectum ſit noſtris mentibus, quærimus in liberis, quotiens ad matrimonia nos applicamus. Hanc quærimus, quotiens in publicum protrudimus ingeniorum monumenta, quibus, donatis receptiſque cœlo mentibus, in terris, apud poſteros noſtros, ſupereſſe poſſimus. Intendite etiam oculos ad animas medicorum. Conjuratæ illæ morborum, & quæ ex ijs provenit mortis hoſtes, quomodo ſubinde ſiſterent ipſum quaſi impetum mortis, niſi ipſæ eſſent immortales? Morbos tollere, quibus ad mortem itur, extrema jam imminentia averruncare, nunquid alterius naturæ eſt, quam ejus, quæ nec à morbis, nec à morte poteſt ſollicitari? Atqui pares ſunt omnium animæ, &, ut medicorum, ita etiam noſtræ capaces ſunt & hæredes immortalitatis. Abeant igitur Epicuri ſectatores, indigni certe, quibus darentur animæ immortales. Qui eas negat,

gat, mortuus eſt dum vivit, & tunc demum cum mortuus eſt, experitur animæ ſuæ immortalitatem. Præpoſtera mehercle diſcendi ratio. Dum vivimus credenda immortalitas animæ, ut ad eam tuendam omnes vitæ conatus inſtituamus, ne poſt vitam hanc dolori ſit non crediſſe immortalem. Quid ejuſcemodi homines à brutis diſtare exiſtimatis? An quia loqui poſſunt, & ratiocinari, & directum ipſis in cœlos caput? Sonum etiam bruta habent, quem natura dedit. Aviculæ propius à cœlo abſunt, quam nos mortales. Quid autem ratio, quæ adverſa rationi, & aſſertam ratione negat animarum immortalitatem? Potius quam eam negarem, mallem in Repub. Æſopi cum gallo in ſterquilinio verſari, aut cum vulpecula fallere animantium regem. Abeat etiam hinc cætera ſapientiſſimus Pythagoras, qui non tam immortalitatem animarum ſtatuebat, quam metempſychoſin quandam, quam redivivatum animarum dixit patrum Chriſtianorum diſertiſſimus Tertullianus. Sic fieri poſſet ut Pyrrhi anima, per Iulium & Auguſtum Cæſares, in aliquem veſtrum eſſet derivata; ut regio eſſetis animo, & ipſi ignoraretis. Fieri poſſet, Auditores, ut in aliquo veſtrum eſſet anima Pythagoræ, qui proinde contradicenti mihi haud leviter iraſceretur. Opponam tamen me, periculo meo, & ſi quis donatus ſit Pythagoræ anima, cum pro imperio, quia hac hora mihi tantum hic loqui conceſſum eſt, actutum jubeo ſilere. Stolida eſt omnis illa ratio poſt corpus depoſitum diſcurrentium & hoſpitia mutantium animarum. Quomodo credam non mentiri Pythagoram, ut magnus ſcriptor loquitur, qui mentitur ut credam? Quomodo mihi perſuadebit Æthalidem, & Euphorbum, & Pyrrhum

rhum piſcatorem ſe retro ante Pythagoram fuiſſe, ut perſuadeat vivos ex mortuis effici, qui iterum ſe Pythagoram pejevavit. Non libenter oppedere antiquitati ſoleo, ſed hac ſententia meritus eſt Pythagoras, ut anima ejus poſt mortem in aſinum tranſiret. Nos, nos aliter imbuti ſumus. Anima noſtra poſtquam emerſit ex ſepulchro corporis, tota ſua eſt, omnibus ſui partibus conſummata, agere inquam, poteſt quidquid vult, ſcire quidquid deſiderat, deſiderat autem ſcire, quidquid ſciri poteſt, poſtquam devenit in eum locum, unde defluxit. Quemadmodum enim quicquid eſt in natura rerum, tunc demum tale eſt, quale eſſe debet, cum in eo loco eſt, quem natura ipſa aſſignavit, ita etiam anima humana tunc d.mum vivit, cum cœlo recepta eſt, ubi paullo ante cum corpore conjuncta quaſi viſa eſt mori. Vnde perpetuum & pertinax animæ deſiderium cœleſtis illius loci, quo cum pervenerit tunc demum adepta eſt ſupremam felicitatem, ab errore, inſcitia, terroribus, ac reliqua malorum humanorum contagione omnino liberata. Nihil eo ſecum ex corpore trahit, nam ut cœlo illa, ita hoc terræ debetur, ut illa mori non poteſt, ita hoc debet. Hac cogitatione inſtructus ſapientum animus corporis in corpore adhuc oblitus, ſecedens extra res humanas, cœlum, originem ſui, Deum parentem, initium puriſſimæ & liberrimæ vitæ, cum vitæ cum corpore finis futurus eſt, ſerio & diligenter rimatur. Hæc eſt illa mortis meditatio, quam tantopere omnis ævi ſapientia probavit, quæ ridet quicquid hic poteſt æſtimari, quæ facit, ut in hac vita aliam vivamus, illam inter homines ſine amore rerum humanarum, illam inter cæli cives extra cælum, in hoc orbe cæleſtium candidatam, illam inter

inter dolores cum voluptate, in ipſa denique morte cum contemptu & deſiderio mortis. Contemnit mens noſtra mortem, tanquam quæ inferre non poſſit malum, & ipſa illa longe ſit major: deſiderat mortem, tanquam imponentem extremum finem tot anguſtijs, tot calamitatibus, quibus undique conſtricta eſt vita humana, tanquam ſternentem nobis aditum ad conſequendum tot votis, tot precibus optatum, æternum illum uſum animarum noſtrarum immortalitatis. Sic Socrates; ſcitis de quanto viro loquar, Auditores; Socrates, inquam, divinus ille inter paganos mortalis, quotiens eum furor Xantippes & aliorum laſcivia fatigabat, ad mortis cogitationem, ad cogitationem immortalitatis animam ſuam recta intendit, ut, quemadmodum de eo teſtatur Plato, ſubinde orbem, in quo vivebat, & Xantippem, quamvis jam tunc litigantem, uxorem ſuam eſſe ignoraret. Oblitus erat terrarum orbis, quia vi remotiſſimarum à corpore cogitationum cœlo jam inſeruerat integerrimum caput. Oblitus erat uxoris Xantippes, quia facto veluti divortio, pulchro ſeſe junxerat, cujus pignus immortalitatem eſſe non ſine cauſſa exiſtimabat. Nec aliter mortuus eſt, quam vixit. In carcere poſitus cœlum cogitabat; cum venenum biberet, jam nectar Deorum pleno hauſtu potabat. Videtis jam, Auditores, nihil deeſſe homini ad contemnenda ludibria rerum humanarum, ad amplectendam mortem, & fortiter ferendam, tanquam initium ſupremæ felicitatis. Cur vanis illis & frivolis immerſi eſtis, cœleſtium candidati? Quid metuitis vim peſtilentis morbi, atrociter adeo inter nos graſſantem? Cur animis veſtris terrorem incutiunt aut aſpectus tot cadaverum, aut ſtruices tot tumulorum? Qui mor-

tui, jam facti ſunt immortales. Corpus autem melius ſitum eſt, quod terra tegit. Non quod vos ſequi velim deliria eorum, qui optare mortem; & provocare conſtantiæ arbitrantur; ut Philoſophus ille, qui lecto Platonis Phædone, qui totus de animæ immortalitate ſermo eſt, præcipitem ſe dabat. Non provocanda mors eſt, ſed, ubi advenerit, fortiter toleranda. Vivimus morituri, & morimur iterum, ſed ſemper, victuri. Vita ad mortem aditus eſt, mors autem ad immortalitatem. Vita hæc, etiam longiſſima, paucorum annorum eſt; mors unius tantum momenti, immortalitas autem omnium temporum æternitatis.

DIXI.

ANTONIVS BRVNVS.

lib. de Anima.

QVod mortale eſt, & caducum, cum ad illud venit interitus, vel interit fortuito, id eſt, alio quopiam perempto, atque ſublato, vel ex ſe, & natura ipſius habitu. Vtroque Anima liberatur incommodo, quandoquidem ne cogitatione quidem adumbrari poteſt, ut quod per ſe exiſtit, alterius jactura depereat: at Anima ſuapte vi, & natura exiſtit, alioquin propriam operationem, quod eſt intelligere, non haberet. id enim agit, & molitur aliquid, quod per ſe exiſtit, aliud præterea nihil. Anima vero cognoſcere poteſt corpora, imo per omnem rerum naturam peregrinari, ut dictum eſt aliis. quod ne dubitare poſ-

ſimus,

ſimus, maximo eſt argumento, quod in ſuo munere fungendo, nihil communicat cum corpore. nam omnia gymnaſia, omneſque philoſophorum ſcholæ hac præceptione, vel pronunciato potius perſonant, cognoſcentem nihil habere in ſui natura rerum cognoſcendarum. Omne recipiens denudatum eſſe oportere à natura recepti, vulgo loquuntur: aliter notitia careret, & intelligendi munere privaretur. Nec parte certa aliqua corporis in ſuis indiget anima functionibus, cui ſcilicet ſit affixa. nam organi talis natura determinata univerſorum corporum cognitionem excluderet. Illorum autem, quæ per ſe non exiſtunt, cujuſmodi ſunt accidentia, naturales formæ, beſtiarum animæ, ratio eſt longiſſime diverſa. nam cum corpore naſcuntur, & vivunt, & cum corpore pariter extinguuntur, & cadunt, quia immerſa materiæ vis omnis eorum eſt; nec belluarum animæ affectæ ſunt ad aliquod munus exequendum ſuum ac proprium, ſed quidquid agunt commune eſt cum animali: nec quidquam poſſunt, niſi res ſingulas, comprehendere, in certo & conſtituto organo receptas.

FINIS ORATIONVM.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

Κεφαλαίων καταγραφή.

ΡΩΜΑΙΚΑ.

PLVTARCHI

Capitulorum deſcriptio:

HOC EST,

Quæſtionum ſolutio, ſive problematum.

QVÆSTIONES ROMANÆ.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

Κεφαλαίων καταγραφή.

ΡΩΜΑΙΚΑ.

ΔΙΑ τί τὴν γαμουμένην ἅπτεσθαι πυρὸς καὶ ὕδατος κελεύουσι; πότερον τούτων, ὡς ἐν στοιχείοις καὶ ἀρχαῖς, τὸ μὲν ἄρρεν ἐστί, τὸ δὲ θῆλυ· καὶ τὸ μὲν ἀρχὰς κινήσεως ἐνίησι, τὸ δὲ ὑποκειμένου καὶ ὕλης δύναμιν; ἢ διότι τὸ πῦρ καθαίρει, καὶ τὸ ὕδωρ ἁγνίζει· δεῖ δὲ καθαρὰν καὶ ἁγνὴν διαμένειν τὴν γαμηθεῖσαν; ἢ ὅτι καθάπερ τὸ πῦρ χωρὶς ὑγρότητος ἄτροφόν ἐστι καὶ ξηρὸν, τὸ δὲ ὕδωρ ἄνευ θερμότητος ἄγονον καὶ ἀργόν, οὕτω καὶ τὸ ἄρρεν ἀδρανὲς καὶ τὸ θῆλυ χωρὶς ἀλλήλων, ἡ δὲ σύνοδος ἀμφοῖν ἀποτελεῖ τοῖς γήμασι τὴν συμβίωσιν; ἢ οὐκ ἀπολειπτέον, καὶ κοινωνητέον ἁπάσης τύχης, κἂν καλοῦ μηδενὸς, ἢ πυρὸς καὶ ὕδατος μέλλωσι κοινωνεῖν ἀλλήλοις; Διά τί οὐ πλείονας, οὐδὲ ἐλάττονας, ἀλλὰ πέντε λαμπάδας ἅπτουσιν ἐν τοῖς γάμοις, ἃς κηρίωνας ὀνομάζουσιν; πότερον (ὡς Βάῤῥων

PLVTARCHI

Capitulorum deſcriptio: hoc eſt, Quæſtionum ſolutio, ſive problematum.

QVÆSTIONES ROMANÆ.

QVid cauſæ eſt cur ſponſa in nuptiis jubeatur aquam & ignem tangere? An quod horum, quatenus in elementis ac principijs numerantur, alterum mas eſt, alterum femina: & ignis principia motionis ſuggerit, aqua ſubjecti ac materiæ facultatem obtinet? An quia ignis luſtrat, aqua purgat: debet autem quæ nubit puritatem ac caſtimoniam conſervare? An quod ſicut ignis abſque humore nutriendi vi deſtituitur, eſtque aridus, aqua autem abſque calore ſterilis eſt &ocioſa, ita mas quoque & femina ſeorſim nihil valeant, ſed conjunctione eorum vitæ conſuetudo perfecta à nuptiis reddatur? An id ſignificare volunt, alterum ab altero deſeri non debere, ſed eos in ſocietate qualiſcunque fortunæ perſiſtere, etiam ita rebus ferentibus, ut præter ignem & aquam nihil boni una frui detur? Cur in nuptiis quinque faces, (cereos ipſi vocant) non plu-

ἐλέγχειν) ὅτι τῶν στρατηγῶν τρισὶ χρωμένων, σὺν τοῖς ἀγορανόμοις πλείονας, παρὰ δὲ τῶν ἀγορανόμων ἅπτουσι τὸ πῦρ οἱ γαμοῦντες; ἢ διότι πλείοσι χρωμένων ἀριθμοῖς, πρός τε τὰ ἄλλα βελτίων καὶ τελειότερος ὁ περιττὸς ἐνομίζετο, καὶ πρὸς γάμον ἁρμοδιώτερος; ὁ γὰρ ἄρτιος διάστασίν τε δέχεται, καὶ τὸ ἴσον αὐτοῦ μαχιμόν ἐστι καὶ ἀντίπαλον· ὁ δὲ περιττὸς οὐ δύναται διασχισθῆναι παντάπασιν, ἀλλὰ ὑπολείπει τι κοινὸν ἀεὶ μεριζόμενος. τοῦ δὲ περιττοῦ μάλιστα γαμήλιος ἡ πεντάς ἐστι· τὰ γὰρ τρία πρῶτος περιττὸς, καὶ τὰ δύο πρῶτος ἄρτιος· ἐκ δὲ τούτων, ὥσπερ ἄρρενος καὶ θήλεος, ἡ πεντὰς μέμικται. ἢ μᾶλλον ἐπεὶ τὸ φῶς γενέσεώς ἐστι σημεῖον, γυνὴ δὲ ἄχρι πέντε τίκτειν ὁμοῦ τὰ πλεῖστα πέφυκε, τοσαύταις χρῶνται λαμπάσιν; ἢ ὅτι πέντε δεῖσθαι θεῶν τοὺς γαμοῦντας οἴονται, Διὸς τελείου, καὶ Ἥρας τελείας καὶ Ἀφροδίτης, καὶ Πειθοῦς; ἐπὶ πᾶσι δὲ Ἀρτέμιδος, ἣν ταῖς λοχείαις καὶ ταῖς ὠδῖσιν αἱ γυναῖκες ἐπικαλοῦνται; Διὰ τί πολλῶν ὄντων ἐν Ῥώμῃ ναῶν Ἀρτέμιδος, εἰς μόνον τὸν ἐν τῷ καλουμένῳ Πατρικίῳ στενωπῷ ἄνδρες οὐκ εἰσίασιν; ἢ διὰ τὸν λεγόμενον μῦθον; γυναῖκα γὰρ αὐτόθι τὴν θεὸν σεβομένην βιαζόμενός τις ὑπὸ τῶν κυνῶν διεσπάσθη, καὶ ἀπὸ τούτου δεισιδαιμονίας γενομένης, ἄνδρες οὐκ εἰσίασι. Διὰ τί τοῖς ἄλλοις Ἀρτεμισίοις ἐπιεικῶς ἐλάφων κέρατα προσπατταλεύουσι, τῷ δὲ ἐν

res his aut pauciores accendunt? An quia, ut Varro ait, prætores trinis, pluribus ædiles utebantur, ab his autem ſponſi accendunt ignem? An quod cum utantur compluribus alias etiam numeris, tum alioqui præſtantior atque perfectior impar creditus eſt, tum ad nuptias melius quadrare viſus? Par enim dividi ſe patitur, parteſque ejus æquis interſe viribus contendunt. Impar autem omnino diffindi ſe non fert, ſed diviſus ſemper aliquid relinquit. Inter impares porro omnium maxime congruit nuptiis quinarius. nam ternarius primus eſt de imparibus, binarius primus de paribus: ex his tanquam mare & femina miſcetur quinarius. Aut potius, quoniam lumen procreationis ſignum eſt, mulieres autem ad quinque plerumque pariunt, totidem utuntur facibus? Aut quia matrimonium contrahentes quinque deorum ope indigere putant, Iovis perfecti, Iunonis perfectæ, Veneris, Suadæ, ac Dianæ, (ea Lucina eſt) quam parturientes invocant.

Quamobrem de multis quæ Romæ ſunt Dianæ templis, id ſolum non intrant viri, quod eſt in vico patricio? An id fit ob ſermonem vulgatum? narrant enim mulierem ibi deæ cultum exhibentem à quodam vi fuiſſe compreſſam, eumque à canibus diſcerptum. inde ſuperſtitionem natam, ne viri eo intrarent. Cur reliquis Dianæ fanis ſoliti cervorum cor-

Ἀβεντίνῳ βοῶν; ἢ τοῦ παλαιοῦ συμπτώματος ἀπομνημονεύοντες; λέγεται γὰρ ἐν Σαβίνοις Ἄντρωνι Κορατίῳ βοῦς εὐπρεπὴς ὄψει καὶ μεγέθει διαφέρουσα τῶν ἄλλων γενέσθαι· μάντεως δέ τινος αὐτῷ φράσαντος ὅτι τοῦ καθιερεύσαντος Ἀρτέμιδι τὴν βοῦν ἐκείνην ἐν Ἀβεντίνῳ, πέπρωται μεγίστην γενέσθαι καὶ βασιλεῦσαι τῆς Ἰταλίας ἁπάσης τὴν πόλιν, ἐλθεῖν μὲν εἰς Ῥώμην τὸν ἄνθρωπον ὡς θύσοντα τὴν βοῦν· οἰκέτου δὲ κρύφα τῷ βασιλεῖ Σερουΐῳ τὸ μάντευμα φράσαντος, ἐκείνου δὲ Κορνηλίῳ τῷ ἱερεῖ, προστάξαι τὸν Κορνήλιον τῷ Ἄντρωνι λούσασθαι πρὸ τῆς θυσίας ἀπὸ τοῦ Θύμβρεως· νενομίσθαι γὰρ οὕτω τοὺς καλλιεροῦντας. ἐκεῖνον μὲν οὖν ἀπελθόντα λούεσθαι, τὸν δὲ Σερούιον φθάσαντα, θῦσαι τῇ θεῷ τὴν βοῦν καὶ τῷ ἱερῷ τὰ κέρατα προσπατταλεῦσαι. ταῦτα καὶ ὁ Ἰόβας ἱστόρηκε καὶ Βάρρων· πλὴν ὅτι τοὔνομα τοῦ Ἄντρωνος Βάρρων οὐ γέγραφεν, οὐδὲ ὑπὸ Κορνηλίου φησὶ τοῦ ἱερέως, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ νεωκόρου παρακρουσθῆναι τὸν Σαβῖνον. Διὰ τί τοὺς τεθνάναι φημισθέντας ἐπὶ ξένης ψευδῶς, κἂν ἐπανέλθωσιν, οὐ δέχονται κατὰ θύρας, ἀλλὰ τῷ κεράμῳ προσβαίνοντες εἴσω καθιᾶσιν αὐτούς; ὁ μὲν γὰρ Βάρρων αἰτίαν μυθικὴν ὅλως ἀποδίδωσι. φησὶ γὰρ ἐν τῷ περὶ Σικελίαν πολέμῳ ναυμαχίας μεγάλης γενομένης, καὶ κατὰ πολλῶν φήμης οὐκ ἀληθοῦς, ὡς ἀπολωλότων, ῥυείσης, ἐπανελθόντας αὐτοὺς ὀλίγῳ χρόνῳ πάντας τελευτῆσαι. ἑνὶ

cornua affigere, ei quod in Aventino eſt boum cornua affixerunt? Fortaſſis ut monimentum eſſet antiqui caſus. Fuit quidam in Sabinis Antro Coratius. is vaccam habebat magnitudine & forma reliquis pręſtantem: monituſque à vate quodam, qui in Aventino bovem hanc Dianæ immolaſſet, ei fata ſummam poteſtatem deferre, urbemque ipſius Italiæ totius regno potituram: Romam ſe contulit bovis ibi mactandæ gratia. ſervus autem regi Servio clam id vaticinium, idque rex Cornelio pontifici indicavit. tum Cornelius Antroni mandavit, ut ante ſacrificium aqua Tiberis profluente ſeſe ablueret: ſic enim legibus præſcriptum eſſe litaturo. ita hic lotum abiit. interim Servius occaſionem immolandæ vaccę in honorem Dianę pręcepit, mactatæque cornua templo affixit. Hoc & Iuba narrat, & Varro. niſi quod hic Antroris nomen non habet, deceptumque non à Cornelio ſacerdote Sabinum, ſed ab æditiuo refert. Cur quos peregre mortuos falſo fama nunciavit, reverſos non per fores admittunt, ſed conſcenſo tecto in domum demittunt? Fabula omnino eſt, quod Varro pro cauſa adfert. Cum bello apud Siciliam magnum navale prœlium fuiſſet commiſſum, multoſque fama mentiretur periiſſe, qui erant ſuperſtites, hos domum reverſos, intra breve tempus univerſos fuiſſe mortuos.

ἢ εἰσιόντι τὰς θύρας ἀπαντῆσαι κλειομένας ἀπὸ αὐτομάτου, καὶ μὴ χαλᾶν ἐπιχειρούντων ἀνοίγειν. τὸν δ' ἄνθρωπον αὐτοῦ καταδαρθέντα πρὸ τῶν θυρῶν ἰδεῖν κατὰ τοὺς ὕπνους ὄψιν ὑφηγουμένην αὐτῷ τὴν ὑπὲρ τὸ τέγος εἰς τὴν οἰκίαν, καθίμησιν ποιήσαντα δ' οὕτως, εὐτυχῆ γενέσθαι καὶ γηραιόν. ἐκ δὲ τύπου τὸ ἔθος καταστῆναι τοῖς ὕστερον. ὅρα δὲ μὴ καὶ ταῦτα τρόπον τινὰ τοῖς Ἑλληνικοῖς ἔοικεν. οὐ γὰρ ἐνόμιζον ἁγνούς, οὐδὲ κατεμίγνυσαν ἑαυτοῖς, οὐδὲ εἴων ἱεροῖς πλησιάζειν, οἷς ἐκφορὰ γεγόνει καὶ τάφος ὡς τεθνηκόσι. λέγεται δὲ ἕνα τῶν ἐνόχων ταύτῃ τῇ δεισιδαιμονίᾳ γεγονότων Ἀρισῖνον, εἰς Δελφοὺς ἀποστείλαντα δεῖσθαι τοῦ θεοῦ, καὶ παραιτεῖσθαι τὰς παρούσας αὐτῷ διὰ τὸν νόμον ἀπορίας· τὴν δὲ Πυθίαν εἰπεῖν.

Ὅσσά περ ἐν λεχέεσσι γυνὴ τίκτουσα τελεῖται,
Ταῦτα πάλιν τελέσαντα θύειν μακάρεσσι θεοῖσι.

τὸν οὖν Ἀρισῖνον εὖ φρονήσαντα παρασχεῖν ἑαυτὸν ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς τικτόμενον ταῖς γυναιξὶν ἀπολοῦσαι καὶ σπαργανῶσαι καὶ θηλὴν ἐπισχεῖν, οὕτω τι δρᾶν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ὑστεροπότμους προσαγορευομένους. ἔνιοι δὲ καὶ πρὸ τοῦ Ἀρισίνου ταῦτα γίνεσθαι περὶ τοὺς ὑστεροπότμους, καὶ τὸ ἔθος εἶναι παλαιόν. οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν, εἰ καὶ Ῥωμαῖοι τότε δοκοῦσιν ἅπαξ

tuos. unum ex illis domi ſuæ januam forte fortuna occluſam offendiſſe, neque aperire potuiſſe. ipſum cum ante fores obdormiviſſet, per quietem ſpectrum vidiſſe, quod ei præciperet, ut ſe de tecto in domum demitteret. eumque conſilio huic paruiſſe, longamque vitam feliciter exegiſſe. atque hujus ab exemplo iſtam fuiſſe introductam conſuetudinem. Quid vero, ſi ea quoque Græcis moribus eſt ſimilis? Græci enim profanos habebant, neque iis ſeſe permiſcebant, neque ad ſacrificia admittebant eos,quibus factum fuerat funus & ſepulcrum tanquam mortuis. Et relatum in commentarios reperi, Ariſtinum quendam ea ipſa obſtrictum religione Delphos miſiſſe, qui pro ſe deprecarentur, & quo pacto difficultatibus, in quas legum autoritate compulſus erat, ſeſe extricaret, rationem oſtendi peterent: atque ei ſic à Pythia fuiſſe reſponſum:

His peragis quæcunque puerpera rite peractis
Omnibus, ad ſuperum tua dona altaria ſiſtes.

eumque oraculo probè intellecto, mulieribus ſeſe quaſi renatum præbuiſſe lavandum, vinciendum, lactandum; idque reliquos deinde, quos idem caſus excepiſſet, imitatos fuiſſe omnes, nomenque iis factum Hyſteropotmi. quòd ſcilicet à credito exitio quaſi poſtliminio revertiſſent. Sunt qui hunc de Hyſteropotmis expiandis morem ipſo putent Ariſtino priorem, priſcumq; fuiſſe. Non itaque mirum eſt, ſi Romani tunc quoque eos quos

ſemel

τεθάφθαι καὶ γεγονέναι τῆς τῶν φθιτῶν μερίδος, οὐκ ᾤοντο δεῖν παριέναι τὴν αὔλειον, ᾗ θύσοντες ἐξίασι, καὶ θύσαντες εἰσίασιν, ἀλλὰ ἄνωθεν ἐκέλευον εἰς τὸ ὕπαιθρον καταβαίνειν ἐκ τοῦ περιέχοντος. καὶ γὰρ τοὺς καθαρμοὺς ἐπιεικῶς πάντας ἐν ὑπαίθρῳ τελοῦσι. Διὰ τί τοὺς συγγενεῖς τῷ στόματι φιλοῦσιν αἱ γυναῖκες; πότερον (ὡς οἱ πλεῖστοι νομίζουσιν) ἀπειρημένον ἦν πίνειν οἶνον ταῖς γυναιξὶν, ὅπως οὖν αἱ πιοῦσαι μὴ λανθάνωσιν, ἀλλὰ ἐλέγχωνται, περιτυγχάνουσαι τοῖς οἰκείοις, ἐνομίσθη καταφιλεῖν; ἢ δι᾽ ἣν Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος αἰτίαν ἱστόρηκε; τὸ γὰρ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο, καὶ πολλαχοῦ γενέσθαι λεγόμενον, ὡς ἔοικεν, ἐτολμήθη ταῖς Τρῳάσι καὶ περὶ τὴν Ἰταλίαν. τῶν γὰρ ἀνδρῶν ὡς προσέπλευσαν ἀποβάντων, ἐνέπρησαν τὰ πλοῖα, πάντως ἀπαλλαγῆναι τῆς πλάνης δεόμεναι καὶ τῆς θαλάττης· φοβηθεῖσαι δὲ τοὺς ἄνδρας, ἠσπάζοντο τῶν συγγενῶν καὶ οἰκείων, μετὰ τοῦ καταφιλεῖν καὶ περιπλέκεσθαι, τοὺς προστυγχάνοντας. παυσαμένων δὲ τῆς ὀργῆς καὶ διαλλαγέντων, ἐχρῶντο καὶ τὸ λοιπὸν ταύτῃ τῇ φιλοφροσύνῃ πρὸς αὐτούς. ἢ μᾶλλον ἐδόθη τοῦτο ταῖς γυναιξὶν, ὡς τιμὴν ἅμα καὶ δύναμιν αὐταῖς φέρον, εἰ φαίνοιντο πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἔχουσαι συγγενεῖς καὶ οἰκείους; ἢ, μὴ νενομισμένου συγγενίδας γαμεῖν, ἄχρι φιλήματος ἡ φιλοφροσύνη προῆλθεν, καὶ τοῦτο μόνον ἀπελείφθη σύμβολον καὶ κοινώνημα τῆς συγγενείας; πρό-

ſemel ſepultos ac rebus humanis exemtos eſſe fuerat creditum, exiſtimaverunt non debere per oſtium ingredi, per quod ſacrificatum exitur, ac ſacrificatu reditur: ſed eum deorſum ex aëre voluerunt in atrium ſub dio poſitum demitti. Expiationes enim omnes ſolent ferè ſub dio peragere. Quare mulieres oſculo ſalutant cognatos ſuos? An id ſentiendum eſt, quod pleriſque probatur? Interdictum uſu vini mulierib. fuiſſe: ac proinde ne latere poſſet ſi qua vinum bibiſſet, ſed à familiarib. inter congreſſum deprehenderetur, oſculandi morem fuiſſe inſtitutum. An verò quam adfert Ariſtoteles philoſophus cauſam, ea recipienda eſt? Id enim quod fama pervulgatum eſt, multiſque locis adſcribitur, facinus Troadum, ab iis in Italia perpetratum fuit: nam ibi cùm poſt navium appulſum viri eſſent digreſſi, mulieres ignem navibus injecerunt, ut erroribus finem imponerent ac navigationi. deinde ſibi metuentes à maritis, cognatos & familiares, ut quiſque ſe obtulerat, cùm ſuavio ſunt amplexæ. itaque placata ut in gratiam fuit reditum, hoc deinde eis blandiendi genus retinuerunt. Aut potius datum eſt hoc mulieribus, ut honorem ſimul eis potentiamque concilians, ſi viderentur multos ac probos habere cognatos & propinquos? Sive hoc verius eſt? cùm eſſet legibus interdictum cognatarum

πρότερον γὰρ οὐκ ἐγάμουν τὰς ἀφ' αἵματος, ὥσπερ οὐδὲ νῦν τηθίδας οὐδὲ ἀδελφὰς γαμοῦσιν, ἀλλ' ὀψὲ συνεχώρησαν ἀνεψιαῖς συνοικεῖν ἐκ τοιαύτης αἰτίας. ἀνὴρ χρημάτων ἐνδεὴς, τὰ δὲ ἄλλα χρηστὸς, καὶ παρ' ὁντιναοῦν τῷ δήμῳ τῶν πολιτευομένων ἀρέσκων, ἐπίκληρον ἀνεψιὰν ἔχειν ἔδοξε, καὶ πλουτεῖν ἀπ' αὐτῆς. ἐπὶ τούτῳ δὲ γενομένης αὐτοῦ κατηγορίας, ὁ δῆμος ἀφεὶς τὴν αἰτίαν ἐλέγχειν, ἔλυσε τὸ ἔγκλημα, ψηφισάμενος πᾶσιν ἐξεῖναι γαμεῖν ἄχρις ἀνεψιῶν, τὰ δ' ἀνωτέρω κεκωλῦσθαι. Διὰ τί δὲ δῶρον λαβεῖν ἀνδρὶ παρὰ γυναικὸς, καὶ γυναικὶ παρ' ἀνδρὸς ἀπείρηται; πότερον, ὡς Σόλων, γράψας τὰς δόσεις κυρίας εἶναι τῶν τελευτώντων, πλὴν εἰ μή τις ἀνάγκῃ συνεχόμενος, καὶ γυναικὶ πειθόμενος, τὴν μὲν ἀνάγκην ὡς βιαζομένην ὑπεξείλετο, τὴν δ' ἡδονὴν ὡς παραλογιζομένην οὕτως ὑπενοήθησαν αἱ γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν δόσεις; ἢ φαυλότατον ἡγούμενοι σημεῖον εὐνοίας τὸ διδόναι, (διδόασι γὰρ καὶ ἀλλότριοι καὶ μὴ φιλοῦντες) ἐκ τοῦ γάμου τὴν τοιαύτην ἀρέσκειαν ἀνεῖλον, ὅπως ἄμισθον ᾖ καὶ προῖκα καὶ δι' αὐτὸ, μὴ δι' ἄλλο τὸ φιλεῖσθαι καὶ φιλεῖν; ἢ, ὅτι τῷ λαμβάνειν διαφθειρόμεναι, μάλιστα προσίενται τοὺς ἀλλοτρίους, σεμνὸν ἐφάνη τὸ

tarum nuptiis, uſque ad oſculum tamen amori permiſſum progredi, eaque fuit conſanguinitatis teſſera & communicatio. Antiquitus enim ſanguine junctas Romani non copulabant ſibi matrimonio, ut ne nunc quidem materteras aut ſorores. Serò conceſſum fuit, ut ducere conſobrinas liceret: idque tali de cauſa. Vir quidam, pecuniæ indigens, alias honeſtus, & gratia populari némine inferior, conſobrinam habere putabatur uxoris loco ad quam hæreditate dos magna pervenerat, eaque ratione dives ipſe eſſe. cui cum eſſet eo nomine dies dicta, populus omiſſa cauſæ cognitione eum abſolvit, decretoque facto nuptias conſobrinarum permiſit publicè, conjugio autem ſuperiorum graduum interdixit. Cur donationes inter maritum & uxorem prohibitæ ſunt? An quemadmodum Solon donationes mortis cauſa factas valere voluit, iis tantùm reſciſſis quæ neceſſitate extortæ, aut muliere perſuadente factæ eſſent: nimirum quòd neceſſitas vim animo faceret, voluptas autem eidem imponeret. an, inquam, eodem modo Romanis ſuſpectæ erant conjugum donationes? Aut potius, quòd ſignum benevolentiæ futiliſſimum putarent eſſe donum (dant enim etiam alieni & non amantes) ideò iſtud demerendi genus è conjugio ſuſtulerunt, ut abſque mercede gratis, ac propter ſe non aliùs cauſa conjuges invicem amarent? An, quia muneribus capiundis maximè corrumpuntur mulieres ut alienos admittant viros, gravitatem iis conciliare cenſuerunt quod ſuos nihil dantes

μὴ διδόντας ἀγαπᾶν τοὺς ἰδίους; ἢ μᾶλλον, ὅτι δεῖ κοινὰ καὶ γυναιξὶν εἶναι τὰ ἀνδρῶν, καὶ ἀνδράσι τὰ γυναικῶν; μανθάνει γὰρ ὁ λαβὼν τὸ δοθὲν, ἀλλότριον ἡγεῖσθαι τὸ μὴ δοθέν. ὥστε ὀλίγον διδόντες ἀλλήλοις, τὸ πᾶν ἀφαιροῦνται. Διὰ τί δὲ παρὰ γαμβροῦ καὶ παρὰ πενθεροῦ λαβεῖν ἐκείνοις κεκώλυται δῶρον; ἢ παρὰ γαμβροῦ μὲν, ἵνα μὴ δόξῃ διὰ τοῦ πατρὸς εἰς τὴν γυναῖκα περιχωρεῖν τὸ δῶρον· παρὰ πενθεροῦ δὲ, ὅτι τὸν μὴ διδόντα δίκαιον ἐφάνη μηδὲ λαμβάνειν; Διὰ τί, κἂν ἐξ ἀγροῦ κἂν ἀπὸ ξένης ἐπανίωσιν, ἔχοντες οἴκοι γυναῖκας, προπέμπουσι δηλοῦντες αὐταῖς ὅτι παραγίνονται; πότερον ὅτι τοῦτο πιστεύοντός ἐστι τὴν γυναῖκα μηδὲν ῥαδιουργεῖν· τὸ δ᾽ ἐξαίφνης καὶ ἀπροσδοκήτως, οἷον ἐνέδρα καὶ παρατήρησις σπεύδουσιν ὡς ποθούσαις καὶ προσδεχομέναις διαγγελίζεσθαι περὶ αὐτῶν, ἢ μᾶλλον αὐτοὶ περὶ ἐκείνων πυθέσθαι ποθοῦσιν εἰ σωζομένας καὶ ποθούσας ἐπὶ τῆς οἰκίας καταλαμβάνουσιν; ἢ πλείονες τῆς γυναιξὶν οἰκονομίαι καὶ ἀσχολίαι τῶν ἀνδρῶν ἀπόντων τυγχάνουσι, καὶ διαφοραὶ καὶ ὀρμαὶ πρὸς τοὺς ἔνδον; ἵνα οὖν ἀπαλλαγεῖσαι τούτων ἀθόρυβον τῷ ἀνδρὶ παρέχῃ τὴν ὑποδοχὴν καὶ ἡδεῖαν, ἡ προδήλωσις γίνεται. Διὰ τί τοὺς θεοὺς προσκυνοῦντες ἐπικαλύπτονται τὴν κεφαλὴν, τῶν δ᾽ ἀνθρώπων τοῖς ἀξίοις τιμῆς ἀπαντῶντες, κἂν τύχωσιν ἐπὶ τῆς κε-

tes diligerent? An hæc eſt verior ratio, quod mariti & uxoris omnia debeant eſſe communia? Qui enim accipit quod datur, is diſcit pro alieno putare quod datum non eſt: itaque pauca invicem dantes, reliqua omnia adimunt. Cur à genero aut ſocero donum capere vetitum fuit? A genero, quia id per patrem videbatur ad uxorem rediturum. à ſocero, quod juſtum videbatur nihil accipere eum, qui nihil daret. Quamobrem rurè aut peregrè domum redeuntes mariti, præmittunt qui adeſſe ipſos ſignificet? An quia hoc eſt probitati uxoris ſuæ confidentis viri, (nam ex improviſo & ſubitò ſupervenire, ſpeciem inſidiarum & inſenſæ obſervationis habet) ideo dant operam ut deſiderantibus ſe atque exſpectantibus uxoribus lætum ſui adventus nuncium offerant? Aut potius quòd ipſi reſcire cupiunt, ſalvaſne & deſiderio ſui affectas uxores domi ſint offenſuri? Vel quod plura ſunt mulieribus domeſtica negotia & rei familiaris occupationes plures, mariti ubi abſunt, variæque curæ & diſcurſus: ideò adventus nuncium accipiunt, ut omiſſis iſtis negotiis abſque tumultu ac ſuaviter maritum excipiant? Cur deos velato capite adorant, cùm alioquin hominibus obviam facti venerandis, caput ſi fortè eo tecto incedunt, detegant? hoc enim eſt, quod quæſtionem videtur facere difficiliorem.

φαλῆς ἔχοντες τὸ ἱμάτιον, ἀποκαλύπτονται; τοῦτο γὰρ ἔοικε κἀκείνην ἐπιτείνειν τὴν ἀπορίαν. εἰ μὲν οὖν ὁ περὶ Αἰνείου λεγόμενος λόγος, ἀληθής ἐστι, καὶ τοῦ Διομήδους παρεξιόντος, ἐπικαλυψάμενος τὴν θυσίαν ἐπετέλεσε, εὔλογον, ἔχει καὶ ἀκολουθεῖ τῷ συγκαλύπτεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους, τὸ τοῖς φίλοις καὶ ἀγαθοῖς ἐντυγχάνοντας ἀποκαλύπτεσθαι, τὸ γὰρ πρὸς τοὺς θεοὺς οὐκ ἴδιόν ἐστι, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς, καὶ ἀπ' ἐκείνου μεμένηκε τηρούμενον. εἰ δὲ ἄλλο τι λέγειν χρὴ, σκόπει μὴ μόνον ἐκεῖνο δεῖ ζητεῖν διὸ οἱ τοὺς θεοὺς προσκυνοῦντες ἐπικαλύπτονται, δεύτερον δὲ ἀκόλουθόν ἐστι. τῶν γὰρ ἀνθρώπων ἀποκαλύπτονται τοῖς δυνατωτέροις, οὐ τιμὴν αὐτοῖς προστιθέντες, ἀλλὰ τὸν φθόνον αὐτῶν μᾶλλον ἀφαιροῦντες, ἵνα μὴ δόξωσι τὰς αὐτὰς τοῖς θεοῖς τιμὰς ἀπαιτεῖν μηδὲ ὑπομένειν μηδὲ χαίρειν θεραπευόμενοι παραπλησίως ἐκείνοις. τοὺς δὲ θεοὺς οὕτω προσεκύνουν, ἢ ταπεινοῦντες ἑαυτοὺς τῇ ἐπικρύψει τῆς κεφαλῆς, ἢ μᾶλλον εὐλαβούμενοι τινα φωνὴν προσπέσοιεν αὐτοῖς ἔξωθεν εὐχομένοις ἀπαίσιον καὶ δύσφημον, ἄχρι τῶν ὤτων ἀνελάμβανον τὸ ἱμάτιον. ὅτι γὰρ ἰσχυρῶς ἐφυλάττοντο ταῦτα, δῆλόν ἐστι τῷ προσιόντας ἐπὶ μαντείαν χαλκωμάτων πατάγῳ περιψοφεῖσθαι· ἢ, ὡς Κάστωρ λέγει, τὰ Ῥωμαϊκὰ τοῖς Πυθαγορικοῖς συνοικειῶν, τῶν ἐν ἡμῖν δαίμονα δεῖσθαι τῶν ἐκτὸς θεῶν, καὶ ἱκετεύειν τῇ τῆς κε-

Narrant Æneam cum rem ſacram faceret, Diomede prætereunte caput velaſſe, itaq; ſacrificium abſolviſſe. Hoc ſi verum ſit, non eſt alienum à ratione, ſed conſentaneum, ut quemadmodum adverſus hoſtem caput tegimus, ita amicis & præſtantibus hominibus obviam dati idem nudemus. & quod Deos velato capite venerantur, non proprium id eſt, ſed fit per accidens facto iſto Æneæ in conſuetudinem tracto. Quod ſi alia eſt afferenda cauſa, vide ne id modo quærendum ſit, cur in veneratione deorum caput tegatur: alterum vero ejus ſit conſectarium. Nam quod coram potentioribus hominibus caput nudant, non faciunt augendi honoris eorum gratia, ſed ut eos invidia liberent potiùs, oſtendantque eos non poſcere ſibi eoſdem cum divinis honores, neque ferre aut gratum habere eodem ſe quo deos modo coli. Deos autem operto capite adoraverunt, vel quòd ea re animi demiſſionem confiterentur, vel potiùs, quòd verentes ne qua vox mali ominis foris accideret, uſq; ad aures veſtem ſurſum attrahunt hoc enim eos admodum vitare, ex eo liquet quod ad oraculum conſulendum accedentes, tinnitu æris circumſonantur. Aut, ut Caſtor tradit, qui Romana inſtituta Pythagoricis accommodat, ut oſtendant genium qui in nobis eſt deorum qui extra ſunt ope indigere

φαλῆς ἐπικαλύψῃ, τὴν τῆς ψυχῆς αἰνιττόμενον ὑπὸ τοῦ σώματος ἐγκάλυψιν καὶ ἀπόκρυψιν. Διὰ τί τῷ Κρόνῳ θύουσιν ἀπαρακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ; πότερον ὅτι τὴν ἐγκάλυψιν Αἰνείας παρέδωκεν, ἡ δὲ τοῦ Κρόνου θυσία παμπάλαιός ἐστι; ἢ ὅτι τοῖς οὐρανίοις ἐπικαλύπτονται, τὸν δὲ Κρόνον ἡγοῦνται θεὸν ὑπουδαῖον καὶ χθόνιον; ἢ ὅτι τῆς ἀληθείας οὐδὲν ἐπίκρυφον ἢ ἐπίσκιον. ἀληθείας δὲ νομίζουσι Ῥωμαῖοι πατέρα τὸν Κρόνον εἶναι; Διὰ τί δὲ τὸν Κρόνον πατέρα τῆς ἀληθείας νομίζουσι; πότερον, ὥσπερ ἔνιοι τῶν φιλοσόφων, χρόνον οἴονται τὸν Κρόνον εἶναι. τὸ δὲ ἀληθὲς εὑρίσκει χρόνος; ἢ τὸν μυθολογούμενον ἐπὶ Κρόνου βίον, εἰ δικαιότατος ἦν, εἰκός ἐστι μάλιστα μετέχειν ἀληθείας; Διὰ τί καὶ τῷ λεγομένῳ Ὀνώρει θύουσιν ἀκαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ; τὸν δὲ Ὀνώρεμ, δόξαν ἄν τις ἢ τιμὴν μεθερμηνεύσειε; πότερον δὲ ὅτι λαμπρὸν ἡ δόξα καὶ περιφανὲς καὶ ἀναπεπταμένον. δι' ἣν αἰτίαν τοῖς ἀγαθοῖς καὶ τιμωμένοις αἰδοῦσιν ἀποκαλύπτονται, ἀλλὰ ταύτην καὶ τὸν ἐπώνυμον τῆς τιμῆς θεὸν οὕτω προσκυνοῦσι; Διὰ τί τοὺς γονεῖς ἐκκομίζουσιν, οἱ μὲν υἱοὶ συγκεκαλυμμένοις, αἱ δὲ θυγατέρες γυμναῖς ταῖς κεφαλαῖς καὶ τὰς κόμας λελυμέναις; πότερον ὅτι τιμᾶσθαι μὲν ὑπὸ τῶν ἀρρένων δεῖ τοὺς πατέρας ὡς θεοὺς, πενθεῖσθαι δὲ ὑπὸ τῶν θυγατέρων ὡς τεθνηκότας, ἑκατέρῳ τὸ οἰκεῖον ὁ νόμος ἀπο-

gere iiſque ſupplicare: capite operiendo per ambages arguentes animum à corpore occultari atque tegi. Cur Saturno ſacrificantes capita habent retecta? An quia velare caput inſtitutum eſt Æneæ, Saturni autem ſacrificium multo eſt vetuſtius? an quod capita operiunt coram cœleſtibus diis? Saturnum autem inter inferos terreſtreſq; deos numerant? An quod veritati nihil opertum eſt, nihil occultũ? Nam veritatis patrem Romani Saturnum (qui Cronos Græcis dicitur) eſſe cenſent. Cur vero Cronum hunc veritatis patrem faciunt? Sive quod tempus eſt Cronus, ut nonnulli philoſophorum interpretantur: veritatem autem eruit tempus, ſive quod ſæculum Saturni cum fabulę ferant juſtiſſimum fuiſſe, probabile eſt plurimum fuiſſe uſum veritate. Cur Honori ſacra faciunt aperto capite? An quod honor ſplendida eſt res, illuſtriſq; & aperta: qua de cauſa etiam egregios honoratoſq; viros capite retegendo venerantur: ideo numini quoq; ejuſdem nominis hunc ritum exhibent? Cur parẽtes efferunt filij velatis capitibus, filiæ nudis capitibus paſſiſq; crinibus? An quia filijs venerãdi ſunt patres tanquam dij, filiabus autem lugendi ut mortui, lex utrique parti ſuum decoro conveniens aſſignavit officium? An quia luctui maximè congruit, quod eſt alienum à conſuetudine? ſolentautem ferè, mulie-

διδοὺς, ἐξ ἀμφοτέρων ἐποίησε τὸ ἁρμόττον; ἢ πένθους μὲν οἰκεῖον τὸ μὴ σύνηθες, συνηθέστερον δὲ καὶ ταῖς μὲν γυναιξὶν, ἐγκεκαλυμμέναις, τοῖς δὲ ἀνδράσιν, ἀκαλύπτοις εἰς τὸ δημόσιον προϊέναι; καὶ γὰρ παρ' Ἕλλησιν ὅταν δυστυχία τις γένηται, κείρονται μὲν αἱ γυναῖκες, κομῶσι δὲ οἱ ἄνδρες· ὅτι τοῖς μὲν τὸ κείρεσθαι ταῖς δὲ τὸ κομᾶν σύνηθές ἐστιν. ἢ τοὺς μὲν υἱοὺς ἐπικαλύπτεσθαι δι' ἣν εἰρήκαμεν αἰτίαν ἐνομίσθη; (καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν τάφων, ὥς φησι Βάρρων, περιστρέφονται, καθάπερ θεῶν ἱερὰ τιμῶντες τὰ τῶν πατέρων μνήματα, καὶ καύσαντες τοὺς γονεῖς, ὅταν ὀστέῳ πρῶτον ἐντύχωσι, θεὸν γεγονέναι τὸν τεθνηκότα λέγουσι) ταῖς δὲ γυναιξὶν οὐδὲ ὅλως ἐξῆν ἐπικαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν, ἱστορεῖται γοῦν ὅτι πρῶτος μὲν ἐξέβαλε γυναῖκα Σπόριος Καρβίλιος ἐπ' ἀτεκνίᾳ· δεύτερος δὲ Σουλπίκιος Γάλλος ἐφελκυσαμένην ἰδὼν κατὰ κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον· τρίτος δὲ Πόπλιος Σεμπρώνιος ἀγῶνα θεωρήσασαν ἐπιτάφιον. Διὰ τί τὸν Τέρμινον, ᾧ τὰ Τερμινάλια ποιοῦσι, θεὸν νομίζοντες, οὐδὲν ἔθυον αὐτῷ ζῷον, ἢ Ῥωμύλος μὲν ὅρους ἔθηκε τῆς χώρας, ὅπως ἐξῇ προϊέναι καὶ ἀποτέμνεσθαι καὶ νομίζειν πᾶσαν ἰδίαν, ὥσπερ ὁ Λάκων εἶπεν, ἧς ἂν τὸ δόρυ ἐφικνῆται· Νουμᾶς δὲ Πομπίλιος, ἀνὴρ δίκαιος καὶ πολιτικὸς ὢν, καὶ φιλόσοφος γενόμενος, τήν τε χώραν ὡρίσατο πρὸς τοὺς γείτ-

lieres tectis, mares nudis capitibus in publicum progredi. Nam apud Græcos etiam ſi qua calamitas incidit, tondentur mulieres, viri comam alunt: cum alioquin hi tonderi, illæ crinem geſtare ſoleant. Aut potius de filiis prior cauſa melius eſt allata. Nam ſuper ſepulcris parentum circumagunt ſe, ut Varro ſcribit, ea tanquam deorum templa colentes: crematiſque parentibus cum primum os reperiunt, mortuum divinam eſſe conſecutum naturam dicunt. Mulieribus omnino non licebat caput obnubere. Etenim narrant hiſtoriæ, primum omnium Sp. Carbilium uxori nuncium remiſiſſe ob ſterilitatem: ſecundum Sulpitium Gallum, quod ſuam vidiſſet veſte attracta caput tegere: tertium P. Sempronium, quod ſua uxor ludos funebres ſpectaſſet. Cur Termino, quem Deum cenſent, & ſacris terminalibus honorant, nullum animal immolatur? An quia Romulus terminos agro populi nullos poſuit, ut liceret progredi, aliiſque ademptum adiicere ſuo, & putare omnem ditionem ad ſe pertinere, quam (ut Laco ille dicebat) haſta aſſequi poſſent: Numa autem Pompilius, homo juſtus, civilis, ac philoſophus, limitibus ſuum agrum à vicino diſtinxit, iiſque Terminum nuncupans inſpectorem atque cuſtodem amicitiæ & pacis, exiſtimavit ſanguinis purum,

νιῶντας, καὶ τοῖς ὅροις ἐπιφημίσαντας τὸν Τέρμινον ὡς ἐπίσκοπον καὶ φύλακα φιλίας καὶ εἰρήνης, ᾤοντο δεῖν αἵματος καὶ φόνου καθαρὸν καὶ ἀμίαντον διαφυλάττειν. Διὰ τί δούλαις τὸ τῆς Λευκοθέας ἱερὸν ἄβατόν ἐστι; μίαν δὲ μόνην αἱ γυναῖκες εἰσάγουσαι, παίουσιν ἐπὶ κόρρης καὶ ῥαπίζουσιν; ἢ τὸ μὲν ταύτην ῥαπίζεσθαι, σύμβολόν ἐστι τοῦ μὴ ἐξεῖναι, κωλύουσι δὲ τὰς ἄλλας διὰ τὸν μῦθον; ἡ γὰρ Ἰνὼ ζηλοτυπήσασα δούλην ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ, λέγεται περὶ τὸν υἱὸν ἐκμανῆναι· τὴν δὲ δούλην Ἕλληνες Αἰτωλίδα γένει φασὶν εἶναι, καλεῖσθαι δὲ Ἀντιφέραν. διὸ καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Χαιρωνείᾳ πρὸ τοῦ σηκοῦ τῆς Λευκοθέας ὁ νεωκόρος λαβὼν μάστιγα, κηρύσσει, μὴ δοῦλον εἰσιέναι, μὴ δούλαν, μηδὲ Αἰτωλὸν μηδὲ Αἰτωλάν. Διὰ τί παρὰ τῇ θεῷ ταύτῃ τοῖς μὲν ἰδίοις τέκνοις οὐκ εὔχονται τἀγαθὰ, τοῖς δὲ τῶν ἀδελφῶν; πότερον ὅτι φιλάδελφος μέν τις ἡ Ἰνὼ καὶ τῶν ἐκ τῆς ἀδελφῆς ἐπιθηνήσατο· ἡ δὲ περὶ τοὺς ἑαυτῆς παῖδας ἐδυστύχησεν; ἢ καὶ ἄλλως ἠθικὸν καὶ καλὸν τὸ ἔθος, καὶ πολλὴν παρασκευάζον εὔνοιαν ταῖς οἰκειότησι; Διά τι τῷ Ἡρακλεῖ πολλοὶ τῶν πλουσίων ἐδεκάτευον τὰς οὐσίας; πότερον ὅτι κἀκεῖνος ἐν Ῥώμῃ τῶν Γηρυόνου βοῶν ἀπέθυσε τὴν δεκάτην, ἢ ὅτι Ῥωμαίους ὑπὸ Τυρρηνῶν δεκατευομένους ἀπήλλαξεν ἢ ταῦτα μὲν οὐκ ἔχει τὴν ἱστορίαν ἀξιόπιστον, ὡς δὲ ἀδηφάγῳ τινὶ τῷ Ἡρακλεῖ καὶ

rum, nullaque inquinatum cæde debere ſervari. Cur ſervę aditu templi Matutæ (quæ Leucothea Græcis eſt) prohibentur: unam duntaxat matronæ introducunt, & colaphos genis ejus infligunt? An hæ ipſæ alapæ ſignum ſunt interdicti: reliquas autem arcent fabulam ſecutæ? Fertur enim Ino ex æmulatione adverſus maritum, quem ancillam amare ſuſpicabatur, in inſaniam prolapſa filium perdidiſſe. eam ancillam Græci Ætolam domo, nomine Antipheram fuiſſe tradunt. Itaque apud nos Chæroneæ æditu us ante fanum Leucotheæ ſtans, accepto flagello edicit, Ne quis ſervus intret, ne qua ſerva, ne quis Ætolus, neve ulla Ætola. Cur ab hac dea nulla ſuis, ſed ſororum liberis bona precantur? An quod Ino ſororis ſtudioſa fuit, ejuſque filium enutriit: in propriis autem liberis infelix fuit? aut alias etiam conſuetudo hæc boni moris eſt, multumque neceſſitatibus conciliat benevolentiæ. Cur multi divitum Herculi decimam ſuorum bonorum conſecrant? An quod is quoque Romæ decimam boum Geryonis partem depoſuit? Aut quòd effecit, ne Romani porrò decimas Etruſcis penderent? Aut hæc quidem fide digna hiſtoria nulla confirmantur? Herculi autem ut voraci & largiter cœnanti copioſius ſacrificaverunt? Aut potius ni-

εὐθοίνῳ δαψιλῶς καὶ ἀφθόνως ἀπέθυον, ἢ μᾶλλον ὡς ἐπαχθῆ ταῖς πολιτείαις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον κολούοντες καὶ καθάπερ εὐεξίας ἐπ' ἄκρον εὐσωματούσης ἀφαιροῦντες, ᾤοντο μάλιστα τιμᾶσθαι τὸν Ἡρακλέα, καὶ χαίρειν ταῖς τοιαύταις ἀποχρήσεσι καὶ συστολαῖς τῶν περιττῶν, εὐτελῆ καὶ αὐτάρκη καὶ ἀπέριττον τῷ βίῳ γενόμενον; Διὰ τί τὸν Ἰανουάριον μῆνα νέου ἔτους ἀρχὴν λαμβάνουσι; τὸ γὰρ παλαιὸν ὁ Μάρτιος ἠριθμεῖτο πρότερος, ὡς ἄλλοις τε πολλοῖς δῆλόν ἐστι τεκμηρίοις, καὶ μάλιστα τῷ τὸν πέμπτον ἀπὸ τοῦ Μαρτίου, πέμπτον. καὶ τὸν ἕκτον, ἕκτον ὀνομάζεσθαι· καὶ τοὺς ἄλλους ἐφεξῆς ἄχρι τοῦ τελευταίου, ὃν Δεκέμβριον καλοῦσιν, ἀπὸ τοῦ Μαρτίου δέκατον ἀριθμούμενον. ἐξ οὗ δὴ καὶ παρέστη τισὶν οἴεσθαι καὶ λέγειν ὡς οὐ δώδεκα μησὶν, ἀλλὰ δέκα συνεπλήρουν οἱ τότε Ῥωμαῖοι τὸν ἐνιαυτὸν, ἐνίας τῶν μηνῶν ἡμέρας πλείονας τῶν τριάκοντα προστιθέντες. ἄλλοι δὲ ἱστοροῦσι τὸν μὲν Δεκέμβριον ἀπὸ τοῦ Μαρτίου δέκατον εἶναι, τὸν δὲ Ἰανουάριον ἑνδέκατον, τὸν δὲ Φεβρουάριον, δωδέκατον. ἐν ᾧ καθαρμοῖς τε χρῶνται, καὶ τοῖς φθιμένοις ἐναγίζουσι τοῦ ἐνιαυτοῦ τελευτῶντος μεταθεῖναι δὲ τούτους, καὶ γενέσθαι τὸν Ἰανουάριον πρῶτον, ὅτι τῇ νουμηνίᾳ τούτου τοῦ μηνὸς (ἣν ἡμέραν καλάνδας Ἰανουαρίας καλοῦσιν) οἱ πρῶτοι κατεστάθησαν ὕπατοι, τῶν βασιλέων ἐκπεσόντων. πιθανώτεροι δέ εἰσιν οἱ λέγοντες ὅτι τὸν μὲν Μάρτιον ὁ Ῥωμύλος πολεμικὸς καὶ ἀρειμάνιος

nimias divitias civibus inviſas carpentes, iiſque tanquam corpori nimio incremento turgenti aliquid detrahentes, maximè honorari ac delectari hujuſmodi contractione abundantiæ putaverunt Herculem, cujus vita fuit modicis contenta rebus & frugalis? Cur à Ianuario novum annum auſpicantur? Antiquitus enim Martius primus fuit menſis numeratus. quod cum aliis multis manifeſtum fit indiciis, tum eo præcipuè, quod quintus à Martio menſis Quintilis, ſextus Sextilis, reliquique ſic deinceps nominantur uſq; ad ultimum, qui December appellatur, numero decimus à Martio. quę res nonnullos movit ut opinarentur atq; affirmarent etiam antiquos Romanos non duodecim, ſed decem menſibus annum compleviſſe, quorum nonnulli plures xxx. diebus haberent. Alij ſic tradunt, Decembrem à Martio menſem eſſe decimum, Ianuarium undecimum, Februarium duodecimum, quo menſe luſtrationibus utuntur, & defunctis parentant anno finiente. mutato autem ordine Ianuarium primum factum, quod Kalendis Ianuarij conſules primi ejectis regibus Romæ magiſtratum inivecunt. Probabilius eſt, quod alij dicunt. Martium à Romulo, homine bellicoſo Martiſque cupido, & qui

Martis

ὢν, ὁ δοκῶν ἐξ Ἄρεος γεγονέναι, προέταξε τῶν μηνῶν, ἐπώνυμον ὄντα τοῦ Ἄρεος· Νουμᾶς δὲ αὖθις εἰρηνικὸς γενόμενος καὶ πρὸς ἔργα τῆς γῆς φιλοτιμούμενος τρέψαι τὴν πόλιν, ἀποστῆσαι δὲ τῶν πολεμικῶν, τῷ Ἰανουαρίῳ τὴν ἡγεμονίαν ἔδωκε, καὶ τὸν Ἰανὸν εἰς τιμὰς προήγαγε μεγάλας ὡς πολιτικὸν καὶ γεωργικὸν μᾶλλον ἢ πολεμικὸν γενόμενον. ὅρα δὲ μὴ μᾶλλον ὁ Νουμᾶς τῇ φύσει προσήκουσαν ἀρχὴν ἔλαβεν τοῦ ἔτους ὡς πρὸς ἡμᾶς. καθόλου μὲν γὰρ οὐδέν ἐστι φύσει τῶν ἐν κύκλῳ περιφερομένων, οὔτε ἔσχατον, οὔτε πρῶτον, νόμῳ δὲ ἄλλην ἄλλοι τοῦ χρόνου λαμβάνουσιν ἀρχήν· ἄριστα δὲ οἱ τὴν μετὰ τροπὰς χειμερινὰς λαμβάνοντες, ὁπηνίκα τοῦ πρόσω βαδίζειν πεπαυμένος ὁ ἥλιος ἐπιστρέφει καὶ ἀνακάμπτει πάλιν πρὸς ἡμᾶς. γίνεται γὰρ αὐτοῖς τρόπον τινὰ καὶ φύσει, τὸν μὲν τοῦ φωτὸς αὔξουσα χρόνον ἡμῖν, μειοῦσα δὲ τὸν τοῦ σκότους, ἐγγυτέρω δὲ ποιοῦσα τὸν κύριον καὶ ἡγεμόνα τῆς ῥευστῆς οὐσίας ἁπάσης. Διὰ τί τῇ γυναικείᾳ θεῷ ἣν Ἀγαθὴν καλοῦσιν, κοσμοῦσαι σηκὸν αἱ γυναῖκες, οἴκοι μυρσίνας οὐκ εἰσφέρουσι, καίτοι πᾶσι φιλοτιμούμεναι χρῆσθαι τοῖς βλαστάνουσι καὶ ἀνθοῦσι; πότερον (ὡς οἱ μυθολογοῦντες ἱστοροῦσι) Φαυλίου μὲν ἦν γυνὴ τοῦ μάντεως, οἴνῳ δὲ χρησαμένη κρύφα, καὶ μὴ λαθοῦσα, ῥάβδοις ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐκολάσθη μυρσίνης· ὅθεν μυρσίνην μὲν οὐκ εἰσφέρουσιν, οἶνον δὲ αὐτῇ σπένδου-

Martis filius putaretur, cæteris menſibus præpoſitum eſſe, utpote Martis cognominem. Numam vero pacis ſtudioſum, & qui cives à re bellica ad agriculturam transferre cuperet, Ianuario principem locum aſſignaſſe, Ianoque magnos honores detuliſſe, ut qui civilis & terræ colendæ quam belli fuiſſet ſtudioſior. Verum hoc conſidera, an non potius Numa anni principium ſumſerit noſtræ naturæ magis accommodatum. In univerſum enim in his quæ circulo circumaguntur, natura nihil eſt primum aut ultimum: ſed arbitrio hominum alius aliud temporis ſtatuit initium. Optimè verò, qui poſt ſolſtitium hybernum anni exordium faciunt, quando Sol progrediendi fine facto convertitur, & ad nos curſum reflectit. tunc enim in ipſa quoque natura converſio quædam fit, quæ luminis tempus auget, & tenebrarum minuit, nobiſque propius admovet principem atque dominum univerſæ fluxæ naturæ. Cur matronæ domi ſuæ ſacellum muliebris deæ, quam Bonam vocant, ornantes, myrtum non inferunt: quanquam omnibus germinantibus & florentibus ſtudioſè ad eam rem utantur? An credendum eſt fabulæ, quæ perhibet Faulij cujuſdam aruſpicis uxorem cùm clàm potó vino non poſſet latere, à marito virgis myrteis fuiſſe caſtigatam: ideoque mulieres myrtum non inferre,

σι, γάλα προσαγορεύουσαι. ἢ πολλῶν μὲν ἁγναί, μάλιστα δὲ ἀφροδισίων, τὴν ἱερουργίαν ἐκείνην ἐπιτελοῦσιν; οὐ γὰρ μόνον ἐξοικίζουσι τοὺς ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἄρρεν ἐξελαύνουσι τῆς οἰκίας, ὅταν τὰ νενομισμένα τῇ θεῷ ποιῶσι. τὴν οὖν μυρσίνην ὡς ἱερὰν Ἀφροδίτῃ ἀφοσιοῦνται. καὶ γὰρ ἣν νῦν μυρκίαν Ἀφροδίτην καλοῦσιν, μυρτίαν τὸ παλαιὸν (ὡς ἔοικεν) ὠνόμαζον. Διὰ τί τὸν δρυοκολάπτην οἱ Λατῖνοι σέβονται, καὶ ἀπέχονται πάντες ἰσχυρῶς τοῦ ὄρνιθος; πότερον ὅτι τὸν Πίκον λέγουσιν ὑπὸ φαρμάκων τῆς γυναικὸς μεταβαλεῖν τὴν φύσιν, καὶ γενόμενον δρυοκολάπτην ἀποφθέγγεσθαι λόγια, καὶ χρησμῳδεῖν τοῖς ἐρωτῶσιν; ἢ τοῦτο μὲν ἄπιστόν ἐστιν ὅλως καὶ τερατῶδες· ἄτερος δὲ τῶν μύθων πιθανώτερος, ὡς ἄρα τοῖς περὶ Ῥωμύλον καὶ Ῥῶμον ἐκτεθεῖσιν οὐ μόνον ἡ λύκαινα θελὴν ἐπεῖχεν, ἀλλὰ καὶ δρυοκολάπτης τις ἐπιφοιτῶν ἐψώμιζεν; ἐπιεικῶς γὰρ ἔτι καὶ νῦν τοῖς ὑπωρείοις καὶ δρυμώδεσι τόποις, ὅπου φαίνεται δρυοκολάπτης, ἐκεῖ καὶ λύκος, ὡς Νιγίδιος ἱστορεῖ. ἢ μᾶλλον, ὡς ἄλλον ἄλλου θεοῦ, καὶ τοῦτον Ἄρεος ἱερὸν νομίζουσι τὸν ὄρνιν; καὶ γὰρ εὐθαρσὴς καὶ γαῦρός ἐστι καὶ τὸ ῥύγχος οὕτως ἔχει κραταιὸν ὥστε δρῦς ἀνατρέπειν ὅταν κόπτων πρὸς τὴν ἐντεριώνην ἐξίκηται. Διὰ τί τὸν Ἰανὸν διπρόσωπον οἴονται γεγονέναι, καὶ γράφουσιν οὕτως καὶ πλάττουσιν; πότερον ὅτι τῷ

ferre, ſed vinum ei ſub lactis appellatione libare? An vero quod cum ab alijs rebus puræ, tum maximè rei Venereæ, ſacra iſta peragũt? non enim ſolum maritos, ſed omnes in univerſum mares domo exterminant, cum deæ ſacris operantur ritibus. Itaque myrtum ut Veneri ſacram abominantur. Nam quæ hodie Murtia Venus dicitur, ea ſcilicet olim Myrtia fuit dicta. Cur picum Latini venerantur, eoq; univerſi magnopere abſtinent? An quia Picum veneficio uxoris mutatum in picum avem fabula fert, & oracula pronunciaſſe, ac reſpónſa interrogantibus dediſſe? An hoc quidem omnino incredibile eſt & monſtroſum? alia vero fabula probabilior, Romulo & Remo expoſitis non tantum ubera lupam præbuiſſe, ſed & picum frequenter advolaſſe ac buccеas in ora inſeruiſſe? Frequenter enim etiamnum in locis quæ ſub montibus ſita ſunt ac ſilveſtria, ubi picus, ibi etiam lupus viſitur, ut narrat Nigidius. Aut potius ſicut aliæ aves alijs dijs ſacræ, ita picus Marti ſacer eſt? eſt enim audax & ferox avis, roſtrumq; habet ita robuſtum, ut quercus etiam exſcindat, cum roſtri ictibus uſque ad medullam pervenerit. Cur Ianum bifrontem fuiſſe credunt, talemq; fingunt & pingunt? Num quia genere Græcus ex Perrhœbia fuit, ac profectus in Italiam, ſedibus apud Barbaros poſi-

μὲν γὰρ Ἕλλην ἐκ Περραιβίας ἦν (ὡς ἱστοροῦσι) διαβὰς δ' εἰς Ἰταλίαν, καὶ συνοικήσας τοῖς αὐτόθι βαρβάροις, μετέβαλε καὶ γλῶτταν καὶ δίαιταν; ἢ μᾶλλον ὅτι τοὺς περὶ τὴν Ἰταλίαν αὐτοὺς ἀγρίοις καὶ ἀνόμοις χρωμένους ἤθεσιν εἰς ἕτερον βίου σχῆμα, πείσας καὶ γεωργεῖν καὶ πολιτεύεσθαι μετέβαλε καὶ μετεκόσμησε; Διὰ τί τὰ πρὸς τὰς ταφὰς πιπράσκουσιν ἐν τῷ τεμένει τῷ Λιβιτίνης; νομίζοντες Ἀφροδίτην εἶναι τὴν Λιβιτίνην; πότερον καὶ τοῦτο τοῦ Νουμᾶ τοῦ βασιλέως φιλοσοφημάτων ἕν ἐστιν, ὅπως μανθάνωσι μὴ δυσχεραίνειν τὰ τοιαῦτα, μηδὲ φεύγειν ὡς μιασμόν, ἢ μᾶλλον ὑπόμνησίς ἐστι τὸ φθαρτὸν εἶναι τὸ γενητόν; ὡς μιᾶς θεοῦ τὰς γενέσεις καὶ τὰς τελευτὰς ἐπισκοπούσης. καὶ γὰρ ἐν Δελφοῖς Ἀφροδίτης ἐπιτυμβίας ἀγαλμάτιόν ἐστι, πρὸς ὃ τοὺς κατοιχομένους ἐπὶ τὰς χοὰς ἀνακαλοῦνται. Διὰ τί τρεῖς τοῦ μηνὸς ἀρχὰς καὶ προθεσμίας ἔχουσιν οὐ ταὐτὸ διάστημα τῶν ἡμερῶν μεταξὺ λαμβάνοντες; πότερον (ὡς οἱ περὶ τὸν Ἰόβαν ἱστοροῦσιν) ὅτι ταῖς καλάνδαις ἐκάλουν τὸν δῆμον οἱ ἄρχοντες, καὶ κατήγγελλον εἰς πέμπτην τὰς νόνας, εἰδοὺς δ' ἡμέραν ἱερὰν ἐνόμιζον; ἢ μᾶλλον ὅτι ταῖς τῆς σελήνης διαφοραῖς ὁρίζοντες τὸν χρόνον, ἑώρων ἐν τρισὶ γινομένην διαφοραῖς τὴν σελήνην κατὰ μῆνα τὰς μεγίστας; πρώτην μέν, ὅτι κρύπτεται, σύνοδον ποιησαμένη πρὸς ἥλιον·

poſitis linguam vitæque rationem mutavit? hoc enim narratur. An verò, quod Italos feris utentes injuſtiſq; moribus ſuadendo ad aliud vitæ genus traduxerit, agriculturaq; & civili inſtitutione compoſuerit? Cur quę ad funera pertinent, in templo Libitinę vendunt, quam eandem eſſe cum Venere cenſent? An hoc quoq; unum eſt de Numæ regis ſapienter inſtitutis, quod diſcerent ab his rebus non abhorrere, neq; pro piaculis eas ducere? Aut potius eo monebantur caducum eſſe, quod eſſet natum, una eademq; dea & ortibus & interitibus præſidente? Nam Delphis quoq; Veneris Sepulcralis (Epitymbiam ipſi dicunt) eſt imaguncula, ad quam evocant eorum manes, quibus libant. Cur tria principia menſis habent, non eodem dierum numero diſtincta? An Iubæ fides habenda eſt? Is Kalendis dicit populum fuiſſe à magiſtratibus vocatum, & ei indictas in quintum abinde diem Nonas: Idus autem diem ſacram habitas. Aut potiùs cum tempus Lunæ varietatibus definirent, animadverterunt quovis menſe tribus eam maximis variari differentijs, quarum prima eſt, cum occultatur congreſſa cum ſole: altera, cum radijs ſolaribus elapſa, primum in occidua plaga conſpectui ſeſe offert, tertia, cum Soli oppoſita pleno orbe fulget, itaq; occultationem ejus vocant

δευτέραν δ', ὅταν ἐκφυγοῦσα τὰς αὐγὰς τοῦ ἡλίου, καταφανὴς πρῶτον ἐπὶ δυσμῶν

μῶν γένηται· τρίτη δὲ, τῇ περὶ τὴν πλήρωσιν αὐτῆς πανσελήνου γινομένης· ὀνομάζουσι· τὸν μὲν ἀφανισμὸν αὐτῆς καὶ τὴν κρύψιν, καλάνδας, ἔτι πᾶν τὸ κρύφα καὶ λάθρα κλὰμ, καὶ κηλᾶρε τὸ λανθάνειν· τὴν δὲ πρώτην φάσιν νόννας τῷ δικαιοτάτῳ τῶν ὀνομάτων, νουμηνίαν οὖσαν· καὶ γὰρ αὐτοὶ τὸν νέον καὶ καινὸν ὥσπερ ἡμεῖς προσαγορεύουσι· τὰς δὲ εἰδοῦς, ἢ διὰ τὸ κάλλος καὶ τὸ εἶδος, ὁλοκλήρου καθισταμένης τῆς σελήνης, ἢ τῷ Διῒ τὴν ἐπωνυμίαν ἐπιδιδόντες. οὐ δεῖ δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν ἀκριβέστατον ἀριθμὸν διώκειν, οὐδὲ τῷ παρ' ὀλίγον συκοφαντεῖν. ὅπου καὶ νῦν ἐπίδοσιν τοσαύτην ἀστρολογίας ἐχούσης, περιγίνεται τῆς ἐμπειρίας τῶν μαθηματικῶν ἡ τῆς κινήσεως ἀνωμαλία διαφεύγουσα τὸν λόγον. Διὰ τί τὴν μετὰ καλάνδας ἡμέραν καὶ νόννας καὶ εἰδοὺς ἀνέξοδον καὶ ἀνεκδήμητον τίθενται; πότερον (ὡς οἱ πλεῖστοι νομίζουσι, καὶ Λίβιος ἱστορεῖ) μετὰ τὰς Κυϊντιλίας εἰδοῦς (ἃς νῦν Ἰουλίας καλοῦσιν) ἐξάγοντες οἱ χιλίαρχοι τὸ στράτευμα περὶ τὸν Ἀλλίαν ποταμὸν, ἐκρατήθησαν ὑπὸ Κελτῶν μάχῃ, καὶ τὴν πόλιν ἀπώλεσαν· νομισθείσης δὲ μετὰ τὰς εἰδοῦς ἀποφράδος, προήγαγεν, ὥσπερ φιλεῖ, πορρωτέρω τὸ ἔθος ἡ δεισιδαιμονία, καὶ κατέστησεν εἰς τὴν αὐτὴν εὐλάβειαν, τήν τε μετὰ τὰς νόννας καὶ τὴν μετὰ καλάνδας; ἢ τοῦτο μὲν ἔχει πολλὰς ἀντιλογίας; ἄλλῃ τε γὰρ ἡμέρᾳ τὴν μάχην ἡττήθησαν, ἣν Ἀλλιάδα διὰ τὸν ποταμὸν κα-

calendas, quia omne quod occultè & furtim fit, clam appellant, tracto inde verbo celare. Primum autem Lunæ conſpectum Nonas ajunt juſtiſſimo nomine vocari, cum ſit novilunium. Eidus aut ob pulcritudinem dici creditur, quod tum integra Luna eſt lucida: aut cognomines eſſe Iovi. hunc Dia, ſpeciem ſeu formam Græci eidos appellant. Neq; verò oportet numerorum ſubtiliſſimam rationem conſectari, aut ſi quid exiguum rationes offendat, calumniari. quando hodieque cæleſtium motuum obſervatione artificioſa interim tanto aucta incremento, tamen inequalitas motionum peritiam mathematicorum vincit, ratiocinationemque ſubterfugit. Cur diebus poſtridie Kalendarum, Nonarum, atque Eiduum exire urbe aut peregrinari non licet? An id fit ea de cauſa quam pleriq; putant, & Livius tradidit? Poſtridie Idus Quinctiles, quas nunc Iulias vocant, tribuni militum legiones ad Aliam fluvium educentes, à Gallis pugna ſunt victi, urbemq; amiſerunt. Is dies cum nefaſtus eſſet judicatus, ſuperſtitio (ut ſolet) morem hunc amplificavit, eidemque religioni obnoxios fecit etiam dies poſtridie Kalendarum & Nonarum. Aut multa ſunt, quæ contra hanc opinionem dicuntur? nam & alia die clades ea accepta fuit, quam diem Alienſem à flumine di-

ctam

λουῦτες ἀφοσιοῦνται, καὶ πολλῶν ἀποφράδων οὐσῶν, οὐκ ἐν παντὶ μηνὶ τὰς ὁμωνύμους παραφυλάττουσιν, ἀλλὰ ἑκάστην ἐν ᾧ συνέτυχε· τό, τε ταῖς μετὰ νόννας καὶ καλάνδας ἁπλῶς ἁπάσαις προσρίψασθαι τὴν δεισιδαιμονίαν ἀπιθανώτατον. ὅρα δὴ μὴ καθάπερ τῶν μηνῶν μὲν πρῶτον ὀλυμπίοις θεοῖς ἱέρωσαν, τὸν δὲ δεύτερον χθονίοις, ἐν ᾧ καὶ καθαρμούς τινας τελοῦσι, καὶ τοῖς κατοιχομένοις ἐναγίζουσιν, οὕτω τῶν ἡμερῶν τὰς μὲν οἷον ἀρχὰς καὶ κυρίας, ὥσπερ εἴρηται, τρεῖς οὔσας, ἑορτασίμους καὶ ἱερὰς ἔθεντο, τὰς δὲ ἐφεξῆς δαίμοσι καὶ φθιτοῖς ἐπιφημίσαντες, ἀποφράδας καὶ ἀπράκτους ἐνόμισαν. καὶ γὰρ Ἕλληνες ἐν τῇ νουμηνίᾳ τοὺς θεοὺς σεβόμενοι, τὴν δευτέραν ἥρωσι καὶ δαίμοσιν ἀποδεδώκασιν, καὶ τῶν κρατήρων ὁ δεύτερος ἥρωσιν ἐπικίρναται καὶ ἡρωΐσι. καὶ ὅλως ἀριθμός τις ὁ χρόνος· ἀριθμοῦ δὲ θεῖον ἡ ἀρχή· μονὰς γάρ ἐστιν. ἡ δὲ μετ' αὐτὴν δυὰς, ἀντίπαλον τῇ ἀρχῇ καὶ ἀρτίων πρώτη. τὸ δὲ ἄρτιον, ἐνδεὲς καὶ ἀτελὲς καὶ ἀόριστον, ὥσπερ αὖ τὸ περιττὸν ὥρισται καὶ περαίνει καὶ τέλειόν ἐστι. διὸ καὶ νόνναι μὲν ἐπιβάλλουσι διὰ πέμπτης καλάνδαις, νόνναις δὲ εἰδοὶ διὰ ἐνάτης. ὁρίζουσι γὰρ οἱ περισσοὶ τὰς ἀρχάς· οἱ δὲ μετὰ τὰς ἀρχὰς ἄρτιοι ὄντες, οὐκ ἔχουσι τάξιν οὐδὲ δύναμιν, ὅθεν οὐκ ἄρχονται πράξεως

ctam abominantur: & cum multi ſint atri ſive nefaſti dies, non eoſdem in omnibus obſervant menſibus, ſed in unoquoq; prout res tulit: & veri ſpeciem nullam habet, unam Idibus proximè, poſteriorem diem omnibus quæ Nonas atque Kalendas continenter inſequuntur, hanc ſuperſtitionem conciliaſſe. Videndum igitur, num nam ſicut ex menſibus primum diis cœleſtibus conſecrarunt, ſecundum diis manibus, quo menſe & luſtrationes quaſdam peragunt, & defunctis parentant: ita etiam dierum initia quaſi & principes ſtatuerint tres eos quos diximus cujuſq; menſis, feſtoſque hos dies & ſacros eſſe voluerint: proximos autem ab his dæmonibus & vita defunctis deſtinaverint, nefaſtoſque & ad agendum ineptos eſſe juſſerint. Nam Græci etiam in novilunio diis rem ſacram facientes, proximum ab eo diem heroibus ac geniis addixerunt, craterumque ſecundus heroibus heroiniſq; miſcetur. Omnino autem tempus quidam eſt numerus. numeri autem principium Vnitas, ſacra habetur. binarius, qui eam excipit, principio opponitur, ut parium primus. Par autem numerus imperfectus eſt & mancus atque infinitus: ſicut contra impar definitus, finiens, atque perfectus. Ideo Nonæ quinto die Kalendas, Idus nono die Nonas ſubſequuntur. imparibus enim principia definiuntur. Qui verò principia inſequuntur dies, pari numero cum cenſeantur, ordinis eam dignitatem ac vim non

οὐδὲ ἀποδημίας ἐν ταύταις· ἢ τὸ τοῦ Θεμιστοκλέους ἔχει λόγον ἐρίσαι ποτὲ τὴν ὑστεραίαν πρὸς τὴν ἑορτὴν, ἐκείνης μὲν ἀσχολίαν καὶ κόπον ἐχούσης πολὺν, αὐτὴ δὲ παρέχουσα μετὰ σχολῆς καὶ ἡσυχίας ἀπολαῦσαι τῶν παρεσκευασμένων πρὸς τὴν ἑορτήν. ἀποκρίνασθαι δὲ πρὸς ταῦτα τὴν ἑορτὴν, Ἀληθῆ λέγεις, ἀλλ' ἐμοῦ μὴ γενομένης, οὐδ' ἂν σὺ ἦς. ταῦτα δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς πρὸς τοὺς αὖθις ἔλεγε στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων, ὡς οὐκ ἂν οὐδαμοῦ φανέντες, εἰ μὴ τὴν πόλιν αὐτὸς ἔσωσεν. ἐπεὶ τοίνυν πᾶσα μὲν ἀξία σπουδῆς ἀποδημία καὶ πρᾶξις οἰκονομίας δεῖται καὶ παρασκευῆς· Ῥωμαῖοι δὲ τὸ παλαιὸν ἐν ταῖς ἑορταῖς οὐδὲν ᾠκονόμουν οὐδὲ ἐφρόντιζον, ἀλλ' ἢ περὶ τοὺς θεοὺς ἠσχολοῦντο, καὶ τοῦτο ἔπραττον, ὥσπερ ἔτι νῦν προκηρύττουσιν οἱ ἱερεῖς, ἐπὶ τὰς θυσίας βαδίζοντες, εἰκότως εὐθὺς οὐκ ἐξεδήμουν μετὰ τὰς ἑορτὰς οὐδὲ ἔπραττον, (ἀπαράσκευοι γὰρ ἦσαν) ἀλλὰ ἐκφροντίζοντες οἴκοι καὶ παρασκευαζόμενοι τὴν ἡμέραν ἐκείνην διετέλουν. ἢ καθάπερ ἔτι νῦν προσευξάμενοι καὶ προσκυνήσαντες, ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐπιμένειν καὶ καθίζειν εἰώθασιν, οὕτως οὐκ εὐθὺς ἐπέβαλλον ταῖς ἱεραῖς ἡμέραις τὰς ἐνεργούς, ἀλλ' ἐποίουν τι διάλειμμα καὶ διάστημα, πολλὰ τῶν πραγμάτων δυσχερῆ καὶ ἀβούλητα φερόντων. Διὰ τί λευκὰ φοροῦσιν ἐν τοῖς πένθεσιν αἱ γυναῖκες ἱμάτια, καὶ λευκοὺς κεκρυφάλους; πότερον ὡς

habent: itaque his diebus actionem ullam aut peregrinationẽ ordiuntur. Quid ſi huc pertineat fabula Themiſtoclis? contendiſſe aliquando diem poſt feſtum diem proximè ſuccedentem cum feſto die, objeciſſeq;, Hunc multum habere laboris ac moleſtiarum, ſe ocium prębere, & facultatem per quietem fruendi ijs quæ ad feſtivitatem fuiſſent parata. reſpondiſſe feſtum diem: vera dicis: ſed ego niſi fuiſſem, nunquam tu eſſes. Hoc autem Themiſtocles dicterio duces Athenienſium, qui ipſi ſucceſſerant, refutavit, Nunquam eos fuiſſe exſtituros ſignificans, ſi ipſe urbem non conſervaſſet. Cum itaq; omnis ſeria profectio & actio apparatum requirat & diſpoſitionem, Romani autem feſtis diebus nihil adornare conſueviſſent, neq; ulli curæ extra cultum deorum intenti eſſent, adeoque quod etiamnum edicunt pontifices ad ſacrificia accedentes, Hoc agerent: haud abs re fuit, quod ſtatim à ferijs iter ingredi aut actionem ſuſcipere noluerunt. quippe imparati cum eſſent, domi diem à ferijs proximum meditandis apparandiſq; rebus conſumſerunt. An quemadmodum hodieque cum in templis deos adoraverunt, manere ſolent atque aſſidere: ita ſacris quoq;, diebus non ſtatim agendo dicatas ſubjecerunt, ſed intercapedinem quandam fecerunt, cum difficilia multa & præter voluntatem hominibus inter agendum

τοὺς μάγους φασὶν πρὸς τὸν ᾅδην καὶ τὸ σκότος ἀντιταττομένους, τῷ δὲ φωτεινῷ καὶ λαμπρῷ συνεξομοιοῦντας ἑαυτοὺς, τοῦτο ποιεῖν, ἢ, καθάπερ τὸ σῶμα τοῦ τεθνηκότος ἀμφιεννύουσι λευκοῖς, καὶ τοὺς προσήκοντας ἀξιοῦσι; τὸ δὲ σῶμα κοσμοῦσιν οὕτως, ἐπεὶ μὴ δύνανται τὴν ψυχήν. βούλονται δὲ ἐκείνην λαμπρὰν καὶ καθαρὰν προπέμπειν, ὡς ἀφειμένην ἤδη καὶ διηγωνισμένην μέγαν ἀγῶνα καὶ ποικίλον. ἤ, τὸ μὲν λιτὸν ἐν τούτοις μάλιστα καὶ τὸ ἁπλοῦν πρέπει· τῶν δὲ βαπτῶν τὰ μὲν καὶ πολυτέλειαν ἐμφαίνει, τὰ δὲ περιεργίαν. οὐ γὰρ ἧττόν ἐστι πρὸς τὸ μέλαν ἢ τὸ ἀλουργὸν εἰπεῖν, δολερὰ μὲν τὰ εἵματα, δολερὰ δὲ τὰ χρώματα. τὸ δὲ αὐτόχροον μέλαν, οὐχ ὑπὸ τέχνης ἀλλὰ φύσει βαπτόν ἐστι, καὶ μεμιγμένον τῷ σκιώδει κέκραται. μόνον οὖν τὸ λευκὸν, εἰλικρινὲς καὶ ἀμιγὲς καὶ ἀμίαντόν ἐστι βαφῇ καὶ ἀμίμητον· οἰκειότατον οὖν τοῖς θαπτομένοις. καὶ γὰρ ὁ τεθνηκὼς ἁπλοῦν τι γέγονε καὶ ἀμιγὲς καὶ καθαρὸν ἀτεχνῶς, οὐδὲν ἄλλ' ἢ φαρμάκου δευσοποιοῦ, τοῦ σώματος ἀπηλλαγμένος. ἐν δὲ Ἄργει λευκὰ φοροῦσιν ἐν τοῖς πένθεσιν, ὡς Σωκράτης φησὶν, ὑδατόκλυστα. Διὰ τί πᾶν τεῖχος ἀβέβηλον καὶ ἱερὸν νομίζουσι, τὰς δὲ πύλας οὐ νομίζουσιν; ἢ (καθάπερ ἔγραψε Βάῤῥων) τὸ μὲν τεῖχος ἱερὸν δεῖ νομίζειν, ὅπως ὑπὲρ αὐτοῦ μάχωνται προθύμως καὶ ἀποθνήσκωσιν; οὕτω γὰρ δοκεῖ

agendum eveniant? Cùr in luctu mulieres albas gerunt veſtes albaſq; vittas? An id faciunt exemplo magorum, qui adverſus Plutonem & tenebras lucido & illuſtri amictu ſe muniunt? Aut ſicut defuncti cadáver albo involvunt tegmine, ita etiam amictos volũt eſſe neceſſarios? Corpus autem hoc modo ornant, quia animã non poſſunt, quam volunt puram illuſtremque proſequi, ut peracto difficili ac vario certamine jam dimiſſam. Sive luctum maximè decent vilia & ſimplicia? quæ autem colore infecta ſunt, partim luxum, partim ſupervacanearum rerum ſtudium arguunt. non enim minùs de nigro, quam de cœruleo colore dici poteſt: doloſæ ſunt veſtes, doloſus color. jam nigra ex ſeſe quę ſunt, non arte, ſed natura tincta ſunt, umbroſoq; colore permixta. Solum itaque album ſincerũ eſt mixturæque expers, purum, & tinctura non imitabile, ac proinde optimè convenit iis qui ſepeliuntur. Mortuus enim ſimplex quippiam factus eſt & impermixtum ac purum: ſcilicet nihil aliud, quam à corpore tanquam ſucco colorem inducente liberatus. Socrates ſcribit, Argis in luctu albas geri veſtes aqua elutas. Cur omnem murum ſacrum intaminatumq; habent, portas non item? An vera eſt Varronis ſententia? muros propterea ſacros exiſtimandos, ut pro iis propugnare alacriùs cives, mortemque

καὶ Ῥωμύλος ἀποκτεῖναι τὸν ἀδελφόν, ὡς ἄβατον καὶ ἱερὸν τόπον ἐπιχειροῦντα διαπηδᾶν, καὶ ποιεῖν ὑπέρβατον καὶ βέβηλον. τὰς δὲ πύλας οὐχ οἷόν τε ἦν ἀφιερῶσαι, δι' ὧν ἄλλα τε πολλὰ τῶν ἀναγκαίων καὶ τοὺς νεκροὺς ἐκκομίζουσιν. ὅθεν οἱ πόλιν ἀπ' ἀρχῆς κτίζοντες, ὅσον ἂν μέλλωσι τόπον ἀνοικοδομεῖν, ἐπίασιν ἀρότρῳ, βοῦν ἄρρενα καὶ θήλειαν ὑποζεύξαντες. ὅταν δὲ τὰ τείχη περιορίζωσι, τὰς τῶν πυλῶν χώρας διαμετροῦντες, τὴν ὕννιν ὑφαιροῦσι, καὶ μεταφέρουσιν οὕτω τὸ ἄροτρον, ὡς τὴν ἀρουμένην πᾶσαν ἱερὰν καὶ ἄσυλον ἐσομένην.

Διὰ τί τοὺς παῖδας, ὅταν ὀμνύωσι τὸν Ἡρακλέα, κωλύουσιν ὑπὸ στέγῃ τοῦτο ποιεῖν, καὶ κελεύουσιν εἰς ὕπαιθρον προϊέναι; πότερον (ὥς ἔνιοι λέγουσιν) οὐκ οἰκουρίᾳ τὸν Ἡρακλέα χαίρειν, ἀλλ' ὑπαίθρῳ βίῳ καὶ θυραυλίαις νομίζοντες; ἢ μᾶλλον ὅτι τῶν θεῶν οὐκ ἐπιχώριος οὗτος, ἀλλὰ πόρρωθεν ξένος; οὐδὲ γὰρ τὸν Διόνυσον ὀμνύουσιν ὑπὸ στέγῃ, ξένον ὄντα καὶ αὐτόν· εἴπερ ἐστὶ Διόνυσος. ἢ ταῦτα μὲν λέγεται καὶ παίζεται πρὸς τοὺς παῖδας, ἄλλως δὲ ἐπίσχεσίς ἐστι τῆς πρὸς τὸν ὅρκον εὐχερείας καὶ ταχύτητος τὸ γινόμενον, ὡς Φαβωρῖνος ἔλεγε. τὸ γὰρ ὥσπερ ἐκ παρασκευῆς μέλλησιν ἐμποιεῖ, καὶ βουλεύσασθαι δίδωσι. συμβάλοιτο δὲ ἄν τις τῷ Φαβωρίνῳ, πρὸς τὸ μὴ κοινὸν ἀλλ' ἴδιον εἶναι τοῦ θεοῦ τούτου τὸ γινόμενον ἐκ τῶν περὶ Ἡρακλέους λεγομένων.

etiam oppetere ſuſtineant. (Et videtur Romulus quoq; fratrem propterea interfeciſſe, quod ſacrum locum & inacceſſum tranſilire aggreſſus, tranſcendendum profanumque reddidiſſet.) Portæ autem ſacræ eſſe non poterant, cum per eas & alia neceſſaria, & cadavera etiam efferrentur. Itaque urbem qui de novo condebant, aratro, cui bovem marem & feminam ſubjunxiſſent, locum quantum erat murus occupaturus deſignabant: portarumq; dimenſi ſpacia, vomere exempto aratrum earum locis intactis tranſferebant. quod omnem terram aratam ſacram & inviolabilem cenſerent futuram.

Cur pueros Herculem juraturos non ſinunt jurejurandum hoc intra domum facere, ſed exire ſub dium jubent? An ea eſt vera quorundam opinio, quia Hercules non ſit delectatus vita parietibus cincta, ſed ſub dio & peregrè ſolitus degere? Aut quia deus iſte non indigena ſed peregrinus & hoſpes fuit? Nam Bacchum quoque non jurant ſub tecto, hunc quoque peregrinum. An vero hæc tantummodo pueris dicuntur? alias verò hac ratione cohibere eos à levitate & jurandi temeritate voluerunt, ſicut Favorino placet. nam iſte quaſi apparatus cunctationem iniicit, facultatemque deliberandi præbet. Hunc ritum non communem, ſed Herculi peculiarem fuiſſe cum Favorino aliquis affirmaverit, iis

quæ

ἱστορεῖται γὰρ οὕτως εὐλαβὴς γεγονέναι πρὸς ὅρκον, ὥστε ἅπαξ ὀμόσαι καὶ μόνῳ Φυλεῖ τῷ Αὐγέου. διὸ καὶ τὴν Πυθίαν προφέρειν τὰ ὅρκια ταῦτα Λακεδαιμονίοις, ὡς ἐμπεδοῦσι λῷον εἴη καὶ ἄμεινον. Διὰ τί τὴν γαμουμένην οὐκ ἐῶσιν αὐτὴν ὑπερβῆναι τὸν οὐδὸν τῆς οἰκίας ἀλλ' ὑπεραίρουσιν οἱ προπέμποντες; πότερον ὅτι τὰς πρώτας γυναῖκας ἁρπάσαντες, οὕτως εἰσήνεγκαν, αὐταὶ δὲ οὐκ εἰσῆλθον; ἢ βούλονται δοκεῖν εἰσιέναι βιαζομένας, οὐχ ἑκούσας, ὅπου μέλλουσι διαλύειν τὴν παρθενίαν; ἢ σύμβολόν ἐστι τοῦ μηδὲ ἐξιέναι δι' αὐτῆς, μηδὲ καταλιπεῖν τὴν οἰκίαν, εἰ μὴ βιασθείη, καθάπερ καὶ εἰσῆλθε βιασθεῖσα. καὶ γὰρ παρ' ἡμῖν ἐν Βοιωτίᾳ καίουσι πρὸ τῆς θύρας τὸν ἄξονα τῆς ἁμάξης, ἐμφαίνοντες δεῖν τὴν νύμφην ἐμβαίνειν ὡς ἀνῃρημένου τοῦ ἀπάξοντος. Διὰ τί τὴν νύμφην εἰσάγοντες, λέγειν κελεύουσιν, Ὅπου σὺ Γάϊος, ἐγὼ Γαΐα; πότερον, ὥσπερ ἐπὶ ῥητοῖς εὐθὺς εἴσεισι τῷ κοινωνεῖν ἁπάντων καὶ συνάρχειν, καὶ τὸ μὲν δηλούμενόν ἐστιν, Ὅπου σὺ κύριος καὶ οἰκοδεσπότης, καὶ ἐγὼ κυρία καὶ οἰκοδέσποινα· τοῖς δ' ὀνόμασι τούτοις ἄλλως κέχρηνται κοινοῖς οὖσιν, ὥσπερ οἱ νομικοὶ Γάϊον, Σήϊον, καὶ Λούκιον, Τίτιον, καὶ οἱ φιλόσοφοι Δίωνα καὶ Θέωνα παραλαμβάνουσιν; ἢ διὰ Γαΐαν Κεκιλίαν καλὴν καὶ ἀγαθὴν γυναῖκα τῶν Ταρκυνίου παίδων ἑνὶ συνοική-

quæ de eo narrantur conſideratis. adeo enim religioſum hac in re fuiſſe tradunt Herculem, ut ſemel duntaxat juraverit, ſoli nimirum Phyleo Augeæ F. Ideoq; etiam Pythiam hæc ſacramenta Lacedæmonijs exprobraſſe, quod diceret melius utiliuſque fore, citra jurejurandum promiſſa implere. Cur nuptam non patiuntur ipſum tranſcendere limen domus, ſed ſublatam tranſportant pronubi? An quia in prima raptione mulieres non ultrò intraverunt domos, ſed illatæ ſunt? aut quia videri volunt non volentes, ſed vi coactæ eò ingredi, ubi ſunt virginitatem amiſſuræ? aut hoc ſignum eſt, exire etiam eas, domumve relinquere non debere, niſi vi eijciantur, ſicut vi introductæ ſunt? Nam etiam apud nos in Bœotia in nuptijs axem plauſtri ante fores cremant, innuentes ſponſæ manendum eſſe, ſublato avehendi inſtrumento. Cur ſponſam introducentes dicere jubent, Vbi tu Cajus, ego Caja? An quia hac conditione pacta intrat, ut particeps omnium rerum & gubernandæ familiæ ſit? itaque hæc verba id ſignificant, Vbi tu dominus eris & paterfamiliás, ego domina ero & materfamiliás. Nomine autem Caii & Cajæ, ut communibus, uſi ſunt peculiariter. quomodo jureconſulti Caii, Seii, Lucii, Titii nomen ei de quo agitur imponunt. & philoſophi Dionis aut Theonis voces uſurpant. Aut quia Caia Cæcilia hone-

ſta

ζασαν, ἧς ἐν τῷ τοῦ σάγκτου ἱερῷ χαλκοῦς ἀνδριὰς ἕστηκεν· ἔκειτο δὲ πάλαι καὶ σανδάλια καὶ ἄτρακτοι, τὸ μὲν, οἰκουρίας αὐτῆς, τὸ δὲ, ἐνεργείας σύμβολον. Διὰ τί ὁ πολυθρύλλητος ᾄδεται Ταλάπιος ἐν τοῖς γάμοις; πότερον ἀπὸ τῆς ταλασίας; καὶ γὰρ τὸν τάλαρον τάλασον ὀνομάζουσι· καὶ τὴν νύμφην εἰσάγοντες, νάκος ὑποστρωννύουσιν· αὐτὴ δὲ εἰσφέρει μὲν ἠλακάτην καὶ τὴν ἄτρακτον, ἐρίῳ δὲ τὴν θύραν περιστέφει τοῦ ἀνδρός. ἢ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν, ἀληθές, ὅτι νεανίας ἦν τις λαμπρὸς ἐν τοῖς πολεμικοῖς καὶ τἄλλα χρηστὸς, ὄνομα Σαλάπιος· ἐπεὶ δὲ ἥρπαζον οἱ Ῥωμαῖοι τὰς τῶν Σαβίνων θυγατέρας ἐλθούσας ἐπὶ θέαν, ἐκομίζετο τῷ Ταλασίῳ παρθένος εὐπρεπὴς τὴν ὄψιν ὑπὸ δημοτικῶν τινῶν καὶ πελατῶν τοῦ Ταλασίου, βοώντων ὑπὲρ ἀσφαλείας, καὶ τοῦ μηδένα πελάζειν, μηδὲ ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς παιδὸς, ὡς Ταλασίῳ γυνὴ φέροιτο. τιμῶντες οὖν οἱ λοιποὶ τὸν Ταλάσιον, καὶ συνευχόμενοι καὶ συνευφημοῦντες, εἵποντο καὶ παρέπεμπον· ὅθεν εὐτυχοῦς γάμου γενομένου, καὶ τοῖς ἄλλοις εἰθίσθησαν ἐπιφωνεῖν τὸν Ταλάσιον, ὥσπερ Ἕλληνες τὸν Ὑμέναιον. Διὰ τί τοῦ Μαΐου μηνὸς ἀπὸ τῆς ξυλίνης γεφύρας εἴδωλα ῥιπτοῦντες ἀνθρώπων εἰς τὸν ποταμὸν Ἀργείους τὰ ῥιπτούμενα καλοῦσιν; ἢ τὸ παλαιὸν οἱ περὶ τὸν τόπον οἰκοῦντες βάρβαροι τοὺς ἁλισκομένους

ſta fuit ac proba matrona, uxor unius ex filijs Tarquinij? cui Cajæ in Sancti templo ſtatua priſcis temporibus poſita fuit cum ſandalijs & fuſo: quæ domi actæ vitæ, induſtriæque ſunt ſigna. Cur in nuptijs canitur iſte omnium ſermone notus Talaſius? An à lanificio, quæ Græcis eſt talaſia, talaſum pro talaro dicentibus? nam ſponſæ introductæ vellus ſubſternunt, ipſaq; ſecum colum & fuſum importat, ac mariti januam lana coronat. An verum eſt quod hiſtorici tradiderunt? eſt autem, tale. Quo tempore Romani Sabinarum filias Romam ad ſpectaculum profectas rapuerunt, Talaſio (erat autem hic Talaſius juvenis re bellica præclarus, & cætera probus) virginem inſigni forma plebeij quidam & ejus clientes afferebant, utq; id eo poſſent tutius, neque interciperentur aut virgo ipſis eriperetur, vociferabantur eam ſe Talaſio adducere. Ita reliqui honorem Talaſio habentes, fauſtis acclamationibus & comprecationibus eos ſunt proſecuti ac comitati. cumque feliciter iſtud conjugium cedidiſſet, morem introduxerunt aliis quoq; Talaſium accinendi, ut Hymenæum ſolent Græci. Cur ſimulacra hominum, quæ Maio menſe de ponte ligneo in flumen abiiciuntur, Argeos, vocant? An quod antiquitus barbari iſta loca incolentes hoc modo interficiebant ſi quos Græcorum cepiſſent:

Her-

Ἕλληνας οὕτως ἀπώλλυσαν. Ἡρακλῆς δὲ θαυμασθεὶς ὑπ' αὐτῶν, ἔπαυσε μὲν τὴν ξενοκτονίαν, ἐδίδαξε δὲ τὸ ἔθος καὶ τὴν δεισιδαιμονίαν ἀπομιμουμένους εἴδωλα ῥιπτεῖν, Ἀργείους δὲ τοὺς Ἕλληνας οἱ παλαιοὶ πάντας ὁμαλῶς προσηγόρευον. εἰ μὴ νὴ Δία τῶν Ἀρκάδων πολεμίους καὶ τοὺς Ἀργείους διὰ τὴν γειτνίασιν ἡγουμένων, οἱ περὶ Εὔανδρον ἐκ τῆς Ἑλλάδος φυγόντες καὶ κατοικήσαντες αὐτόθι, τὴν μνησικακίαν καὶ τὴν ἔχθραν διεφύλαττον. Διὰ τί τὸ παλαιὸν οὐκ ἐδείπνουν ἔξω χωρὶς τῶν υἱῶν, ἔτι τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἐχόντων; ἢ τοῦτο μὲν καὶ Λυκοῦργος εἴθισε, τοὺς παῖδας ἐπεισάγων τοῖς φιδιτίοις, ὅπως ἐθίζωνται μὴ θηριωδῶς, μηδὲ ἀτάκτως, ἀλλὰ μετ' εὐλαβείας τῶν ἡδονῶν προσφέρεσθαι, τοὺς πρεσβυτέρους οἷον ἐπισκόπους καὶ θεατὰς ἔχοντες; οὐκ ἔλαττον δὴ τοῦτο καὶ τοὺς πατέρας αὐτοὺς μᾶλλον αἰδεῖσθαι, καὶ σωφρονεῖν τῶν υἱῶν παρόντων. ὅπου γὰρ ἀναισχυντοῦσι γέροντες (ὥς φησιν ὁ Πλάτων) ἐνταῦθα ἀνάγκη καὶ νέους ἀναισχυντοτάτους εἶναι. Διὰ τί τῶν ἄλλων Ῥωμαίων ἐν τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ ποιουμένων χοὰς καὶ ἐναγισμοὺς τοῖς τεθνηκόσι, Δέκιμος Βροῦτος (ὡς Κικέρων ἱστόρηκεν) ἐν τῷ Δεκεμβρίῳ τοῦτ' ἔπραττεν; (ἦν δὲ οὗτος ὁ Λυσιτανίαν ἐπελθὼν, καὶ πρῶτος ἐπέκεινα στρατῷ διαβὰς τὸν τῆς Λήθης ποταμὸν) πότερον, ὥσπερ ἡμέρας ληγούσης

Hercules autem, cujus virtutē admirabantur, docuit eos more interficiendi peregrinos dimiſſo, ſimulacris eum repræſentare, iiſq; jaciundis religione ſe ſolvere? Argeos autem, ſive Argivos antiquitas ſimpliciter quoſvis Græcos nominavit. Niſi hoc potiùs ſentiendum eſt: Cum Arcadibus Argivi ob viciniam inimici haberentur, Evandrum è Græcia profugum cum in iſtis conſediſſet Italiæ locis, iſtam odii & inimicitiarum memoriam conſervaſſe? Cur antiquitus foris non cœnabant abſq; filiis pueritiam etiamnum agentibus? An hoc eſt quod etiam Lycurgus inſtituit, ut pueri in phiditia introducerentur, aſſueturi non belluino more aut incompoſitè, ſed modeſtè voluptates adire, cum haberent ſenes qui inſpicerent ac moderarentur? Immò vel magis hæc cauſa fuit, ut filiis præſentibus ipſi patres verecundius ac modeſtiùs ſeſe gererent? Vbi enim (inquit Plato) inverecundè agunt ſenes, ibi neceſſe eſt adoleſcentes fieri impudentiſſimos. Cur cum reliqui Romani Februario menſe mortuis parentent, D. Brutus, ut Cicero narrat, menſe Decembri hoc egit? (Is autem Brutus eſt qui Luſitaniam peragravit, primuſque cum exercitu Oblivionem fluvium tranſiit.) An quemadmodum ſub menſis & diei finem ſolent vulgo mortuis juſta perſolvere, ita rationi conſentaneū eſt etiam

σης καὶ μηνὸς φθίνοντος εἰώθασιν ἐναγίζειν οἱ πολλοὶ λόγον ἔχει, καὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ καταστρέφοντος, ἐν τῷ τελευταίῳ μηνὶ τιμᾶν τοὺς τεθνηκότας; ἔστι δὲ τῶν μηνῶν τελευταῖος ὁ Δεκέμβριος. ἢ χθονίων μὲν αἱ τιμαὶ θεῶν, τιμᾶν δὲ τοὺς χθονίους ὡραῖόν ἐστι, τῶν καρπῶν ἁπάντων εἰληφότων συντέλειαν; ἢ, ὅτε κινοῦσι τὴν γῆν ἀρχόμενοι σπόρου, μεμνῆσθαι μάλιστα τῶν κάτω προσήκει; ἢ Κρόνῳ μὲν οὗτος ὁ μὴν ὑπὸ Ῥωμαίων καθιέρωται, Κρόνον δὲ τῶν κάτω θεῶν οὐ τῶν ἄνω νομίζουσιν; ἢ μεγίστης αὐτοῖς ἑορτῆς τῶν κρονίων καθεστώσης, καὶ συνουσίας τε πλείστας καὶ ἀπολαύσεις ἔχειν δοκούσης, ἔδοξε καὶ ταύτης ἀπονέμειν ἰδίας ἀπαρχὰς τοῖς τεθνηκόσιν; ἢ τοῦτο, μόνον Βροῦτον ἐναγίζειν ἐν τῷ μηνὶ τούτῳ, καθόλου ψεῦδός ἐστι; καὶ γὰρ τῇ Λαρεντίᾳ ποιοῦσι τὸν ἐναγισμόν, καὶ χοὰς ἐπιφέρουσιν ἐπὶ τὸν τάφον, τοῦ Δεκεμβρίου μηνός. Διὰ τί δὲ τὴν Λαρεντίαν ἑταίραν γεγενημένην, οὕτω τιμῶσιν; ἄλλην γὰρ εἶναι Λαρεντίαν Ἄκκαν ἱστοροῦσι, τὴν Ῥωμύλου τροφὸν, ἣν τῷ Ἀπριλλίῳ μηνὶ τιμῶσι. τῇ δὲ ἑτέρᾳ Λαρεντίᾳ Φαβόλαν ἐπίκλησιν εἶναι λέγουσιν. ἐγνωρίσθη δὲ διὰ τοιαύτην αἰτίαν. ζάκορός τις Ἡρακλέους, ὡς ἔοικεν, ἀπολαύων σχολῆς, ἔθος εἶχεν ἐν πεττοῖς καὶ κύβοις τὰ πολλὰ διημερεύειν καί ποτε τῶν

ultimo menſe & anno deſinente id fieri? ultimus autem menſium eſt December. An quia diis manibus iſti honores habentur, quos venerari tempeſtivum eſt omnibus fructibus jam perfectis? Aut quia tunc potiſſimum mentio inferorum eſt facienda, cùm appetente ſatione terra incipit moveri? Aut quia Saturno à Romanis eſt hic menſis conſecratus, quem in Manibus, non ſuperis diis cenſent. Aut cum Saturnalia ſint inſtituta, feſtivitas facile maxima, & in qua conviviorum oblectationiſque plurimum uſurparetur, horum quoque primitias quaſdam mortuis tribuere placuit? Quid ſi falſum omnino eſt, ſolum Brutum iſto menſe parentaſſe? cùm Larentiæ quoque menſe Decembri parentetur, & ad ſepulcrum ejus libationes offerantur. Quid verò cauſæ eſt, quòd Larentiam tanto afficiunt honore, cùm fuerit meretrix? Aliam enim fuiſſe perhibent Accam Larentiam Romuli nutricem, quam Aprili menſe venerantur. Sed Larentia ſcortum, cujus cognomen Fabula editur, hac ratione innotuit. Æditmus quidam Herculis abundans, ut fit, ocio, ſolebat dies ludo talorum ac cuborum conſumere. & quodam tempore, cum caſu factum eſſet ut ſociorum ludo nemo adeſſet, tædii impatiens ipſum deum ad cuborum ludum provocavit, hoc pactus, ut ſi

εἰωθότων παίζειν σὺν αὐτῷ καὶ μετέχειν τῆς τοιαύτης διατριβῆς, κατὰ τύχην μηδενὸς παρόντος ἀδημονῶν, τὸν θεὸν προὐκαλεῖτο.

viciſſet

διαβαλέσθαι τοῖς κύβοις πρὸς αὐτὸν, ὥσπερ ἐπὶ ῥητοῖς· νικήσας μὲν, εὑρέσθαι τι παρὰ τοῦ θεοῦ χρηστόν· ἂν δὲ λειφθῇ, δεῖπνον αὐτὸς τῷ θεῷ παρασχεῖν, καὶ μείρακα καλὴν συναναπαυσομένην. ἐκ τούτου δὲ τοὺς κύβους προθέμενος, τὴν μὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, τὴν δὲ ὑπὲρ τοῦ θεοῦ βαλὼν ἐλείφθη· τοῖς δὲ προκλήσεσιν ἐμμένων, τράπεζάν τε λαμπροτέραν παρεσκεύασε τῷ θεῷ, καὶ τὴν Λαρεντίαν παραλαβὼν ἐμφανῶς ἑταιροῦσαν εἱστίασε, καὶ κατέκλινεν ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς θύρας ἀπιὼν ἔκλεισε. λέγεται δὲ νύκτωρ ἐντυχεῖν αὐτῇ τὸν θεὸν οὐκ ἀνθρωπίνως, καὶ κελεῦσαι βαδίζειν ἕωθεν εἰς ἀγορὰν, ᾧ δ' ἂν ἐντύχῃ πρώτῳ, προσέχειν μάλιστα καὶ ποιεῖσθαι φίλον. ἀναστᾶσαν οὖν τὴν Λαρεντίαν βαδίζειν, καὶ συντυχεῖν τινι τῶν πλουσίων, ἀγάμων δὲ καὶ παρηκμακότων, ὄνομα Ταῤῥουτίῳ. γνωρισθεῖσαν δὲ τούτῳ, καὶ ζῶντος, ἄρχειν τοῦ οἴκου, καὶ κληρονομῆσαι, τελευτήσαντος· ὕστερον δὲ χρόνοις αὐτὴν τελευτῶσαν τῇ πόλει τὴν οὐσίαν ἀπολιπεῖν, διὸ τὰς τιμὰς ἔχειν ταύτας. Διὰ τί πύλην μίαν θυρίδα καλοῦσι, (τὴν γὰρ φαινέστραν τοῦτο σημαίνει) καὶ παρ' αὐτὴν ὁ καλούμενος τύχης θάλαμός ἐστι, πότερον ὅτι Σέρβιος ὁ βασιλεὺς εὐτυχέστατος γενόμενος, δόξαν ἔσχε τῇ τύχῃ συνεῖναι φοιτώσῃ διὰ θυρίδος πρὸς αὐτόν; ἢ τοῦτο μὲν μῦθός ἐστιν, ἐπεὶ δὲ Ταρκυνίου Πρίσκου τοῦ βασιλέως ἀποθανόντος ἡ γυνὴ Τανακυλλὶς, ἔμφρων οὖσα καὶ βασιλική,

viciſſet deum, aliquid ab eo beneficii conſequeretur: ſin victus ipſe eſſet, ſe deo cœnam exhibiturum, & puellam elegantem, cum quâ concumberet. teſſeris deinde duabus, una pro deo, altera pro ſe propoſitis ac jactis, ſuperatus ſtetit pactis, ac deo & cœnam adornavit ſplendidiorem & Larentiam, quæ palàm corpore quæſtum faceret, ei cœnæ adhibuit, fanique foribus clauſis intus eam reliquit. porrò ajunt eam à deo cognitam non humano fuiſſe more, juſſamque prima luce in forum prodire, & in quem primum incideret, eum obſervare amicitiamque ejus captare. Larentiam ut ſurrexit & ivit, Taruntio cuidam occurriſſe, homini opulento, ſed liberorum experti & jam ætate ad ſenium vergenti: qui poſtquam notitiam ipſius habuit, cùm vivus familiæ præfecerit, tum moriens hæredem inſtituerit. Larentiam poſtea temporis ſub mortem opum ſuarum hæreditatem P. R. nuncupaſſe: ideoque honores ei iſtos haberi. Cur Romæ portarum una appellatur Feneſtra, juxta quam eſt Fortunæ qui vocatur thalamus? An quod Servius fortuna uſus ſecundiſſima, cum Fortuna conſueſcere creditus eſt, per feneſtram ad ipſum commeante? An hoc quidem fabuloſum eſt? quoniam autem rege Tarquinio Priſco mortuo Tanaquil uxor Servii, mulier prudens

διὰ θυρίδος προκύψασα τοῖς πολίταις ἐνέτυχε, καὶ συνέπεισεν ἀποδεῖξαι βασιλέα τὸν Σέρβιον, ἔσχε ταύτην ὁ τόπος τὴν ἐπωνυμίαν; Διὰ τί τῶν τοῖς θεοῖς ἀνατιθεμένων μόνα τὰ σκῦλα νενόμισται περιορᾶν ἀφανιζόμενα τῷ χρόνῳ, καὶ μήτε προσκυνεῖν, μήτε ἐπισκευάζειν; πότερον ἵνα τὴν δόξαν οἰόμενοι τοῖς πρώτοις συνεκλιπεῖν, ἀεί τι πρόσφατον ὑπόμνημα τῆς ἀρετῆς ζητῶσι κομίζειν; ἢ μᾶλλον ὅτι τοῦ χρόνου τὰ σημεῖα τῆς πρὸς τοὺς πολεμίους διαφορᾶς ἀμαυροῦντος, αὐτοὺς ἀναλαμβάνειν καὶ καινοποιεῖν ἐπίφθονόν ἐστι καὶ φιλαπεχθῆμον. οὐδὲ γὰρ παρ' Ἕλλησιν οἱ πρῶτοι λίθινον καὶ χαλκοῦν στήσαντες τρόπαιον εὐδοκιμοῦσι. Διὰ τί Κόϊντος Μέτελλος ἀρχιερεὺς γενόμενος, καὶ τἄλλα δοκῶν φρόνιμος εἶναι καὶ πολιτικὸς ἀνήρ, ἐκώλυεν οἰωνίζεσθαι μετὰ τὸν Σεξτίλιον μῆνα, τὸν νῦν Αὔγουστον προσαγορευόμενον. πότερον ὅτι καθάπερ ἡμέρας ἀκμαζούσης ἢ ἀρχομένης πράττομεν τὰ τοιαῦτα, καὶ μηνὸς ἱσταμένου καὶ αὐξομένου, τὰς δὲ ἀποκλίνους ὡς ἀχρηματίστους φυλαττόμεθα. παραπλησίως τὸν μετὰ μῆνας ὀκτὼ χρόνον, ὥσπερ ἑσπέραν τινὰ τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ δείλην ἀποκλίνοντος ἤδη καὶ φθίνοντος νομίζειν; ἢ καὶ τοῖς ὄρνισι χρηστέον ἀκμαίοις καὶ τελείοις; εἰσὶ δὲ πρὸ τοῦ θέρους τοιοῦτοι· περὶ δὲ τὸ φθι-

& regia, capite per feneſtram exſerto cives allocuta permovit, ut Servio regnum deferrent: loco id cognominis fuit inditum? Cur inter ea quæ diis conſecrantur, lege permiſſum eſt ut ſola ſpolia ſinantur tempore corrumpi atque aboleri, neque ea licet reparare aut inſtaurare? An ut exiſtimantes gloriam priorem ſimul cum ſpoliis intercidere, ſemper novum aliquod virtutis monimentum parare operam dent? Aut potius, quod cùm tempus ſigna contentionum cum hoſtibus habitarum obſcuret, odioſum eſt & nimii diſcordiarum ſtudij ea reficere atque innovare? Nam apud Græcos etiam parum laudis adepti ſunt, qui primi lapidea aut ærea ſtatuerunt trophea. Cur Q. Metellus, vir prudens ac civilis creditus, cùm eſſet factus ſummus Pontifex, auſpiciis uti poſt Sextilem menſem, qui nunc eſt Auguſtus, prohibuit? An quoniam ſicut die naſcente aut adulta iſtas res agitamus, itemque initio & medio menſis: cavemus autem à diei fine & menſis tanquam agendo inutilibus: ita ipſe etiam tempus anni poſt finitos octo menſes reliquum, pro veſpera quadam anni jam ad exitum vergentis ac deficientis habuit? An vero avibus utendum eſt vigentibus & integris? tales autem ſunt ante æſtatem: circa autumnum morbis & imbecillitate languent aliæ: aliæ pulli adhuc ſunt & imperfectæ: aliæ omninò ob anni tempeſtatem nuſquam viſuntur, in alias avectæ regio-

νόπωρον· οἱ μὲν ἀσθενεῖς καὶ νοσώδεις, οἱ δὲ νεοσσοὶ καὶ ἀπλεῖς, οἱ δὲ παντάπασι φροῦδοι διὰ τὴν ὥραν ἐκπτίζοντες.

Διὰ τί τοῖς μὴ στρατευομένοις μὲν, ἐν στρατοπέδῳ δὲ ἄλλως ἀναστρεφομένοις οὐκ ἐξῆν ἄνδρα βαλεῖν πολέμιον οὐδὲ τρῶσαι; (καὶ τοῦτο Κάτων ὁ πρεσβύτης ἐν ἐπιστολῇ τινι δεδήλωκε, γράφων πρὸς τὸν υἱὸν καὶ κελεύων, εἰ παρεθείη τῆς στρατείας ἀποπληρώσας τὸν χρόνον, ὑποστρέφειν· ἢ προσμένοντα, λαβεῖν παρὰ τοῦ στρατηγοῦ τὸ ἐξεῖναι τρῶσαι καὶ ἀνελεῖν πολέμιον) πότερον ὅτι τὴν ἀνάγκην μόνην ἐξουσίαν εἶναι δεῖ τοῦ ἀνελεῖν ἄνθρωπον· ὁ δὲ ἄνευ νόμου καὶ προστάγματος τοῦτο ποιῶν, ἀνδροφόνος ἐστίν; διὸ καὶ Χρυσάνταν ἐπήνεσεν ὁ Κῦρος, ὅτι μέλλων ἀναιρεῖν πολέμιον, καὶ τὴν κοπίδα διηρμένος, ἀκούσας τὸ ἀνακλητικὸν, ἀφῆκε τὸν ἄνδρα, καὶ οὐκ ἔπαισεν, ὡς κεκωλυμένος. ἢ δεῖ τὸν συνιστάμενον πολεμίοις καὶ μαχόμενον, ἂν ἀποδειλιάσῃ, μὴ ἀνυπεύθυνον εἶναι μηδὲ ἀθῷον; οὐ γὰρ οὕτω βαλὼν τινὰ καὶ τρώσας ὠφέλησεν, ὡς φυγὼν καὶ ἀναχωρήσας ἔβλαψεν. ὁ μὲν οὖν ἀφειμένος στρατείας, ἀπήλλακται τῶν στρατιωτικῶν νόμων· ὁ δὲ αἰτησάμενος τὸ πράττειν τὰ τῶν στρατευομένων, πάλιν ἑαυτὸν ὑπεύθυνον τῷ νόμῳ καὶ τῷ στρατηγῷ δέδωκεν.

Διὰ τί τῷ ἱερεῖ τοῦ Διὸς οὐκ ἔξεστιν ἐν ὑπαίθρῳ ἀλείφεσθαι; πότερον ὅτι καὶ παῖδας γυμνοῦσθαι, πατρὸς ὁρῶντος,

regiones. Cur qui ſacramento militari non tenebantur, etiamſi aliàs in caſtris & exercitu verſarentur, non habebant jus interficiendi aut vulnerandi hoſtis? (Rem ſic habere, Cato Major in epiſtola quadam ad filium demonſtravit, qua jubet eum ſi tempore completo militiæ exautoratus eſſet, domum redire: aut ſi manere vellet cum exercitu, ab imperatore poteſtatem cædendi necandique hoſtis impetrare.) An quòd ſolam neceſſitatem oportet homini hominis necem permittere: qui autem nulla lege nullóve mandato hominē occídit, is homicida eſt? ideoq; Chryſantam laudavit Cyrus, quòd ſublato jam gladio hoſtem interfecturus, ut receptui cani audivit, cæde ſibi interdictum putans hominem intactum dimiſit. Aut quòd qui in prœlio manum cum hoſte eſt conſerturus, ſi formidine victus pedem referat, non debet hoc impunè ferre, aut exlex eſſe: non enim tantum utilitatis feriendo hoſtem adfert, quantum damni fugiendo. at qui exautoratus eſt, legibus proinde militaribus non tenetur: is verò qui rogavit ut quæ militum ſunt ſibi liceat agere rurſum ſe legibus jam & imperatoris judicio ſubmiſit? Cur Iovis flamini non licet ſub dio inungi? An quia etiam filios in conſpectu patrum, aut generum vidente ſocero nudari, inhoneſtumq; nefaſq; putabatur, neq; antiquitus unà lavabant?

καὶ πενθερὸν γαμβρὸν, οὐχ ὅσιον ἦν οὐδὲ καλόν· οὐδὲ συνελούοντο τὸ παλαιὸν ἀλλήλοις; πατὴρ δὲ ὁ Ζεὺς, καὶ τὸ ἐν ὑπαίθρῳ μάλιστά πως εἶναι δοκεῖ τοῦ Διὸς ἐνώπιον; ἢ, καθάπερ ἐν ναῷ καὶ ἱερῷ γυμνοῦν ἑαυτὸν ἀθέμιτόν ἐστιν, οὕτω τὸν ὕπαιθρον ἀέρα καὶ τὸν ὑπουράνιον ὄντα, καὶ θεῶν καὶ δαιμόνων μεστὸν ἐξελαβοῦντο; διὸ καὶ τὰ πολλὰ τῶν ἀναγκαίων ὑπὸ στέγῃ δρῶμεν ἐπικρυπτόμενοι καὶ ἐπικαλυπτόμενοι ταῖς οἰκίαις, πρὸς τὸ θεῖον, τὰ μὲν μόνῳ τῷ ἱερεῖ, τὰ δὲ πᾶσιν ὑπὸ τοῦ νόμου προστέτακται διὰ τοῦ ἱερέως. διὸ καὶ παρ' ἡμῖν τὸ μὲν στεφανηφορεῖν καὶ κομᾶν καὶ σιδηροφορεῖν, μηδὲ τοῖς Φωκέων ὅροις ἐμβαίνειν, ἴδια λειτουργήματα τοῦ ἄρχοντός ἐστιν. τὸ δὲ ὀπώρας μὴ γεύεσθαι πρὸ ἰσημερίας μετοπωρινῆς, μηδὲ ἄμπελον τέμνειν πρὸ ἰσημερίας ἐαρινῆς, ὁμοῦ τι πᾶσι δηλοῦται διὰ τοῦ ἄρχοντος. ἑκατέρου γὰρ ὁ καιρὸς ἐκεῖνός ἐστι. τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον ὡς ἔοικε, καὶ τοῦ παρὰ Ῥωμαίοις ἱερέως ἴδιόν ἐστι τὸ μήτε ἵππῳ χρῆσθαι, μήτε πλείονας νύκτας ἀποδημεῖν τριῶν, μήτε ἀποτίθεσθαι τὸν πῖλον, (ἀφ' οὗ καὶ φλάμεν κέκληται) πολλὰ δὲ ἄλλα δηλοῦται πᾶσι διὰ τοῦ ἱερέως· ὧν ἕν ἐστι καὶ τὸ ἐν ὑπαίθρῳ μὴ ἀλείφεσθαι. τὸ γὰρ ξηραλοιφεῖν ὑφεωρῶντο Ῥωμαῖοι σφόδρα, καὶ τοῖς Ἕλλησιν οἴονται μηδὲν οὕτως αἴτιον δουλείας γεγονέναι καὶ μαλακίας, ὡς τὰ γυμνάσια καὶ τὰς παλαι-

Pater autem eſt Iupiter & ejus oculis maximè expoſitum videtur quod eſt ſub dio. An quemadmodum in templo aut fano nudare ſeſe nefas eſt, ita aërem etiam ſub aperto cœlo & dio reverebantur, ut dijs geniiſq: refertum? itaq; ergo pleraſq; res neceſſarias ſub tecto facimus, domi noſmet occultantes, & deorum ſubtrahentes conſpectui. Aut alia quidē ſoli ſacerdoti, alia lex per ſacerdotem omnibus imperat? Hoc ſanè modò apud nos coronatum eſſe, comam alere, ferro armatum Phocenſium fines non ingredi, propria ſunt ſacerdotis munia. pomum non guſtare ante æquinoctium autumnale, vitem non putare ante æquinoctium vernum, ferè à magiſtratu univerſis imperatur: utrumque enim ut ſuo fiat tempore, edicitur. Eodem planè modo apparet apud Romanos proprium eſſe hoc pontificis, ut equo non vehatur, neque plures tribus noctes ab urbe abſit, neq; pileum (apicem ipſi vocant) unde flaminis habet nomen, unquam deponat. Multa verò alia pontifici dicta, ad omnes alios pertinent. de quibus hoc etiam eſt, ſub dio non inungi. Iſta enim ſicci (ut verbum exprimamus) corporis inunctio valdè malè apud Romanos audit: & exiſtimant non ullam aliam rem magis in cauſa fuiſſe quod Græci ita emollirentur, & in ſervitutem redigerentur, atq; fuere gymnaſia & palæſtræ: quæ res mul-

tum

ἴσρας, πολλὴν ἄλλως καὶ σχολὴν ἐντεκοῦσας ταῖς πόλεσι καὶ κακοσχολίαν, καὶ τὸ παιδεραστεῖν, καὶ τὸ διαφθείρειν τὰ σώματα τῶν νέων ὕπνοις καὶ περιπάτοις καὶ κινήσεσιν εὐρύθμοις καὶ διαίταις ἀκριβέσιν, ὑφ' ὧν ἔλαθον ἐκρυέντες τῶν ὅπλων, καὶ ἀγαπήσαντες ἀνθ' ὁπλιτῶν καὶ ἱππέων ἀγαθῶν, εὐτράπελοι καὶ παλαιστρῖται καὶ καλοὶ λέγεσθαι. ταῦτα γοῦν ἔργον ἐστὶν ἀποφυγεῖν εἰς ὕπαιθρον ἀποδυομένους. οἱ δὲ κατ' οἰκίαν ἀλειφόμενοι καὶ θεραπεύοντες ἑαυτοὺς, οὐδὲν ἁμαρτάνουσι. Διὰ τί τὸ παλαιὸν νόμισμα, πῇ μὲν εἶχεν Ἰανοῦ διπρόσωπον εἰκόνα, πῇ δὲ πλοίου πρύμναν ἢ πρῶραν ἐγκεχαραγμένην; πότερον (ὡς οἱ πολλοὶ λέγουσιν) ἐπὶ τιμῇ Κρόνου πλοίῳ διαπεράσαντος εἰς Ἰταλίαν, ἢ τοῦτο μὲν ἐστιν ἐπὶ πολλῶν λέγειν; (καὶ γὰρ Ἰανὸς καὶ Εὔανδρος καὶ Αἰνείας ἐκ θαλάττης προσεκομίσθησαν) ἐκεῖνο δ' ἄν τις μᾶλλον εἰκάσειεν, ὅτι τὰ μὲν καλὰ ταῖς πόλεσίν ἐστι, τὰ δὲ ἀναγκαῖα· καὶ μέγιστον τῶν μὲν καλῶν, ἡ εὐνομία, τῶν δὲ ἀναγκαίων ἡ εὐπορία. ἐπεὶ τοίνυν εὐκοσμίαν μὲν Ἰανὸς κατέστησεν αὐτοῖς, ἐξημερώσας τὸν βίον, ἀφθονίαν δὲ παρέχει τῶν ἀναγκαίων ὁ ποταμὸς πλώϊμος ὤν, καὶ τὰ μὲν ἐκ θαλάττης, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς χώρας κατακομίζων, σύμβολον ἔχε τὸ νόμισμα, τοῦ μὲν νομοθέτου, τὸ δίμορφον, ὡς εἴρηται, διὰ τὴν μεταβολήν·

tum tædii, malique ocii urbibus inferrent, unde extiterint puerorum obſcœni amores, & corruptelæ corporum apud adoleſcentes ob ſomnos, ambulationes, motuſque ſuis omnia legibus determinata, ac victus exquiſitiorem vulgari rationem. quibus rebus Græci paulatim, ac ne ſentientes quidem armorum uſu abdicato, gratum habuerunt loco bonorum gravis armaturæ militum & equitum, agiles, palæſtritæ, formoſique nominari. Hanc verò molliciem difficulter poſſunt effugere, qui ſub dio nudantur: qui verò domi inunguntur, & corpora ſua curant, ii nihil peccant. Cur antiquum nomiſma ab una parte Iani bifrontis imaginem, ab altera navis aut puppim aut proram inſculptam habet? An, quæ vulgata eſt opinio, in honorem hoc fit Saturni, navigio in Italiam advecti? Aut hoc ei cum multis aliis eſt commune? nam Ianus quoque, Evander, & Æneas mari in Italiam appulerunt. Id profectò probabilius eſt, cum urbibus alia bono ſint, alia neceſſitatibus inſerviant: ac bonorum maximum ſit bona legum conſtitutio, neceſſariarum autem rerum copia: quandoquidem Ianus eis vitæ rationem tradidit ordinatam moribus ad manſuetudinem redactis, abundantiam autem rerum neceſſariarum præbet fluvius, eas partim à mari, partim ex agris convehens, ideo nomiſma monimentũ legumlatoris quidẽ habuit caput bifrons ob mu-

τοῦ δὲ ποταμοῦ, πορθμεῖον. ἑτέρῳ δὲ ἐχρήσαντο νομίσματι βοῦν ἔχοντι καὶ πρόβατον καὶ ὗν παράσημον, εὐποροῦντες ἀπὸ τῶν θρεμμάτων μάλιστα, καὶ τὴν περιουσίαν ἀπὸ τούτων ἔχοντες. διὸ καὶ τῶν ὀνομάτων πολλὰ τοῖς παλαιοῖς, Συΐλλιοι καὶ Βουβολκοὶ καὶ Πόρκιοι ἦσαν, ὡς Φαινεστέλλας εἴρηκεν. Διὰ τί τῷ τοῦ Κρόνου ναῷ χρῶνται ταμιείῳ τῶν δημοσίων χρημάτων, ἅμα δὲ καὶ φυλακτηρίῳ τῶν συμβολαίων; πότερον ὅτι δόξα κατεῖχε καὶ λόγος, οὐκ εἶναι πλεονεξίαν ἐν ἀνθρώποις οὐδὲ ἀδικίαν, Κρόνου βασιλεύοντος, ἀλλὰ πίστιν καὶ δικαιοσύνην; ἢ ὅτι καρπῶν εὑρετὴς, ἢ γεωργίας ἡγεμὼν ὁ θεός; ἡ γὰρ ἅρπη τοῦτο σημαίνει· καὶ οὐχ ὡς γέγραφεν Ἀντίμαχος Ἡσιόδῳ πειθόμενος,

Λέχρεα δ᾽ ἐν δρεπάνῳ τέμνων ἀπὸ μήδεα πατρὸς
Οὐρανοῦ Ἀκμονίδεω λάσιος Κρόνος ἀντιτέτυκτο.

καρπῶν δὲ ἀφθονία καὶ διάθεσις, γένεσίς ἐστι νομίσματος· διὸ τὸν αἴτιον καὶ φύλακα ποιοῦνται τῆς εὐδαιμονίας. μαρτυρεῖ δὲ τούτῳ, τὸ τὰς ἀγομένας δι' ἐννέα ἡμερῶν ἐπ' ἀγορὰν συνόδους, νουνδίνας δὲ καλουμένας, ἱερὰς τοῦ Κρόνου νομίζεσθαι. πράσεως γὰρ καὶ ὠνῆς περιουσία καρπῶν ἀρχὴν παρέσχεν. ἢ ταῦτα μὲν ἐστὶ παλαιὰ, πρῶτος δὲ ταμιεῖον ἀπέδειξε τὸ κρόνιον τῶν βασιλέων καταλυθέντων, Οὐαλέριος Ποπλικόλας, πειθόμενος

ob mutationem, ut docuimus, factam, fluvij autem navigium. Alio etiam uſi ſunt nomiſmate, cui bos erat inſculptus, & ovis, & ſus. quod re maxime pecuaria ſe alerent, denique opes pararent. Hinc & nomina apud veteres multa ſunt deducta, ut Suilliorum, ut Bubulcorum, ut Porciorum: autore Feneſtella. Cur Saturni templo utuntur loco ærarii ibidemque contractuum monimenta adſervant? An quia obtinuit opinio, regnante Saturno avaritiam apud homines injuſtitiamque locum non habuiſſe, ſed fidem & juſtitiam? Aut quia deus ille fructuum atque agriculturæ præeſſe creditur? Hoc enim falx deſignat: non id quod Heſiodum imitatus dixit Antimachus:

Hunc contra ſitus eſt hirtus, genitalia patris
Acmonidæ Cæli Saturnus falce revellens.

Ex ubertate autem frugum & venditione pecuniæ naſcitur copia. itaq; Saturnum autorem cuſtodemq; ejus faciunt. Huic ſententiæ teſtimonio eſſe id poteſt: quod coitus in forum, qui nono quoque die celebrantur, (Nundinas vocant) Saturno ſunt conſecrati. frugum quippe abundantia, venditioni & emtioni præbuit initium. Aut hæc quidem vetuſta ſunt? Primus autem ædem Saturni ærarium fecit poſt exactos reges Valerius Poplicola, cùm ſentiret locum

iſtum

εὐερκῆ καὶ καταφανῆ καὶ δυσεπιβούλευτον εἶναι τὸν τόπον. Διὰ τί δὲ οἱ πρεσβεύοντες εἰς Ῥώμην ὁποθενοῦν, ἐπὶ τὸν τοῦ Κρόνου ναὸν βαδίζοντες, ἀπογράφονται πρὸς τοὺς ἐπάρχους τοῦ ταμιείου; πότερον ὡς ξένου τοῦ Κρόνου γενομένου, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ξένοις χαίροντος; ἢ καὶ τοῦτο λύεται τῇ ἱστορίᾳ. τὸ γὰρ παλαιὸν (ὡς ἔοικεν) οἱ ταμίαι ξένια τοῖς πρεσβεύουσιν ἔπεμπον (ἐκαλεῖτο δὲ λαύτια τὰ πεμπόμενα) καὶ νοσούντων ἐπεμέλοντο, καὶ τελευτήσαντας ἔθαπτον ἐκ δημοσίου. νῦν δὲ ὑπὸ πλήθους τῶν ἀφικνουμένων πρέσβεων ἐκλέλειπται τὸ τῆς δαπάνης, μένει δὲ ἔτι τὸ τοῖς ἐπάρχοις τοῦ ταμιείου προεντυγχάνειν διὰ τῆς ἀπογραφῆς. Διὰ τί τῷ ἱερεῖ τοῦ Διὸς οὐκ ἔξεστιν ὀμόσαι; πότερον ὅτι βάσανός τις ἐλευθέρων ὁ ὅρκος ἐστί, δεῖ δὲ ἀβασάνιστον εἶναι καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἱερέως; ἢ ὅτι περὶ μικρῶν ἀπιστεῖσθαι τὸν τὰ θεῖα καὶ μέγιστα πεπιστευμένον οὐκ εἰκός ἐστιν; ἢ ὅτι πᾶς ὅρκος εἰς κατάραν τελευτᾷ τῆς ἐπιορκίας, κατάρα δὲ δύσφημον καὶ σκυθρωπόν; ὅθεν οὐδὲ ἄλλοις ἐπαρᾶσθαι νομίζεται τοὺς ἱερεῖς· ἐπῃνέθη γοῦν Ἀθήνησιν ἡ ἱέρεια μὴ θελήσασα καταράσασθαι τῷ Ἀλκιβιάδῃ τοῦ δήμου κελεύοντος. ἔφη γὰρ εὐχῆς οὐ κατάρας ἱέρεια γεγονέναι. ἢ κοινὸς ὁ τῆς ἐπιορκίας κίνδυνος, ἂν ἀνὴρ ἀσεβὴς καὶ ἐπίορκος εὐχῶν κατάρχηται καὶ ἱερῶν ὑπὲρ τῆς πόλεως; Διὰ τί τῶν Οὐενεραλίων τῇ ἑορ-

iſtum munitum eſſe & conſpicuum atque ab inſidijs tutum. Cur legati, undecunque Romam miſſi, ad Saturni ædem accedunt, ibique nomina ſua dant præfectis ęrarii? An hoc fit eò, quod Saturnus cum fuerit peregrinus, hoſpitibus gaudeat? Aut hiſtoria potius quęſtionem ſolvit? Antiquitus enim, ut apparet, quæſtores legatis munera mittebant, quæ lauteia dicebantur, ægrotantium curam ſuſcipiebant, mortuiſq; funus è publico faciebant. nunc autem ob multitudinem legatorum qui veniunt, ſumtu omiſſo id tamen ſervatur, ut legati accedant præfectos ærarii, qui eorum nomina in tabulas referunt. Cur flamini Diali non licet jurare? An quia tormentum liberorum eſt jusjurandum? ſacerdotis autem & animum & corpus oportet torturæ eſſe expers? Aut quia non convenit de rebus parvis fidem non haberi ei, cui ſacrę & maximæ ſunt creditæ? Aut quia omne jusjurandum in exſecrationem perjurii deſinit? Eſt autem exſecratio triſtis res & mali ominis: quæ cauſa eſt, ut dira imprecari aliis ſacerdotes per leges non poſſint. Et ſanè laudi datum eſt Athenis ſacerdoti, quę populo jubente Alcibiadem devovere noluit; votorum ſe, non deteſtandi cauſa antiſtitam eſſe inquiens? Aut quia publicum eſt perjurii periculũ, ſi homo impius ac periurus pro civitate vota nuncupet ac ſacris operetur?

τῇ πολλὴν οἶνον ἐκχέουσιν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης; πότερον (ὡς οἱ πλεῖστοι λέγουσιν) Μεζέντιος ὁ Τυῤῥηνῶν στρατηγὸς ἔπεμψε πρὸς Αἰνείαν σπενδόμενος ἐπὶ τῷ λαβεῖν τὸν ἐπέτειον οἶνον. ἀρνησαμένου δὲ ἐκείνου, τοῖς Τυῤῥηνοῖς ὑπέσχετο κρατήσας μάχῃ δώσειν τὸν οἶνον· Αἰνείας δὲ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ πυθόμενος, τοῖς θεοῖς τὸν οἶνον καθιέρωσε, καὶ μετὰ τὸ νικῆσαι συναγαγὼν τὸ καρπευθὲν, ἐξέχεε πρὸ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης; ἢ καὶ τοῦτο σύμβολόν ἐστι τοῦ χρῆναι νήφοντας ἑορτάζειν, ἀλλὰ μὴ μεθύοντας, ὡς τῶν θεῶν μᾶλλον τοῖς ἐκχέουσι χαιρόντων τὸν πολὺν ἄκρατον, ἢ τοῖς πίνουσι.

Διὰ τί τὸν τῆς Ὅρτας ναὸν ἀνεῳγμένον εἶχον οἱ παλαιοὶ διαπαντός; πότερον ὡς Ἀντίστιος Λαβεὼν ἱστόρηκε, τοῦ παρορμᾶν ἑρτάρε λεγομένου, τὴν οἷον ἐγκελευομένην πρὸς τὰ καλὰ καὶ παρορμῶσαν θεὸν, Ὅρταν λεγομένην, ᾤοντο δεῖν ὡς ἐνεργὸν ἀεὶ μηδέποτε μέλλειν, μηδὲ ἀποκεκλεῖσθαι, μηδὲ κλειννύειν; ἢ μᾶλλον ὡς νῦν ὀνομάζουσιν αὐτὴν Ὥραν μηκυνομένης τῆς προτέρας συλλαβῆς, ἐπιστρεφῆ τινα καὶ πολυωρητικὴν θεὸν, ἣν διαφυλακτικὴν καὶ φροντιστικὴν οὖσαν, οὐδέποτε ῥάθυμον οὐδὲ ὀλίγωρον εἶναι τῶν ἀνθρωπίνων ἐνόμιζον; ἢ, καθάπερ ἄλλα πολλὰ, καὶ τοῦτο τῶν Ἑλληνικῶν ὀνομάτων ἐστὶ, καὶ δηλοῖ θεὸν ἐπισκοποῦσαν καὶ ἐφορῶσαν; ὅθεν, ὡς ἀκοιμήτου καὶ ἀΰπνου, διαπαντὸς ἀνεῳγμένον ἦν τὸ ἱερὸν αὐτῆς. εἰ μέντοι τὴν Ὥραν ὀρθῶς ὁ Λαβεὼν ἀπὸ

tur? Cur Veneralibus multum vini effunditur è templo Veneris? An verum eſt quod plurimi narrant, Mezentium Etruſcorum imperatorem Æneæ per internuncios pacem ea conditione obtuliſſe, ut ſibi is annuum vinum daret: &abnuente Ænea, ſuis id vinum promiſiſſe ſi prœlio victor diſceſſiſſet: Æneam cognita ejus pollicitatione, diis vinum id conſecraſſe, partaque victoria vinum è congeſtis uvis factum ante fanum Veneris effudiſſe. An hoc ſigno monebant feſtos dies. ſobriè, non per ebrietatem debere agitari? quod dii magis delectentur nimium merum effundentibus, quam bibentibus. Cur Hortæ templum antiquitus ſemper manſit apertum? An quia, ut Antiſtius Labeo tradit, ab hortando dictam deam, quæ ad honeſtas actiones exhortaretur & incitaret, exiſtimaverunt ut induſtriam ſemperq; occupatam nunquam cunctari debere, nunquam incluſam impeditamve teneri? Aut potius ea eſt, quam nunc Horam dicunt, agilis dea & multis intenta negotiis, quæ cum obſervet omnia & ſolicita ſit, nunquam ab ea res humanas negligi voluerunt indicare? Aut potius id quoque nomen, ut multa alia, Græcum eſt, ſignificatque deam inſpicientem res: (horân Græcis eſt videre) ideoque ejus ut pervigilis ſemper apertum eſt templum? Quod ſi Horam ab hortando rectè deducit Labeo, viden-

τῷ παρορμᾶν ὠνομάσθαι δέδεικται, σκόπει μὴ τὸν ὀράτορα προτρεπτικὸν ἵνα ᾖ παρορμητικὸν ὄντα σύμβουλον ἢ δημαγωγόν, οὕτως ὠνομάσθαι φατέον, οὐκ ἀπὸ τῆς ἀρᾶς καὶ εὐχῆς, ὥς ἔνιοι λέγουσι. Διὰ τί τοῦ Ἡφαίστου ἱερὸν ἔξω πόλεως ὁ Ῥωμύλος ἱδρύσατο; πότερον διὰ τὴν μυθολογουμένην πρὸς Ἄρη ζηλοτυπίαν τοῦ Ἡφαίστου δι' Ἀφροδίτην, υἱὸς εἶναι δοκῶν Ἄρεος, οὐκ ἐποιήσατο σύνοικον οὐδὲ ὁμόπολιν αὐτόν; ἢ τοῦτο μὲν ἀβέλτερον, ᾠκοδομήθη δὲ ὁ ναὸς ἐξ ἀρχῆς, συνέδριον καὶ βουλευτήριον ἀπόρρητον αὐτῷ μετὰ Τατίου τοῦ συμβασιλεύσαντος, ὅπως συνιόντες ἐνταῦθα μετὰ τῶν γερόντων, ἄνευ τοῦ παρενοχλεῖσθαι καθ' ἡσυχίαν βουλεύοιντο περὶ τῶν πραγμάτων; ἢ, πρὸς ἐμπρησμὸν ἄνωθεν ἐπισφαλῶς τῆς Ῥώμης ἐχούσης, ἔδοξε τιμᾶν μὲν, ἐξοικίσαι δὲ τῆς πόλεως τὸν θεόν; Διὰ τί τῇ τῶν Κωνσαλίων ἑορτῇ καὶ τοὺς ἵππους καὶ τοὺς ὄνους στεφανοῦσιν καὶ σχολάζειν ἐῶσι; πότερον ὅτι Ποσειδῶνι μὲν ἄγουσιν ἱππείῳ τὴν ἑορτὴν, ὁ δὲ ὄνος τῷ ἵππῳ συναπολαύει καὶ συμμετέχει τῆς ἀδείας; ἢ ὅτι, ναυτιλίας φανείσης καὶ κομιδῆς κατὰ θάλατταν, ὑπῆρξέ τις ἁμωσγέπως ῥᾳστώνη καὶ ἀνάπαυσις τοῖς ὑποζυγίοις; Διὰ τί τοὺς παραγγέλλοντας ἀρχὴν, ἔθος ἦν ἐν ἱματίῳ τοῦτο ποιεῖν ἀχίτωνας, ὡς Κάτων ἱστόρηκε; πότερον ἵνα μὴ δεκάζωσιν, ἀργύριον ἐν τῷ κόλπῳ κομίζοντες; ἢ μᾶλλον ὅτι τοὺς ἀξίους ἄρχειν, οὐ γένεσιν

videndum an non potiùs indidem dicatur orator, qui conſulendo ſuadendoque exhortetur & incitet, quàm ab orando ſeu precando, ut nonnulli volunt. Cur Vulcani fanum Romulus extra urbem poſuit? An quòd filius Martis cùm exiſtimaretur, propter fabuloſam illam Vulcani adverſus Martem Veneris cauſa ſimultatem, Vulcanum in eadem urbe eodemque cum Marte domicilio eſſe noluit? Aut hoc quidem ineptum eſt? ſed illud templum jam inde ab initio ædificatum à Romulo fuit, ut ibi unà cum collega ſuo Tatio curiam haberet. in qua de rebus arcanis cum ſenatu abſque interventoribus quietè poſſent conſultare? Aut cùm Romæ ab incendiis ſtatim à primis temporibus multum eſſet periculi, colendum quidem deum igni præfectum, ſed extra urbem locum ei aſſignandum ſtatuerunt? Cur Conſalibus feriis equos aſinoſque coronant, & ociari ſinunt: an quiá feriæ iſtæ Conſo, qui equeſter Neptunus eſt, aguntur, aſinus tum equo conſors eſt, juxtaque fruitur vacatione laboris? Aut quia tum commoda navigandi maris tempeſtas exhibita, jumentis qualemcunque quietem præbet? Cur qui magiſtratum petebant, mos erat ut hoc abſque togis in induſio facerent? Sic enim Cato tradit. an ne argentum in ſinu geſtantes ſuffragia redimerent? aut potiùs quòd magiſtratu dignos non generis

nobi-

οὐδὲ χρήμασιν οὐδὲ δόξαις, ἀλλὰ τραύμασι καὶ ὠτειλαῖς ἔκρινον; ὅπως οὖν ταῦτα καθορῷτο τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ἀχίτωνες ἐπὶ τὰς ἐπαγγελίας κατήεσαν; ἢ καθάπερ τῷ δεξιοῦσθαι καὶ παρακαλεῖν καὶ ὑποπίπτειν, οὕτω τῇ γυμνότητι ταπεινοῦντες ἑαυτοὺς ἐδημαγώγουν; Διὰ τί ὁ ἱερεὺς τοῦ Διός, ἀποθανούσης αὐτῷ τῆς γυναικὸς, ἀπετίθετο τὴν ἀρχήν; ὡς Τήϊος ἱστόρηκε; πότερον ὅτι τοῦ μὴ λαβόντος ὁ λαβὼν, εἶτα ἀποβαλὼν γυναῖκα γαμετὴν ἀτυχέστερος; ὁ μὲν γὰρ τοῦ γεγαμηκότος οἶκος, τέλειος· ὁ δὲ τοῦ γήμαντος, εἶτα ἀποβαλόντος, οὐκ ἀτελὴς μόνον, ἀλλὰ καὶ πεπηρωμένος, ἢ συνιερᾶται μὲν ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ (ὡς καὶ πολλὰ τῶν ἱερῶν οὐκ ἔστι δρᾶσαι μὴ γαμετῆς συμπαρούσης) τὸ δὲ γαμεῖν εὐθὺς ἑτέραν, ἀποβαλόντα τὴν προτέραν, οὔτε ἴσως δυνατὸν, οὔτ᾽ ἄλλως ἐπιεικές; ὅθεν οὐδὲ ἀποπέμψασθαι πρότερον ἐξῆν, οὐδὲ νῦν, ὡς ἔοικεν, ἔξεστιν, ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ἡμῶν ἐπέτρεψεν ἐντυχηθεὶς Δομετιανός· οἱ δὲ ἱερεῖς παρεγένοντο τῇ τοῦ γάμου διαλύσει, πολλὰ φρικώδη καὶ ἀλλόκοτα καὶ σκυθρωπὰ δρῶντες. ἧττον δ᾽ ἄν τις τοῦτο θαυμάσειε προσιστορήσας ὅτι καὶ τῶν τιμητῶν θατέρου τελευτήσαντος, ἔδει καὶ τὸν ἕτερον πεπαῦσθαι τῆς ἀρχῆς· ἀποθανόντος δὲ τιμητοῦ Λιβίου Δρούσου, Σκαῦρος Αἰμίλιος συνάρχων οὐκ ἐβούλετο τὴν ἀρχὴν ἀπείπασθαι. μέχρις οὗ τῶν δημάρχων τινὲς αὐτὸν ἐκέλευον εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγε-

nobilitate opibus, aut fama, ſed vulneribus & cicatricibus cùm judicarent, ut conſpicua hæc eſſent, abſq; toga comitia obibant? aut quemadmodum prenſando, orando, & ſeſe ſubmittendo, ita nuditate quoque corporis humiliter gratiam populi captabant. Cur flamen Dialis uxore mortua Flaminio decedit? ſic enim Ateius tradidit? An quia cœlibe miſerior eſt qui uxorem amittit? qui enim uxorem duxit, ejus domus perfecta eſt. qui ductam amiſit, ejus non imperfecta modò, ſed & mutilata eſt familia? Aut quia in pleriſq; ſacris rebus obeundis uxor ei adeſt, neque ea abſente peragi eas fas eſt? Cæterùm uxore mortua confeſtim aliam ducere neque factu fortaſſis facile, neque ut ſit humanum, videtur. Itaque etiam antiquitus uxorem repudiare non licuit, ac ne nunc quidem licet: niſi quòd hoc permiſit ejus rei gratia interpellatus noſtra ætate Domitianus: aderant autẽ diſſidio matrimonii ſacerdotes, terribilia multa & inuſitata atque triſtia agentes. Minus autem hunc morem flaminis Dialis mirabitur, qui obſervavit etiam cenſorum altero vita defuncto, alterum abdicare ſe cenſura opus habuiſſe. Mortuo quidem Livio Druſo cenſore, collega ejus Æmilius Scaurus abdicare non antè voluit, quàm eum tribunorum plebis quidam duci in carcerem juſſerunt. Cur Laribus, quos Præſtites propriè

θαι. Διὰ τί τῶν Λαρητῶν οὓς ἰδίως πραιστίτας καλοῦσι, τούτοις κύων παρέστηκεν, αὐτοὶ δὲ κυνῶν διφθέραις ἀμπέχονται; ἢ πραιστίτης μὲν οἱ προεστῶτές εἰσι, τοὺς δὲ προεστῶτας, οἴκου φυλακτικοὺς εἶναι προσήκει, καὶ φοβεροὺς μὲν τοῖς ἀλλοτρίοις, (ὥσπερ ὁ κύων ἐστὶν) ἠπίους δὲ καὶ πράους τοῖς συνοικοῦσιν; ἢ μᾶλλον, ὃ λέγουσιν ἔνιοι Ῥωμαίων, ἀληθές ἐστι; καί, καθάπερ οἱ περὶ Χρύσιππον οἴονται φιλόσοφοι φαῦλα δαιμόνια περινοστεῖν, οἷς οἱ θεοὶ δημίοις χρῶνται κολασταῖς ἐπὶ τοὺς ἀνοσίους καὶ ἀδίκους ἀνθρώπους. οὕτως οἱ Λάρητες ἐριννυώδεις τινές εἰσι καὶ ποίνιμοι δαίμονες, ἐπίσκοποι βίων καὶ οἴκων· διὸ καὶ κυνῶν δέρμασιν ἀμπέχονται, καὶ κύων πάρεδρός ἐστιν, ὡς δεινοῖς οὖσιν ἐξιχνεῦσαι καὶ μετελθεῖν τοὺς πονηρούς; Διὰ τί τῇ καλουμένῃ Γενείτῃ μάνῃ κύνα θύουσι, καὶ κατεύχονται μηδένα χρηστὸν ἀποβῆναι τῶν οἰκογενῶν; ἢ ὅτι δαίμων ἐστὶν ἡ Γενείτα περὶ τὰς γενέσεις καὶ τὰς λοχείας τῶν φθαρτῶν; ῥύσιν γάρ τινα σημαίνει τοὔνομα καὶ γένεσιν, ἢ ῥέουσαν γένεσιν. ὥσπερ οὖν οἱ Ἕλληνες τῇ Ἑκάτῃ, καὶ τῇ Γενείτῃ κύνα Ῥωμαῖοι θύουσιν ὑπὲρ τῶν οἰκογενῶν. Ἀργείους δὲ Σωκράτης φησὶ τῇ Εἰλιονίᾳ κύνα θύειν διὰ τὴν ῥαστώνην τῆς λοχείας. τὸ δὲ τῆς εὐχῆς πότερον οὐκ ἐπ' ἀνθρώπων ἀλλὰ ἐπὶ κυνῶν ἐστιν οἰκογενῶν, μηδένα χρηστὸν γενέσθαι; χαλεποὺς γὰρ εἶναι δεῖ καὶ φοβεροὺς τοὺς κύνας. ἢ διὰ τὸ χρηστοὺς καὶ

propriè vocant, canis præficitur, ipſi autem caninis pellibus amiciuntur? an præſtites ſunt qui præſunt, ideoque cuſtodiam domus eius curæ, alieniſque eos terrori eſſe par eſt, domeſticis manſuetos? qualis eſt canum natura. aut id verius eſt, quod nonnulli Romanorum dicunt? ſicut qui Chryſippum ſectantur philoſophi dicunt oberrare quoſdam malos genios, quibus loco carnificum dii utantur in puniendis flagitioſis & impiis hominibus: ita Lares genios quoſdam eſſe diros ac furiarum naturæ affines ad puniendum factos, qui in vitas & familias hominum inſpiciant, itaque canum exuvijs veſtiri, & canem eis adſidere, ut callidis ſcrutari atque ulciſci malorum facinora. Cur Manæ Genetæ canem immolant, votoque petunt ne quis domi natorum bonus fiat? An quod hęc dea ortui ac partui præeſt interitui obnoxiorum ac fluxorum corporum? (fluxum enim quendam & generationem, ſeu generationem fluxam vox à manando ducta indicat) ut igitur Græci Hecatæ, ſic Romani Genetæ canem immolant pro domi naſcentibus. Argivos etiam, Socrates ait, cane Lucinæ rem ſacram facere, ob facilitatem pariendi. Votum autem quid ſi non ad homines pertinet domi naſcentes, ſed ad canes? ut hos optent non bonos aut placidos, ſed iracundos fieri & terribiles? Aut quoniam venuſte boni dicun-

χρηστοὺς λέγεσθαι τοὺς τελευτῶντας, αἰνιττόμενοι διὰ τῆς ἀρχῆς, αἰτοῦνται μηδένα τῶν συνοίκων ἀποθανεῖν; οὐ δεῖ δὲ τοῦτο θαυμάζειν. καὶ γὰρ Ἀριστοτέλης ἐν ταῖς Ἀρκάδων πρὸς Λακεδαιμονίους συνθήκαις γεγράφθαι φησὶ, μηδὲν ἄχρηστον ποιεῖν βοηθείας χάριν τοῖς λακωνίζουσι τῶν Τεγεατῶν, ὅπερ εἶναι, μηδένα ἀποκτιννύναι. Διὰ τί τοῖς Καπιτωλίοις θέας ἄγοντες ἔτι νῦν κηρύττουσι Σαρδιανοὺς ὠνίους, καὶ γέρων τις ἐπὶ ἐπὶ χλευασμῷ προάγεται, παιδικὸν ἐναψάμενος περιδέραιον, ὃ καλοῦσι βοῦλλαν; ἢ ὅτι Ῥωμύλῳ πολὺν χρόνον ἐπολέμησαν οἱ λεγόμενοι Οὐήιοι Τυρρηνῶν, καὶ ταύτην πόλιν ἐσχάτην εἷλε, καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους ἀπεκήρυξε μετὰ τοῦ βασιλέως, ἐπισκώπτων αὐτοῦ τὴν ἠλιθιότητα καὶ τὴν ἀβελτηρίαν; ἐπεὶ δὲ Λυδοὶ μὲν ἦσαν οἱ Τυρρηνοὶ ἐξ ἀρχῆς, Λυδῶν δὲ μητρόπολις Σάρδεις οὕτω τοὺς Οὐηίους ἀπεκήρυττον. καὶ μέχρι νῦν ἐν παιδιᾷ τὸ ἔθος διαφυλάττουσι. Διὰ τί τὰ κρεωπώλια μάκελλα καὶ μακέλλας καλοῦσι; πότερον ἀπὸ τῶν μαγείρων τοὔνομα διαφθαρὲν, ὥσπερ ἄλλα πολλὰ, τῇ συνηθείᾳ κεκράτηκε; καὶ γὰρ τὸ κ πρὸς τὸ γ συγγένειαν ἔχει παρ᾽ αὐτοῖς· ὀψὲ γὰρ ἐχρήσαντο τῷ γάμμα, Καρβιλίου Σπορίου προσεξευρόντος. καὶ τὸ λ πάλιν τοῖς ἀπολισθαίνουσιν τοῦ ρ, διὰ ἀμβλύτητα τῆς γλώττης, ὑπόκειται τραυ-

dicuntur, qui mortem cum vita commutaverunt, hoc voto oblique precantur ne quis domeſticorum moriatur? Atque hoc alienum putare nemo debet. nam in fœdere Arcadum cum Spartanis facto ſcriptum eſſe Ariſtoteles teſtatur, neminem Tegeatarum debere bonum redigi, (id eſt interfici) ſi auxilii cauſa rebus Lacedæmoniorum ſtudeat. Cur ludis Capitolinis etiamnum præconis voce proclamant Sardianos vænales, & ſenex quidam ludibrii gratia producitur bullam collo appenſam gerens puerilem? An quia Vejentes Etruſcorum populus per longum tempus Romulo bello reſtiterunt, hancque is ultimam urbem cepit, multoſque captivos ſub haſta vendidit una cum ipſorum rege, futilitatem ejus & ſtultitiam deridens? nam Etruſci à Lydis originem trahunt, Lydorum primaria urbs Sardes. ideo Vejentes Sardianorum nomine proclamant, & in hunc uſque diem ludicri gratia morem iſtum conſervant. Cur locus ubi carnes publice venduntur, macellum dicitur? An conſuetudo ut multa alia, ita hoc quoque vocabulum à mageiris (qui Græca lingua ſunt coci) depravatum retinuit? ſunt enim C & G cognatæ litteræ, & G littera ſero uti ceperunt à Sp. Carbilio adjecta reliquis: & qui blæſi ſunt lingua, ob hebetudinem aberrante à R littera ad L delabuntur. Aut hiſtoria rem explicabit? Ferunt enim Ro-

λιζόμενον. ἢ καὶ τοῦτο λυτέον τῇ ἱστορίᾳ; λέγεται γὰρ ἐν Ῥώμῃ βίαιον ἄνδρα καὶ λῃστρικὸν γενόμενον, καὶ περικόψαντα πολλοὺς, μόγις ἁλῶναι, καὶ κολασθῆναι, τοὔνομα Μάκελλον. ἐκ δὲ τῶν χρημάτων αὐτοῦ δημόσιον οἰκοδομηθῆναι κρεωπώλιον ἀπ' ἐκείνου κτησάμενον τὴν προσηγορίαν. Διὰ τί ταῖς Ἰανουαρίαις εἰδοῖς περιιέναι δέδοται τοῖς αὐληταῖς τὴν πόλιν ἐσθῆτας γυναικείας φοροῦντας; ἢ διὰ τὴν λεγομένην αἰτίαν; μεγάλας γὰρ (ὡς ἔοικεν) τιμὰς ἐκαρποῦντο, τοῦ βασιλέως Νουμᾶ δόντος αὐτοῖς, διὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον ὁσιότητα. ταύτας δὲ ὕστερον ἀφαιρεθέντες ὑπὸ τῆς ἀνθυπατικῆς δεκαδαρχίας, ἀπεχώρησαν ἐκ τῆς πόλεως. ἦν οὖν ἐπιζήτησις αὐτῶν, καί τις ἥπτετο δεισιδαιμονία τῶν ἱερέων ἀναύλα θυόντων. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπείθοντο μεταπεμπομένοις, ἀλλ' ἐν τῇ Τιβούρει διέτριβον, ἀνὴρ ἀπελεύθερος κρύφα τοῖς ἄρχουσιν ἐπηγγείλατο κατάξειν αὐτούς. καὶ παρασκευάσας θοίνην ἄφθονον, ὡς τεθυκὼς θεοῖς, ἐκάλεσε τοὺς αὐλητάς· καὶ γύναια παρῆν ἅμα τῷ πότῳ, καὶ παννυχὶς συνεκροτεῖτο παιζόντων καὶ χορευόντων. εἶτα ἐξαίφνης ὁ ἄνθρωπος ἐμβαλὼν λόγον ὡς τοῦ πάτρωνος ἐπιόντος αὐτῷ, καὶ ταραττόμενος, συνέπεισε τοὺς αὐλητὰς ἀναβάντας ἐφ' ἁμάξας δέρρεσι κύκλῳ περικαλυπτομένας, εἰς τὸ Τίβουρ κομίζεσθαι. τοῦτο δὲ ἦν ἀπάτη· περιαγαγὼν γὰρ τὰς ἁμάξας οὐ συνορῶντας αὐτοὺς διὰ τὸν οἶνον καὶ τὸ σκότος, ἔλαθεν εἰς Ῥώμην καταγαγὼν ἅπαντας ἕωθεν ἐπύγ-

mæ latronem truculentum fuiſſe, nomine Macellum, qui multis deverberatis vix tandem captus, ſupplicioque affectus, & ex pecunia ejus locus carnibus publice vendendis ædificatus fuerit, nomen ab ipſo habens. Cur Idibus Ianuarii tibicinibus permiſſum eſt per urbem circuire, veſtem indutis muliebrem? An hoc fit propter cauſam quæ ſubjicietur? Magnos illis honores Numa rex religionis cauſa contulerat, quibus cum poſtea tribunis militum conſulari poteſtate remp. adminiſtrantibus privarentur, univerſi Roma Tibur ſeceſſerunt. deſiderati inde, quod religio animos tenebat Romanorum, nemine ſacrificiis præcinente, accitique cum non obtemperarent, ſed Tibure manerent, libertus quidam magiſtratibus promiſit occultè, ſe eos Romam reducturum. Inſtructo proinde polluctu tanquam ſi diis rem ſacram feciſſet, invitat tibicines, adhibitis etiam convivio mulieribus, & per totam noctem compotatio, joci, choreæque protrahuntur. tum ſubito ficta trepidatione, improviſo patroni ſuperventu ſe perturbatum ait, perſuadetque tibicinibus ut vehicula circumquaq; pellibus obtecta conſcendant, Tibur ſe eos revecturum doloſe promittens. ibi circum actis ve-

hiculis

χανον· οἱ πολλοὶ διὰ τὴν παννυχίδα καὶ τὸν πότον ἐν ἐσθῆσιν ἀνθιναῖς καὶ γυναικείαις ὄντες. ὡς οὖν ἐπείσθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων καὶ διηλλάγησαν, ἐνομίσθη τὴν ἡμέραν ἐκείνην οὕτως ἀμπεχομένους σοβεῖν διὰ τῆς πόλεως. Διὰ τί τὸ τῆς Καρμέντης ἱερὸν ἐξ ἀρχῆς δοκοῦσιν αἱ μητέρες ἱδρύσασθαι, καὶ νῦν μάλιστα σέβονται; λέγεται γάρ τις λόγος ὡς ἐκωλύθησαν ὑπὸ τῆς βουλῆς αἱ γυναῖκες ὀχήμασι χρῆσθαι ζευκτοῖς, συνέθεντο ἀλλήλαις μὴ κυΐσκεσθαι μηδὲ τίκτειν, ἀμυνόμεναι τοὺς ἄνδρας, ἄχρις οὗ μετέγνωσαν καὶ συνεχώρησαν αὐταῖς, γενομένων δὲ παίδων εὐτεκνοῦσαι καὶ πολυτεκνοῦσαι τὸ τῆς Καρμέντης ἱερὸν ἱδρύσαντο. τὴν δὲ Καρμένταν οἱ μὲν Εὐάνδρου μητέρα λέγουσιν οὖσαν ἐλθεῖν εἰς Ἰταλίαν, ὀνομαζομένην Θέμιν. ὡς δ' ἔνιοι, Νικοστράτην. ἐμμέτρους δὲ χρησμοὺς ᾄδουσαν ὑπὸ τῶν Λατίνων Καρμένταν ὀνομάζεσθαι. τὰ γὰρ ἔπη, κάρμινα καλοῦσιν. οἱ δὲ μοῖραν ἡγοῦνται τὴν Καρμένταν εἶναι. καὶ διὰ τοῦτο θύειν αὐτῇ τὰς μητέρας. ἔστι δὲ τοῦ ὀνόματος τὸ ἔτυμον, ἐστερημένη νοῦ, διὰ τὰς θεοφορήσεις. ὅθεν οὐ τὰ κάρμινα τῇ Καρμέντῃ τοὔνομα παρέσχεν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπ' ἐκείνης ἐκλήθη, διὰ τὸ τοὺς χρησμοὺς ἐν ἔπεσι καὶ μέτροις ἐνθουσιῶσαν ᾄδειν. Διὰ τί τῇ Ῥουμίνᾳ θύουσαι, γάλα κατασπένδουσι τῶν ἱερῶν, οἶνον δὲ

hiculis eos qui per temulentiam & tenebras animadvertere ubi locorum eſſent nequibant, univerſos Romam prima luce perfert. Erant autem pleriq; veſtibus floridis & muliebribus amicti ob nocturnam comeſſationem & convivium. Exinde cum magiſtratu tibicines in gratiam redierunt, decretumque eſt ut tali habitu iſtum diem eis per urbem vagari liceret. Quamobrem Carmentæ templum matronæ & antiquitus dedicaverunt, & hodie in primis colunt? Memoria proditum eſt matres, cum uſu vehiculorum quibus jumenta trahendis jungerentur, ſenatus ipſis interdixiſſet, inter ſe conſpiraſſe, neq; uterum gerere ſe neque parere velle, ac viros hac ratione ulciſci. idque fecerunt, donec mutata ſententia uſus vehiculorum conceſſus fuit. Exinde cum paterent, fœcundæ & liberorum copia claræ templum Carmentæ poſuerunt. Ea Carmenta nimirum Evandri mater fuit, nomine ſuo Themis, aut, ut alij volunt, Nicoſtrata. quæ cum in Italiam veniſſet, oraculaq; verſibus illigata caneret, à Latinis Carmenta dicta eſt, voce à carmine deducta. Sunt qui Carmenta putent eſſe Parcam, ideoq; ei matronas ſacrificare: ratio autem nominis hæc eſt: Carens mente, ob inſtinctus videlicet divinos, quibus ad fatiloqua fundenda carmina impellebatur. Cur Ruminæ ſacrificantes mulieres, lac victimæ invergunt, vinum non adhibent? An quia Ruma

Latinis

οὐ προσφέρουσιν; ἢ ῥοῦμαν Λατῖνοι τὴν θηλὴν καλοῦσι, καὶ Ῥουμινάλιν ὀνομασθῆναι λέγουσιν, παρ' ὅσον ἡ λύκαινα τῷ Ῥωμύλῳ τὴν θηλὴν παρέσχεν; ὥσπερ οὖν ἡμεῖς τὰς τρεφούσας τὰ παιδία γάλακτι, θηλονὰς ἀπὸ τῆς θηλῆς καλοῦμεν, οὕτως ἡ Ῥουμίνα θηλῶτις οὖσα καὶ τιθήνη καὶ κουροτρόφος, οὐ προσίεται τὸ ἄκρατον, ὡς βλαβερὸν ὄντα τοῖς νηπίοις; Διὰ τί τῶν συγκλητικῶν τοὺς μὲν, πατέρας συγγεγραμμένους, τοὺς δὲ ἁπλῶς πατέρας προσηγόρευον; ἢ τοὺς μὲν ἐξ ἀρχῆς, καταννεμηθέντας ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου, πατέρας ἐκάλουν καὶ πατρικίους, οἷον εὐπατρίδας ὄντας, πατέρας αὐτῶν ἔχοντας ἀποδεῖξαι· τοὺς δὲ ὕστερον ἐπιγραφέντας ἐκ τῶν δημοτικῶν συγγεγραμμένους, πατέρας ὠνόμασαν; Διὰ τί κοινὸς ἦν βωμὸς Ἡρακλέους καὶ Μουσῶν; ἢ ὅτι γράμματα τοὺς περὶ Εὔανδρον ἐδίδαξεν Ἡρακλῆς, ὡς Ἰόβας ἱστόρηκε· καὶ τὸ πρᾶγμα σεμνὸν ἐνομίζετο, φίλους καὶ συγγενεῖς διδασκόντων. ὀψὲ δὲ ἤρξαντο μισθοῦ διδάσκειν· καὶ πρῶτος ἀνέῳξε γραμματοδιδασκαλεῖον Σπόριος Καρβίλιος ἀπελεύθερος Καρβιλίου τοῦ πρώτου γαμετὴν ἐκβαλόντος.

Διὰ τί δυεῖν βωμῶν Ἡρακλέους ὄντων, οὐ μεταλαμβάνουσι γυναῖκες οὐδὲ γεύονται τῶν ἐπὶ τοῦ μείζονος θυομένων; πότερον ὅτι τῶν ἱερῶν αἱ περὶ τὴν Καρμένταν ὑστέρησαν, ὑστέρησε δὲ καὶ τὸ Πιναρίων γένος; ὅθεν εἰργόμενοι τῆς θοίνης ἑστιωμένων τῶν ἄλλων, Πινάριοι

Latinis mammam ſignificat: & ruminalem ficum eam appellant, ad quam lupa mammam Romulo præbuit: ergo Numma, id eſt lactentibus ac nutricibus & alendis pueris perfecta, merum non admittit, quod eſt infantibus pernicioſum?

Cur ſenatorum alios patres conſcriptos, alios ſimpliciter patres vocant? An patres & patricij vocantur qui initio a Romulo ſunt lecti, qui poſſent ſuos patres ciere: qui vero poſtmodo é plebeiis adſcripti ſunt, patres conſcripti dicuntur. Cur communis fuit ara Herculis & Muſarum? An quia Evandrum litteras docuit Hercules, ut Iuba narrat: rèſque ea videtur perhoneſta cum litteras priſci amicis ac cognatis traderent. Sero ceptum eſt mercede doceri, primuſque ludum litterarium aperuit Sp. Carbilius, Carbilii libertus, ejus qui primus uxorem demiſit. Quare cum duæ ſint aræ Herculis, mulieres nihil ſumunt neque guſtant de iis quæ in earum altera immolantur? An quia poſt ſacrificium jam peractum ſupervenit Carmenta? Hoc idem familiæ Pinariorum accidit, qui inde nomen habent. nam excluſi ab epulis, aliis edentibus eſuriunt. quod Græce eſt peinan? Aut propter fabulam

 quæ

διὰ θυρίδος προκύψασα τοῖς πολίταις ἐνέτυχε, καὶ συνέπεισεν ἀποδεῖξαι βασιλέα τὸν Σέρβιον, ἔσχε τὸ τόπος τὴν ἐπωνυμίαν; Διὰ τί τῶν τοῖς θεοῖς ἀνατιθεμένων μόνα τὰ σκύλα νενόμισται περιορᾶν ἀφανιζόμενα τῷ χρόνῳ, καὶ μήτε προσκυνεῖν, μήτε ἐπισκευάζειν; πότερον ἵνα τὴν δόξαν οἰόμενοι τοῖς πρώτοις συνεκλιπεῖν, ἀεί τι πρόσφατον ὑπόμνημα τῆς ἀρετῆς ζητῶσι κομίζειν; ἢ μᾶλλον ὅτι τοῦ χρόνου τὰ σημεῖα τῆς πρὸς τοὺς πολεμίους διαφορᾶς ἀμαυροῦντος, αὐτοὺς ἀναλαμβάνειν καὶ καινοποιεῖν ἐπίφθονόν ἐστι καὶ φιλαπεχθῆμον. οὐδὲ γὰρ παρ' Ἕλλησιν οἱ πρῶτοι λίθινον καὶ χαλκοῦν στήσαντες τρόπαιον εὐδοκιμοῦσι. Διὰ τί Κόϊντος Μέτελλος ἀρχιερεὺς γενόμενος, καὶ τἄλλα δοκῶν φρόνιμος εἶναι καὶ πολιτικὸς ἀνήρ, ἐκώλυεν οἰωνίζεσθαι μετὰ τὸν Σεξτίλιον μῆνα, τὸν νῦν Αὔγουστον προσαγορευόμενον. πότερον ὅτι καθάπερ ἡμέρας ἀκμαζούσης ἢ ἀρχομένης πράττομεν τὰ τοιαῦτα, καὶ μηνὸς ἱσταμένου καὶ αὐξομένου, τὰς δὲ ἀποκλίνουσας ὡς ἀχρηματίστους φυλαττόμεθα. παραπλησίως τὸν μετὰ μῆνας ὀκτὼ χρόνον, ὥσπερ ἑσπέραν τινὰ τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ δείλην ἀποκλίνοντος ἤδη καὶ φθίνοντος νομίζειν; ἢ καὶ τοῖς ὄρνισι χρηστέον ἀκμαίοις καὶ τελείοις; εἰσὶ δὲ πρὸ τοῦ θέρους τοιοῦτοι· περὶ δὲ τὸ φθι-

& regia, capite per feneſtram exſerto cives allocuta permovit, ut Servio regnum deferrent: loco id cognominis fuit inditum? Cur inter ea quæ diis conſecrantur, lege permiſſum eſt ut ſola ſpolia ſinantur tempore corrumpi atque aboleri, neque ea licet reparare aut inſtaurare? An ut exiſtimantes gloriam priorem ſimul cum ſpoliis intercidere, ſemper novum aliquod virtutis monimentum parare operam dent? Aut potiùs, quod cùm tempus ſigna contentionum cum hoſtibus habitarum obſcuret, odioſum eſt & nimii diſcordiarum ſtudij ea reficere atque innovare? Nam apud Græcos etiam parum laudis adepti ſunt, qui primi lapidea aut ærea ſtatuerunt trophea. Cur Q. Metellus, vir prudens ac civilis creditus, cùm eſſet factus ſummus Pontifex, auſpiciis uti poſt Sextilem menſem, qui nunc eſt Auguſtus, prohibuit? An quoniam ſicut die naſcente aut adulta iſtas res agitamus, itemque initio & medio menſis: cavemus autem à diei fine & menſis tanquam agendo inutilibus: ita ipſe etiam tempus anni poſt finitos octo menſes reliquum, pro veſpera quadam anni jam ad exitum vergentis ac deficientis habuit? An vero avibus utendum eſt vigentibus & integris? tales autem ſunt ante æſtatem: circa autumnum morbis & imbecillitate languent aliæ: aliæ pulli adhuc ſunt & imperfectæ: aliæ omninò ob anni tempeſtatem nuſquam viſuntur, in alias avectæ regio-

νόπωρον· οἱ μὲν ἀσθενεῖς καὶ νοσώδεις, οἱ δὲ νεοσσοὶ καὶ ἀτελεῖς, οἱ δὲ παντάπασι φροῦδοι διὰ τὴν ὥραν ἐκτοπίζοντες. Διὰ τί τοὺς μὴ στρατευομένους μὲν, ἐν στρατοπέδῳ δὲ ἄλλως ἀναστρεφομένους οὐκ ἐξῆν ἄνδρα βαλεῖν πολέμιον οὐδὲ τρῶσαι; (καὶ τοῦτο Κάτων ὁ πρεσβύτης ἐν ἐπιστολῇ τινι δεδήλωκε, γράφων πρὸς τὸν υἱὸν καὶ κελεύων, εἰ παρεθείη τῆς στρατείας ἀποπληρώσας τὸν χρόνον, ὑποστρέφειν· ἢ προσμένοντα, λαβεῖν παρὰ τοῦ στρατηγοῦ τὸ ἐξεῖναι τρῶσαι καὶ ἀνελεῖν πολέμιον) πότερον ὅτι τὴν ἀνάγκην μόνην ἐξουσίαν εἶναι δεῖ τοῦ ἀνελεῖν ἄνθρωπον· ὁ δὲ ἄνευ νόμου καὶ προστάγματος τοῦτο ποιῶν, ἀνδροφόνος ἐστίν; διὸ καὶ Χρυσάνταν ἐπήνεσεν ὁ Κῦρος, ὅτι μέλλων ἀναιρεῖν πολέμιον, καὶ τὴν κοπίδα διηρμένος, ἀκούσας τὸ ἀνακλητικὸν, ἀφῆκε τὸν ἄνδρα, καὶ οὐκ ἔπαισεν, ὡς κεκωλυμένος. ἢ δεῖ τὸν συνιστάμενον πολεμίοις καὶ μαχόμενον, ἂν ἀποδειλιάσῃ, μὴ ἀνυπεύθυνον εἶναι μηδὲ ἀθῶον; οὐ γὰρ οὕτω βαλὼν τινὰ καὶ τρώσας ὠφέλησεν, ὡς φυγὼν καὶ ἀναχωρήσας ἔβλαψεν. ὁ μὲν οὖν ἀφειμένος στρατείας, ἀπήλλακται τῶν στρατιωτικῶν νόμων· ὁ δὲ αἰτησάμενος τὸ πράττειν τὰ τῶν στρατευομένων, πάλιν ἑαυτὸν ὑπεύθυνον τῷ νόμῳ καὶ τῷ στρατηγῷ δέδωκεν. Διὰ τί τῷ ἱερεῖ τοῦ Διὸς οὐκ ἔξεστιν ἐν ὑπαίθρῳ ἀλείφεσθαι; πότερον ὅτι καὶ παῖδας γυμνοῦσθαι, πατρὸς ὁρῶντος,

regiones. Cur qui ſacramento militari non tenebantur, etiamſi aliàs in caſtris & exercitu verſarentur, non habebant jus interficiendi aut vulnerandi hoſtis? (Rem ſic habere, Cato Major in epiſtola quadam ad filium demonſtravit, qua jubet eum ſi tempore completo militiæ exautoratus eſſet, domum redire: aut ſi manere vellet cum exercitu, ab imperatore poteſtatem cædendi necandique hoſtis impetrare.) An quòd ſolam neceſſitatem oportet homini hominis necem permittere: qui autem nulla lege nullóve mandato hominē occîdit, is homicida eſt? ideoq; Chryſantam laudavit Cyrus, quòd ſublato jam gladio hoſtem interfecturus, ut receptui cani audivit, cæde ſibi interdictum putans hominem intactum dimiſit. Aut quòd qui in prœlio manum cum hoſte eſt conſerturus, ſi formidine victus pedem referat, non debet hoc impunè ferre, aut exlex eſſe: non enim tantum utilitatis feriendo hoſtem adfert, quantum damni fugiendo. at qui exautoratus eſt, legibus proinde militaribus non tenetur: is verò qui rogavit ut quæ militum ſunt ſibi liceat agere rurſum ſe legibus jam & imperatoris judicio ſubmiſit? Cur Iovis flamini non licet ſub dio inungi? An quia etiam filios in conſpectu patrum, aut generum vidente ſocero nudari, inhoneſtumq; nefaſq; putabatur, neq; antiquitus unà lavabant?

καὶ πενθερὸς γαμβρὸν, οὐχ ὅσιον ἦν οὐδὲ καλόν· οὐδὲ συνελούοντο τὸ παλαιὸν ἀλλήλοις; πατὴρ δὲ ὁ Ζεὺς, καὶ τὸ ἐν ὑπαίθρῳ μάλιστά πως εἶναι δοκεῖ τοῦ Διὸς ἐνώπιον; ἢ, καθάπερ ἐν ναῷ καὶ ἱερῷ γυμνοῦν ἑαυτὸν ἀθέμιτόν ἐστιν, οὕτω τὸν ὕπαιθρον ἀέρα καὶ τὸν ὑπουράνιον ὄντα, καὶ θεῶν καὶ δαιμόνων μεστὸν ἐξελαβοῦντο; διὸ καὶ τὰ πολλὰ τῶν ἀναγκαίων ὑπὸ στέγῃ δρῶμεν ἐπικρυπτόμενοι καὶ ἐπικαλυπτόμενοι ταῖς οἰκίαις, πρὸς τὸ θεῖον, τὰ μὲν μόνῳ τῷ ἱερεῖ, τὰ δὲ πᾶσιν ὑπὸ τοῦ νόμου προστέτακται διὰ τοῦ ἱερέως. διὸ καὶ παρ' ἡμῖν τὸ μὲν στεφανηφορεῖν καὶ κομᾶν καὶ σιδηροφορεῖν, μηδὲ τοῖς Φωκέων ὅροις ἐμβαίνειν, ἴδια λειτουργήματα τοῦ ἄρχοντός ἐστιν. τὸ δὲ ὀπώρας μὴ γεύεσθαι πρὸ ἰσημερίας μετοπωρινῆς, μηδὲ ἄμπελον τέμνειν πρὸ ἰσημερίας ἐαρινῆς, ὁμοίως πᾶσι δηλοῦται διὰ τοῦ ἄρχοντος. ἑκατέρου γὰρ ὁ καιρὸς ἐκεῖνός ἐστι. τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον ὡς ἔοικε, καὶ τοῦ παρὰ Ῥωμαίοις ἱερέως ἴδιόν ἐστι τὸ μήτε ἵππῳ χρῆσθαι, μήτε πλείονας νύκτας ἀποδημεῖν τριῶν, μήτε ἀποτίθεσθαι τὸν πῖλον, (ἀφ' οὗ καὶ φλάμεν κέκληται) πολλὰ δὲ ἄλλα δηλοῦται πᾶσι διὰ τοῦ ἱερέως· ὧν ἕν ἐστι καὶ τὸ ἐν ὑπαίθρῳ μὴ ἀλείφεσθαι. τὸ γὰρ ξηραλοιφεῖν ὑφεωρῶντο Ῥωμαῖοι σφόδρα, καὶ τοῖς Ἕλλησιν οἴονται μηδὲν οὕτως αἴτιον δουλείας γεγονέναι καὶ μαλακίας, ὡς τὰ γυμνάσια καὶ τὰς παλα-

Pater autem eſt Iupiter & ejus oculis maximè expoſitum videtur quod eſt ſub dio. An quemadmodum in templo aut fano nudare ſeſe nefas eſt, ita aërem etiam ſub aperto cœlo & dio reverebantur, ut dijs geniiſq: refertum? itaq; ergo pleraſq; res neceſſarias ſub tecto facimus, domi noſmet occultantes, & deorum ſubtrahentes conſpectui. Aut alia quidē ſoli ſacerdoti, alia lex per ſacerdotem omnibus imperat? Hoc ſanè modò apud nos coronatum eſſe, comam alere, ferro armatum Phocenſium fines non ingredi, propria ſunt ſacerdotis munia. pomum non guſtare ante æquinoctium autumnale, vitem non putare ante æquinoctium vernum, ferè à magiſtratu univerſis imperatur: utrumque enim ut ſuo fiat tempore, edicitur. Eodem planè modo apparet apud Romanos proprium eſſe hoc pontificis, ut equo non vehatur, neque plures tribus noctes ab urbe abſit, neq; pileum (apicem ipſi vocant) unde flaminis habet nomen, unquam deponat. Multa verò alia pontifici dicta, ad omnes alios pertinent. de quibus hoc etiam eſt, ſub dio non inungi. Iſta enim ſicci (ut verbum exprimamus) corporis inunctio valdè malè apud Romanos audit: & exiſtimant non ullam aliam rem magis in cauſa fuiſſe quod Græci ita emollirentur, & in ſervitutem redigerentur, atq; fuere gymnaſia & palæſtræ: quæ res multum

ίςρας, πολλὴν ἄλυν καὶ σχολὴν ἐντεκοῦσας ταῖς πόλεσι καὶ κακοσχολίαν, καὶ τὸ παιδεραστεῖν, καὶ τὸ διαφθείρειν τὰ σώματα τῶν νέων ὕπνοις καὶ περιπάτοις καὶ κινήσεσιν εὐρύθμοις καὶ διαίταις ἀκριβέσιν, ὑφ' ὧν ἔλαθον ἐκρυέντες τῶν ὅπλων, καὶ ἀγαπήσαντες ἀνθ' ὁπλιτῶν καὶ ἱππέων ἀγαθῶν, εὐτράπελοι καὶ παλαιστρῖται καὶ καλοὶ λέγεσθαι. ταῦτα γοῦν ἔργον ἐστὶν ἀποφυγεῖν εἰς ὕπαιθρον ἀποδυομένους. οἱ δὲ κατ' οἰκίαν ἀλειφόμενοι καὶ θεραπεύοντες ἑαυτοὺς, οὐδὲν ἁμαρτάνουσι.

Διὰ τί τὸ παλαιὸν νόμισμα, τῇ μὲν εἶχεν Ἰανοῦ διπρόσωπον εἰκόνα, τῇ δὲ πλοίου πρύμναν ἢ πρῷραν ἐγκεχαραγμένην; πότερον (ὡς οἱ πολλοὶ λέγουσιν) ἐπὶ τιμῇ Κρόνου πλοίῳ διαπεράσαντος εἰς Ἰταλίαν, ἢ τοῦτο μὲν ἐστιν ἐπὶ πολλῶν λέγειν; (καὶ γὰρ Ἰανὸς καὶ Εὔανδρος καὶ Αἰνείας ἐκ θαλάττης προσεκομίσθησαν) ἐκεῖνο δ' ἄν τις μᾶλλον εἰκάσειεν, ὅτι τὰ μὲν καλὰ ταῖς πόλεσίν ἐστι, τὰ δὲ ἀναγκαῖα· καὶ μέγιστον τῶν μὲν καλῶν, ἡ εὐνομία, τῶν δὲ ἀναγκαίων ἡ εὐπορία. ἐπεὶ τοίνυν εὐκοσμίαν μὲν Ἰανὸς κατέστησεν αὐτοῖς, ἐξημερώσας τὸν βίον, ἀφθονίαν δὲ παρέχει τῶν ἀναγκαίων ὁ ποταμὸς πλώϊμος ὤν, καὶ τὰ μὲν ἐκ θαλάττης, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς χώρας κατακομίζων, σύμβολον ἔχε τὸ νόμισμα, τοῦ μὲν νομοθέτου, τὸ δίμορφον, ὡς εἴρηται, διὰ τὴν μεταβολήν·

tum tædii, malique ocii urbibus inferrent, unde extiterint puerorum obſcœni amores, & corruptelæ corporum apud adoleſcentes ob ſomnos, ambulationes, motuſque ſuis omnia legibus determinata, ac victus exquiſitiorem vulgari rationem. quibus rebus Græci paulatim, ac ne ſentientes quidem armorum uſu abdicato, gratum habuerunt loco bonorum gravis armaturæ militum & equitum, agiles, palæſtritæ, formoſique nominari. Hanc verô mollitiem difficulter poſſunt effugere, qui ſub dio nudantur: qui verò domi inunguntur, & corpora ſua curant, ii nihil peccant. Cur antiquum nomiſma ab una parte Iani bifrontis imaginem, ab altera navis aut puppim aut proram inſculptam habet? An, quæ vulgata eſt opinio, in honorem hoc fit Saturni, navigio in Italiam advecti? Aut hoc ei cum multis aliis eſt commune? nam Ianus quoque, Evander, & Æneas mari in Italiam appulerunt. Id profectò probabilius eſt, cum urbibus alia bono ſint, alia neceſſitatibus inſerviant: ac bonorum maximum ſit bona legum conſtitutio, neceſſariarum autem rerum copia: quandoquidem Ianus eis vitæ rationem tradidit ordinatam moribus ad manſuetudinem redactis, abundantiam autem rerum neceſſariarum præbet fluvius, eas partim à mari, partim ex agris convehens, ideo nomiſma monimentũ legumlatoris quidẽ habuit caput bifrons ob mu-

τοῦ δὲ ποταμοῦ, πορθμεῖον. ἑτέρῳ δὲ ἐχρήσαντο νομίσματι βοῦν ἔχοντι καὶ πρόβατον καὶ ὗν παράσημον, εὐποροῦντες ἀπὸ τῶν θρεμμάτων μάλιστα, καὶ τὴν περιουσίαν ἀπὸ τούτων ἔχοντες. διὸ καὶ τῶν ὀνομάτων πολλὰ τοῖς παλαιοῖς, Συΐλλιοι καὶ Βουβολκοὶ καὶ Πόρκιοι ἦσαν, ὡς Φαινεστέλλας εἴρηκεν. Διὰ τί τῷ τοῦ Κρόνου ναῷ χρῶνται ταμιείῳ τῶν δημοσίων χρημάτων, ἅμα δὲ καὶ φυλακτηρίῳ τῶν συμβολαίων; πότερον ὅτι δόξα κατεῖχε καὶ λόγος, οὐκ εἶναι πλεονεξίαν ἐν ἀνθρώποις οὐδὲ ἀδικίαν, Κρόνου βασιλεύοντος, ἀλλὰ πίστιν, καὶ δικαιοσύνην; ἢ ὅτι καρπῶν εὑρετής, ἢ γεωργίας ἡγεμὼν ὁ θεός; ἡ γὰρ ἅρπη τοῦτο σημαίνει· καὶ οὐχ ὡς γέγραφεν Ἀντίμαχος Ἡσιόδῳ πειθόμενος,

Λέχρις δὲ δρεπάνῳ τέμνων ἀπὸ μήδεα πατρὸς
Οὐρανοῦ Ἀκμονίδεω λάσιος Κρόνος ἀντιτέτυκτο.

καρπῶν δὲ ἀφθονία καὶ διάθεσις, γένεσίς ἐστι νομίσματος· διὸ τὸν αἴτιον καὶ φύλακα ποιοῦνται τῆς εὐδαιμονίας. μαρτυρεῖ δὲ τούτῳ, τὸ τὰς ἀγομένας δι' ἐννέα ἡμερῶν ἐπ' ἀγορὰν συνόδους, νουνδίνας δὲ καλουμένας, ἱερὰς τοῦ Κρόνου νομίζεσθαι. πράσεως γὰρ καὶ ὠνῆς περιουσία καρπῶν ἀρχὴν παρέσχεν. ἢ ταῦτα μέν ἐστι παλαιά, πρῶτος δὲ ταμιεῖον ἀπέδειξε τὸ Κρόνιον τῶν βασιλέων καταλυθέντων, Οὐαλέριος Ποπλικόλας, πειθόμενος

ob mutationem, ut docuimus, factum, fluvij autem navigium. Alio etiam uſi ſunt nomiſmate, cui bos erat inſculptus, & ovis, & ſus. quod re maxime pecuaria ſe alerent, denique opes pararent. Hinc & nomina apud veteres multa ſunt deducta, ut Suilliorum, ut Bubulcorum, ut Porciorum: autore Feneſtella. Cur Saturni templo utuntur loco ærarii ibidemque contractuum monimenta adſervant? An quia obtinuit opinio, regnante Saturno avaritiam apud homines injuſtitiamque locum non habuiſſe, ſed fidem & juſtitiam? Aut quia deus ille fructuum atque agriculturæ præeſſe creditur? Hoc enim falx deſignat: non id quod Heſiodum imitatus dixit Antimachus:

Hunc contra ſitus eſt hirtus, genitalia patris
Acmonidæ Cæli Saturnus falce revellens.

Ex ubertate autem frugum & venditione pecuniæ naſcitur copia. itaq; Saturnum autorem cuſtodemq; ejus faciunt. Huic ſententiæ teſtimonio eſſe id poteſt: quod coitus in forum, qui nono quoque die celebrantur, (Nundinas vocant) Saturno ſunt conſecrati. frugum quippe abundantia, venditioni & emtioni præbuit initium. Aut hæc quidem vetuſta ſunt? Primus autem ædem Saturni ærarium fecit poſt exactos reges Valerius Poplicola, cùm ſentiret locum

iſtum

ὀχυρὸν καὶ καταφανῆ καὶ δυσεπιβούλευτον εἶναι τὸν τόπον. Διὰ τί δὲ οἱ πρεσβεύοντες εἰς Ῥώμην ὁποθενοῦν, ἐπὶ τὸν τοῦ Κρόνου ναὸν βαδίζοντες, ἀπογράφονται πρὸς τοὺς ἐπάρχους τοῦ ταμιείου; πότερον ὡς ξένου τοῦ Κρόνου γενομένου, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ξένοις χαίροντος; ἢ καὶ τοῦτο λύεται τῇ ἱστορίᾳ. τὸ γὰρ παλαιὸν (ὡς ἔοικεν) οἱ ταμίαι ξένια τοῖς πρεσβεύουσιν ἔπεμπον (ἐκαλεῖτο δὲ λαύτια τὰ πεμπόμενα) καὶ νοσούντων ἐπεμέλοντο, καὶ τελευτήσαντας ἔθαπτον ἐκ δημοσίου. νῦν δὲ ὑπὸ πλήθους τῶν ἀφικνουμένων πρέσβεων ἐκλέλειπται τὸ τῆς δαπάνης, μένει δὲ ἔτι τὸ τοῖς ἐπάρχοις τοῦ ταμιείου προεντυγχάνειν διὰ τῆς ἀπογραφῆς. Διὰ τί τῷ ἱερεῖ τοῦ Διὸς οὐκ ἔξεστιν ὀμόσαι; πότερον ὅτι βάσανός τις ἐλευθέρων ὁ ὅρκος ἐστὶ, δεῖ δὲ ἀβασάνιστον εἶναι καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἱερέως; ἢ ὅτι περὶ μικρῶν ἀπιστεῖσθαι τὸν τὰ θεῖα καὶ μέγιστα πεπιστευμένον οὐκ εἰκός ἐστιν; ἢ ὅτι πᾶς ὅρκος εἰς κατάραν τελευτᾷ τῆς ἐπιορκίας, κατάρα δὲ δύσφημον καὶ σκυθρωπόν; ὅθεν οὐδὲ ἄλλοις ἐπαρᾶσθαι νομίζεται τοὺς ἱερεῖς. ἐπῃνέθη γοῦν Ἀθήνησιν ἡ ἱέρεια μὴ θελήσασα καταράσασθαι τῷ Ἀλκιβιάδῃ τοῦ δήμου κελεύοντος. ἔφη γὰρ εὐχῆς οὐ κατάρας ἱέρεια γεγονέναι. ἢ κοινὸς ὁ τῆς ἐπιορκίας κίνδυνος, ἂν ἀνὴρ ἀσεβὴς καὶ ἐπίορκος εὐχῶν κατάρχηται καὶ ἱερῶν ὑπὲρ τῆς πόλεως; Διὰ τί τῶν Οὐενεραλίων τῇ ἑορ-

iſtum munitum eſſe & conſpicuum atque ab inſidijs tutum. Cur legati, undecunque Romam miſſi, ad Saturni ædem accedunt, ibique nomina ſua dant præfectis ęrarii? An hoc fit eò, quod Saturnus cum fuerit peregrinus, hoſpitibus gaudeat? Aut hiſtoria potius quęſtionem ſolvit? Antiquitus enim, ut apparet, quæſtores legatis munera mittebant, quæ lauteia dicebantur, ægrotantium curam ſuſcipiebant, mortuiſq; funus è publico faciebant. nunc autem ob multitudinem legatorum qui veniunt, ſumtu omiſſo id tamen ſervatur, ut legati accedant præfectos ærarii, qui eorum nomina in tabulas referunt. Cur flamini Diali non licet jurare? An quia tormentum liberorum eſt jusjurandum? ſacerdotis autem & animum & corpus oportet torturæ eſſe expers? Aut quia non convenit de rebus parvis fidem non haberi ei, cui ſacrę & maximæ ſunt creditæ? Aut quia omne jusjurandum in exſecrationem perjurii deſinit? Eſt autem exſecratio triſtis res & mali ominis: quæ cauſa eſt, ut dira imprecari aliis ſacerdotes per leges non poſſint. Et ſanè laudi datum eſt Athenis ſacerdoti, quę populo jubente Alcibiadem devovere noluit; votorum ſe, non deteſtandi cauſa antiſtitam eſſe inquiens? Aut quia publicum eſt perjurii periculũ, ſi homo impius ac periurus pro civitate vota nuncupet ac ſacris opere-

τῇ πλῆν οἶνον ἐκχέουσιν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης; πότερον (ὡς οἱ πλεῖστοι λέγουσιν) Μεζέντιος ὁ Τυῤῥηνῶν στρατηγὸς ἔπεμψε πρὸς Αἰνείαν σπενδόμενος ἐπὶ τῷ λαβεῖν τὸν ἐπέτειον οἶνον. ἀρνησαμένου δὲ ἐκείνου, τοῖς Τυῤῥηνοῖς ὑπέσχετο κρατήσας μάχῃ δώσειν τὸν οἶνον· Αἰνείας δὲ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ πυθόμενος, τοῖς θεοῖς τὸν οἶνον καθιέρωσε, καὶ μετὰ τὸ νικῆσαι συναγαγὼν τὸ καρπευθὲν, ἐξέχεε πρὸ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης; ἢ καὶ τοῦτο σύμβολόν ἐστι τοῦ χρῆναι νήφοντας ἑορτάζειν, ἀλλὰ μὴ μεθύοντας, ὡς τῶν θεῶν μᾶλλον τοῖς ἐκχέουσι χαιρόντων τὸν πολὺν ἄκρατον, ἢ τοῖς πίνουσι.

Διατί τὸν τῆς Ὅρτας ναὸν ἀνεῳγμένον εἶχον οἱ παλαιοὶ διαπαντός; πότερον ὡς Ἀντίστιος Λαβεὼν ἱστόρηκε, τοῦ παρορμᾶν ὁρτάρε λεγομένου, τὴν οἷον ἐγκελευομένην πρὸς τὰ καλὰ καὶ παρορμῶσαν θεὸν, Ὅρταν λεγομένην, ᾤοντο δεῖν ὡς ἐνεργὸν ἀεὶ μηδέποτε μέλλειν, μηδὲ ἀποκεκλεῖσθαι, μηδὲ κλειννύειν; ἢ μᾶλλον ὡς νῦν ὀνομάζουσιν αὐτὴν Ὥραν μηκυνομένης τῆς προτέρας συλλαβῆς, ἐπιστρεφῆ τινα καὶ πολυωρητικὴν θεὸν, τὴν διαφυλακτικὴν καὶ φροντιστικὴν οὖσαν, οὐδέποτε ῥᾴθυμον οὐδὲ ὀλίγωρον εἶναι τῶν ἀνθρωπίνων ἐνόμιζον; ἢ, καθάπερ ἄλλα πολλά, καὶ τοῦτο τῶν Ἑλληνικῶν ὀνομάτων ἐστὶ, καὶ δηλοῖ θεὸν ἐπισκοποῦσαν καὶ ἐφορῶσαν; ὅθεν, ὡς ἀκοιμήτου καὶ ἀύπνου, διαπαντὸς ἀνεῳγμένον ἦν τὸ ἱερὸν αὐτῆς. εἰ μέν τοι τὴν ὥραν ὀρθῶς ὁ Λαβεὼν ἀπὸ

tur? Cur Veneralibus multum vini effunditur è templo Veneris? An verum eſt quod plurimi narrant, Mezentium Etruſcorum imperatorem Æneæ per internuncios pacem ea conditione obtuliſſe, ut ſibi is annuum vinum daret: & abnuente Ænea, ſuis id vinum promiſiſſe ſi prœlio victor diſceſſiſſet: Æneam cognita ejus pollicitatione, diis vinum id conſecraſſe, partaque victoria vinum è congeſtis uvis factum ante fanum Veneris effudiſſe. An hoc ſigno monebant feſtos dies ſobriè, non per ebrietatem debere agitari? quod dii magis delectentur nimium merum effundentibus, quam bibentibus. Cur Hortæ templum antiquitus ſemper manſit apertum? An quia, ut Antiſtius Labeo tradit, ab hortando dictam deam, quæ ad honeſtas actiones exhortaretur & incitaret, exiſtimaverunt ut induſtriam ſemperq; occupatam nunquam cunctari debere, nunquam incluſam impeditamve teneri? Aut potius ea eſt, quam nunc Horam dicunt, agilis dea & multis intenta negotiis, quæ cum obſervet omnia & ſolicita ſit, nunquam ab ea res humanas negligi voluerunt indicare? Aut potius id quoque nomen, ut multa alia, Græcum eſt, ſignificatque deam inſpicientem res: (horân Græcis eſt videre) ideoque ejus ut pervigilis ſemper apertum eſt templum? Quod ſi Horam ab hortando rectè deducit Labeo, viden-

τὸ παρορμᾶν ὠνομάσθαι δέδεικται), σκόπει μὴ τὸν ῥήτορα προτρεπτικόν τινα καὶ παρορμητικὸν ὄντα σύμβουλον ἢ δημαγωγὸν, οὕτως ὠνομάσθαι φατέον, οὐκ ἀπὸ τῆς ἀρᾶς καὶ εὐχῆς, ὥς ἔνιοι λέγουσι. Διὰ τί τὸ τοῦ Ἡφαίστου ἱερὸν ἔξω πόλεως ὁ Ῥωμύλος ἱδρύσατο; πότερον διὰ τὴν μυθολογουμένην πρὸς Ἄρη ζηλοτυπίαν τοῦ Ἡφαίστου δι᾽ Ἀφροδίτην, υἱὸς εἶναι δοκῶν Ἄρεος, οὐκ ἐποιήσατο σύνοικον οὐδὲ ὁμόπολιν αὐτόν; ἢ τοῦτο μὲν ἀβέλτερον, ᾠκοδομήθη δὲ ὁ ναὸς ἐξ ἀρχῆς, συνέδριον καὶ βουλευτήριον ἀπόρρητον αὐτῷ μετὰ Τατίου τοῦ συμβασιλεύσαντος, ὅπως συνιόντες ἐνταῦθα μετὰ τῶν γερόντων, ἄνευ τοῦ παρενοχλεῖσθαι καθ᾽ ἡσυχίαν βουλεύοιντο περὶ τῶν πραγμάτων; ἤ, πρὸς ἐμπρησμὸν ἄνωθεν ἐπισφαλῶς τῆς Ῥώμης ἐχούσης, ἔδοξε τιμᾶν μὲν, ἐξοικίσαι δὲ τῆς πόλεως τὸν θεόν; Διὰ τί τῇ τῶν Κωνσταλίων ἑορτῇ καὶ τοὺς ἵππους καὶ τοὺς ὄνους στεφανοῦσιν καὶ σχολάζειν ἐῶσι; πότερον ὅτι Ποσειδῶνι μὲν ἄγουσιν ἱππείῳ τὴν ἑορτὴν, ὁ δὲ ὄνος τῷ ἵππῳ συναπολαύει καὶ συμμετέχει τῆς ἀδείας; ἢ ὅτι, ναυτιλίας φανείσης καὶ κομιδῆς κατὰ θάλατταν, ὑπῆρξέ τις ἀμωσγέπως ῥαστώνη καὶ ἀνάπαυσις τοῖς ὑποζυγίοις; Διὰ τί τοὺς παραγγέλοντας ἀρχὴν, ἔθος ἦν ἐν ἱματίῳ τοῦτο ποιεῖν ἀχίτωνας, ὡς Κάτων ἱστόρηκε; πότερον ἵνα μὴ δεκάζωσιν, ἀργύριον ἐν τῷ κόλπῳ κομίζοντες; ἢ μᾶλλον ὅτι τοὺς ἀξίους ἄρχειν, οὐ γένεσιν

videndum an non potiùs indidem dicatur orator, qui conſulendo ſuadendoque exhortetur & incitet, quàm ab orando ſeu precando, ut nonnulli volunt. Cur Vulcani fanum Romulus extra urbem poſuit? An quòd filius Martis cùm exiſtimaretur, propter fabuloſam illam Vulcani adverſus Martem Veneris cauſa ſimultatem, Vulcanum in eadem urbe eodemque cum Marte domicilio eſſe noluit? Aut hoc quidem ineptum eſt? ſed illud templum jam inde ab initio ædificatum à Romulo fuit, ut ibi unà cum collega ſuo Tatio curiam haberet. in qua de rebus arcanis cum ſenatu abſque interventoribus quietè poſſent conſultare? Aut cùm Romæ ab incendiis ſtatim à primis temporibus multum eſſet periculi, colendum quidem deum igni præfectum, ſed extra urbem locum ei aſſignandum ſtatuerunt? Cur Conſalibus feriis equos aſinoſque coronant, & ociari ſinunt: an quià feriæ iſtæ Conſo, qui equeſter Neptunus eſt, aguntur, aſinus tum equo conſors eſt, juxtaque fruitur vacatione laboris? Aut quia tum commoda navigandi maris tempeſtas exhibita, jumentis qualemcunque quietem præbet? Cur qui magiſtratum petebant, mos erat ut hoc abſque togis in induſio facerent? Sic enim Cato tradit. an ne argentum in ſinu geſtantes ſuffragia redimerent? aut potiùs quòd magiſtratu dignos non generis nobi-

οὐδὲ χρήμασιν οὐδὲ δόξαις, ἀλλὰ τραύμασι καὶ ὠτειλαῖς ἔκρινον; ὅπως οὖν ταῦτα καθορῷτο τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ἀχίτωνες ἐπὶ τὰς ἐπαγγελίας κατῄεσαν; ἢ καθάπερ τῷ δεξιοῦσθαι καὶ παρακαλεῖν καὶ ὑποπίπτειν, οὕτω τῇ γυμνότητι ταπεινοῦντες ἑαυτοὺς ἐδημαγώγουν; Διὰ τί ὁ ἱερεὺς τοῦ Διὸς, ἀποθανούσης αὐτῷ τῆς γυναικὸς, ἀπετίθετο τὴν ἀρχήν; ὡς Τήϊος ἱστόρηκε; πότερον ὅτι τοῦ μὴ λαβόντος ὁ λαβὼν, εἶτα ἀποβαλὼν γυναῖκα γαμετὴν ἀτυχέστερος; ὁ μὲν γὰρ τοῦ γεγαμηκότος οἶκος, τέλειος· ὁ δὲ τοῦ γήμαντος, εἶτα ἀποβαλόντος, οὐκ ἀτελὴς μόνον, ἀλλὰ καὶ πεπηρωμένος, ἢ συνιερᾶται μὲν ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ (ὡς καὶ πολλὰ τῶν ἱερῶν οὐκ ἔστι δρᾶσαι μὴ γαμετῆς συμπαρούσης) τὸ δὲ γαμεῖν εὐθὺς ἑτέραν, ἀποβαλόντα τὴν προτέραν, οὔτε ἴσως δυνατὸν, οὔτ᾽ ἄλλως ἐπιεικές; ὅθεν οὐδὲ ἀποπέμψασθαι πρότερον ἐξῆν, οὐδὲ νῦν, ὡς ἔοικεν, ἔξεστιν, ἀλλὰ ἐφ᾽ ἡμῶν ἐπέτρεψεν ἐντυχθεὶς Δομετιανός· οἱ δὲ ἱερεῖς παρεγένοντο τῇ τοῦ γάμου διαλύσει, πολλὰ φρικώδη καὶ ἀλλόκοτα καὶ σκυθρωπὰ δρῶντες. ἧττον δ᾽ ἄν τις τοῦτο θαυμάσειε προσιστορήσας ὅτι καὶ τῶν τιμητῶν θατέρου τελευτήσαντος, ἔδει καὶ τὸν ἕτερον πεπαῦσθαι τῆς ἀρχῆς· ἀποθανόντος δὲ τιμητοῦ Λιβίου Δρούσου, Σκαῦρος Αἰμίλιος συνάρχων οὐκ ἐβούλετο τὴν ἀρχὴν ἀπείπασθαι, μέχρις οὗ τῶν δημάρχων τινὲς αὐτὸν ἐκέλευον εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγε-

nobilitate opibus, aut fama, ſed vulneribus & cicatricibus cùm judicarent, ut conſpicua hæc eſſent, abſq; toga comitia obibant? aut quemadmodum prenſando, orando, & ſeſe ſubmittendo, ita nuditate quoque corporis humiliter gratiam populi captabant. Cur flamen Dialis uxore mortua Flaminio decedit? ſic enim Ateius tradidit? An quia cœlibe miſerior eſt qui uxorem amittit? qui enim uxorem duxit, ejus domus perfecta eſt. qui ductam amiſit, ejus non imperfecta modò, ſed & mutilata eſt familia? Aut quia in pleriſq; ſacris rebus obeundis uxor ei adeſt, neque ea abſente peragi eas fas eſt? Cæterùm uxore mortua confeſtim aliam ducere neque factu fortaſſis facile, neque ut ſit humanum, videtur. Itaque etiam antiquitus uxorem repudiare non licuit, ac ne nunc quidem licet: niſi quòd hoc permiſit ejus rei gratia interpellatus noſtra ætate Domitianus: aderant autē diſſidio matrimonii ſacerdotes, terribilia multa & inuſitata atque triſtia agentes. Minus autem hunc morem flaminis Dialis mirabitur, qui obſervavit etiam cenſorum altero vita defuncto, alterum abdicare ſe cenſura opus habuiſſe. Mortuo quidem Livio Druſo cenſore, collega ejus Æmilius Scaurus abdicare non antè voluit, quàm cum tribunorum plebis quidam duci in carcerem juſſerunt. Cur Laribus, quos Præſtites

propriè

θαι. Διὰ τί τῶν Λαρητῶν οὓς ἰδίως πραιστίτας καλοῦσι, τούτοις κύων παρέστηκεν, αὐτοὶ δὲ κυνῶν διφθέραις ἀμπέχονται; ἢ πραιστίτης μὲν οἱ προεστῶτές εἰσι, τοὺς δὲ προεστῶτας, οἴκου φυλακτικοὺς εἶναι προσήκει, καὶ φοβεροὺς μὲν τοῖς ἀλλοτρίοις, (ὥσπερ ὁ κύων ἐστὶν) ἠπίους δὲ καὶ πράους τοῖς συνοικοῦσιν; ἢ μᾶλλον, ὃ λέγουσιν ἔνιοι Ῥωμαίων, ἀληθές ἐστι; καὶ, καθάπερ οἱ περὶ Χρύσιππον οἴονται φιλόσοφοι φαῦλα δαιμόνια περινοστεῖν, οἷς οἱ θεοὶ δημίοις χρῶνται κολασταῖς ἐπὶ τοὺς ἀνοσίους καὶ ἀδίκους ἀνθρώπους. οὕτως οἱ Λάρητες ἐριννυώδεις τινές εἰσι καὶ ποίνιμοι δαίμονες, ἐπίσκοποι βίων καὶ οἴκων· διὸ καὶ κυνῶν δέρμασιν ἀμπέχονται, καὶ κύων πάρεδρός ἐστιν, ὡς δεινοῖς οὖσιν ἐξιχνεῦσαι καὶ μετελθεῖν τοὺς πονηρούς; Διὰ τί τῇ καλουμένῃ Γενείτῃ μάνῃ κύνα θύουσι, καὶ κατεύχονται μηδένα χρηστὸν ἀποβῆναι τῶν οἰκογενῶν; ἢ ὅτι δαίμων ἐστὶν ἡ Γενείτα περὶ τὰς γενέσεις καὶ τὰς λοχείας τῶν φθαρτῶν; ῥύσιν γάρ τινα σημαίνει τοὔνομα καὶ γένεσιν, ἢ ῥέουσαν γένεσιν. ὥσπερ οὖν οἱ Ἕλληνες τῇ Ἑκάτῃ, καὶ τῇ Γενείτῃ κύνα Ῥωμαῖοι θύουσιν ὑπὲρ τῶν οἰκογενῶν. Ἀργείους δὲ Σωκράτης φησὶ τῇ Εἰλιονίᾳ κύνα θύειν διὰ τὴν ῥᾳστώνην τῆς λοχείας. τὸ δὲ τῆς εὐχῆς πότερον οὐκ ἐπ' ἀνθρώπων ἀλλὰ ἐπὶ κυνῶν ἐστιν οἰκογενῶν, μηδένα χρηστὸν γενέσθαι; χαλεποὺς γὰρ εἶναι δεῖ καὶ φοβεροὺς τοὺς κύνας. ἢ διὰ τὸ χρήστους καὶ

propriè vocant, canis præficitur, ipſi autem caninis pellibus amiciuntur? an præſtites ſunt qui præſunt, ideoque cuſtodiam domus eius curæ, alieniſque eos terrori eſſe par eſt, domeſticis manſuetos? qualis eſt canum natura. aut id verius eſt, quod nonnulli Romanorum dicunt? ſicut qui Chryſippum ſectantur philoſophi dicunt oberrare quoſdam malos genios, quibus loco carnificum dii utantur in puniendis flagitioſis & impiis hominibus: ita Lares genios quoſdam eſſe diros ac furiarum naturæ affines ad puniendum factos, qui in vitas & familias hominum inſpiciant, itaque canum exuvijs veſtiri, & canem eis adſidere, ut callidis ſcrutari atque ulciſci malorum facinora. Cur Manæ Genetæ canem immolant, votoque petunt ne quis domi natorum bonus fiat? An quod hęc dea ortui ac partui præeſt interitui obnoxiorum ac fluxorum corporum? (fluxum enim quendam & generationem, ſeu generationem fluxam vox à manando ducta indicat) ut igitur Græci Hecatæ, ſic Romani Genetæ canem immolant pro domi naſcentibus. Argivos etiam, Socrates ait, cane Lucinæ rem ſacram facere, ob facilitatem pariendi. Votum autem quid ſi non ad homines pertinet domi naſcentes, ſed ad canes? ut hos optent non bonos aut placidos, ſed iracundos fieri & terribiles? Aut quoniam venuſte boni dicun-

κομψῶς λέγεσθαι τοὺς πλουτῶντας, αἰνιττόμενοι διὰ τῆς ἀρχῆς, αἰτοῦνται μηδένα τῶν συνοίκων ἀποθανεῖν; οὐ δεῖ δὲ τοῦτο θαυμάζειν. καὶ γὰρ Ἀριστοτέλης ἐν ταῖς Ἀρκάδων πρὸς Λακεδαιμονίους συνθήκαις γεγράφθαι φησὶ, μηδὲν ἄχρηστον ποιεῖν βοηθείας χάριν τοῖς λακωνίζουσι τῶν Τεγεατῶν, ὅπερ εἶναι, μηδένα ἀποκτιννύναι. Διὰ τί τοῖς Καπιτωλίοις θέας ἄγοντες ἔτι νῦν κηρύττουσι Σαρδιανοὺς ὠνίους, καὶ γέρων τις ἐπὶ χλευασμῷ προάγεται, παιδικὸν ἐναψάμενος περιδέραιον, ὃ καλοῦσι βοῦλλαν; ἢ ὅτι Ῥωμύλῳ πολὺν χρόνον ἐπολέμησαν οἱ λεγόμενοι Οὐήιοι Τυρρηνῶν, καὶ ταύτην πόλιν ἐσχάτην εἷλε, καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους ἀπεκήρυξε μετὰ τοῦ βασιλέως, ἐπισκώπτων αὐτοῦ τὴν ἠλιθιότητα καὶ τὴν ἀβελτηρίαν; ἐπεὶ δὲ Λυδοὶ μὲν ἦσαν οἱ Τυρρηνοὶ ἐξ ἀρχῆς, Λυδῶν δὲ μητρόπολις Σάρδεις, οὕτω τοὺς Οὐηίους ἀπεκήρυττον. καὶ μέχρι νῦν ἐν παιδιᾷ τὸ ἔθος διαφυλάττουσι. Διὰ τί τὰ κρεωπώλια μακέλλα καὶ μακέλλας καλοῦσι; πότερον ἀπὸ τῶν μαγείρων τοὔνομα διαφθαρὲν, ὥσπερ ἄλλα πολλὰ, τῇ συνηθείᾳ κεκράτηκε; καὶ γὰρ τὸ κ πρὸς τὸ γ συγγένειαν ἔχει παρ' αὐτοῖς· ὀψὲ γὰρ ἐχρήσαντο τῷ γάμμα, Καρβιλίου Σπορίου προσεξευρόντος. καὶ τὸ λ πάλιν τοῖς ἀπολισθαίνουσιν τοῦ ρ, διὰ ἀμβλύτητα τῆς γλώττης, ὑπόκειται τραυ-

dicuntur, qui mortem cum vita commutaverunt, hoc voto oblique precantur ne quis domeſticorum moriatur? Atque hoc alienum putare nemo debet. nam in fœdere Arcadum cum Spartanis facto ſcriptum eſſe Ariſtoteles teſtatur, 'neminem Tegeatarum debere bonum redigi, (id eſt interfici) ſi auxilii cauſa rebus Lacedæmoniorum ſtudeat. Cur ludis Capitolinis etiamnum præconis voce proclamant Sardianos vænales, & ſenex quidam ludibrii gratia producitur bullam collo appenſam gerens puerilem? An quia Vejentes Etruſcorum populus per longum tempus Romulo bello reſtiterunt, hancque is ultimam urbem cepit, multoſque captivos ſub haſta vendidit una cum ipſorum rege, futilitatem ejus & ſtultitiam deridens? nam Etruſci à Lydis originem trahunt, Lydorum primaria urbs Sardes. ideo Vejentes Sardianorum nomine proclamant, & in hunc uſque diem ludicri gratia morem iſtum conſervant. Cur locus ubi carnes publice venduntur, macellum dicitur? An conſuetudo ut multa alia, ita hoc quoque vocabulum à mageiris (qui Græca lingua ſunt coci) depravatum retinuit? ſunt enim C & G cognatæ litteræ, & G littera ſero uti ceperunt à Sp. Carbilio adjecta reliquis: & qui blæſi ſunt lingua, ob hebetudinem aberrante à R littera ad L delabuntur. Aut hiſtoria rem explicabit? Ferunt enim Ro-

λιζόμενον. ἢ καὶ τοῦτο λυτέον τῇ ἱστορίᾳ; λέγεται γὰρ ἐν Ῥώμῃ βίαιον ἄνδρα καὶ λῃστρικὸν γενόμενον, καὶ περικόψαντα πολλοὺς, μόγις ἁλῶναι, καὶ κολασθῆναι, τοὔνομα Μάκελλον. ἐκ δὲ τῶν χρημάτων αὐτοῦ δημόσιον οἰκοδομηθῆναι κρεωπώλιον ἀπ' ἐκείνου κτησάμενον τὴν προσηγορίαν. Διὰ τί ταῖς Ἰανουαρίαις εἰδοῖς περιϊέναι δέδοται τοῖς αὐληταῖς τὴν πόλιν ἐσθῆτας γυναικείας φοροῦντας; ἢ διὰ τὴν λεγομένην αἰτίαν; μεγάλας γὰρ (ὡς ἔοικεν) τιμὰς ἐκαρποῦντο, τοῦ βασιλέως Νουμᾶ δόντος αὐτοῖς, διὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον ὁσιότητα. ταύτας δὲ ὕστερον ἀφαιρεθέντες ὑπὸ τῆς ἀνθυπατικῆς δεκαδαρχίας, ἀπεχώρησαν ἐκ τῆς πόλεως. ἦν οὖν ἐπιζήτησις αὐτῶν, καί τις ἥπτετο δεισιδαιμονία τῶν ἱερέων ἄναυλα θυόντων. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπείθοντο μεταπεμπομένοις, ἀλλ' ἐν τῇ Τιβουρίδι διέτριβον, ἀνὴρ ἀπελεύθερος κρύφα τοῖς ἄρχουσιν ἐπηγγείλατο κατάξειν αὐτούς. καὶ παρασκευάσας θοίνην ἄφθονον, ὡς τεθυκὼς θεοῖς, ἐκάλεσε τοὺς αὐλητάς· καὶ γύναια παρῆν ἅμα τῷ πότῳ, καὶ παννυχὶς συνεκροτεῖτο παιζόντων καὶ χορευόντων. εἶτα ἐξαίφνης ὁ ἄνθρωπος ἐμβαλὼν λόγον ὡς τοῦ πάτρωνος ἐπιόντος αὐτῷ, καὶ ταραττόμενος, συνέπεισε τοὺς αὐλητὰς

mæ latronem truculentum fuiſſe, nomine Macellum, qui multis deverberatis vix tandem captus, ſupplicioque affectus, & ex pecunia ejus locus carnibus publice vendendis ædificatus fuerit, nomen ab ipſo habens. Cur Idibus Ianuarii tibicinibus permiſſum eſt per urbem circuire, veſtem indutis muliebrem? An hoc fit propter cauſam quæ ſubjicietur? Magnos illis honores Numa rex religionis cauſa contulerat, quibus cum poſtea tribunis militum conſulari poteſtate remp. adminiſtrantibus privarentur, univerſi Roma Tibur ſeceſſerunt. deſiderati inde, quod religio animos tenebat Romanorum, nemine ſacrificiis præcinente, accitique cum non obtemperarent, ſed Tibure manerent, libertus quidam magiſtratibus promiſit occultè, ſe eos Romam reducturum. Inſtructo proinde polluctu tanquam ſi diis rem ſacram feciſſet, invitat tibicines, adhibitis etiam convivio mulieribus, & per totam noctem compotatio, joci, choreæque protrahuntur. tum ſubito ficta trepidatione, improviſo patroni ſuperventu ſe perturbatum ait, perſuadetque tibicinibus ut vehicula circumquaq; pellibus obtecta conſcendant, Tibur ſe eos revecturum doloſe promittens. ibi circum actis ve-

ἀναβάντας ἐφ' ἁμάξας δέῤῥεσι κύκλῳ περικαλυπτομένας, εἰς τὸ Τίβουρ κομίζεσθαι. τοῦτο δὲ ἦν ἀπάτη· περιαγαγὼν γὰρ τὰς ἁμάξας οὐ συνορῶντας αὐτοὺς διὰ τὸν οἶνον καὶ τὸ σκότος, ἔλαθεν εἰς Ῥώμην καταγαγὼν ἅπαντας ἕωθεν ἐτύγ-

hiculis

χανον ἢ οἱ πολλοὶ διὰ τὴν παννυχίδα καὶ τὸν πότον ἐν ἐσθῆσιν ἀνθιναῖς καὶ γυναικείαις ὄντες. ὡς οὖν ἐπείσθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων καὶ διηλλάγησαν, ἐνομίσθη τὴν ἡμέραν ἐκείνην οὕτως ἀμπεχομένους, σοβεῖν διὰ τῆς πόλεως. Διὰ τί τὸ τῆς Καρμέντης ἱερὸν ἐξ ἀρχῆς δοκοῦσιν αἱ μητέρες ἱδρύσασθαι, καὶ νῦν μάλιστα σέβονται; λέγεται γάρ τις λόγος ὡς ἐκωλύθησαν ὑπὸ τῆς βουλῆς αἱ γυναῖκες ὀχήμασι χρῆσθαι ζευκτοῖς, συνέθεντο ἀλλήλαις μὴ κυΐσκεσθαι μηδὲ τίκτειν, ἀμυνόμεναι τοὺς ἄνδρας, ἄχρις οὗ μετέγνωσαν καὶ συνεχώρησαν αὐταῖς, γενομένων δὲ παίδων εὐτεκνοῦσαι καὶ πολυτεκνοῦσαι τὸ τῆς Καρμέντης ἱερὸν ἱδρύσαντο. τὴν δὲ Καρμένταν οἱ μὲν Εὐάνδρου μητέρα λέγουσιν οὖσαν ἐλθεῖν εἰς Ἰταλίαν, ὀνομαζομένην Θέμιν. ὡς δ' ἔνιοι, Νικοστράτην. ἐμμέτρους δὲ χρησμοὺς ᾄδουσαν ὑπὸ τῶν Λατίνων Καρμένταν ὀνομάζεσθαι. τὰ γὰρ ἔπη, κάρμινα καλοῦσιν. οἱ δὲ μοῖραν ἡγοῦνται τὴν Καρμένταν εἶναι. καὶ διὰ τοῦτο θύειν αὐτῇ τὰς μητέρας. ἔστι δὲ τοῦ ὀνόματος τὸ ἔτυμον, ἐστερημένη νοῦ, διὰ τὰς θεοφορήσεις. ὅθεν οὐ τὰ κάρμινα τῇ Καρμέντῃ τοὔνομα παρέσχεν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπ' ἐκείνης ἐκλήθη, διὰ τὸ τοὺς χρησμοὺς ἐν ἔπεσι καὶ μέτροις ἐνθουσιῶσαν ᾄδειν. Διὰ τί τῇ Ῥουμίνᾳ θύουσαι, γάλα κατασπένδουσι τῶν ἱερῶν, οἶνον δὲ

hiculis eos qui per temulentiam & tenebras animadvertere ubi locorum eſſent nequibant, univerſos Romam prima luce perfert. Erant autem pleriq; veſtibus floridis & muliebribus amicti ob nocturnam comeſationem & convivium. Exinde cum magiſtratu tibicines in gratiam redierunt, decretumque eſt ut tali habitu iſtum diem eis per urbem vagari liceret. Quamobrem Carmentæ templum matronæ & antiquitus dedicaverunt, & hodie in primis colunt? Memoria proditum eſt matres, cum uſu vehiculorum quibus jumenta trahendis jungerentur, ſenatus ipſis interdixiſſet, inter ſe conſpiraſſe, neq; uterum gerere ſe neque parere velle, ac viros hac ratione ulciſci. idque fecerunt, donec mutata ſententia uſus vehiculorum conceſſus fuit. Exinde cum parerent, fœcundæ & liberorum copia claræ templum Carmentæ poſuerunt. Ea Carmenta nimirum Evandri mater fuit, nomine ſuo Themis, aut, ut alij volunt, Nicoſtrata. quæ cum in Italiam veniſſet, oraculaq; verſibus illigata caneret, à Latinis Carmenta dicta eſt, voce à carmine deducta. Sunt qui Carmenta putent eſſe Parcam, ideoq; ei matronas ſacrificare: ratio autem nominis hæc eſt: Carens mente, ob inſtinctus videlicet divinos, quibus ad fatiloqua fundenda carmina impellebatur. Cur Ruminæ ſacrificantes mulieres, lac victimæ invergunt, vinum non adhibent? An quia Ruma

οὐ προσφέρουσιν; ἢ ῥοῦμαν Λατῖνοι τὴν θηλὴν καλοῦσι, καὶ Ῥουμανάλιν ὀνομασθῆναι λέγουσιν, παρ' ὅσον ἡ λύκαινα τῷ Ῥωμύλῳ τὴν θηλὴν παρέσχεν; ὥσπερ οὖν ἡμεῖς τὰς τρεφούσας τὰ παιδία γάλακτι, θηλονὰς ἀπὸ τῆς θηλῆς καλοῦμεν, οὕτως ἡ Ῥουμίνα θηλωτὶς οὖσα καὶ τιθήνη καὶ κουροτρόφος, οὐ προσίεται τὸν ἄκρατον, ὡς βλαβερὸν ὄντα τοῖς νηπίοις; Διὰ τί τῶν συγκλητικῶν τοὺς μὲν, πατέρας συγγεγραμμένους, τοὺς δὲ ἁπλῶς πατέρας προσηγόρευον; ἢ τοὺς μὲν ἐξ ἀρχῆς, καταμεμηθέντας ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου, πατέρας ἐκάλουν καὶ πατρικίους, οἷον εὐπατρίδας ὄντας, πατέρας αὐτῶν ἔχοντας ἀποδεῖξαι· τοὺς δὲ ὕστερον ἐπιγραφέντας ἐκ τῶν δημοτικῶν συγγεγραμμένους, πατέρας ὠνόμασαν; Διὰ τί κοινὸς ἦν βωμὸς Ἡρακλέους καὶ Μουσῶν; ἢ ὅτι γράμματα τοὺς περὶ Εὔανδρον ἐδίδαξεν Ἡρακλῆς, ὡς Ἰόβας ἱστόρηκε· καὶ τὸ πρᾶγμα σεμνὸν ἐνομίζετο, φίλους καὶ συγγενεῖς διδασκόντων. ὀψὲ δὲ ἤρξαντο μισθοῦ διδάσκειν· καὶ πρῶτος ἀνέῳξε γραμματοδιδασκαλεῖον Σπόριος Καρβίλιος ἀπελεύθερος Καρβιλίου τοῦ πρώτου γαμετὴν ἐκβαλόντος.

Διὰ τί δυεῖν βωμῶν Ἡρακλέους ὄντων, οὐ μεταλαμβάνουσι γυναῖκες οὐδὲ γεύονται τῶν ἐπὶ τοῦ μείζονος θυομένων; πότερον ὅτι τῶν ἱερῶν αἱ περὶ τὴν Καρμένταν ὑστέρησαν, ὑστέρησε δὲ καὶ τὸ Πιναρίων γένος; ὅθεν εἰργόμενοι τῆς θοίνης ἑστιωμένων τῶν ἄλλων, Πινάριοι

Latinis mammam ſignificat: & ruminalem ficum eam appellant, ad quam lupa mammam Romulo præbuit: ergo Numma, id eſt lactentibus ac nutricibus & alendis pueris perfecta, merum non admittit, quod eſt infantibus pernicioſum?

Cur ſenatorum alios patres conſcriptos, alios ſimpliciter patres vocant? An patres & patricij vocantur qui initio a Romulo ſunt lecti, qui poſſent ſuos patres ciere: qui vero poſtmodo é plebeiis adſcripti ſunt, patres conſcripti dicuntur. Cur communis fuit ara Herculis & Muſarum? An quia Evandrum litteras docuit Hercules, ut Iuba narrat: reſque ea videtur perhoneſta cum litteras priſci amicis ac cognatis traderent. Sero ceptum eſt mercede doceri, primuſque ludum litterarium aperuit Sp. Carbilius, Carbilii libertus, ejus qui primus uxorem demiſit. Quare cum duæ ſint aræ Herculis, mulieres nihil ſumunt neque guſtant de iis quæ in earum altera immolantur? An quia poſt ſacrificium jam peractum ſupervenit Carmenta? Hoc idem familiæ Pinariorum accidit, qui inde nomen habent. nam excluſi ab epulis, aliis edentibus eſuriunt. quod Græce eſt peinan? Aut propter fabulam

προσηγορεύθησαν, ἢ διὰ τὰ μυθολογούμενα περὶ τοῦ χιτῶνος καὶ τῆς Δηϊανείρας; Διὰ τί τὸν θεὸν ἐκεῖνον ᾧ μάλιστα τὴν Ῥώμην σώζειν προσήκει καὶ φυλάττειν, εἴτε ἐστὶν ἄρρην εἴτε θήλεια, καὶ λέγειν ἀπείρηται καὶ ζητεῖν καὶ ὀνομάζειν; ταύτην δὲ τὴν ἀπόρρησιν ἐξάπτουσι δεισιδαιμονίας, ἱστοροῦντες Οὐαλέριον Σωρανὸν ἀπολέσθαι κακῶς διὰ τὸ ἐξειπεῖν. πότερον ὡς τῶν Ῥωμαϊκῶν τινὲς ἱστορήκασιν, ἐκκλήσεις εἰσὶ καὶ γοητεῖαι θεῶν; αἷς νομίζοντες καὶ αὐτοὶ θεούς τινας ἐκκεκλῆσθαι παρὰ τῶν πολεμίων, καὶ μετῳκηκέναι πρὸς αὑτούς, ἐφοβοῦντο τὸ αὐτὸ παθεῖν ὑφ' ἑτέρων; ὥσπερ οὖν Τύριοι δεσμοὺς ἀγάλμασι λέγονται περιβαλεῖν, ἕτεροι δὲ αἰτεῖν ἐγγυητὰς ἐπὶ λουτρὸν ἢ καθαρμόν τινα προπέμποντες, οὕτως ᾤοντο Ῥωμαῖοι τὸ ἄρρητον καὶ τὸ ἄγνωστον ἀσφαλεστάτην εἶναι θεοῦ καὶ βεβαιοτάτην φρουράν· ἢ, καθάπερ Ὁμήρῳ πεποίηται, τὸ Γαῖα δ' ἐστὶ ξυνὴ πάντων, ὅπως οἱ ἄνθρωποι τοὺς θεοὺς πάντας σέβωνται, καὶ τιμῶσι τὴν γῆν κοινῶς ἔχοντες, οὕτως ἀπεκρύψαντο τὸν κύριον τῆς σωτηρίας οἱ παλαιοὶ Ῥωμαῖοι, βουλόμενοι μὴ μόνον τοῦτον, ἀλλὰ πάντας ὑπὸ τῶν πολιτῶν τοὺς θεοὺς τιμᾶσθαι.

Διὰ τί τῶν λεγομένων Φιτιαλίων (Ἑλληνιστὶ δ' οἷον εἰρηνοποιῶν) σπονδοφόρων, ὁ καλούμενος πάτηρ πατρᾶτος ἐνομίζετο μέγιστος; ἔστι δ' οὗτος ᾧ πατὴρ ζῇ καὶ παῖδές εἰσιν· ἔχει δὲ καὶ

quæ de tunica & Deianira fertur. Cur tutelarem Romæ deum, maſne ſit an femina, dicere ut quærere ejuſque nomen efferre nefas eſt? quod quidam interdictum à ſuperſtitione repetunt, narrantes Valerium Soranum male periiſſe, quod nomen illud edidiſſet. An quia, ut nonnulli rerum Romanarum ſcriptores tradunt, carmina quædam ſunt & præſtigiæ quibus dii eliciuntur: quibus uſi Romani cum putarent ſe quoſdam hoſtium deos ad ſe traduxiſſe, cavere voluerunt ne idem ſibi ab aliis eveniret? Itaque ſic ut Tyrii vincula injicere ſimulacris dicuntur, alii autem cum ea ad lavacrum aut luſtrationem aliquam deducunt, fidejuſſores pro reditu exigunt: ita Romani tutiſſime ac conſtantiſſime adſervari deum crediderunt, qui neque de nomine notus aliis eſſet. An quemadmodum Homerus ſcripſit:

Terra eſt communis cunctis cœleſtibus una.

ut homines univerſos deos colerent æquo jure terram tenentes: Ita priſci Romani ſalutis publicæ autorem occultaverunt, quod vellent non iſtum duntaxat, ſed omnes etiam alios deos à civibus ſuis coli. Cur inter Feciales maximus eſt is, quem patrem patratum appellant? is autem eſt qui liberos habet vivo adhuc patre ſuo: atque

νῦν προνομίαν τινὰ καὶ πίστιν. οἱ γὰρ στρατηγοὶ τὰ δι' εὐμορφίαν καὶ ὥραν ἐπιμελοῦς δεόμενα καὶ σώφρονος φυλακῆς σώματα, τούτοις παρακατατίθενται. πότερον ὅτι τὸ αἰδεῖσθαι τοὺς παῖδας αὐτοῖς καὶ τὸ φοβεῖσθαι τοὺς πατέρας πρόσεστιν; ἢ τοὔνομα τὴν αἰτίαν ὑπαγορεύει; βούλεται γὰρ εἶναι τὸ πατρᾶτον, οἱονεὶ συμπεπερασμένον καὶ πεπερατωμένον, ὡς πλειοτέρου τῶν ἄλλων ὄντος ᾧ συμβέβηκε πατέρα κεκτημένῳ πατρὶ γενέσθαι. ἢ δεῖ τὸν ὅρκων καὶ εἰρήνης προϊστάμενον, ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω καθ' Ὅμηρον ὁρᾶν; εἴη δ' ἂν μάλιστα τοιοῦτος ᾧ παῖς ἐστιν ὑπὲρ οὗ βουλεύεται, καὶ πατὴρ μεθ' οὗ βουλεύεται.

Διὰ τί τῷ καλουμένῳ ῥῆγι σακρωρουμ (οὗτος δέ ἐστι βασιλεὺς ἱερῶν) ἀπείρηται καὶ ἄρχειν καὶ δημηγορεῖν. ἢ τὸ παλαιὸν οἱ βασιλεῖς τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν ἱερῶν ἔδρων, καὶ τὰς θυσίας ἔθυον αὐτοὶ μετὰ τῶν ἱερέων; ἐπεὶ δ' οὐκ ἐμετρίαζον, ἀλλ' ἦσαν ὑπερήφανοι καὶ βαρεῖς, τῶν μὲν Ἑλλήνων οἱ πλεῖστοι τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν περιελόμενοι, μόνον τὸ θύειν τοῖς θεοῖς ἀπέλιπον. Ῥωμαῖοι δὲ παντάπασι τοὺς βασιλεῖς ἐκβαλόντες, ἄλλον ἐπὶ τὰς θυσίας ἔταξαν, οὔτε ἄρχειν ἐάσαντες, οὔτε δημαγωγεῖν, ὅπως μόνον ἐν τοῖς ἱεροῖς βουλεύεσθαι δοκῶσι, καὶ βασιλείαν διὰ τοὺς θεοὺς ὑπομένειν. ἔστι γοῦν τις ἐν ἀγορᾷ θυσία πρὸς τῷ λεγομένῳ Κομητίῳ πάτριος, ἣν θύσας ὁ

atque etiamnum privilegium autoritatemque aliquam retinet: prætores enim corpora quæ ob formam & florem ætatis cuſtodia opus habebant pudica, eorum fidei commendant. An quia & liberos reverentur ſuos, & timent genitores? an ipſum nomen rem explicat? eſt enim patratum quaſi perfectum & abſolutum & perfectior aliis putabatur, qui vivo patre pater eſſet factus. Aut jurejurandi & pacis præſidem oportet ſimul (ut ait Homerus) prorſum & retrorſum videre? id vero maxime præſtare poſſit, qui & filium habet de quo conſultet, & patrem quicum deliberet. Cur regi ſacrorum magiſtratum gerere aut orationem ad populum habere non licet. An quod antiquitus reges pleraque & potiſſima ſacra peragebant, inque immolandis hoſtiis ſacerdotibus aderant: cum vero modum non ſervarent, ſed ſuperbe iniqueque dominarentur, Græci plerique ijs omnem ademerunt potentiam, id tantum relinquentes ut diis ſacra facerent. Romani autem regibus omnino ejectis, ſacrificijs alium præfecerunt, neque magiſtratum gerere eum, neque cum populo agere ſinentes: ut nunquam niſi in ſacris ſervire, & in gratiam deorum ſuſtinere regnum viderentur? Sane à majoribus tradito ritu ante Comitium rex ſacrorum poſtquam

βασιλεὺς, καὶ τάχος ἄπεισι φεύγων ἐξ ἀγορᾶς. Διὰ τί τὴν τράπεζαν οὐκ εἴων αἰαιρεῖσθαι κενὴν, ἀλλὰ πάντως τινὸς ἐπόντος; πότερον αἰνιττόμενοι τὸ δεῖν ἀεί τι τοῦ παρόντος εἰς τὸ μέλλον ὑπολιπεῖν, καὶ τῆς αὔριον ἐν τῇ σήμερον μνημονεύειν; ἢ νομίζοντες ἀστεῖον εἶναι τὸ συστέλλειν καὶ ἀνέχειν τὴν ὄρεξιν, ἔτι παρούσης τῆς ἀπολαύσεως; ἧττον γὰρ ἐπιθυμοῦσι τῶν ἀπόντων, ἐθισθέντες ἀπέχεσθαι τῶν παρόντων. ἢ καὶ πρὸς οἰκέτας φιλάνθρωπον τὸ ἔθος; οὐ γὰρ οὕτω λαμβάνοντες ὡς μεταλαμβάνοντες ἀγαπῶσι, κοινωνεῖν τρόπον τινὰ τραπέζης ἡγούμενοι τοῖς δεσπόταις. ἢ τῶν ἱερῶν οὐδέποτε δεῖ κενὸν οὐθὲν περιορᾶν; ἱερὸν δ' ἡ τράπεζα. Διὰ τί τῇ νύμφῃ τὸ πρῶτον οὐκ ἐντυγχάνει μετὰ φωτὸς ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ διὰ σκότους; πότερον ὅτι αἰδεῖται πρὶν ἢ συνελθεῖν ἀλλοτρίαν νομίζων, ἢ καὶ πρὸς ἰδίαν προσιέναι μετ' αἰδοῦς ἐθιζόμενος; ἢ, καθάπερ ὁ Σόλων ἔγραψε, μήλου κυδωνίου τὴν νύμφην ἐντραγοῦσαν εἰς τὸν θάλαμον βαδίζειν, ὅπως τὸ πρῶτον ἄσπασμα μὴ δυσχερὲς γένηται μὴ δ' ἀχάριστον. οὕτω Ῥωμαίων νομοθέτης, εἰ δή τι προσῆν ἄτοπον τῷ σώματι καὶ δυσχερὲς, ἔκρυψεν; ἢ διαβολή τίς ἐστιν ἀφροδισίων παρανόμων τὸ γινόμενον, ὡς καὶ τοῖς νομίμοις αἰσχύνης τινὸς προσούσης; Διὰ τί τῶν ἱπποδρόμων εἷς Φλαμίνιος καλεῖται; ἢ ὅτι Φλαμινίου τινὸς τῶν

rem divinam fecit, fuga ſeſe inde è foro proripit. Cur menſa cum tolleretur, ſemper omnino aliquid ſuper ea volebant relinqui? An hac ambage ſignificabant ſemper ex partis aliquid in futurum reſervandum, & in præſenti die ſubſecuturę aliquam habendam rationem? Aut ſcitum putabant appetitum cohibere, eumque reprimere dum adhuc aliquid ad fruendum in promptu eſt? minus enim appetunt abſentia, qui præſentibus abſtinere didicerunt? Aut erga famulos aliquid habet humanitatis mos iſte, qui ſic quodam modo videntur à dominis ad ſocietatem menſæ admitti? non enim tantum delectantur accipiendo, quantum participando. Aut rerum ſacrarum nulla unquam debet inanis relinqui? eſt autem menſa ſacra. Cur vir primo cum ſponſa non congreditur luce, ſed in tenebris? An præ verecundia, quod ante coitum alienam exiſtimat? An etiam cum propria verecunde coire doctus? Aut quemadmodum Solon mandavit ut ſponſa manducato malo Cydonio in thalamum veniat, ut prima ſalutatio non injucunda ſit aut ingrata: ſic Romanus legiſlator occultari voluit ſi quid eſſet corporis ſponſæ vitium? Aut eo more illiciti coitus damnantur, ubi etiam legitimis pudor adhibetur? Cur Circorum uni nomen eſt

παλαιῶν τῇ πόλει χώραν ἐπιδόντος, ἐχρῶντο ταῖς προσόδοις εἰς τοὺς ἱππικοὺς ἀγῶνας; ἔτι δὲ περιόντων χρημάτων, κατεσκεύασαν ὁδὸν ἣν καὶ αὐτὴν Φλαμινίαν προσηγόρευσαν; Διὰ τί λικτώρεις τοὺς ῥαβδούχους ὀνομάζουσι; πότερον ὅτι καὶ συνέδεον τοὺς ἀκολασταίνοντας οὗτοι, καὶ τῷ Ῥωμύλῳ παρηκολούθουν ἱμάντας ἐν τοῖς κόλποις κομίζοντες; τὸ δὲ δεσμεύειν ἀλλιγᾶρε λέγουσιν οἱ πολλοὶ Ῥωμαίων· οἱ δὲ καθαρεύοντες ἐν τῷ διαλέγεσθαι, λιγᾶρε. ἢ νῦν μὲν παρέγκειται τὸ Κ, πρότερον δὲ λιτώρεις ἐκαλοῦντο, λειτουργοί τινες ὄντες περὶ τὸ δημόσιον; ὅτι γὰρ λῆτον ἄχρι νῦν τὸ δημόσιον ἐν πολλοῖς τῶν Ἑλλήνων νόμων γέγραπται, οὐδένα, ὡς ἔπος εἰπεῖν, λέληθε.

Διὰ τί κύνα θύουσιν οἱ λούπερκοι; (λούπερκοι δέ εἰσιν οἱ τοῖς λουπερκαλίοις γυμνοὶ διαθέοντες ἐν περιζώμασι, καὶ καθικνούμενοι σκύτει τῶν ἀπαντώντων) πότερον ὅτι καθαρμός ἐστι τῆς πόλεως, τὰ δρώμενα, καὶ τὸν μῆνα Φεβρουάριον καλοῦσι, καὶ νὴ Δία τὴν ἡμέραν ἐκείνην Φεβράτην, καὶ φεβράριν τὸ τῶν σκυτῶν ἤθει καθικνεῖσθαι, τοῦ ῥήματος τὸ καθαίρειν σημαίνοντος, τῷ δὲ κυνὶ πάντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, Ἕλληνες ἐχρῶντο καὶ χρῶνταί γε μέχρι νῦν ἔνιοι σφαγίῳ πρὸς τοὺς καθαρμούς· καὶ τῇ Ἑκάτῃ σκυλάκια μετὰ τῶν ἄλλων καθαρσίων ἐκφέρουσι, καὶ περιμάττουσι σκυλακίοις τοὺς ἁγνισμοῦ δεομένους,

Flaminio. An quod cum de priſcis Romanis quidam Flaminius urbem agro donaſſet, ejus reditibus uſi ſunt ad equeſtria certamina, cumque adhuc ſupereſſent pecuniæ, viam ex ea ſtraverunt, quam ipſam quoque Flaminiam appellaverunt. Cur qui faſces gerunt lictores dicuntur? An quia Romulum ſequebantur lora in ſinubus gerentes, quibus vincirent ſontes? vulgus enim Romanum, alligare, qui purius loquuntur, ligare uſurpant pro vincire. An hodie littera C vocabulo intercalata uſurpatur: antiquitus autem litores, quaſi liturgi, id eſt qui publica miniſteria exequerentur, dicti ſunt? Nemo enim fere neſcit, etiamnum in multis Græcorum legibus, leton legi pro publico. Cur Luperci (hi ſunt qui Lupercalibus nudi: ſoliſque præcincti ſubligaculis diſcurrunt & ſcutica obvios feriunt) canem immolant. An quia Lupercalia urbis ſunt luſtratio, & fiunt menſe Februario, cui ab expiando nomen eſt: ipſorumque dies februatus dicitur, cum februatio purgamentum ſignificet? Iam cane in piaculis fere omnes uſi ſunt Græci, utunturque in hunc uſq; diem eo pro piaculari hoſtia nonnulli: Hecatæque inter alia purgamenta etiam catuli offeruntur, expiandoſque catulis tangunt, quam

περισκυλακισμὸν τὸ τοιοῦτον γένος τοῦ καθαρμοῦ καλοῦντες. ἢ λύκος μὲν ὁ λοῦπός ἐστι, καὶ λύκαια τὰ λουπερκάλια· λύκῳ δὲ κύων πολέμιος, καὶ διὰ τοῦτο θύεται τοῖς λυκαίοις; ἢ ὅτι τοὺς λουπέρκους ὑλακτοῦσι καὶ παραλυποῦσιν οἱ κύνες ἐν τῇ πόλει διαθέοντας; ἢ Πανὶ μὲν ἡ θυσία γίνεται, Πανὶ δὲ κύων προσφιλὲς διὰ τὰ αἰπόλια;

Διὰ τί τῷ καλουμένῳ σεπτομουντίῳ παρεφύλαττον ὀχήμασι ζευκτοῖς μὴ χρῆσθαι, καὶ μέχρι νῦν οἱ τῶν παλαιῶν μὴ καταφρονοῦντες παραφυλάττουσι; τὸ δὲ σεπτομούντιον ἄγουσιν ἐπὶ τῷ τὸν ἕβδομον λόφον τῇ πόλει προσκατανεμηθῆναι, καὶ τὴν Ῥώμην ἑπτάλοφον γενέσθαι; πότερον (ὡς ἔνιοι τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπινοοῦσι) διὰ τὸ μήπω συνεζεῦχθαι τοῖς μέρεσι παντελῶς τῇ πόλει; ἢ τοῦτο μὲν ἄλλως οὐ πρὸς Διόνυσόν ἐστιν· ἔργου δὲ μεγάλου τοῦ πρὸς τὸν συνοικισμὸν ἐκτελεσθέντος, οἰόμενοι τὴν πόλιν ἤδη πεπαῦσθαι προϊοῦσαν εἰς τὸ πρόσθεν, ἔπαυσαν μὲν αὐτούς. ἀνέπαυσαν δὲ τῶν ὑποζυγίων τὰ συμπονήσαντα, καὶ παρέσχον ἀπολαῦσαι τῇ σχολῇ τῆς κοινῆς ἑορτῆς; ἢ πᾶσαν μὲν ἐβούλοντο κοσμεῖν ἀεὶ καὶ τιμᾶν ἑορτὴν τοὺς πολίτας παρόντας, μάλιστα δὲ τὴν ἐπὶ τῷ συνοικισμῷ τῆς πόλεως ἀγομένην, ἵνα τὴν πόλιν ἧς ἐστιν ἡ ἑορτὴ μὴ ἀπολείπωσιν, οὐκ ἐφεῖτο χρῆσθαι ζεύγεσιν ἐκείνην τὴν ἡμέραν; Διὰ τί

februationem ſua lingua periſcylaſciſmum vocant. Aut lycus lupus eſt, Lycæa Lupercalia? canis ergo animal lupo inimicum Lycæis immolatur. Aut quia Lupercos per urbem diſcurrentes allatrant & vexant canes? Aut quia Pani iſta fiunt ſacra, cui canis gratus eſt ob caprarum cuſtodiam.

Cur feſto die, qui Septimontium dicitur, uſu vehiculorum quæ jumentis traherentur, antiquitus abſtinuerunt, idque etiamnum obſervant antiquitatis ſtudioſi? Feriæ autem iſtæ inſtitutæ ſunt propter adjectum ſeptimum Romæ collem, quo facta eſt ſepticollis. An, ut quidam Romanarum rerum ſcriptores putant, quia urbis partes non ſunt omnino inter ſe conjunctæ? Aut hoc quidem nihil ad rem facit? Sed cum urbe condenda magnum opus peregiſſent, jamque ulterius incrementum urbis nullum animo conciperent, quietem cum ſibi tum jumentis quorum opera fuiſſent uſi, per iſtas ferias paraverunt? Aut cum vellent omnes feſtivitates civium præſentia ornari, eam vero in primis quæ ob contractas in unam multas urbis partes inſtituta erat, civibus uſu vehiculorum jumentariorum iſta die interdixerunt, ne urbe cui dies agebatur feſtus exirent. Cur furti, aut alius ſervilis delicti damnatos furciferos dicunt? Nonne

τοὺς ἀπεγνωσμένους ἐπὶ κλοπαῖς, ἢ δουλικοῖς τισιν ἄλλοις ἁμαρτήμασι, φουρκίφερας καλοῦσιν; ἢ καὶ τοῦτο τῆς τῶν παλαιῶν ἐπιμελείας τεκμήριόν ἐστιν; ὁ γὰρ οἰκότριβος ἰδίου καταγνοὺς τινα μοχθηρίαν, ἐκέλευε διπλοῦν ξύλον, ὃ ταῖς ἁμάξαις ὑφιστᾶσιν, ἀράμενον, διὰ τῆς συνοικίας ἢ τῆς γειτνιάσεως διεξελθεῖν ὑπὸ πάντων ὁρώμενον, ὅπως ἀπιστοῖεν αὐτῷ καὶ φυλάττοιντο πρὸς τὸ λοιπόν. τὸ δὲ ξύλον ἡμεῖς μὲν στήριγγα, Ῥωμαῖοι δὲ φοῦρκαν ὀνομάζουσι· διὸ καὶ φουρκίφερ ὁ τοῦτο περιενεγκὼν καλεῖται. Διὰ τί τῶν κυριττόντων βοῶν, ὑπὲρ τοῦ φυλάττεσθαι τὸν ἐντυγχάνοντα, χόρτον τῷ κέρατι προσδέουσιν; ἢ διὰ κόρον καὶ πλησμονὴν ἐξυβρίζουσι καὶ βόες καὶ ἵπποι καὶ ὄνοι καὶ ἄνθρωποι ὥς που καὶ Σοφοκλῆς πεποίηκε,

Σὺ δὲ σφαδάζεις πῶλος ὡς εὐφορβία,

Γαστήρ τε γάρ σου καὶ γνάθος πλήρης.

διὸ καὶ Μάρκον Κράσσον οἱ Ῥωμαῖοι χόρτον ἔχειν ἔφασαν. ἐφυλάττοντο γὰρ αὐτὸν οἱ τοὺς ἄλλους ἐν τῇ πολιτείᾳ σπαράττοντες, ὡς ἀμυντικὸν καὶ δυσεπιχείρητον. οὐ μὴν ἀλλ᾽ ὕστερον ἐλέχθη πάλιν ὅτι Κράσσου Καῖσαρ ἀφῃρήκει τὸν χόρτον. ἀντέστη γὰρ αὐτῷ πρῶτος ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ κατεφρόνησε. Διὰ τί τῶν ἐπ᾽ οἰωνοῖς ἱερέων (οὓς αὔσπικας πρότερον, αὔγουρας δὲ νῦν καλοῦσιν) ᾤοντο δεῖν ἀεὶ τοὺς λαμπτῆρας ἀνεῳγμένους εἶναι,

Nonne hoc quoque vetuſtæ accurationis argumentum eſt? Qui enim ſervi ſui nequam factum comperiſſet, coegit eum duplex lignum, quod curribus ſubijci ſolet, (furcam Romani appellant) per viciniam circumgeſtare in conſpectu hominum, ut ab eo ſibi porro cavendum eſſe ſcirent. Itaque à furcæ geſtatione dicebatur furcifer. Cur ad cornua boum cornipetarum fœnum alligabant, quo obvii monebantur ut ſibi caverent. An quia ob ſatietatem luxuriantes petulanteſque ſunt boves, equi, aſini, & homines? ſic ut alicubi ait Sophocles:

At tu ferocis pullus ut paſtus nimis,

Buccis & ventre plenis.

Ideoque M. Craſſum fœnum in cornu habere dicebant Romani: & qui alios in Repub. ſolebant exagitare, ab illo ſibi cavebant, & præteribant hominem paratum ad ulciſcendum& oppugnandum difficilem. quanquam poſtmodum dictum fuit Cæſarem Craſſo fœnum ademiſſe, cum is primus in rep. eum contemſiſſet, ſeq: ei oppoſuiſſet. Cur augurum, quos ante haruſpices nominabant, laternas ſemper eſſe apertas voluerunt,

neque

καὶ τὸ πῶμα μὴ ἐπικεῖσθαι; ἢ καθάπερ οἱ Πυθαγορικοὶ μικρὰ μεγάλων ἐποιοῦντο σύμβολα, κωλύοντες ἐπὶ χοίνικος καθῆσθαι, καὶ πῦρ μαχαίρᾳ σκαλεύειν, οὕτως οἱ παλαιοὶ πολλοῖς αἰνίγμασιν ἐχρῶντο; καὶ μάλιστα περὶ τοὺς ἱερεῖς· οἷόν ἐστι καὶ τὸ τοῦ λαμπτῆρος; ἔοικε γὰρ ὁ λαμπτὴρ τῷ περιέχοντι τὴν ψυχὴν σώματι. φῶς γάρ ἐστιν ἡ ἐντὸς ψυχὴ, καὶ δεῖ τὸν συνετὸν καὶ φρόνιμον, ἀεὶ ἀναπεπταμένον αὐτῆς εἶναι καὶ δεδορκὸς, καὶ μηδέ ποτε συγκεκλεῖσθαι μηδὲ ἀποπνεόμενον. πνευμάτων δὲ ὄντων, οὐκ εὐσταθοῦσιν οἱ ὄρνιθες, οὐδὲ βέβαια σημεῖα παρέχουσι, διὰ τὴν πλάνην καὶ τὴν ἀνωμαλίαν. διδάσκουσιν οὖν τῷ ἔθει, μὴ πνευμάτων ὄντων, ἀλλὰ νηνεμίας καὶ καταστάσεως, ἐπὶ ταῦτα προϊέναι τοὺς οἰωνοπόλους, ὅτε δύνανται τοῖς λαμπτῆρσιν ἀνεῳγμένοις χρῆσθαι. Διὰ τί δὲ ἀπείρητο τοῖς ἕλκος ἔχουσιν ἱερεῦσιν ἐπ' οἰωνῶν καθίζεσθαι; πότερον καὶ τοῦτο σύμβολόν ἐστι τοῦ μηδὲν δακνωμένους, μηδὲ οἷον ἕλκος ἴδιον καὶ πάθος ἔχοντας ἐν τῇ ψυχῇ, τὰ θεῖα χρηματίζειν, ἀλλὰ ἀλύπους καὶ ἀκεραίους καὶ ἀπερισπάστους ὄντας; ἢ κατὰ λόγον ἐστὶν, εἰ μήτε ἱερείῳ χρήσαιτο ἄν τις ἕλκος ἔχοντι πρὸς θυσίαν, μήτε ὄρνισι πρὸς οἰωνισμὸν, ἔτι μᾶλλον ἐφ' ἑαυτῶν φυλάττεσθαι τὰ τοιαῦτα, καὶ καθαροὺς γενομένους καὶ ἀπαθεῖς καὶ ὁλοκλήρους, ἐπὶ τὰ παρὰ τῶν θεῶν σημαινόμενα βαδίζειν; τὸ γὰρ ἕλκος ἔοικε πώρωσίς τις εἶναι καὶ μιασμὸς τοῦ

neque operculo unquam tegi? An parvas res magnarum voluerunt eſſe teſſeras, more Pythagoricorum? Vt enim hi chœnici inſidere ac ignem gladio agitare vetabant: ita priſci multis uſi ſunt obſcuris ſignificationibus, maxime rerum ſacrarum. de quibus etiam lucernæ hoc inſtitutum eſt. Nam lucerna reſpondet corpori animum continenti, qui lumen eſt, ſemperque debet intellectus eſſe apertus ac perſpicax, nunquam includi aut flatu extingui. Iam cum venti ſpirant, aves non conſtanter manent, neque firma auguria exhibent, quia tum vagantur & inæqualibus aguntur volatibus. iſta igitur conſuetudine docent captanda auguria, non cum venti flant, ſed cum eſt tranquillitas, & apertis licet uti lucernis. Cur interdictum erat auguri, ſi ulcus haberet aves obſervare. An id quoque argumento eſt, animo ab omnibus moleſtijs ac quaſi ulceribus & morſibus vacuo, ſinceroque & ocioſo debere ſacras res tractari? An rationi conſentaneum eſt, cum neq; victimam aut avem ulceroſam uſurparet quiſquam rei ſacræ faciundæ gratia, capiendive augurij: multo magis ipſos augures curare, ut puri ſincerique & integri ad divina indicia obſervanda ſe conferant? Vlcus enim videtur quædam

σώματος. Διὰ τί μικρᾶς Τύχης ἱερὸν ἱδρύσατο Σερβίος Τύλλιος ὁ βασιλεύς, ἣν Βρέβεμ καλοῦσι; πότερον ὅτι μικρὸς ὢν ἐν ἀρχῇ καὶ ταπεινὰ πράττων, καὶ γεγονὼς ἐκ μητρὸς αἰχμαλώτου, διὰ τὴν τύχην ἐβασίλευσε τῆς Ῥώμης; ἢ αὕτη μὲν ἡ μεταβολὴ μέγεθος ἐμφαίνει τύχης μᾶλλον ἢ μικρότητα; πάντων δὲ μάλιστα Σερούϊος ἔοικε τὴν τύχης ἐκθειάσας δύναμιν ἐπιφημίσαι πράξεσιν ἁπάσαις. οὐ γὰρ μόνον τύχης εὐέλπιδος καὶ ἀποτροπαίου καὶ μειλιχίας καὶ πρωτογενείας καὶ ἄρρενος ἱερὰ κατεσκεύασεν, ἀλλ' ἔστιν ἰδίας τύχης ἱερὸν, ἕτερον δὲ ἐπιστρεφομένης, ἄλλο δ' εὐέλπιδος, ἄλλο παρθένου. καὶ τί αὖ τις ἐπεξίοι τὰς ἄλλας ἐπωνυμίας, ὅπου τύχης ἰξευτρίας ἱερόν ἐστιν, ἣν Βισκάταν ὀνομάζουσιν, ὡς πόρρωθεν ἡμῶν ἁλισκομένων ὑπ' αὐτῆς καὶ προσισχομένων τοῖς πράγμασιν. ὅρα δὴ μὴ καταμαθὼν τὸ παρὰ μικρὸν ἀεὶ τῆς τύχης μέγα δυνάμενον, καὶ ὅτι τὸ γενέσθαι τι μικρὸν ἢ μὴ γενέσθαι τι πολλάκις ὑπῆρξεν ἐνίοις τυχεῖν ἢ διαμαρτεῖν τῶν μεγίστων, μικρᾶς τύχης ἱερὸν ἱδρύσατο, προσέχειν διδάσκων τοῖς πράγμασι, καὶ μὴ καταφρονεῖν διὰ μικρότητα, τῶν ἐντυγχανόντων. Διὰ τί λύχνον οὐκ ἐσβέννυσαν, ἀλλὰ αὐτὸν ὑφ' ἑαυτοῦ περιεώρων μαραινόμενον; πότερον ὡς συγγενὲς καὶ ἀδελφικὸν σεβόμενοι τοῦ ἀσβέστου καὶ ἀθανάτου πυρός; ἢ καὶ τοῦτο

eſſe mutilatio & pollutio corporis. Cur parvæ Fortunæ quam Brevem vocant, fanum Servius Tullus dedicavit? An quod initio humilis & obſcurus, matre natus captiva, Fortunæ beneficio ad regnum Romæ evectus fuit? Aut magnitudinem potius mutatio iſta, quam exiguitatem Fortunæ indicat? Omnium vero maxime videtur Servius Fortunæ vim divinam extuliſſe, omnibuſque eam inſcripſiſſe actionibus. Non enim Fortunæ duntaxat bonæ ſpei, averruncæ, blandæ, primigeniæ, & virilis templa condidit: ſed & propriæ Fortunæ ædes eſt, & convertentis, & bene ſperantis, & virginis. & quid reliqua perſequar cognomina? cum Viſcatæ etiam Fortunæ templum ſit quaſi eminus non captantis & rebus adhibentis. Quin hoc vide, an non depræhenſo Fortunam minimis momentis plurimum poſſe, multiſque uſu veniſſe ut exiguis plane rebus aut evenientibus aut non contingentibus maxima conſequerentur vel perderent, parvæ Fortunæ templum dedicarit: docens animum rebus eſſe advertendum, nihilque eorum quæ offeruntur ob parvitatem eſſe negligendum. Cur lucernam non exſtinguebant, ſed ultro conſumi atque extingui ſinebant? An venerabantur eam ut cognatam & germanam ignis perennis &

συμβόλαιόν ἐστι τοῦ μὴ δεῖν τὸ ἔμψυχον, ἂν μὴ βλάπτῃ, διαφθείρειν μηδὲ ἀναιρεῖν, ὡς ζώῳ τοῦ πυρὸς ἐοικότος; καὶ γὰρ τροφῆς δεῖται, καὶ αὐτοκίνητόν ἐστιν, καὶ σβεννύμενον φωνὴν ἀφίησιν, ὥσπερ φονευόμενον. ἢ διδάσκει τὸ ἔθος ἡμᾶς, ὅτι δεῖ μήτε πῦρ μήτε ὕδωρ, μήτε ἄλλό τι τῶν ἀναγκαίων αὐτοὺς ἄδην ἔχοντας διαφθείρειν, ἀλλὰ ἐᾶν χρῆσθαι τοὺς δεομένους, καὶ ἀπολείπειν ἑτέροις ὅταν αὐτοὶ μηκέτι χρείαν ἔχωμεν;

Διὰ τί τὰς ἐν τοῖς ὑποδήμασι σεληνίδας οἱ διαφέρειν δοκοῦντες εὐγενείᾳ φοροῦσιν; πότερον (ὡς Κάστωρ φησὶ) σύμβολόν ἐστι τοῦτο τῆς λεγομένης οἰκήσεως ἐπὶ τῆς σελήνης, καὶ ὅτι μετὰ τὴν τελευτὴν αὖθις αἱ ψυχαὶ τὴν σελήνην ὑπὸ πόδας ἕξουσιν; ἢ τοῖς παλαιοτάτοις τοῦτο ὑπῆρχεν ἐξαίρετον; οὗτοι δὲ ἦσαν Ἀρκάδες τῶν ἀπὸ Εὐάνδρου προσεληνῶν λεγομένων. ἢ, καθάπερ ἄλλα πολλὰ, καὶ τοῦτο τοὺς ἐπαιρομένους καὶ μέγα φρονοῦντας ὑπομιμνήσκει τῆς ἐπ᾽ ἀμφότερον τῶν ἀνθρωπίνων μεταβολῆς; παράδειγμα ποιουμένους τὴν σελήνην, Ὡς ἐξ ἀδήλου πρῶτον ἔρχεται νέα, Πρόσωπα καλλύνουσα καὶ πληρουμένη, Χ᾽ ὥτανπερ αὑτῆς εὐπρεπεστάτη φανῇ· Πάλιν διαρρεῖ κἀπὶ μηδὲν ἔρχεται. ἢ πειθαρχίας ἦν μάθημα βουλομένων μὴ δυσχεραίνειν, ἀλλ᾽ ὥσπερ ἡ σελήνη προσέχειν ἐ-

inexſtinguibilis? An eo ſignificabant, animata niſi noceant, interficienda non eſſe? animalis autem ſimilis eſt lucerna, quod & alimento habet opus, & à ſeipſa motum habet, & cum exſtinguitur, vocem edit quaſi necata. Aut hic mos docet, neque ignem, neque aquam, neque ullam rem neceſſariam, cujus copia nobis ſuppeditet, perdere nos debere, ſed aliis relinquenda eſſe quibus uſus eſt iis, ubi nos non amplius indigemus?

Cur qui nobilitate generis aliis præſtare videbantur, lunulas in calceis geſtabant? An, ut Caſtor ait, ſignum hoc eſt habitationis ſupra Lunam quæ fertur, & quod poſt mortem rurſus animæ Lunam ſub pedibus habebunt? An hoc priſci habuerunt eximium, qui erant Arcades cum Evandro, & ante Lunam nati dicebantur? Aut, ut multa alia, hoc quoque inſtitutum erat, ut rebus ſecundis elati ac ſuperbientes, mutationis Fortunæ in alteram partem admonerentur: Exemplo videlicet Lunæ, quæ

Primum recens exiſtu è caligine:
Fulgore de hinc ſubinde faciem ſplendido
Augeſcit illuſtrans: & cum pulcerrima
Renidet orbe pleno, rurſus exuti
Lumen ſuum paulatim, & ad nihilum redit.

Aut obedientiæ ſic adſueſcere diſcebant,

θέλει τῷ κρείττονι, καὶ δευτερεύειν, ἀεὶ παπταίνουσα πρὸς αὐγὰς ἠελίοιο, κατὰ τὸν Παρμενίδην· οὕτω τὴν δευτέραν τάξιν ἀγαπᾶν χρωμένους τῷ ἡγεμόνι, καὶ τῆς ἀπ' ἐκείνου δυνάμεως καὶ τιμῆς ἀπολαύοντας; Διὰ τί τὸν μὲν ἐνιαυτὸν, τοῦ Διὸς νομίζουσι, τοὺς δὲ μῆνας, τῆς Ἥρας; ἢ ὅτι τῶν μὲν ἀοράτων θεῶν καὶ νοητῶν βασιλεύουσι Ζεὺς καὶ Ἥρα, τῶν δὲ ὁρατῶν, ἥλιος καὶ σελήνη; ποιεῖ δὲ ὁ μὲν ἥλιος τὸν ἐνιαυτὸν, ἡ δὲ σελήνη τοὺς μῆνας. δεῖ δὲ μὴ νομίζειν ἁπλῶς εἰκόνας ἐκείνων τούτους, ἀλλ' αὐτὸν ἐν ὕλῃ Δία, τὸν ἥλιον, καὶ αὐτὴν τὴν Ἥραν ἐν ὕλῃ, τὴν σελήνην. διὸ καὶ Ἰουνὼν ἐπονομάζουσι τὴν Ἥραν, τὸ νέον ἢ τὸ νεώτερον ἐμφαίνοντος τοῦ ὀνόματος ἀπὸ τῆς σελήνης. καὶ Λουκίναν, Ἥραν καλοῦσιν, οἷον φαεινὴν ἢ φωτίζουσαν· καὶ νομίζουσιν ἐν ταῖς λοχείαις καὶ ὠδῖσι βοηθεῖν. ὥσπερ καὶ τὴν σελήνην, Διὰ κυάνεον πόλον ἄστρων, Διά τε ὠκυτόκοιο σελάνας. εὐτοκεῖν γὰρ ἐν ταῖς πανσελήνοις μάλιστα δοκοῦσι. Διὰ τί τῶν οἰωνῶν ὁ καλούμενος ἀριστερὸς αἴσιος; πότερον οὐκ ἔστι τοῦτο ἀληθὲς, ἀλλὰ παρακρούεται πολλοὺς ἡ διάλεκτος; τὸ γὰρ ἀριστερὸν, σίνιστρον ὀνομάζουσι, τὸ δὲ ἀφεῖναι σίνερε, καὶ σίνε λέγουσιν ὅταν ἀφεῖναι παρακαλῶσι. τὸν οὖν ἐφιέντα τὴν πρᾶξιν οἰωνὸν, σινιστέριον ὄντα, σίνιστρον οὐκ ὀρθῶς ὑπο-

cebant, Lunæ exemplo præſtantiori parere non recuſantes? & quemadmodum illa ſecundas obit partes,

Phœbei ſemper radijs intenta nitoris,

ut canit Parmenides: ita ipſi quoque contenti eſſe ſecundo loco magiſtratibuſque obtemperare, ab iiſque potentiæ & honorum fructu aliquo impertiri. Cur annum Iovi, menſes Iunoni conſecrant? An quod in deos inviſibiles & ſoli intelligentiæ notos regnum obtinent Iupiter & Iuno: in eos qui conſpectui patent, Sol & Luna? Efficit autem Sol annum, Luna menſes. Neque ſimpliciter cenſendum eſt hos iſtorum eſſe imagines, ſed ipſum in materia Iovem eſſe Solem, ipſamque in materia Iunonem eſſe Lunam. ideoque Iunoni nomen eſt à iuveneſcendo: & Iunonem vocant Lucinam, quaſi Lucidam diceres: putantque eam in partubus auxilium ferre mulieribus, ut & Lunam, unde illud:

Per cœruleum aſtrorum polum,
Partus celerantemque Lunam.

facillime enim mulieres ſub plenilunium videntur prolem eniti. Cur aves ſiniſtræ quæ dicuntur, in auſpicio habentur pro addicentibus? An verum hoc non eſt, multoſque decepit? An ſiniſtrum (ſi quis probabilibus argumentis velit uti) à ſinendo dictum eſt? ideoque avem quæ actionem ſuſcipi permittit, ſini-

λαμβάνουσιν οἱ πολλοὶ καὶ ὀνομάζουσιν. ἢ, καθάπερ Διονύσιός φησιν, Ἀσκανίῳ τῷ Αἰνείου παρατεταγμένῳ πρὸς Μεζέντιον ἀστραπῆς ἐν ἀριστερᾷ νικηφόρου γενομένης. οἰωνισάμενοι, καὶ πρὸς τὸ λοιπὸν οὕτω παραφυλάττουσιν; ἢ (ὡς ἄλλοι τινὲς) Αἰνείᾳ τούτου συμπεσόντος; καὶ γὰρ Θηβαῖοι τῷ ἀριστερῷ κέρατι τρεψάμενοι τοὺς πολεμίους καὶ κρατήσαντες ἐν Λεύκτροις, διετέλεσαν ἐν πάσαις ταῖς μάχαις τῷ ἀριστερῷ τὴν ἡγεμονίαν ἀποδιδόντες. ἢ μᾶλλον (ὡς Ἰόβας φησὶ) τοῖς πρὸς τὰς ἀνατολὰς ἀποβλέπουσιν, ἐν ἀριστερᾷ γίνεται τὸ βόρειον; ὃ δὴ τοῦ κόσμου δεξιὸν ἔνιοι τίθενται καὶ καθυπέρτερον. ὅρα δὲ μὴ φύσει τοῖς εὐωνύμοις ἀσθενεστέροις οὖσιν οἱ παριστάμενοι τῶν οἰωνῶν οἷον ἀναρρωννύουσι καὶ ὑπερείδουσι τὸ ἐλλιπὲς τῆς δυνάμεως ἐπανισοῦντες. ἢ τὰ ἐπίγεια καὶ θνητὰ τοῖς οὐρανίοις καὶ θείοις ἀντικεῖσθαι νομίζοντες, ᾤοντο τὰ πρὸς ἡμᾶς ἀριστερὰ, τοὺς θεοὺς ἀπὸ τῶν δεξιῶν προπέμπειν. Διὰ τί τοῦ θριαμβεύσαντος, εἶτα ἀποθανόντος καὶ καέντος, ἐξῆν ὀστέον λαβόντας εἰς τὴν πόλιν εἰς φέρειν καὶ κατατίθεσθαι, ὡς Πύρρων ὁ Λιπαραῖος ἱστόρηκεν; ἢ τιμῆς ἕνεκα τοῦ τεθνηκότος; καὶ γὰρ ἄλλοις ἀριστεῦσι καὶ στρατηγοῖς ἔδωκαν οὐκ αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπ' αὐτῶν ἐνθάπτεσθαι τῇ ἀγορᾷ, καθάπερ Οὐαλερίῳ καὶ Φαβρικίῳ. καί φασι τούτων ἀπογόνοις ἀποθανοῦσι καὶ κομισθεῖσιν εἰς ἀγορὰν, ὑφίεσθαι δᾷδα κα-

ſtrâ pro ſiniſteria vulgus male dicit. An res ita habet? cum Aſcanio Æneæ F. ſigna cum Mezētio collaturo fulgur à læva victoriam portendiſſet, rem in omen tractam in poſterum quoque fuiſſe obſervatam. Alii tamen Æneæ hoc uſu venitſe dicunt. Et quidem Thebani, quod lævo cornu in pugna Leuctrica fudiſſent hoſtem atque viciſſent, deinceps omnibus in prœliis principem locum ſiniſtræ aciei attribuerunt. Aut potius verſus ortum Solis intuentibus ad lævam eſt ſeptentrionalis mundi plaga, quam nonnulli dextram & ſuperiorem mundi partem appellant? hæc eſt Iubæ opinio. Quid ſi ſiniſtris natura imbecillioribus augures quaſi vim quandam addere, & defectum exſarcire iſta ratione voluerunt? aut terreſtria cœleſtibus oppoſita cenſentes, quæ nobis læva videntur, arbitrati ſunt deos à dextra mittere? Cur ejus qui triumphum egiſſet, ac deinde mortuus crematuſque eſſet, licebat os ſumtum in urbem inferre ac deponere? hoc enim Pyrrhon Liparæus tradidit. An hoc fit in mortui honorem? Nam iis qui res præclare geſſiſſent, atque imperatoribus hoc dederunt Romani, ut in foro ſepelirentur: ut Valerio & Fabricio. quorum tamen poſteros ajunt ita invidiam honoris iſtius declinare ſolitos, ut funeri in fo-

rum

νομένην, εἶτα εὐθὺς αἴρεσθαι, χρωμένων ἀνεπιφθόνως τῇ τιμῇ, καὶ τὸ ἐξεῖναι μόνον ἐκβεβαιουμένων. Διὰ τί τοὺς θριαμβεύσαντας ἑστιῶντες ἐν δημοσίῳ, παρῃτοῦντο τοὺς ὑπάτους, καὶ πέμποντες παρεκάλουν μηδὲ ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ δεῖπνον; ἢ καὶ τόπον ἔδει τῷ θριαμβεύσαντι καὶ σίασον ἐντιμότατον ἀποδίδοσθαι, καὶ προπέμπειν μετὰ τὸ δεῖπνον; ταῦτα δὲ οὐκ ἔξεστιν ἑτέρῳ γίνεσθαι τῶν ὑπάτων παρόντων, ἀλλ᾽ ἐκείνοις. Διὰ τί περιπόρφυρον ὁ δήμαρχος οὐ φορεῖ, τῶν ἄλλων ἀρχόντων φορούντων; ἢ τὸ παράπαν οὐδέ ἐστιν ἄρχων; οὐδὲ γὰρ ῥαβδούχους ἔχουσι, οὐδὲ ἐπὶ δίφρου καθήμενοι χρηματίζουσι, οὐδὲ ἔτους ἀρχῇ, καθάπερ οἱ λοιποὶ πάντες, ἄρχοντές εἰσιν, οὐδὲ παύονται δικτάτωρος αἱρεθέντος, ἀλλὰ πᾶσαν ἀρχὴν ἐκείνου μετατιθέντος εἰς ἑαυτόν, αὐτοὶ μόνοι διαμένουσιν, ὥσπερ οὐκ ὄντες ἄρχοντες ἀλλ᾽ ἑτέραν τινὰ τάξιν ἔχοντες. ὡς δὲ τῶν ῥητόρων ἔνιοι τὴν παραγραφὴν οὐ βούλονται δίκην εἶναι, τοὐναντίον τῇ δίκῃ δρῶσαν· (ἡ μὲν γὰρ εἰσάγει καὶ ποιεῖ κρίσιν, ἡ δὲ ἀναιρεῖ καὶ λύει) τὸν αὐτὸν τρόπον οἴονται τὴν δημαρχίαν κώλυσιν ἀρχῆς μᾶλλον εἶναι, καὶ πρὸς ἀρχὴν ἀντίταξιν ἢ ἀρχήν. τὸ γὰρ ἐνστῆναι πρὸς δύναμιν ἄρχοντος, καὶ τὴν ἄγαν ἐξουσίαν ἀφελεῖν, ἐξουσία καὶ δύναμίς ἐστιν αὐτῆς. ἢ ταῦτα μὲν ἄν τις εἴποι καὶ τὰ τοιαῦτα, χρώμενος

rum allato fax ardens ſubijceretur, ſtatimque auferretur: facultate duntaxat ſepulturæ in foro ſic confirmata. Cur cum publico epulo exciperent eum qui triumphum duxiſſet, à conſulibus miſſis internunciis petebant, ne ad cœnam venirent? an quod locum aſſignari honoratiſſimum triumphatori oportebat, tractarique eum magnificentiſſime, & domum deduci peracta cœna, quæ omnia conſulibus, ſi intereſſent, nulli alij licebat deferri? Cur purpura prætextam veſtem tribunus plebis non geſtat, aliis magiſtratibus gerentibus? An quia omnino magiſtratus non eſt? nam neque lictores habet tribunus plebis, neque pro tribunali ſedens reſponſa dat, neque initio anni (quod alii ſolent) magiſtratus ineunt, neque dictatore creato abdicat, ſed omni magiſtratuum jure in hunc tranſlato, ipſe ſolus officium retinet ſuum: utpote non magiſtratum gerens, ſed diverſæ functionis ordiniſque perſona. Atque ut oratores nonnulli exceptionem negant eſſe judicij genus, cum contrarium ejus quod judicij eſt præſtet; (judicio enim ſententia fertur, exceptione infringitur & aboletur) eodem modo cenſent tribunatum plebis impedimentum potius magiſtratus eſſe, aliquidquo huic adverſum, quam magiſtratum.

ἀρεσιλογία· τῆς δὲ δημαρχίας τὴν γένεσιν ἐκ τοῦ δήμου λαμβανούσης, τὸ δημοτικὸν ἰσχυρόν ἐστι, καὶ μέγα τὸ μὴ μεῖζον φρονεῖν τῶν λοιπῶν, ἀλλ' ὁμοιοῦσθαι σχήματι καὶ στολῇ καὶ διαίτῃ τοῖς ἐπιτυγχάνουσι τῶν πολιτῶν. ὁ γὰρ ὄγκος ὑπάτῳ προσήκει καὶ στρατηγῷ· τὸν δὲ δήμαρχον (ὡς Γάϊος Κουρίων ἔλεγε) καταπατεῖσθαι δεῖ, καὶ μὴ σεμνὸν εἶναι τῇ ὄψει μηδὲ δυσπρόσοδον, μηδὲ τοῖς πολλοῖς χαλεπόν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἄλλων, τοῖς δὲ πολλοῖς εὐμεταχείριστον. ὅθεν οὐδὲ οἰκίας αὐτοῦ κλείεσθαι νενόμισται θύραν, ἀλλὰ καὶ νύκτωρ ἀνέῳγε καὶ μεθ' ἡμέραν, ὥσπερ λιμὴν καὶ καταφυγὴ τοῖς δεομένοις. ὅσῳ δὲ μᾶλλον ἐκταπεινοῦται τῷ σώματι, τοσούτῳ μᾶλλον αὔξεται τῇ δυνάμει. κοινὸν γὰρ αὐτὸν ἀξιοῦσι τῇ χρείᾳ, καὶ πᾶσιν ἐφικτὸν, ὥσπερ βωμὸν, εἶναι, τῇ δὲ τιμῇ ποιοῦσιν ἱερὸν καὶ ἅγιον καὶ ἄσυλον· ὅπου κἂν βαδίζων ἐν δημοσίῳ, πᾶσι νόμος ἐστὶ καθαίρεσθαι καὶ ἁγνίζεσθαι τὸ σῶμα καθάπερ μεμιασμένον. Διὰ τί τῶν στρατηγῶν αἱ ῥάβδοι συνδεδεμέναι προσηρτημένων τῶν πελέκεων φέρονται; πότερον ὅτι σύμβολόν ἐστι τοῦ μὴ δεῖν πρόχειρον εἶναι καὶ λελυμένην τὴν ὀργὴν τοῦ ἄρχοντος; ἢ, διατριβὴν καὶ μέλλησιν ἐμποιοῦν τῇ ὀργῇ τὸ λύειν ἀτρέμα τὰς ῥάβδους, πολλάκις ἐποίησε μεταγνῶναι περὶ τῆς κολάσεως; ἐπεὶ δὲ τῆς κακίας τὸ μὲν ἰάσιμόν ἐστι,

Obviam enim ire potentiæ magiſtratus, nimiamque ejus licentiam retundere, munus eſt & poteſtas tribunatus plebis. An vero hæc & horum ſimilia afferunt, qui cauſas comminiſcuntur? Sed cum tribunatus plebis populi voluntate extiterit, popularis etiam ratio vim in eo obtinet, magnumque habetur non ſupra plebem ſe in tribunatu efferre, ſed intervenientibus civibus habitu, amictu, victuſque ratione eſſe ſimilem. Faſtus enim conſulem prætoremque decet: tribunum plebis (ut dicebat C. Curio) conculcandum ſe præbere convenit, neque majeſtatem in vultu præ ſe ferre, aut aditus ad ſe difficiles facere, vel moleſtum multitudini, ſed propter hanc aliis odioſum, popularibus autem tractabilem promptumque eſſe. Eam ob rem id quoque receptum fuit, ut tribunorum januæ nunquam clauderentur, ſed noctes dieſq; apertæ eſſent tanquam portus & perfugium ope indigentibus. Quanto autem ſubmiſſus ſe pro ſua perſona gerit, tanto magis augetur potentia tribunus. publicus enim exiſtimatur, quod ad uſum attinet, omnibuſq; acceſſus vel uti ara: eſtque honoris gratia ſacroſanctus & inviolabilis. quando etiam incedens in publico. ✱ ✱ omnibus lege piacularis luſtratio mādatur, tanquam pollutis. Cur Prætorum faſces colli-

τὸ δὲ ἀνήκεστον, αἱ μὲν ῥάβδοι νουθετοῦσι τὸ μεταθέσθαι δυνάμενον, αἱ δὲ πελέκεις ἀποκόπτουσι τὸ ἀνουθέτητον. Διὰ τί τοὺς καλουμένους Βλετονησίους βαρβάρους ὄντας, ἀνθρωπον τεθυκέναι θεοῖς πυθόμενοι, μετεπέμψαντο τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ὡς κολάσοντες· ἐπεὶ δὲ νόμῳ τινὶ τοῦτο ἐφαίνοντο πεποιηκότες, ἐκείνους μὲν ἀπέλυσαν, ἐκώλυσαν δὲ πρὸς τὸ λοιπόν· αὐτοὶ δὲ οὐ πολλοῖς ἔτεσιν ἔμπροσθεν, δύο μὲν ἄνδρας, δύο δὲ γυναῖκας ἐν τῇ βοῶν ἀγορᾷ λεγομένῃ, τοὺς μὲν, Ἕλληνας, τοὺς δὲ, Γαλάτας, ζῶντας κατώρυξαν; φαίνεται γὰρ ἄτοπον, ταῦτα μὲν ποιεῖν αὐτοὺς, ἐπιτιμᾶν δὲ βαρβάροις ὡς οὐχ ὅσια ποιοῦσι. πότερον τὸ μὲν, θεοῖς θύειν ἀνθρώπους, ἀνόσιον ἡγοῦντο· τὸ δὲ, δαίμοσιν, ἀναγκαῖον; ἢ τοὺς μὲν ἔθει καὶ νόμῳ τοῦτο πράττοντας ἁμαρτάνειν ἐνόμιζον, αὐτοὶ δὲ προσταχθέντες ἐκ τῶν Σιβυλλείων ἔπραξαν; λέγεται γὰρ Ἐλβίαν τινὰ παρθένον ὀχουμένην ἐφ' ἵππου βληθῆναι κεραυνῷ, καὶ γυμνὸν μὲν εὑρεθῆναι κείμενον τὸν ἵππον, γυμνὴν δὲ αὐτὴν ὡς ἐπίτηδες, ἀνηγμένου τοῦ χιτῶνος ἀπὸ τῶν ἀπορρήτων, ὑποδημάτων δὲ καὶ δακτυλίων καὶ κεκρυφάλου διερριμμένων χωρὶς ἄλλων ἀλλαχόθι, τοῦ δὲ στόματος ἔξω προβεβληκότος τὴν γλῶσσαν. ἀποφηναμένων

colligati feruntur, appenſis ſecuribus? An id ſigno eſt iram magiſtratus non debere eſſe in proclivi & ſolutam? an ſolutio faſcium, quæ paulatim fit, moram aliquam iræ injicit & cunctationē, & nonnunquam fecit ut ſententia de ſupplicio exigendo mutaretur? Iam cum vitiorum alia ſint ſanabilia, alia inſanabilia: virgis corrigebantur qui emendari poterant, ſecuribus amputabantur immedicabiles.
Cur Romani cum inaudiviſſent à Bletonenſis, qui eſt populus barbarus, immolatum diis hominem eſſe, eorum magiſtratus acciverunt, ut pœnas de iis ſumerent: cum autem appareret legis cujuſdā juſſu id factum, miſſos eos fecerunt, ſed iſto ſacrificio in poſterum interdixerunt: ipſi autem non multis ante annis, duos viros totidemque mulieres in foro boario, alteros Græcos, alteras Gallas, vivos defoderunt? videtur enim abſurdum iſta facere, & barbaris tanquam nefaria exprobrare eadem. An diis immolare homines nefas putabant: geniis autem, neceſſitatem cogere? Aut qui conſuetudine ac lege iſta ſacrificia recepiſſent, eos peccare exiſtimantes, ipſi Sibyllinis libris mandantibus iſtud fecerunt? Narrāt enim Elbiam quandam virginem equo vehentē fulmine ictam repertumq; fuiſſe equum nudum jacentem, nudam quoque virginem ipſam, tanquam dedita opera veſtibus à genitali membro reductis, calceis anulis, capitiſque redimiculo hinc inde diſperſis, lingua

δὲ τῶν μάντεων, δεινὴν μὲν αἰσχύνην ταῖς ἱεραῖς παρθένοις εἶναι, καὶ γενήσεσθαι περιβόητον, ἅψεσθαι δέ τινα καὶ ἱππέων ὕβριν, ἐμήνυσε βαρβάρου τινὸς ἱππικοῦ θεράπων τρεῖς παρθένους τῶν ἑστιάδων, Αἰμυλίαν καὶ Λικινίαν καὶ Μαρκίαν ὑπὸ τὸ αὐτὸ διεφθαρμένας, καὶ συνούσας πολὺν χρόνον ἀνδράσιν, ὧν εἷς ἦν Βουτέτιος βάρβαρος τοῦ μηνυτοῦ δεσπότης. ἐκεῖναι μὲν οὖν ἐκολάσθησαν ἐξελεγχθεῖσαι· τῆς δὲ πράξεως δεινῆς φανείσης, ἔδοξεν ἀναιρεῖσθαι τὰ Σιβύλλεια τοὺς ἱερεῖς. εὑρεθῆναι δέ φασι χρησμοὺς ταῦτά τε προδηλοῦντας ὡς ἐπὶ κακῷ γενησόμενα, καὶ προστάττοντας ἀλλοκότοις τισὶ δαίμοσι καὶ ξένοις, ἀποτροπῆς ἕνεκα τοῦ ἐπιόντος, προέσθαι δύο μὲν Ἕλληνας, δύο δὲ Γαλάτας ζῶντας αὐτόθι κατορυγέντας.

Διὰ τί τὴν τῆς ἡμέρας ἀρχὴν ἐκ μέσης νυκτὸς λαμβάνουσι; πότερον ὅτι ἡ πολιτεία στρατιωτικὴν ἐν ἀρχῇ σύνταξιν εἶχε· τὰ δὲ πολλὰ νύκτωρ ἐν ταῖς στρατείαις προλαμβάνεται τῶν χρησίμων; ἢ πράξεως μὲν ἐποιοῦντο τὴν ἀνατολὴν, παρασκευῆς δὲ τὴν νύκτα; δεῖ γὰρ παρεσκευασμένους πράττειν, ἀλλὰ μὴ παρασκευάζεσθαι πράττοντας. ὡς Μύσων πρὸς Χίλωνα τὸν σοφὸν εἰπεῖν λέγεται ἐν χειμῶνι θρίνακα τεκταινόμενος. ἢ καθάπερ ἡ

extra os exſerta. Tum vates reſpondiſſe, ingens opprobrium ſacris virginibus oblatum, foreque ut publice id innoteſceret, ſed & equitum conjunctum fore quoddam dedecus. Ibi barbari cujuſdam equitis ſervum indicium detuliſſe de tribus Veſtalibus virginibus Æmilia, Licinia, & Martia; ſub idem tempus vitiatis, & quæ jam diu cum viris inceſtam conſuetudinem habuiſſent, de quibus viris eſſet etiam Butetius indicis dominus. Et veſtales quidem criminis convictas, pœnas dediſſe. Cæterum ut atroci in re placuiſſe, ut à ſacerdotibus Sibyllini libri conſulerentur, ibi inventa fuiſſe oracula, quæ eventura iſthæc & malum publicum allatura prædicerent: cujus evertendi cauſa peregrinis quibuſdam & alienis geniis duos Græcos, totidem Gallos homines vivos eo in loco defoſſos Romani jubebantur dedere. Cur à media nocte diei ſumunt initium? An quia reipublicæ conſtitutio principio fuit militaris? nam in re bellica pleraque noctu ante capiuntur utilia conſilia. aut actionem ordiri ſub ortum ſolis volentes, apparatui noctem deſtinaverunt? Prius enim paratos ad agendum par eſt accedere, non inter agendum ſe parare: quod Myſo Chiloni ſapienti reſpondit, hyeme ventilabrum fabricans. Aut quia meridies pleriſque finis eſt publicas

& ſe-

μεσημβρία πέρας ἐστὶ τοῖς πολλοῖς τοῦ τὰ δημόσια καὶ σπουδαῖα πράττειν, οὕτως ἀρχὴν ἔδοξε ποιεῖσθαι τὸ μεσονύκτιον; τεκμήριον δὲ τοῦτο μέγα, τὸ μὴ ποιεῖσθαι Ῥωμαίων ἄρχοντα συνθήκας μηδὲ ὁμολογίας μετὰ μέσον ἡμέρας. ἢ δύσει μὲν καὶ ἀνατολῇ λαμβάνειν ἀρχὴν ἡμέρας καὶ τελευτὴν δυνατόν ἐστιν. ὡς μὲν γὰρ οἱ πολλοὶ τῇ αἰσθήσει διορίζουσιν ἡμέρας μὲν ἀρχὴν τὴν πρώτην ἀνάσχεσιν τοῦ ἡλίου, νυκτὸς δὲ, παντελῆ τὴν ἀπόκρυψιν λαμβάνοντες, οὐχ ἕξομεν ἰσημερίαν, ἀλλ' ἣν μάλιστα τῇ ἡμέρᾳ νύκτα παρισοῦσθαι δοκοῦμεν, αὕτη τῆς ἡμέρας ἐλάττων φανεῖται τῷ τοῦ ἡλίου μεγέθει. ὃ δὲ αὖ πάλιν οἱ μαθηματικοὶ, ταύτην ἰώμενοι τὴν ἀτοπίαν, τίθενται τὸ τοῦ ἡλίου κέντρον ὅταν ἅψηται τοῦ ὁρίζοντος, ἡμέρας διορισμὸν εἶναι καὶ νυκτὸς, ἀναίρεσίς ἐστι τῆς ἐναργείας. συμβήσεται γὰρ, ἔτι πολλοῦ φωτὸς ὑπὲρ γῆς ὄντος, καὶ τοῦ ἡλίου καταλάμποντος ἡμᾶς, μηδέπω ἡμέραν ὁμολογεῖν, ἀλλὰ ἔτι νύκτα εἶναι. ἐπεὶ τοίνυν ἐν ταῖς ἀνατολαῖς καὶ δύσεσι τοῦ ἡλίου, δυσληπτός ἐστιν ἡ ἀρχὴ διὰ τὰς εἰρημένας ἀλογίας, ἀπολείπεται τὸ μεσουρανοῦν ἢ τὸ ἀντιμεσουρανοῦν αὐτοῦ λαμβάνειν ἀρχήν. βέλτιον δὲ τὸ δεύτερον· φέρεται γὰρ ἐκ μεσημβρίας ἐπὶ τὰς δύσεις ἀπὸ ἡμῶν, ἐκ δὲ μεσονυκτίου πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ τὰς ἀνατολάς. Διὰ τί τὰς γυναῖκας οὔτε ἀλεῖν εἴων οὔτε ὀψοποιεῖν τὸ παλαιόν; ἢ, τὰς

& ſerias res agendi, mediam noctem placuit pro exordio ſumi? cujus rei magnum argumentum eſt, quod nullus Romanus magiſtratus, poſt meridiem fœdus aut pactum icit. Aut quia ortu occaſuque Soli principium & finis diei definiri non poſſunt? Quo enim modo plerique ſenſus arbitrio diei principium dijudicant primum ſolis ortum, noctis autem plenam ejuſdem occultationem: nullum habebimus æquinoctium, ſed ob magnitudinem Solis nox etiam illa, quam maxime æqualem diei credimus, die erit brevior. Quod autem mathematici abſurdo huic medentes diei ac noctis diſcrimen in appulſu centri ſolis ad horizontem ſeu finitorem circulum conſtituunt, id experientiam evertit. fit enim iſta ratione, ut diem eſſe negare, & noctem etiamnum durare cogamur fateri, cum adhuc infra terram multa luce manente Sol noſtram plagam illuſtrat. Quando igitur ortu & occaſu ſolis principium diei & noctis ob dictas difficultates non poteſt percipi, reſtat ut pro principio diei ſumamus illum articulum temporis, quo Sol vel in medio cœli eſt, vel in oppoſito ejus puncto. hoc antem poſterius melius congruit. Sol enim à meridie verſus occaſum à nobis fertur; à mediæ noctis puncto verſus

συνθήκας διαμνημονεύοντες ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τοὺς Σαβίνους; ἐπεὶ γὰρ ἥρπασαν τὰς θυγατέρας αὐτῶν, εἶτα πολεμήσαντες διηλλάγησαν, ἐν ταῖς ἄλλαις ὁμολογίαις καὶ τοῦτο ἐγράφη, μήτε ἀλεῖν ἀνδρὶ Ῥωμαίῳ γυναῖκα, μήτε μαγειρεύειν. Διὰ τί τοῦ Μαΐου μηνὸς οὐκ ἄγονται γυναῖκας; πότερον ὅτι μέσος ἐστὶ τοῦ Ἀπριλλίου καὶ τοῦ Ἰουνίου μηνὸς, ὧν τὸν μὲν Ἀφροδίτης, τὸν δὲ Ἥρας, γαμηλίων θεῶν, ἱερὸν νομίζοντες προλαμβάνουσι μικρὸν ἢ περιμένουσιν; ἢ, ὅτι τῷ μηνὶ τούτῳ τὸν μέγιστον ποιοῦνται τῶν καθαρμῶν, νῦν μὲν εἴδωλα ῥιπτοῦντες ἀπὸ τῆς γεφύρας εἰς τὸν ποταμὸν, πάλαι δὲ ἀνθρώπους; διὸ καὶ τὴν Φλαμινίκαν ἱερὰν τῆς Ἥρας εἶναι δοκοῦσαν. νενόμισται σκυθρωπάζειν, μήτε λουομένην τηνικαῦτα, μήτε κοσμουμένην. ἢ, ὅτι πολλοὶ Λατίνων ἐν τῷ μηνὶ τούτῳ τοῖς κατοιχομένοις ἐναγίζουσι; καὶ διὰ τοῦτο ἴσως Ἑρμῆν ἐν αὐτῷ σέβονται. καὶ Μαίας ἐπώνυμός ἐστιν. ἢ (καθάπερ ἔνιοι λέγουσιν) ὁ μὲν Μάϊος ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας, ὁ δὲ Ἰούνιος, ἀπὸ τῆς νεωτέρας ἡλικίας ὠνόμασται; γάμῳ δὲ ἁρμοδιώτερον τὸ νέον, ὡς καὶ Εὐριπίδης φησίν,

Ἀλλ' ἢ τὸ γῆρας τὴν Κύπριν χαίρειν ἐᾷ,
Ἥ τ' Ἀφροδίτη τοῖς γέρουσιν ἄχθεται.

οὐ γαμοῦσιν οὖν ἐν τῷ Μαΐῳ, περιμένον-

ortum ad nós. Cur antiquitus mulieres neque molere ſinebant, neque coquere? An memoria pactorum cum Sabinis initorum? Poſt raptum enim Sabinarum, & bellum pace mutatum, id quoque in pactis ſcriptum fuit, Mulierem viro Romano neque molere nuptam debere neque coquere.

Cur menſe Majo mulieres non ducuntur? An quia is medio loco inter Aprilem eſt & Iunium, quorum ille Veneri, hic Iunoni ſacer eſt, numinibus matrimoniorum tutelaribus, vel antevertunt Majum, vel Iunium præſtolantur? Aut quia menſe iſto maximam expiationem peragunt, ſimulacra nunc de ponte in fluvium, antiquitus homines jacientes? ideoque etiam Flaminicam, quæ Iunonis habetur antiſtita, leges tunc jubent eſſe tetricam, lavacroque & ornatu abſtinere. Aut quia multi Latinorum iſto menſe parentant mortuis? atque ideo fortaſſis Mercurius eo menſe colitur, à Maia nomen ducente. Aut verius eſt quod alii dicunt? Majum à ſeniorum, qui ſunt majores, Iunium à minorum ætate nomen habere, qui ſunt juniores: magis autem convenit nuptiis juventus, ut & Euripides monet.

Etenim ſenectus Cypridem miſſam facit:
Annisq; onuſtos Venus averſatur viros.

Itaque Maio non contrahunt matrimonium, ſed in Iunium continuo ſequentem

τες τὸν Ἰούνιον; ὃς εὐθύς ἐστι μετὰ τὸν Μάϊον. Διὰ τί τῶν γαμουμένων αἰχμῇ δορατίου τὴν κόμην διακρίνουσιν; ἆρα σύμβολόν ἐστι τοῦτο τοῦ βίᾳ καὶ μετὰ πολέμου γαμηθῆναι τὰς πρώτας; ἢ μανθάνουσιν, ἀνδράσι συνοικοῦσαι μαχίμοις καὶ πολεμικοῖς, ἄθρυπτον καὶ ἀθῆλυν καὶ ἀφελῆ προσίεσθαι καλλωπισμόν; ὥσπερ ὁ Λυκοῦργος ἀπὸ πρίονος καὶ πελέκεως κελεύσας τὰ θυρώματα τῆς οἰκίας ποιεῖν καὶ τὰς ὀροφάς, ἄλλῳ δὲ μὴ χρῆσθαι τὸ παράπαν ἐργαλείῳ, πᾶσαν ἐξέβαλε περιεργίαν καὶ πολυτέλειαν; ἢ τὴν διάστασιν αἰνίττεται τὸ γινόμενον, ὡς μόνῳ σιδήρῳ τοῦ γάμου διακριθησομένου; ἢ τὰ μὲν πλεῖστα τῶν γαμικῶν εἰς τὴν Ἥραν ἀνῆπτον, Ἥρας δ' ἱερὸν τὸ δόρυ νενόμισται, καὶ τῶν ἀγαλμάτων αὐτῆς δόρατι στηρίζεται τὰ πλεῖστα, καὶ Κυρῖτις ἡ θεὸς ἐπωνόμασται. τὸ γὰρ δόρυ, κοῦριν ἐκάλουν οἱ παλαιοί· διὸ καί φασι Κυρῖνον ὀνομασθῆναι Ἐνυάλιον. Διὰ τί τὸ πλούμενον εἰς θεὰς, λοῦκαρ καλοῦσιν; ἢ, ὅτι πολλά ἐστιν ἄλσα περὶ τὴν πόλιν ἀνειμένα θεοῖς, ἃ καλοῦσι λούκους, καὶ τὴν ἀπὸ τούτων πρόσοδον εἰς τὰς θεὰς ἀνήλισκον; Διὰ τί τὰ Κυρινάλια, μωρῶν ἑορτὴν ὀνομάζουσι; ἢ, ὅτι τὴν ἡμέραν ταύτην ἀπεδεδώκεσαν (ὡς Ἰόβας φησὶ) τοῖς τὰς αὐτῶν φατρίας ἀγνοοῦσιν, ἢ τοῖς μὴ θύσασιν, ὥσπερ οἱ λοιποὶ, κατὰ φυλὰς ἐν τοῖς Φουρνικαλίοις, δι' ἀσχολίαν ἢ ἀποδημίαν ἢ ἄγνοιαν, ἐδόθη τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τὴν ἑορτὴν

tem differunt. Cur nuptarum comam diſcriminant haſtæ cuſpide? An id ſignum eſt primas vi & bello fuiſſe ductas? Aut monentur nuptæ, quia bellicioſis jungantur maritis, debere ipſas ornatu uti ſimplici & à luxu ac mollicie alieno? quemadmodum Lycurgus fores & faſtigia ædium jubens ſerra & ſecuri, nullo alio adhibito inſtrumento fabricari, omnem luxum ſupervacaneamque operam præcidit. Aut per ambages innuitur, ſolo ferro conjugium diſciſſum iri? Aut quia pleraque ad nuptias pertinentia ad Junonem referuntur? Junoni autem ſacra habetur haſta, & pleræque ejus ſtatuæ haſta nituntur, ipſaque dicitur Dea Quiritis, haſta enim antiquis Quiritis nominabatur. inde Mars Quirinus uſurpabatur. Cur pecunia quæ ſpectaculis impenditur, Lucar dicitur? An quia multi circa urbem ſunt luci Diis conſecrati, quorum reditus in ſpectacula inſumebant?

Cur Quirinalia feſtum ſtultorum appellant? An quod dies iſte his erat deſtinatus, ut Iuba ſcribit, qui ſuam curiam ignorabant? Aut quod qui Fornacalibus ferijs ob occupationes, peregrinationem, vel ignorationem non ſacrificaſſent in ſua tribu, ijs permiſſæ fuerint iſtæ feriæ harum loco obeundæ?

ἐκείνην ἀπολαβεῖν; Διὰ τί τῷ Ἡρακλεῖ γινομένης θυσίας, ἄλλον οὐδένα θεῶν ὀνομάζουσιν, οὐδὲ φαίνεται κύων ἐντὸς τῶν περιβόλων, ὡς Βάῤῥων ἱστόρηκεν. ἤ, θεὸν μὲν ἄλλον οὐκ ὀνομάζουσιν, διὰ τὸ τοῦτον ἡμίθεον νομίζειν; ὡς δέ φασιν ἔνιοι, καὶ μετὰ τῶν ἀνθρώπων ὄντος ἔτι βωμὸν ἱδρύσασθαι τὸν Εὔανδρον αὐτοῦ, καὶ θυσίαν προσαγαγεῖν. κυνὶ δὲ πάντων μάλιστα τῶν ζώων ἐπολέμησε. καὶ γὰρ οὗτος αὐτῷ ἀεὶ πολλὰ πράγματα παρέσχε, καὶ ὁ Κέρβερος. καὶ ἐπὶ πᾶσι, τοῦ Λικυμνίου παιδὸς Οἰωνοῦ διὰ κύνα φονευθέντος ὑπὸ τῶν Ἱπποκοωντιδῶν, ἀναγκασθεὶς μάχην συνάψαι, τῶν τε ἄλλων φίλων πολλοὺς ἀπέβαλε, καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἰφικλέα. Διὰ τί τοῖς πατρικίοις οὐκ ἐξῆν περὶ τὸ Καπετώλιον κατοικεῖν; πότερον ὅτι Μάρκος Μάλιος αὐτόθι κατοικῶν ἐπεχείρησε τυραννίδι; ὃν ἀπώμοτόν φασιν εἶναι τῷ οἴκῳ, μηδενὶ Μαλίῳ ὄνομα Μάρκου γενέσθαι; ἢ παλαιὸς ἦν φόβος οὗτος; Ποπλικόλαν γοῦν ἄνδρα δημοτικώτατον οὐκ ἐπαύσαντο διαβάλλοντες μὲν οἱ δυνατοί, δεδιότες δὲ οἱ πολλοί, μέχρις οὗ τὴν οἰκίαν αὐτὸς κατέσκαψεν, ἐπικεῖσθαι τῇ ἀγορᾷ δοκοῦσαν. Διὰ τί τῷ σώσαντι πολίτην ἐν πολέμῳ, δρύινον διδόασι στέφανον; πότερον ὅτι πανταχοῦ καὶ ῥᾳδίως ἐστὶν εὐπορῆσαι δρυὸς ἐπὶ στρατιᾶς; ἢ ὅτι Διὸς καὶ

Cur in ſacrificio Herculis nullus alius Deus nominatur, neque intra ſepimenta canis conſpicitur? ſic enim tradit Varro. An ideo alium Deum non nominant, quia ſemideus cenſetur Hercules? Aut quia adhuc inter homines degenti Evander aram poſuit, & victimam obtulit? id enim nonnulli tradunt. Omnium autem animalium nullum infeſtius habuit Hercules cane, hic enim ei plurimum negocij identidem exhibuit. & Cerberus canis fuit, ac præter omnia cum Licymnii filium Oeonum canis cauſa interfeciſſent Hippocoontidæ, coactus pugnam committere, cum alios ſociorum multos tum Iphiclum amiſit. Cur patriciis non licebat prope Capitolium habitare? An quia M. Manlius ibi habitans tyrannidem affectavit? propter quem illa familia jurejurando ſeſe obſtrinxit, nemini ſe ex ea Marci prænomen facturam. Aut antiquus tenebat metus? Etenim Popliculam hominem magis quam quiſquam fuerit alius popularem non deſtiterunt calumniis impetere potentiores, metuere vero plebs, antequam domum ſuam ipſe diruit, quod ea imminere foro videretur. Cur eum qui civem ſervaſſet, corona donabant querna? An quod ubique copia in expeditionibus eſt quercus, & quidem nullo negotio? Aut

Ἥρας ἱερὸς ὁ στέφανός ἐστιν, οὓς πολιούχους νομίζουσιν; ἢ παλαιὸν ἀπ᾽ Ἀρκάδων τὸ ἔθος, οἷς ἐστι τις συγγένεια πρὸς τὴν δρῦν; πρῶτοι γὰρ ἀνθρώπων γεγονέναι δοκοῦσιν ἐκ γῆς, ὥσπερ ἡ δρῦς τῶν φυτῶν.

Διὰ τί γυψὶ χρῶνται μάλιστα πρὸς τοὺς οἰωνισμούς; πότερον ὅτι καὶ Ῥωμύλῳ δώδεκα γῦπες ἐφάνησαν ἐπὶ τῇ κτίσει τῆς Ῥώμης; ἢ ὅτι τῶν ὀρνίθων ἥκιστα συνεχὴς καὶ συνήθης οὗτος; οὐδὲ γὰρ νεοττιᾷ γυπὸς ἐντυχεῖν ῥᾳδίως ἐστὶν, ἀλλὰ πόῤῥωθεν ποθὲν ἐξαπίνης καταίρουσι; διὸ καὶ σημειώδης ἡ ὄψις αὐτῶν ἐστιν. ἢ καὶ τοῦτο παρ᾽ Ἡρακλέους ἔμαθον; εἰ λέγει ἀληθῶς Ἡρόδωρος ὅτι πάντων μάλιστα γυψὶν ἐπὶ πράξεως ἀρχῇ φανεῖσιν ἔχαιρεν Ἡρακλῆς, ἡγούμενος δικαιότατον εἶναι τὸν γῦπα τῶν σαρκοφάγων ἁπάντων· πρῶτον μὲν γὰρ οὐδενὸς ἅπτεται ζῶντος, οὐδὲ ἀποκτείνουσιν ἔμψυχον οὐδὲν, ὡς ἀετοὶ καὶ ἱέρακες καὶ τὰ νυκτινόμα· χρῆται δὲ τοῖς ἄλλως ἀποθανοῦσιν. ἔπειτα καὶ τούτων τὰ ὁμόφυλα παρίησι· πετεινοῦ γὰρ οὐδεὶς ἑώρακε γῦπα γευόμενον, ὡς ἀετοὶ καὶ ἱέρακες μάλιστα τὰ συγγενῆ διώκουσι καὶ κόπτουσιν. καί τοι κατ᾽ Αἰσχύλον,

Ὄρνιθος ὄρνις πῶς ἂν ἁγνεύοι φαγών;

Aut quia Iovi & Junoni, ſacra eſt iſta corona. quibus Dijs urbium tutelam adſignant? Aut priſca eſt hæc Arcadum conſuetudo, quibus aliqua eſt cum quercu cognatio? Primi enim hominum è terra enati creduntur, ſicut quercus inter ſtirpes prima. Cur ad auſpicia maxime uſi ſunt vulturibus? An quod Romulus Romam condens duodecim vultures obſervavit? An quia avium omnium minime iſta frequenter conſpici ſolet? non enim facile in pullos vulturis incideris; ſed ex remotis locis alicunde ſubito advolant, unde ſequitur, eorum conſpectu aliquid portendi. An hoc quoque ab Herculе didicerunt? Si tamen verum eſt quod Herodorus ſcripſit, Herculem in auſpicio capiendo maxime delectatum fuiſſe vulturibus oblatis, quod hanc omnium volucrium carnivorarum juſtiſſimam cenſeret. Primum, quia nihil animatum tangit aut necat: idque aquilæ faciunt, accipitres, & quæ noctu volant aves: ſed ſolis veſcitur cadaveribus. Deinde quod ſuæ quoque naturæ & generis cadavera præterit. nemo enim unquam vidit à vulture avem guſtari: cum aquilæ & accipitres maxime inſectentur & occidant aves. at vero ut eſt apud Æſchylum,

Inceſta avis ſit oportet, ſi volucrem voret.

ἀνθρώποις δὲ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀβλαβέστατός ἐστιν, οὔτε καρπὸν ἀφανίζων οὔτε φυτὸν. οὔτε ζῶον ἥμερον κακουργῶν. εἰ δὲ, (ὡς Αἰγύπτιοι μυθολογοῦσι) θῆλυ πᾶν τὸ γένος ἐστὶ, καὶ κυΐσκονται δεχόμενοι καταπνέοντα τὸν ἀπηλιώτην, ὥσπερ τὰ δένδρα τὸν ζέφυρον, καὶ παντάπασιν ἀπλανῆ τὰ σημεῖα καὶ βέβαια γίνεσθαι πιθανόν ἐστιν ἀπ' αὐτῶν· ἐν γὰρ τοῖς ἄλλοις αἱ περὶ τὰς ὀχείας σοβήσεις, ἔτι δὲ ἁρπαγαὶ καὶ φυγαὶ καὶ διώξεις πολὺ τὸ θορυβῶδες καὶ ἀκατάστατον ἔχουσι.

Διὰ τί τοῦ Ἀσκληπιοῦ τὸ ἱερὸν ἔξω πόλεώς ἐστι; πότερον ὅτι τὰς ἔξω διατριβὰς ὑγιεινοτέρας ἐνόμιζον εἶναι τῶν ἐν τῷ ἄστει; καὶ γὰρ Ἕλληνες ἐν τόποις καθαροῖς καὶ ὑψηλοῖς ἐπιεικῶς ἱδρυμένα τὰ Ἀσκληπιεῖα ἔχουσιν· ἢ, ὅτι τὸν θεὸν ἐξ Ἐπιδαύρου μετάπεμπτον ἥκειν νομίζουσιν, Ἐπιδαυρίοις δὲ οὐ κατὰ πόλιν, ἀλλὰ πόρρω τὸ Ἀσκληπιεῖόν ἐστιν; ἢ, ὅτι τοῦ δράκοντος ἐκ τῆς τριήρους κατὰ τὴν νῆσον ἀποβάντος καὶ ἀφανισθέντος, αὐτὸν ᾤοντο τὴν ἵδρυσιν ὑφηγεῖσθαι τὸν θεόν;

Διὰ τί νενόμισται τοὺς ἁγνεύοντας, ὀσπρίων ἀπέχεσθαι; πότερον, ὡς οἱ Πυθαγορικοὶ τοὺς μὲν κυάμους ἀφωσιοῦντο διὰ τὰς λεγομένας αἰτίας, τὸν δὲ λάθυρον καὶ τὸν ἐρέβινθον ὡς παρωνύμους τοῦ ἐρέβους καὶ τῆς λήθης; ἢ ὅτι πρὸς τὰ περίδειπνα καὶ τὰς προκλήσεις τῶν

pręterea hæc avis minime omnium aliarum homini nocet, cum neq; fruges perdat, neque plantas, neque ullum manſuetum animal lædat. Denique ſi verum eſt quod Ægyptii perhibent, totum vulturum genus eſſe femininum,& concipere ſubſolani flatu excepto, ſicut arbores Favonij admiſſo ſpiritu: omnino probabile eſt præſagia ab ijs ducta, firma eſſe & erroris vacua: cum in alijs agitatio circa coitum, tum rapinæ, fugæ, inſectationeſque multum tumultuationis & incertitudinis exhibeant.

Cur Æſculapij fanum extra urbem eſt? An quia ſalubrius extra quam intra urbem degi putant? nam Græci quoque fere locis puris & ſublimibus poſita Æſculapii habent ſacraria. An quod deum illum Epidauro accerſitum veniſſe Romam exiſtimant? Epidaurii autem non in urbe, ſed procul inde, templum Æſculapii habent. Aut quod angue apud inſulam è trireme egreſſo & è conſpectu hominum ſublato, ipſum deum arbitrantur locum ſui templi indicaſſe. Cur caſtimoniam ſervantibus uſu leguminum eſt interdictum? An fabam ob eaſdem quas Pythagorici cauſas abominati ſunt? lathyrum autem & erebinthum (hoc eſt piſum, puto, & cicerem) quæ lathæ & erebo, id eſt le-

νεκρῶν μάλιστα χρῶνται τοῖς ὀσπρίοις; ἢ μᾶλλον, ὅτι δεῖ πρὸς τὰς ἁγνείας καὶ ἁγιστείας καθαρὰ καὶ λιτὰ τὰ σώματα ἔχειν; ἔστι δὲ τὰ ὄσπρια πνευματώδη, καὶ περίσσωμα ποιεῖ πολλῆς καθάρσεως δεόμενον. ἢ ὅτι καὶ πρὸς συνουσίαν παρορμᾷ διὰ τὸ φυσῶδες καὶ πνευματικόν; Διὰ τί τῶν παναγῶν παρθένων τὰς διαφθαρείσας, ἄλλως οὐ κολάζουσιν, ἀλλὰ ζώσας κατορύττουσιν; πότερον ὅτι καίουσι τοὺς ἀποθανόντας, θάπτειν δὲ πυρὶ τὴν τὸ πῦρ τὸ θεῖον ὁσίως μὴ φυλάξασαν, οὐκ ἦν δίκαιον; ἢ σῶμα ταῖς μεγίσταις καθωσιωμένον ἁγιστείαις ἀναιρεῖν, καὶ προσφέρειν ἱερᾷ γυναικὶ χεῖρας, οὐ θεμιτὸν ἐνόμιζον; αὐτὴν οὖν ἀποθανεῖν μηχανώμενοι, δι' αὐτῆς κατεβίβαζον ὑπὸ γῆν εἰς οἴκημα πεποιημένον, ὅπου καὶ λύχνος ἔκειτο καιόμενος, καὶ ἄρτος καὶ γάλακτός τι καὶ ὕδατος. εἶτα γῇ τὸ οἴκημα κατέκρυπτον ἄνωθεν. καὶ οὐδὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἀφοσιωσάμενοι τὴν δεισιδαιμονίαν ἐκπεφεύγασιν. ἀλλὰ μέχρι νῦν ἐναγίζουσιν οἱ ἱερεῖς ἐκεῖ βαδίζοντες ἐπὶ τὸν τόπον. Διὰ τί ταῖς Δεκεμβρίαις εἰδοῖς ἱπποδρομίας γινομένης, ὁ νικήσας δεξιὸς ἱερὸς Ἄρει θύεται, καὶ τὴν μὲν οὐρὰν ἀποκόψας τις ἐπὶ τὴν Ῥηγίαν καλουμένην κομίζει, καὶ τὸν βωμὸν αἱμάσσει, περὶ δὲ τῆς κεφαλῆς,

eſt letbo & orco nomina horum ſunt affinia? Aut quia ad circumpotationes funebres & mortuorum evocationes maxime utuntur leguminibus? Aut potius quia ad caſtimoniam afferre oportet corpora pura & genuina? legumina autem flatus generant & ſuperfluitatem gignunt multa opus habentem expurgatione. Aut quia etiam ad rem veneream inſtigant ob flatuum & ſpirituum generationem?

Cur Veſtales virgines ſi pudicitiam prodiderunt non alio afficiunt ſupplicio, quam quod vivas defodiunt? An quia mortuos cremant: cremare autem eam, quæ ignem ſacrum non cuſtodiverit piè, injuſtum eſſet? Aut quia corpus ſummis conſecratum cæremoniis interficere, & manus adferre ſacræ mulieri, nefas cenſentes, ipſam ultro mori volentes infra terram demiſerunt, in extructum ad hoc domicilium, ubi & lucerna ponebatur, ardens, & panis, atque lactis & aquæ nonnihil, deinde terra ſuperne ingeſta occultabatur locus! Ac ne hoc quidem modo defunctos ſe religione putabant, ſed hodieq; mos obtinet, ut ad illum locum ſacerdotes accedentes parentent. Cur Idibus Decēbribus exhibitis equeſtribus ludis, dexter equus victor Marti immolabatur,& caudam aliquis amputatā fert ad locum cui Regia nomen,aramq; cruentat,de capite alij à ſacra via,

οἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ λεγομένης, οἱ δὲ ἀπὸ τὸν Σιβούρης καταβαίνοντες διαμάχονται; πότερον (ὡς ἔνιοι λέγουσιν) ἵππῳ τὴν Τροίαν ἡλωκέναι νομίζοντες, ἵππον κολάζουσιν, ἅτε δὴ καὶ γεγονότες Τρώων ἀγλαὰ τέκνα μεμιγμένα παισὶ Λατίνων; ἢ, ὅτι θυμοειδὲς καὶ πολεμικὸν καὶ ἀρήϊον ὁ ἵππος ἐστὶ, τὰ δὲ προσφιλῆ μάλιστα καὶ προσφόρα θύουσι τοῖς θεοῖς. ὁ δὲ νικήσας θύεται διὰ τὸ νίκης καὶ κράτους οἰκεῖον εἶναι τὸν θεόν. ἢ μᾶλλον ὅτι τοῦ θεοῦ στάσιμον τὸ ἔργον ἐστὶ, καὶ νικῶσιν οἱ μένοντες ἐν τάξει τοὺς μὴ μένοντας ἀλλὰ φεύγοντας, καὶ κολάζεται τὸ τάχος ὡς δειλίας ἐφόδιον. καὶ μανθάνουσι συμβολικῶς ὅτι σωτήριον οὐκ ἔστι τοῖς φεύγουσι; Διὰ τί οἱ τιμηταὶ τὴν ἀρχὴν παραλαβόντες, οὐδὲν ἄλλο πράττουσι πρῶτον, ἢ τὴν τροφὴν ἀπομισθοῦσι τῶν ἱερῶν χηνῶν, καὶ τὴν γάνωσιν τοῦ ἀγάλματος; πότερον ἀπὸ τῶν εὐτελεστάτων ἀρχόμενοι, καὶ μὴ πολλῆς δεομένων δαπάνης μηδὲ πραγματείας; ἢ, παλαιάτις αὕτη χάρις ἀπομνημονεύεται τοῖς ζώοις ἀπὸ τῶν Κελτικῶν, ὅτι τοὺς βαρβάρους ὑπερβαίνοντας ἤδη τὸ περιτείχισμα τοῦ Καπετωλίου νύκτωρ οἱ χῆνες ᾔσθοντο, τῶν κυνῶν καθευδόντων, καὶ βοῇ τοὺς φύλακας ἐπήγειραν; ἢ φύλακες ὄντες οἱ τιμηταὶ τῶν μεγίστων καὶ προσηκόντων, ἐπισκο-

via, alij à Siburra deſcendentes depugnant? An, quæ eſt quorundam opinio, equo Trojam captam putantes, equum plectunt? utpote qui ſint

Troum ſplendida proles natis mixta Latinum.

Aut quia animoſa eſt beſtia, & bello apta atque Martialis equus? Diis vero ea potiſſimum immolant, quæ iis accepta ſunt & convenientia? victor autem equus mactatur; quia Deo victoria eſt accepta ferenda. Aut rectius hoc dicetur, opus illius Dei ſtatariam eſſe pugnam; victoriamque ſtando ſuos ordines qui ſervant de fugientibus reportare: itaque puniri celeritatem ut fugæ commeatum, monerique iſto argumento cives, fugientibus nullam eſſe ſalutis fiduciam? Cur cenſores ubi magiſtratum occeperunt, nihil prius habent locatione alimentorum pro ſacris anſeribus, & ſimulacri exornatione? An quia volunt ab ijs ordiri, quæ ſumptuum & occupationis minimum deſiderant? Aut pro veteri beneficio animalibus hæc refertur gratia, quod Gallos Roma capta jam muros Capitolij ſuperantes canibus dormientibus ſenſerunt anſeres, vigileſq; ſuo clangore excitaverunt? Aut cenſores, cum rerum maximarum cuſtodia ipſis demandata, officijque ipſorum eſſet accurate obſervare & inſpicere

πεῖν καὶ πολυπραγμονεῖν αὐτοῖς ἱερὰ καὶ δημόσια καὶ βίους καὶ ἤθη καὶ διαίτας, τὸ φυλακτικώτατον ζῷον εὐθὺς ἐν λόγῳ τίθενται, καὶ ἅμα τῇ τούτων ἐπιμελείᾳ προτρέπονται τοὺς πολίτας μὴ ἀμελεῖν μηδὲ ῥαθυμεῖν τῶν ἱερῶν; ἡ δὲ γάνωσις τοῦ ἀγάλματος ἀναγκαία· ταχὺ γὰρ ἐξανθεῖ τὸ μίλτινον, ᾧ τὰ παλαιὰ τῶν ἀγαλμάτων ἔχρωζον. Διὰ τί τῶν ἄλλων ἱερέων τὸν καταδικασθέντα καὶ φυγόντα παύοντες, ἕτερον αἱροῦνται, τοῦ δὲ αὔγουρος, ἕως ζῇ, κἂν ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἀδικήμασι καταγνῶσιν, οὐκ ἀφαιροῦνται τὴν ἱερωσύνην; (αὔγουρας δὲ τοὺς ἐπὶ τῶν οἰωνῶν καλοῦσι) πότερον, ὡς ἔνιοι λέγουσι, βουλόμενοι μηδένα τὰ τῶν ἱερῶν ἀπόρρητα γινώσκειν, ὃς οὐκ ἔστιν ἱερεύς; ἢ κατειλημμένον ὅρκοις τὸν αὔγουρα μηδενὶ φράσειν τὰ τῶν ἱερῶν, ἀπολῦσαι τῶν ὅρκων οὐ θέλουσιν ἰδιώτην γινόμενον; ἢ τιμῆς οὐκ ἔστιν οὐδὲ ἀρχῆς, ἀλλὰ ἐπιστήμης ὄνομα καὶ τέχνης, ὁ αὔγουρ, ὅμοιον οὖν τῷ τὸν μουσικὸν ἀποψηφίσασθαι μουσικὸν μὴ εἶναι. καὶ τὸν ἰατρὸν, ἰατρὸν, τὸ κωλύειν μάντιν εἶναι τὸν μάντιν, ἀφελέσθαι μὴ δυναμένους τὴν δύναμιν αὐτοῦ, κἂν ἀφέλωνται τὴν προσηγορίαν. ἄλλον δὲ οὐ καθιστᾶσιν, εἰκότως τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀριθμὸν τῶν αὐγούρων φυλάττοντες. Διὰ τί ταῖς Αὐγούσταις εἰδοῖς, Σεξτιλίαις δὲ πρότερον

ſpicere in ſacra, res publicas, vitas, mores, rationemque victus: initio ſtatim vigilantiſſimum animal procurant, eaq; induſtria cives hortantur, ut ſacrorum curam diligentem gerant? Simulacri autem illuſtratio neceſſaria eſt. minium enim, quo antiqua ſimulachra inducebant, colorem habet facile evaneſcentem. Quid cauſæ eſt, quod cum alios ſacerdotes in locum damnatorum atque ſolum vertere juſſorum ſacerdotioque privatorum ſacerdotum ſufficiant: ſoli auguri, etiamſi ſummorum flagitiorum compertus habeatur, non abrogant ſacerdotium, quamdiu vivit? An quod ſacrorum arcana à quoquam qui ſacerdos non ſit cognoſci nolunt? Aut quia jurejurandi, quo ſanxit ſe nemini diſciplinam iſtam traditurum, eum abrogata dignitate factum privatum ſolvere nolunt religione? Aut non magiſtratus vel dignitatis, ſed ſcientiæ artiſque nomen eſt augur? ut qui vatem ne vates ſit prohibere conetur, perinde agat, ac ſi muſico ne muſicus aut medico ne medicus ſit, velit edicere: cum ut maxime titulum deroget, ſcientiam tamen adimere non poſſit. Alium porro non creant, quod numerum augurum ab initio conſtitutum retinere volunt. Cur Idib. Sextil. qui nunc Auguſtus dicitur, feriæ ſunt utriuſque ſexus ſervis, mulieres autem

λεγομέναις, ἑορτάζουσιν αἵ τε δοῦλαι καὶ οἱ δοῦλοι πάντες, αἱ δὲ γυναῖκες μάλιστα ῥύπτεσθαι τὰς κεφαλὰς καὶ καθαίρειν ἐπιτηδεύουσιν; ἢ διὰ τὸν Σερούϊον τὸν βασιλέα κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν ἐξ αἰχμαλώτου γενέσθαι θεραπαινίδος, ἄδειαν ἔργων ἔχουσιν οἱ θεράποντες; τὸ δὲ πλύνειν τὰς κεφαλὰς; ἀρξάμενον ἀπὸ τῶν θεραπαινίδων διὰ τὴν ἑορτὴν, ἄχρι τῶν ἐλευθέρων προῆλθεν; Διὰ τί κοσμοῦσι τοὺς παῖδας τοῖς περιδεραίοις ἃ βούλλας καλοῦσι; πότερον ἐπὶ τιμῇ τῶν ἡρπασμένων γυναικῶν, ὥσπερ ἄλλα πολλὰ, καὶ τοῦτο ἐψηφίσαντο τοῖς ἐξ αὐτῶν γενομένοις ὑπάρχειν; ἢ τὴν Ταρκυνίου τιμῶντες ἀνδραγαθίαν; λέγεται γὰρ ἔτι παῖς ὢν ἐν τῇ μάχῃ τῇ πρὸς Λατίνους ἅμα καὶ Τυρρηνοὺς, ἐμβαλεῖν εἰς τοὺς πολεμίους, ἀπορρυεὶς δὲ τοῦ ἵππου, καὶ τοὺς ἐπιφερομένους ἰταμῶς ὑποστὰς, ἐπιρρῶσαι τοὺς Ῥωμαίους· γενομένης δὲ λαμπρᾶς τροπῆς τῶν πολεμίων, καὶ μυρίων ἑξακισχιλίων ἀναιρεθέντων, τοῦτο λαβεῖν ἀριστεῖον παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως. ἢ τοῖς παλαιοῖς οἰκετῶν μὲν ἐρᾶν ὥραν ἐχόντων, οὐκ ἦν ἄδοξον οὐδὲ αἰσχρὸν, (ὡς ἔτι νῦν αἱ κωμῳδίαι μαρτυροῦσιν) ἐλευθέρων δὲ παίδων ἰσχυρῶς ἀπείχοντο, καὶ ὅπως μηδὲ γυμνοῖς ἐντυχόντες ἀμφιγνοήσωσιν, ἐφόρουν οἱ παῖδες τὸ παράσημον, ἢ καὶ πρὸς εὐταξίαν ἐστὶ φυλακτήριον τοῦτο, καὶ τρόπον τινὰ τοῦ ἀκολάστου χαλινὸς, αἰσχυνομένων ἀνδροῦσθαι πρὶν ἢ τὸ παιδικὸν ἀποθέσθαι

tum maximè lavare & purgare capita ſtudent? An hoc ſervis datum, quod ea die Servius rex natus è captiva fuit ancilla? lotio autem capitis ab ancillis feriarum cauſa cœpta, etiam ad liberas pervaſit? Quaré pueros bullis ornant: An in honorem raptarum id quoque, ut multa alia, decretum earum natis eſt? Aut Tarquinii virtutem hoc modo venerantur? Is enim etiamnum puer in pugna adverſus Latinos ſimul Etrucoſque commiſſa, fertur in hoſtes impetum dediſſe, delapſuſque de equo irruentes audacter ſubſtitiſſe, Romanorumq; animos auxiſſe: fuſiſque magno prœlio hoſtibus, quorum interfecti ſunt ſedecim millia, à rege patre ſuo virtutis ac rei optime geſtæ illud præmium accepiſſe. An quia antiquos formoſos ſervos amare inhoneſtum non erat, (quod etiamnum comœdiæ teſtatum faciunt) ab ingenuis autem maximopere abſtinebant: ideoque ut ne nudis quidem incidentes errarent, id inſigne liberi geſtabant? An ad ordinis hoc quoque ſignum rationem commodam pertinebat, tanquam frænum immodeſtiæ injectum, cum puderet in viros evadere priuſquam pueritiæ ſignum depoſuiſſent? Probabile enim non

eſt

παράσημον; ὁ μὲν γὰρ οἱ περὶ Βάρρωνα λέγουσιν, οὐ πιθανόν ἐστιν, τῆς βουλῆς ὑπὸ Αἰολέων βόλλας προσαγορευομένης, τοῦτο σύμβολον εὐβουλίας περιτίθεσθαι τοὺς παῖδας. ἀλλ' ὅρα μὴ καὶ τοῦτο διὰ τὴν σελήνην φοροῦσι. τὸ γὰρ φαινόμενον σχῆμα τῆς σελήνης ὅταν ᾖ διχόμηνος, οὐ σφαιροειδές, ἀλλὰ φακοειδές ἐστι καὶ δισκοειδές· ὡς δὲ Ἐμπεδοκλῆς οἴεται, καὶ τὸ ὑποκείμενον. Διὰ τί τῶν μὲν παίδων τοῖς μὲν ἄρρεσιν ἐνναταίοις, τοῖς δὲ θήλεσιν ὀγδοαίοις τὰ ὀνόματα τίθενται; ἢ τὸ μὲν προτέροις τοῖς θήλεσιν, αἰτίαν ἔχει τὴν φύσιν; καὶ γὰρ αὔξεται τὸ θῆλυ, καὶ ἀκμάζει καὶ τελειοῦται πρότερον τοῦ ἄρρενος. τῶν δὲ ἡμερῶν τὰς μετὰ τὴν ἑβδόμην λαμβάνουσιν· ἡ γὰρ ἑβδόμη, σφαλερὰ τοῖς νεογνοῖς πρός τε τὰ ἄλλα καὶ τὸν ὀμφαλόν. ἑβδομαῖος γὰρ ἀπολύεται τοῖς πλείστοις· ἕως δὲ ἀπολυθῇ, φυτῷ μᾶλλον ἢ ζώῳ προσέοικε τὸ νήπιον. ἤ, καθάπερ οἱ Πυθαγορικοὶ τοῦ ἀριθμοῦ τὸ μὲν ἄρτιον, θῆλυ, ἄρρενα δὲ τὸν περιττὸν ἐνόμιζον; γόνιμος γάρ ἐστι καὶ κρατεῖ τοῦ ἀρτίου συντιθέμενος. καὶ διαιρουμένων εἰς τὰς μονάδας, ὁ μὲν ἄρτιος καθάπερ τὸ θῆλυ, χώραν μεταξὺ κενὴν ἐνδίδωσι. τοῦ δὲ περιττοῦ μόριον ἀεί τι πλῆρες ὑπολείπεται, διὸ τὸν μὲν ἄρρενι, τὸν δὲ θήλει πρόσφορον νομίζουσιν. ἢ ὅτι τῶν ἀριθμῶν ἁπάντων, τὰ μὲν ἐννέα, πρῶτός ἐστι τετράγωνος, ἀπὸ περιττοῦ καὶ τελείου τῆς τριάδος· τὰ δὲ ὀκτώ,

eſt quod Varro tradit, quia conſilium (Græcis hoc bule eſt) Æolice bolla dicatur, hoc pueris ſignum probi cõſilij fuiſſe additum. Sed vide an non bullam quoque propter Lunam geſtent? Lunæ enim figura, cum dimidiato fulget orbe, non eſt globi ſimilis, ſed lentis aut diſci formam pre ſe fert. utque opinatur Empedocles, etiam ſubjecta ei materia. Cur pueris nono, puellis octavo die nomen imponitur? An cauſa eſt naturalis quod prius puellis? femina enim citius augetur, ad vigorem pervenit atq; abſolvitur quam mas. Dies porro poſt ſeptimam ſumunt. Septima enim periculoſa eſt infantibus, cum alias, tum quod ea die umbilicus decidit pleriſque, quod antequam fit, plantæ quam animali ſimilior eſt infans. aut maribus & feminis hunc dierum numerum cenſuerunt congruere, Pythagoricos ſecuti? Hi enim marem imparem numerum vocant, parem feminam. Impar. enim fœcundus eſt, & in compoſitione præſtat pari: diviſiſque in unitates ambobus, par inſtar feminæ vacuum in medio relinquit ſpacium, impar ſemper medium habet plenum. Aut quia omnium numerorum novenarius primus eſt quadratus, natus ex ternario qui eſt impar & perfectus: octo autem,

primus

πρῶτος κύβος ἀπὸ ἀρτίου τῆς δυάδος; δεῖ δὲ τὸν μὲν, τετράγωνον εἶναι καὶ περιττὸν καὶ τέλειον· τὴν δὲ γυναῖκα, καθάπερ τὸν κύβον, ἑδραῖον καὶ οἰκουρὸν καὶ δυσμετακίνητον. τοῦτο δὲ προσληπτέον, ὅτι τὰ μὲν ὀκτὼ κύβος ἐστὶν ἀπὸ δυάδος, τὰ δὲ ἐννέα, τετράγωνος ἀπὸ τριάδος. χρῶνται δὲ δυσὶ μὲν ὀνόμασιν αἱ θήλειαι, τρισὶ δὲ οἱ ἄρρενες.

Διὰ τί τοὺς ἀπάτορας, σπορίους υἱοὺς καλοῦσιν; οὐ γὰρ, ὡς Ἕλληνες νομίζουσι, καὶ λέγουσιν οἱ ῥήτορες ἐν ταῖς δίκαις, συμφορητοῦ τινος καὶ κοινοῦ σπέρματος γεγόνασιν, ἀλλά ἐστιν ὁ Σπόριος τῶν πρώτων ὀνομάτων, ὡς ὁ Σέξτος καὶ ὁ Δέκιμος καὶ ὁ Γάϊος. τὰ δὲ πρῶτα τῶν ὀνομάτων οὐχ ὁλογραφοῦσιν, ἀλλ᾽ ἢ δι᾽ ἑνὸς γράμματος, ὡς τὸν Τίτον καὶ τὸν Λούκιον καὶ τὸν Μάρκον. ἢ διὰ δυοῖν, ὡς τὸν Τιβέριον καὶ τὸν Κνέον· ἢ διὰ τριῶν, ὡς τὸν Σέξτον καὶ τὸν Σερούιον. ἔστιν οὖν καὶ ὁ Σπόριος τῶν διὰ δυοῖν γραφομένων. τοῦ Σ καὶ τοῦ Π. γράφουσι δὲ διὰ τούτων καὶ τοὺς ἀπάτορας, σίνε πάτρις οἷον ἄνευ πατρός. τῷ μὲν σίγμα τὸ σίνε, τῷ δὲ Π τὸ πάτρις σημαίνοντες. τοῦτο οὖν τὴν πλάνην ἐποίησε, τὸ διὰ τῶν αὐτῶν γραμμάτων τὸ Σίνε πάτρις καὶ τὸν Σπόριον γράφεσθαι. λεκτέον δὲ καὶ τὸν ἕτερον λόγον· ἔστι δὲ ἀτοπώτερος. τοὺς γὰρ Σαβίνους φασὶ τὸ τῆς γυναικὸς αἰδοῖον ὀνομάζειν σπόριον· εἶτα οἷον ἐφυβρίζοντας οὕτω προσαγορεύειν τὸν ἐκ γυναικὸς ἀγάμου καὶ ἀνεγγύου γεγεννη-

primus eſt cubus natus è binario pari? oportet antem marem quadratum eſſe, & agilem, & perfectum: feminam cubi inſtar ſtabilem, domi affixam, & non facile mobilem. Hoc addendum. Sic ut novem quadratus eſt ternarii, octo cubus binarij: ita mares tribus, fœminas duobus uti nominibus. Cur eos, qui patrem certum non habent, ſpurios appellant? Eſt quidem Græcis ſporos ſemen. ſed tamen verum non eſt quod ijdem putant, & rhetores in orandis cauſis afferunt, ſic dictos quod promiſcuo ſemine ſint nati. Sed Spurius nomen eſt, ut Sextus, Decimus, Cajus. Porro non integra ſcribunt Romani prænomiua, ſed aut unica littera notant, ut Titum Lucium, Marcum, ſic, T. L. M. aut duabus, ut Tiberium, Cneum, ſic, Ti. Cn. aut tribus, vt Sextum, Servium, ſic, Sex. Ser. Spurius quoque duabus litteris indicatur, Sp. Ijſdem litteris etiam nothos ſignificant S. P: nimirum ſine Patre. quæ res errori anſam præbuit, cum Spurius & incerto patre natus ijſdem elementis notarentur, ut hi quoque ſpurij uſurparentur. Eſt & alia verum abſurdior ratio. Ajunt à Sabinis pudenda mulieris ſpurium nominari: itaque ſic igno-

minioſe

μένον. Διὰ τί τὸν Διόνυσον Λίβερουμ πάτρεμ καλοῦσι; πότερον ὡς ἐλευθερίας πατέρα τοῖς πιοῦσι γινόμενον; γίνονται γὰρ οἱ πολλοὶ θρασεῖς καὶ παρρησίας ὑποπιμπλῶνται περὶ τὰς μέθας. ἢ ὅτι τὴν λοιβὴν παρέσχεν; ἢ (ὡς Ἀλέξανδρός φησιν) ἀπὸ τοῦ περὶ Ἐλευθέρας τῆς Βοιωτίας, ἐλευθερέως Διονύσου προσαγορευομένου; Διὰ τίνα αἰτίαν ἐν ταῖς δημοσίαις ἑορταῖς ἔθος οὐκ ἔστι γαμεῖσθαι παρθένους, αἱ δὲ χῆραι γαμοῦνται; πότερον (ὡς ὁ Βάρρων εἴρηκεν) ὅτι λυπούμεναι μὲν αἱ παρθένοι γαμοῦνται, χαίρουσαι δὲ αἱ γυναῖκες· ἑορτῇ δὲ μηδὲν λυπουμένους ποιεῖν, μηδὲ πρὸς ἀνάγκην; ἢ μᾶλλον ὅτι ταῖς μὲν παρθένοις, καλὸν μὴ ὀλίγων, ταῖς δὲ χήραις αἰσχρὸν πολλῶν ὄντων γαμεῖσθαι; ζηλωτὸς γὰρ ὁ πρῶτος γάμος, ὁ δὲ δεύτερος ἀπευκταῖος. αἰσχύνονται γὰρ ἂν ζώντων τῶν προτέρων ἑτέρους λαμβάνωσιν, ὀδύρονται δὲ ἂν ἀποθανόντων. ὅθεν ἡσυχίᾳ χαίρουσι μᾶλλον ἢ θορύβοις καὶ προπομπαῖς. αἱ δὲ ἑορταὶ περισπῶσι τοὺς πολλούς, ὥστε τοῖς τοιούτοις μὴ σχολάζειν. ἤ, ὅτι καὶ τὰς Σαβίνων θυγατέρας ἁρπάσαντες ἐν ἑορτῇ παρθένους οὔσας, εἰς πόλεμον κατέστησαν, ἐξοιωνίσαντο γαμεῖν παρθένους ἐν ἱεραῖς ἡμέραις; Διὰ τί Ῥωμαῖοι τύχην σέβονται πριμιγένειαν, ἣν ἄν τις εἴποι πρωτογένειαν; ἆρα ὅτι

minioſe appellari qui ex non nupta muliere natus eſſet.

Cur Baccho Liberi Patris nomen impoſuerunt? An quod bibentibus libertatem ingenerat? Plerique enim per ebrietatem feroces, libcrique nimium ſunt. Aut quia liba exhibuit? Aut, ut Alexander tradit, ab eo, quòd Bacchus apud Eleutheras Bœotiæ urbem Eleutherius, id eſt liber, dictus fuit?

Cur publicis feriis mos non eſt nubere virgines, nubunt tamen viduæ? An cauſa eſt, quam adfert Varro? Virgines nubere invitas & triſtes, mulieres autem cum lætitia: feſto autem die nihil cum moleſtia, omnia lubenti animo ſunt agenda. Aut quia decori eſt virginibus nuptias earum multis præſentibus peragi, idemque viduis dedecori? primæ enim nuptiæ optandæ ſunt & in precio: ſecundæ votis recuſandæ, quòd vel cum turpitudine nubunt vivente priore marito, vel cum luctu, ſi is ſit mortuus. itaque viduæ ad ſuas nuptias quiete magis gaudent quam frequentia hominum & tumultu. feſtivitates porró multitudinem ad ſe trahunt, neque nuptiis vacare patiuntur. Aut quia feſto die raptis Sabinis virginibus bellum eſt exortum, religio ipſis inde fuit virginum nuptias feſtis diebus celebrare? Cur Fortunam Primigeniam Romani venerantur? An, quæ multorum

Σερουΐῳ κατὰ τύχην (ὥς φασιν) ἐκ θεραπαινίδος γενομένῳ, βασιλεῦσαι τῆς Ῥώμης ἐπιφανῶς ὑπῆρξεν; οὕτω γὰρ οἱ πολλοὶ Ῥωμαῖοι ὑπειλήφασιν. ἢ μᾶλλον ὅτι τῆς Ῥώμης ἡ τύχη παρέσχε τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν γένεσιν; ἢ φυσικώτερον ἔχει λόγον τὸ πρᾶγμα καὶ φιλοσοφώτερον, ὡς τὴν τύχην πάντων οὖσαν ἀρχήν, καὶ τὴν φύσιν ἐκ τοῦ κατὰ τύχην συνισταμένην, ὅταν τισὶν ὡς ἔτυχεν ἀποκειμένοις τάξις ἐγγένηται; Διὰ τί τοὺς περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίτας, ἱστρίωνας Ῥωμαῖοι καλοῦσιν; ἢ δι' ἣν αἰτίαν Κλούβιος Ῥοῦφος ἱστόρηκεν; φησὶ γὰρ ἐν τοῖς πάνυ παλαιοῖς χρόνοις Γαΐου τε Σουλπικίου καὶ Λικινίου Στόλωνος ὑπατευόντων, λοιμώδη νόσον ἐν Ῥώμῃ γενομένην, πάντας ὁμαλῶς διαφθεῖραι τοὺς ἐπὶ σκηνὴν προερχομένους. δεηθεῖσιν οὖν αὐτοῖς ἐκ Τυρρηνίας ἐλθεῖν πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς τεχνίτας, ὧν τὸν πρωτεύοντα δόξῃ καὶ χρόνῳ πλεῖστον ἐνευημεροῦντα τοῖς θεάτροις, Ἵστρον ὀνομάζεσθαι· καὶ διὰ τοῦτο πάντας, ἱστρίωνας ἀπ' ἐκείνου προσαγορεύεσθαι.

Διὰ τί δὲ τὰς ἐγγὺς γένους οὐ γαμοῦσιν; πότερον αὔξειν τοῖς γάμοις βουλόμενοι τὰς οἰκειότητας, καὶ συγγενεῖς πολλοὺς ἐπικτᾶσθαι, διδόντες ἑτέροις καὶ λαμβάνοντες παρ' ἑτέρων γυναῖκας; ἢ φοβούμενοι τὰς ἐν τοῖς γάμοις τῶν συγγενῶν διαφοράς, ὡς τὰ φύσει δίκαια προσαπολλυούσας; ἢ, πολλῶν βοηθῶν

eſt Romanorum opinio, Ser. Tullo ex ancilla, ut fertur, nato Romæ regnum Fortunæ beneficio obtigit? Aut potiùs quod ipſi Romæ ſui ortus initia ſuggeſſit Fortuna? Aut cauſam res habet magis ad naturalium rerum contemplationem referendam? nimirum omnium rerum principium eſſe fortunam, & naturam ex eventis fortuitis conſtitui, quando fortuita eventa ordinem inter ſe ſortiuntur.

Cur ſcenici artifices Baccho ſacri, hiſtriones dicuntur? An veram cauſam Cluvius Rufus profert? Is narrat priſcis temporibus C. Sulpicio & Licinio Stolone Coſs. peſtem Romæ graſſatam omnes ad unum ſcenæ adminiſtros extinxiſſe itaque alios requirentibus adveniſſe ex Etruria multos bonoſque ejus rei artifices: inter quos gloria & uſu artificij longiſſimo præſtantem reliquis fuiſſe Hiſtrum nomine: ab eo cæteris quoque hiſtrionum nomen factum.

Cur cognatas non ducunt uxores? An ut conjugiis augeant neceſſitudines, multoſque ſibi parent cognatos alijs dando, ab alijs accipiendo mulieres? Aut metuentes ſibi à diſcordiis conjugalibus, quæ exortæ inter cognatos, præter conjugum debitum amorem etiam naturæ jura eſſent abolituræ? Aut videntes mulieribus ob

imbe-

τὰς γυναῖκας ὁρῶντες δι' ἀσθένειαν δεομένας, οὐκ ἐβούλοντο τὰς ἐγγὺς γένους συνοικίζειν, ὅπως ἂν οἱ ἄνδρες ἀδικῶσιν αὐτάς, οἱ συγγενεῖς βοηθῶσιν;

Διὰ τί τῷ ἱερεῖ τοῦ Διός, ὃν Φλάμινα Διάλιν καλοῦσιν, οὐκ ἐξῆν ἀλεύρου θιγεῖν οὐδὲ ζύμης; ἢ τὸ μὲν ἄλευρον ἀτελὴς τροφή καὶ ἄπεπτός ἐστι; οὔτε γὰρ ὃ ἦν μεμένηκεν ὁ πυρός, οὔτε ὃ δεῖ γενέσθαι γέγονεν ὁ ἄρτος, ἀλλὰ καὶ τὴν σπέρματος δύναμιν ἀπολώλεκεν ἅμα, καὶ τὴν σιτίου χρείαν οὐκ ἔσχηκε. διὸ καὶ μυλήφατον ὁ ποιητὴς ἄλφιτον ἐκ μεταφορᾶς ὠνόμακεν, ὥσπερ φονευόμενον ἐν τῷ ἀλέτῳ καὶ φθειρόμενον· ἡ δὲ ζύμη καὶ γέγονεν ἐκ φθορᾶς αὐτή, καὶ φθείρει τὸ φύραμα μιγνυμένη. γίνεται γὰρ ἄτονον καὶ ἀδρανές, καὶ ὅλως ἔοικε σῆψις ἡ ζύμωσις εἶναι. πλεονάσασα γοῦν ἀποξύνει παντάπασι καὶ φθείρει τὸ ἄλευρον.

Διὰ τί καὶ σαρκὸς ὠμῆς ἀπείρηται τῷ ἱερεῖ ψαύειν; πότερον ὠμοφαγίας πάνυ πόρρωθεν ἀποτρέπει τὸ ἔθος; ἤ, δι' ἣν τὸ ἄλευρον αἰτίαν ἀφοσιοῦται, καὶ τὸ κρέας; οὔτε γὰρ ἐστὶ ζῷον, οὔτε ὄψον ἤδη γέγονεν. ἡ γὰρ ἕψησις καὶ ὄπτησις, ἀλλοίωσις οὖσα καὶ μετακόσμησις, ἐξίστησι τὴν μορφήν. τὸ δὲ πρόσφατον καὶ ὠμὸν, οὐδὲ τὴν ὄψιν ἔχει καθαρὰν καὶ ἀμίαντον, ἀλλὰ εἰδεχθῆ καὶ ἑλκώδη. Διὰ τί δὲ κυνὸς καὶ αἰγὸς ἐκέλευον ἀπέχεσθαι τὸν ἱερέα, μήτε

imbecillitatem opus eſſe multis defenſoribus,noluerunt cognatos ducere, ut ipſis auxilio eſſe poſſent ſi à maritis injuria afficerentur?

Quamobrem flamini Diali non licebat farinam aut fermentum tangere? An quia farina alimentum eſt imperfectum & crudum? nam neq; manſit triticum id quod erat, neque factum eſt quod fieri debet, nimirum panis: ſed ſimul & ſeminis vim amiſit, & uſum cibi non eſt aſſecutum. Itaq; poeta farinam mylephaton tranſlatione uſus dixit, quaſi interfectum & perditum molendo frumentum. Fermentum cum ipſum natum eſt ex corruptione, tum farinam cui admiſcetur, corrumpit, ut languidior fiat & inefficax. omninoque fermentatio putrefactionis ſpeciem gerit; quæ ſi modum excedat, planè acidam reddit & perdit farinam.

Quare eidem interdictum eſt contactu carnis crudæ? An is mos qui longiſſimè â crudorum eſu abducit? Aut eadem quam de farina attulimus cauſa ſubeſt? Caro enim neque animal eſt, neque cibus adhuc eſt reddita: aſſatio & elixatio qualitatibus ejus mutandis formam demum aliam inducunt, recens autem & cruda caro neque adſpectum quidem habet purum & labis expertem, ſed deformem viſuique adverſum, & ulceroſum. Cur eundem lex jubebat canis & capræ

cum

ἁπτόμενον μήτε ὀνομάζοντα; πότερον τῆς μὲν αἰγὸς βδελυττόμενοι τὸ ἀκόλαστον καὶ δυσῶδες, ἢ φοβούμενοι τὸ νοσηματικόν; δοκεῖ γὰρ ἐπιληψία καταλαμβάνεσθαι μάλιστα τῶν ζῴων, καὶ προσαναχρώννυσθαι τοῖς φαγοῦσιν, ἢ θίγουσιν ὑπὸ τοῦ πάθους ἐχομένης. αἰτίαν δὲ λέγουσι τὴν στενότητα τῶν πνευματικῶν πόρων πολλάκις ἐπιλαμβανομένην, τεκμαιρόμενοι τῇ λεπτότητι τῆς φωνῆς. καὶ γὰρ ἀνθρώπων ὅσοις ἐπιληπτίζουσι συμβαίνει φθέγγεσθαι μηκασμῷ παραπλησίαν φωνὴν ἀφιᾶσι. τῷ δὲ κυνὶ τοῦ μὲν ἀκολάστου καὶ δυσώδους ἧττον ἴσως μέτεστι. καίτοι φασὶν ἔνιοι, μήτε τῆς Ἀθηναίων ἀκροπόλεως ἐπιβαίνειν κύνα, μήτε τῆς Δηλίων νήσου, διὰ τὴν ἐμφανῆ μίξιν, ὥσπερ βοῶν καὶ συῶν καὶ ἵππων ἐν θαλάμοις, ἀλλ' οὐκ ἐμφανῶς καὶ ἀνέδην ὀχευόντων. τὴν γὰρ ἀληθινὴν αἰτίαν ἀγνοοῦσιν, ὅτι μάχιμον ὄντα τὸν κύνα, τῶν ἀσύλων καὶ ἁγίων ἐξείργουσιν ἱερῶν, ἀσφαλῆ καταφυγὴν τοῖς ἱκέταις διδόντες. Εἰκὸς μὲν οὖν ἐστι καὶ τὸν ἱερέα τοῦ Διός, ὥσπερ ἔμψυχον καὶ ἱερὸν ἄγαλμα καταφύξιμον ἀνεῖσθαι τοῖς δεομένοις καὶ ἱκετεύουσι μηδενὸς ἀπείργοντος μηδὲ ἐκφοβοῦντος. διὸ κλινίδιον μὲν ἦν αὐτοῦ κείμενον ἐν τῷ θυρῶνι τῆς οἰκίας· ὁ δὲ προσπεσὼν τοῖς γόνασι τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἄδειαν εἶχε πληγῶν

cùm tactu, tum nominatione omnino abſtinere? An caprę abominabantur laſciviam, fœtoremque? an quod morbo comitiali animal iſtud obnoxium eſt, contagionem mali metuebant ad eos perventuram, qui tum veſcerentur capra, aut eam tangerent, cum in morbo eſt? Cauſam morbi tradunt eſſe anguſtiam meatuum per quos ſpiritus fertur, ob quam is ſæpe intercipitur: pro argumento uſurpant vocis tenuitatem. nam & homines morbo Herculeo correpti exilem vocem emittunt, balatui adſimilem. Cani fortaſſis minus adeſt fœtoris & laſciviæ. quanquam ſunt qui canem & arce Athenienſi & Delo inſula ajunt arceri propter coitum in propatulo: quaſi verò boves, ſues, & equi non promiſcuè & palàm, ſed intra thalamos proli dent operam? Iſti veram cauſam ignorant. Quia canis anima eſt pugnax, ideò aſylis & ſacroſanctis prohibetur ſacrificiis, in quibus omnis periculi exſors perfugium ſupplicibus conceditur. Veri ergo ſimile eſt Iovis quoque ſacerdotem, utpote vivum ſacrumque perfugij ſimulacrum, ad ſe liberè admittere quoſvis ſupplices & deprecantes, nemine arcente aut terrente. Itaque lectulus ei poſitus erat ad ipſum domus veſtibulum: & qui ad genua ejus accidiſſet, is ea die à verberibus & ſupplicio immunis erat: ac ſi vinctus

acceſ-

καὶ κολάσεως· εἰ δὲ δεσμώτης φθαίη προσελθὼν, ἐλύετο· τοὺς δὲ δεσμοὺς ἐκτὸς οὐ κατὰ θύρας, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ στέγους ἀπερρίπτουν. οὐδὲν οὖν ὄφελος ἦν οὕτως αὐτὸν ἥμερον παρέχειν καὶ φιλάνθρωπον, εἰ κύων προειστήκει, δεδιττόμενος καὶ ἀπερύκων τοὺς προσφυγεῖν δεομένους. οὐ μὴν οὐδὲ καθαρεύειν ᾤοντο παντάπασιν οἱ παλαιοὶ τὸ ζῷον· καὶ ὀλυμπίων μὲν γὰρ οὐδενὶ θεῶν καθιέρωται, χθονίᾳ δὲ δεῖπνον Ἑκάτῃ πεμπόμενος εἰς τριόδους, ἀποτροπαίων καὶ καθαρσίων ἐπέχει μοῖραν. ἐν δὲ Λακεδαίμονι τῷ φονικωτάτῳ θεῶν Ἐνυαλίῳ σκύλακας ἐντέμνουσι. Βοιωτοῖς δὲ δημοσίᾳ καθαρμός ἐστι, κυνὸς διχοτομηθέντος τῶν μερῶν διεξελθεῖν. αὐτοὶ δὲ Ῥωμαῖοι τοῖς Λυκαίοις, (ἃ Λουπερκάλια καλοῦσιν) ἐν τῷ καθαρσίῳ μηνὶ κύνα θύουσιν. ὅθεν οὐκ ἀπὸ τρόπου τοῖς τὸν ὑπέρτατον καὶ καθαρώτατον εἰληφόσι θεραπεύειν θεὸν, ἀπειρῆσθαι κύνα ποιεῖσθαι συνήθη καὶ σύνοικον. Διὰ τίνα δὲ αἰτίαν οὐδὲ κιττοῦ θιγεῖν ἐφίετο τῷ ἱερεῖ τοῦ Διὸς, οὐδὲ ὁδὸν διελθεῖν ἀναδενδράδος ἄνωθεν διατεταμένης; ἢ τοῦτο μὲν ὅμοιόν ἐστιν τῷ μὴ ἐσθίειν ἀπὸ δίφρου, μηδὲ ἐπὶ χοίνικος καθῆσθαι, μηδὲ σάρον ὑπερβαίνειν; οὐ ταῦτα τῶν Πυθαγορικῶν δεδιότων καὶ φυλαττομένων, ἀλλὰ ἕτερα τούτοις ἀπαγορευόντων; καὶ γὰρ τὸ ὑπὸ ἄμπελον ὑποπορεύεσθαι, τὴν ἀνα-

acceſſiſſet, ſolvebatur. Vincula autem foras non per januam, ſed de tecto in publicum proijciebantur. Nihil vero ſupplicibus profuturum erat, ſi ita benigno & humano ſe præbente flamine, canis adſiſtens hanc veniam petituros terruiſſet atq; arcuiſſet. Enimverò canem antiqui non uſquequaque mundum eſſe judicabant. nam & nulli cœlitum is immolabatur: & Hecatæ terreſtri in trivio cœnæ loco miſſus, piacularis ſacri avertendi mala expiandique gratia facti partes obibat. Lacedæmone porrò Marti, Deo cædibus deditiſſimo, catulos inſecabant. apud Bœotos publicum eſt ſacrificium, quo cane in duas diſciſſo partes, per eatum medium tranſibant. ipſi Romani Lupercalibus menſe Februario cane litant. Itaque abs re non eſt, quod ſacerdotem ſupremi ac puriſſimi numinis familiarem & domeſticum canem habere nefas ſtatuerint.

Cur eidem non licet hederam tangere, neque per viam tranſire ubi vitium propagines in ſublimi ſunt prætentæ? An hæc horum ſunt ſimilia, Non edere in curru neque inſidere chœnici, neque ſcopas tranſcendere? non iſta metuentibus aut caveri volentibus Pythagoricis, ſed alijs rebus per has ambages interdicere. ad vinum enim refertur, quod ſubire viti prohibetur

φορὰν ἐπὶ τὸν οἶνον εἶχεν, ὡς οὐθέμιτον τῷ ἱερεῖ μεθύσκεσθαι. τῶν γὰρ μεθυσκομένων ὑπὲρ κεφαλῆς ὁ οἶνός ἐστι, καὶ πιέζουνται καὶ ταπεινοῦνται· δέον ὑπερτέρους εἶναι καὶ κρατεῖν ἀεὶ τῆς ἡδονῆς ταύτης, ἀλλὰ μὴ κρατεῖσθαι. τὸν δὲ κιττὸν πότερον ὡς ἄκαρπον καὶ ἄχρηστον ἀνθρώποις, ἀδρανῆ δὲ καὶ δι' ἀσθένειαν, ἑτέρων ὀχούντων δεόμενον, σκιᾷ δὲ καὶ χλωρότητι ἐφέλκοντα καὶ γοητεύοντα τοὺς πολλοὺς, οὐκ ᾤοντο δεῖν ἀσύμβολον ἐν ταῖς οἰκίαις μάτην ἐντρέφεσθαι καὶ περιπλέκεσθαι, βλαβερὸν ὄντα τοῖς προσδεχομένοις φυτοῖς, τῆς γῆς ἐχόμενον. διὸ τῶν μὲν ὀλυμπίων ἱερῶν εἴργεται, καὶ οὔτε ἐν Ἥρας Ἀθήνησιν, οὔτε Θήβησιν ἐν Ἀφροδίτης, ἰδόνης αὖ κιττὸν ἄγριον, ἰοῖς δὲ καὶ νυκτελίοις, ὧν τὰ πολλὰ διὰ σκότους δρᾶται, πάρεστιν. ἢ καὶ τοῦτο συμβολικὴν θιάσων καὶ βακχευμάτων ἀπαγόρευσίς ἦν, αἱ γὰρ ἔνοχοι τοῖς βακχικοῖς πάθεσι γυναῖκες, εὐθὺς ἐπὶ τὸν κιττὸν φέρονται, καὶ σπαράττουσι δραττόμεναι ταῖς χερσὶ, καὶ διέσθουσαι τοῖς στόμασιν, ὥστε μὴ παντελῶς ἀπιθάνους εἶναι τοὺς λέγοντας ὅτι καὶ πνεῦμα μανίας ἔχων ἐγερτικὸν καὶ παρακινητικὸν, ἐξίστησι καὶ σπαράττει, καὶ ὅλως ἄοινον ἐπάγει μέθην καὶ χάριν τοῖς ἐπισφαλῶς πρὸς ἐνθουσιασμὸν ἔχουσι.

tur ſacerdos: ſcilicet nefas eſſe eum inebriari. qui enim ebrij ſunt, eorum ſuperius capitibus eſt vinum, atque ea degravat & premit: cùm par ſit voluptate iſta ſuperiores eſſe, & non vinci à vino, ſed ei moderari. Hederam autem an ut ſterilem & inutilem hominibus imbecillamq; & ea de cauſa alijs quibus innitatur opus habentem, umbraque & virore ſuo multis quaſi præſtigiando imponentem, non voluerunt abſque emolumento & fruſtra in domibus ali, & circumplicare ſe aliis ſtirpibus, quibus ea re nocet, ſolumque occupat? Hanc quidem ob rem hedera & Olympiis ſacris arcetur: & neque Athenis in Iunonis, neque Thebis in Veneris ſacris rebus ullus hederæ ſylveſtri locus eſt. Bacchanalibus, aliiſque id genus ſacris, quorum major pars peragitur in tenebris, adhibetur. An hoc ipſo etiam ſigno orgia Bacchi volebant eſſe vetita? Bacchicis enim furoribus deditæ mulieres, rectà ad hederam feruntur; eamque diſcerpunt manibus arripientes, & vorantes. ita, ut non planè fide careat quod nonnulli dicunt, ineſſe ſpiritum hederæ, qui de ſtatu rationis deturbet, mentemq; abalienet, exagitetque, & prorſus ebrietatem à nullo ortam vino inducat, ac permoleſtam: ſi quis alioquin hominum ad concitationes animi furioſas, inſtinctuſque divinos ſit proclivis.

Cur

Διὰ τί τοῖς ἱερεῦσι τούτοις ἀρχὴν οὐκ ἐφεῖτο λαβεῖν οὐδὲ μετελθεῖν, ἀλλὰ ῥαβδούχῳ τε χρῶνται, καὶ δίφρον ἡγεμονικὸν ἐπὶ τιμῇ καὶ παραμυθίᾳ τοῦ μὴ ἄρχειν ἔχουσι; πότερον, ὡς ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀντίρροπον ἦν τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα πρὸς τὸ τῆς βασιλείας, μὴ τυχόντας ἱερεῖς ἀπεδείκνυσαν; ἢ μᾶλλον ὅτι τῶν μὲν ἱερῶν ὡρισμένας πράξεις ἐχόντων ἀτάκτους καὶ ἀορίστους, οὐκ ἦν δυνατὸν εἰς ἓν ἅμα τῶν καιρῶν συμπεσόντων ἑκατέρῳ παρεῖναι τὸν αὐτόν, ἀλλὰ ἔδει θάτερα πολλάκις ἀμφοτέρων ἐπειγόντων ἀπολείποντα; νῦν μὲν ἀσεβεῖν τοὺς θεούς, νῦν δὲ βλάπτειν τοὺς πολίτας, οἱ ταῖς ἀνθρωπίναις ἐνορῶντες ἀρχαῖς οὐκ ἐλάττονα τῆς ἐξουσίας τὴν ἀνάγκην προσοῦσαν, καὶ τὸν ἄρχοντα δήμου (καθάπερ Ἱπποκράτης ἔφη τὸν ἰατρὸν) δεινὰ μὲν ὁρῶντα, δεινῶν δὲ ἁπτόμενον, ἐπ' ἀλλοτρίοις δὲ κακοῖς ἰδίας λύπας καρπούμενον, οὐχ ὅσιον ἡγοῦντο θύειν θεοῖς, καὶ ἱερῶν κατάρχεσθαι, γινόμενον ἐκ καταδίκαις καὶ θανατώσεσι πολιτῶν· πολλάκις δὲ καὶ συγγενῶν καὶ οἰκείων, οἷα καὶ Βρούτῳ συνέτυχε.

Cur ijſdem flaminibus Dialibus permiſſum non eſt ut magiſtratum ſuſcipiant aut ambiant? cum tamen & lictorem habeant, ſellam curulem, honoris gratia, utque ferant æquiore animo magiſtratuum gerundorum facultatem ſibi ademptam? An quia in Græcia etiam aliquibus in locis ſacerdotium dignitate regno cùm æquale eſſet, repulſam paſſos ſacerdotio dignati ſunt? aut potius, quod cum certæ & ordine definitæ eſſent ſacerdotum actiones; regum verò ordine carentes & infinitæ, fieri non poterat ut qui rex ſimul ſacerdoſque eſſet, diverſi generis in eundem temporis articulum incidentibus negociis, utrumque procuraret: ſed neceſſe erat futurum ut utroq; urgente alterum omitteret, itaque interdum deos ritè non coleret. interdum civibus eſſet damno? aut quòd in magiſtratus humanos intuentes, cum non minus neceſſitate eos, quam poteſtate adminiſtrari obſervarent: populique principem (quod de medico Hippocrates pronunciavit) multa horrenda adſpectu videre, multa tangere, & ex alienis miſeriis pro fructu ſuas capere moleſtias: impium rati ſunt iſtum diis ſacrificare, & auſpicem eſſe divini cultus, qui damnationibus & capitalibus, lethoque finitis ſuppliciis civium (non rarò etiam cognatorum & domeſticorum, ut Bruto uſu venit) interfuiſſet.

F I N I S.

SYLLABVS QVÆSTIONVM ROMANARVM,

QVÆ

discutiuntur in hoc libro

PLVTARCHI.

QVAEST I.

Quid cauſa eſt cur ſponſa in nuptijs jubeatur aquam & ignem tangere? Pag. 3

QVÆST. II.

Cur in nuptijs quinque faces, (cereos ipſi vocant) non plures his aut pauciores accendunt? Pag. 4

QVÆST. III.

Quamobrem de multis, quæ Romæ ſunt, Dianæ templis, id ſolum non intrant viri, quod eſt in vico patricio? ibid.

QVÆST. IV.

Cur reliquis Dianæ fanis ſoliti cervorum cornua affigere, ei quod in Aventino eſt boum cornua affixerunt? Pag. 5

QVÆST. V.

Cur quos peregre mortuos falſo fama nunciavit, reverſos non per fores admittunt, ſed conſcenſo tecto in domum demittunt? ibid.

QVÆST. VI.

Quare mulieres oſculo ſalutant cognatos ſuos? Pag. 7

QVÆST. VII.

Cur donationes inter maritum & uxorem prohibitæ ſunt? Pag. 8

QVÆST. VIII.

Cur à genero aut ſocero donum capere vetitum fuit? Pag. 9

QVÆST. IX.

Quamobrem rure aut peregrè domum redeuntes mariti, præmittunt qui adeſſe ipſos ſignificet? ibid.

QVÆST. X.

Cur Deos velato capite adorant, cum alioquin hominibus obviam facti venerandis, caput, ſi forte eo tecto incedunt, detegant? ibid.

QVÆST. XI.

Cur Saturno ſacrificantes capita habent retecta? Pag. 11

QVÆST. XII.

Cur vero Cronum hunc veritatis patrem faciunt? ibid.

QVÆST. XIII.

Cur Honori ſacra faciunt aperto capite? ibid.

QVÆST. XIV.

Cur parentes efferunt filij velatis capitibus, filiæ nudis capitibus paſſiſque crinibus? ibid.

QVÆST. XV.

Cur Termino, quem Deum cenſent, & ſacris terminalibus honorant, nullum animal immolatur? Pag. 12

QVÆST. XVI.

Cur ſervæ aditu templi Matutæ (quæ Leucothea Græcis eſt) prohibentur: unam duntaxat matronæ introducunt, & colaphos genis ejus infligunt? Pag. 13.

QVÆST. XVII.

Cur ab hac dea nulla ſuis, ſed ſororum liberis bona precantur? ibid.

QVÆST. XVIII.

Cur multi divitum Herculi decimam ſuorum bonorum conſecrant? ibid.

QVÆST. XIX.

Cur à Ianuario novum annum auſpicantur? Pag. 14

QVÆST. XX.

Cur matronæ domi ſuæ ſacellum muliebris deæ, quam Bonam vocant, ornantes, myrtum non inferunt, quanquam omnibus germinantibus & florentibus ſtudiosè ad eam rem utantur? Pag. 15

QVAEST. XXI.

Cur picum Latini venerantur, eoque univerſi magnopere abſtinent? Pag. 16

QVÆST. XXII.

Cur Ianum bifrontem fuiſſe creditur, talemque fingunt & pingunt? Ibid.

QVÆST. XXIII.

Cur quæ ad funera pertinent, in templo Libitinæ vendunt, quam eandem eſſe cum Venere cenſent? Pag. 17

QVÆST. XXIV.

Cur tria principia menſis habent, non eodem dierum numero diſtincta? Ibid.

QVÆST. XXV.

Cur diebus poſtridie Kalendarum, Nonarum, atque Eiduum exire urbe aut peregrinari non licet? Pag. 18

QVÆST. XXVI.

Cur in luctu mulieres albas gerunt veſtes albaſque vittas? Pag. 21

QVAEST. XXVII.

Cur omnem murum ſacrum intaminatumque habent, portas non item? Ibid.

QVÆST.

QVAEST. XXVIII.

Cur pueros Herculem juraturos non ſinunt jurejurandum hoc intra domum facere, ſed extra ſub dium jubent? Pag. 22

QVAEST. XXIX.

Cur nuptam non patiuntur ipſum tranſcendere limen domus; ſed ſublatam tranſportant pronubi? Pag. 23

QVAEST. XXX.

Cur ſponſam introducentes dicere jubent, Vbi tu Cajus, ego Caja? Ibid.

QVAEST. XXXI.

Cur in nuptijs canitur iſte omnium ſermone notus Talaſius? Pag. 24

QVAEST. XXXII.

Cur ſimulacra hominum, quæ Majo menſe de ponte ligneo in flumen abjiciuntur, Argeos vocant? Ibid.

QVAEST. XXXIII.

Cur antiquitus foris non cœnabant abſque filiis pueritiam etiamnum agentibus? Pag. 25

QVAEST. XXXIV.

Cur cum reliqui Romani Februario menſe mortuis parentent, D. Brutus, ut Cicero narrat, menſe Decembri hoc egit? Ibid.

QVAEST. XXXV.

Cur Romæ portarum una appellatur Feneſtra, juxta quam eſt Fortunæ qui vocatur thalamus? Pag. 27

QVAEST. XXXVI.

Cur inter ea quæ Dijs conſecrantur, lege permiſſum eſt ut ſola ſpolia ſinantur tempore corrumpi atque aboleri, neque ea licet reparare, aut inſtaurare? Pag. 28

QVAEST. XXXVII.

Cur Q. Metellus, vir prudens ac civilis creditus, cum eſſet factus ſummus Pontifex, auſpiciis uti poſt Sextilem menſem, qui nunc eſt

eſt Auguſtus, prohibuit? Ibid.

QVAEST. XXXVIII.

Cur qui ſacramento militari non tenebantur, etiamſi alias in caſtris & exercitu verſarentur, non habebant jus interficiendi aut vulnerandi hoſtis? Pag. 29

QVAEST. XXXIX.

Cur Iovis flamini non licet ſub dio inungi? Ibid.

QVÆS. XL.

Quare cum duæ ſint aræ Herculis, mulieres nihil ſumunt neque guſtant de iis quæ in earum altera immolantur? Ibid.

QVÆST. XLI.

Cur antiquum nomiſma ab una parte Iani bifrontis imaginem, ab altera navis aut puppim aut proram inſculptam habet? Pag. 31

QVÆST. XLII.

Cur Saturni templo utuntur loco ærarij ibidemque contractuum monimenta adſervant? Pag. 32.

QVÆST. XLIII.

Cur legati, undecunque Romam miſſi, ad Saturni ædem accedunt, ibique nomina ſua dant præfectis ærarij? Pag. 33

QVÆST. XLIV.

Cur flamini Diali non licet jurare? Ibid.

QVAEST. XLV.

Cur Venetalibus multum vini effunditur è templo Veneris? Pag. 34

QVÆST. XLVI.

Cur Horta templum antiquitus ſemper manſit apertum? Ibid.

QVÆST. XLVII.

Cur Vulcani fanum Romulus extra urbem poſuit? Pag. 35

QVÆST. XLVIII.

Cur Conſalibus feriis equos aſinoſque coronant, & otiari ſinunt? Ibid

QVÆST. XLIX.

Cur qui magiſtratum petebant, mos erat ut hoc abſque togis in induſio facerent? Ibid.

QVÆST. L.

Cur flamen Dialis uxore mortua Flaminio decedit? Pag. 36

QVÆST. LI.

Cur Laribus, quos Præſtites propriè vocant, canis præficitur, ipſi autem caninis pellibus amiciuntur? Pag. 37

QVÆST. LII.

Cur Manæ Genetæ canem immolant, votoque petunt ne quis domi natorum bonus fiat? Ibid.

QVAEST. LIII.

Cur ludis Capitolinis etiamnum præconis voce proclamant Sardianos vænales, & ſenex quidam ludibrij gratia producitur bullam collo appenſam gerens puerilem? Pag. 38

QVAEST. LIV.

Cur locus ubi carnes publice venduntur, macellum dicitur? Ibid.

QVAEST. LV.

Cur Idibus Ianuarij tibicinibus permiſſum eſt per urbem circuire, veſtem indutis muliebrem? Pag. 39

QVAEST. LVI.

Quamobrem Carmentæ templum matronæ & antiquitus dedicaverunt, & hodie inprimis colunt? Pag. 40

QVAEST. LVII.

Cur Ruminæ ſacrificantes mulieres, lac victimæ invergunt, vinum non adhibent? Ibid.

QVAEST. LVIII.

Cur ſenatorum alios patres conſcriptos, alios ſimpliciter patres vocant? Pag. 41

QVAEST. LIX.

Cur communis fuit ara Herculis & Muſarum? Ibid.

QVAEST. LX.

Cur tutelarem Romæ deum, maſne ſit an femina dicere aut quærere ejuſque nomen efferre nefas eſt? Peg. 42

QVAEST. LXI.

Cur inter Feciales maximus eſt is, quem patrem patratum appellant? Ibid.

QVAEST. LXII.

Cur regi ſacrorum magiſtratum gerere aut orationem ad populum habere non licet? Pag. 43

QVAEST. LXIII.

Cur menſa cum tolleretur, ſemper omnino aliquid ſuper ea volebant reliqui? Pag. 44

QVAEST. LXIV.

Cur vir primo cum ſponſa non congreditur luce ſed in tenebris? Ibid.

QVAEST. LXV.

Cur Circorum uni nomen eſt Flaminio? Ibid.

QVAEST. LXVI.

Cur qui faſces gerunt lictores dicuntur? Pag. 45

QVAEST. LXVII.

Cur Luperci (hi ſunt qui Lupercalibus nudi, ſoliſque præcincti ſubligaculis diſcurrunt & ſcutica obvios feriunt) canem immolant? Ibid.

QVAEST. LXVIII.

Cur feſto die, qui ſeptimonium dicitur, uſu vehiculorum, quæ jumentis traherentur, antiquitus abſtinuerunt? Pag. 46

QVÆST. LXIX.

Cur furti, aut alius ſervilis delicti damnatos furciferos dicunt? Ibid.

QVÆST. LXX.

Cur ad cornua boum cornipetarum fœnum alligabant, quo obvii monebantur ut ſibi caverent? Pag. 47

QVÆST. LXXI.

Cur augurum, quos ante haruſpices nominabant, laternas ſemper eſſe apertas voluerunt, neque operculo unquam tegi? Ibid.

QVAEST. LXXII.

Cur interdictum erat auguri, ſi ulcus haberet aves obſervare? Pag. 48

QVAEST. LXXIII.

Cur parvæ Fortunæ quam Brevem vocant, fanum Servius Tullus dedicavit? Pag. 49.

QVAEST. LXXIV.

Cur lucernam non exſtinguebant, ſed ultro conſumi atque extingui ſinebant? Ibid.

QVAEST. LXXV.

Cur qui nobilitate generis aliis præſtare videbantur, lunulas in calceis geſtabant? Pag. 50

QVAEST. LXXVI.

Cur annum Iovi, menſes Iunoni conſecrant? Pag. 51

QVÆST. LXXVII.

Cur aves ſiniſtræ quæ dicuntur, in auſpicio habentur pro addicentibus? Ibid.

QVÆST. LXXVIII.

Cur ejus qui triumphum egiſſet, ac deinde mortuus crematuſqe eſſet

eſſet, licebat os ſumtum in urbem inferre ac deponere? Pag. 52

QVÆST. LXXIX.

Cur cum publico epulo exciperent eum qui triumphum duxiſſet, à conſulibus miſſis internuncijs, petebant, ne ad cœnam venirent? Pag. 53

QVÆST. LXXX.

Cur purpura prætextam veſtem tribunus plebis non geſtat, alijs magiſtratibus gerentibus? Ibid.

QVÆST. LXXXI.

Cur pretorum faſces colligati feruntur, appenſis ſecuribus? Pag. 55

QVÆST. LXXXII.

Cur Romani cum inaudiviſſent à Bletonenſibus, qui eſt populus barbarus, immolatum dijs hominem eſſe, eorum magiſtratus acciverunt, ut pænas de iis ſumerent: cum autem appareret legis cujuſdam juſſu id factum, miſſos eos fecerunt, ſed iſto ſacrificio in poſterum interdixerunt: ipſi autem non multis ante annis, duo: viros totidemque mulieres in foro boario, alteros Græcos, alteras Gallas, vivos defoderunt? videtur enim abſurdum iſta facere, & barbaris tanquam nefaria exprobrare eadem. Ibid.

QVÆST. LXXXIII.

Cur à media nocte diei ſumunt initium? Pag. 56

QVAEST. LXXXIV.

Cur antiquitus mulieres neque molere ſinebant, neque coquere? Pag. 58

QVAEST. LXXXV.

Cur menſe Majo mulieres non ducuntur? Ibid

QVÆST. LXXXVI.

Cur nuptarum comam diſcriminant haſtæ cuſpide? Pag. 59

QVÆST. LXXXVII.

Cur pecunia quæ ſpectaculis impenditur, Lucar dicitur? Ibid.

QVÆST.

QVÆST. LXXXVIII.

Cur Quirinalia feſtum ſtultorum appellant? Ibid.

QVÆST. LXXXIX.

Cur in ſacrificio Herculis nullus alius Deus nominatur, neque intra ſepimenta canis conſpicitur? Pag. 60

QVÆST. XC.

Cur patricijs non licebat prope Capitolium habitare? Ibid.

QVÆST. XCI.

Cur eum qui civem ſervaſſet, corona donabant querna? Ibid.

QVÆST. XCII.

Cur ad auſpicia maxime uſi ſunt vulturibus? Pag. 61

QVÆST. XCIII.

Cur Æſculapij fanum extra urbem eſt? Pag 62

QVÆST. XCIV.

Cur caſtimoniam ſervantibus uſu leguminum eſt interdictum? Ibid.

QVÆST. XCV.

Cur Veſtales virgines ſi pudicitiam prodiderunt non alio afficiunt ſupplicio, quam quod vivas defodiunt? Pag. 63

QVÆST. XCVI.

Cur Idibus Decembribus exhibitis equeſtribus ludis, dexter equus victor Marti immolabatur, & caudam aliquis amputatam fert ad locum, cui Regia nomen, aramque cruentat, de capite alij à ſacra via, alij à Suburra deſcendentes depugnant? Pag. 64

QVAEST. XCVII.

Cur cenſores ubi magiſtratum occeperunt, nihil prius habent locatione alimentorum pro ſacris anſeribus, & ſimulacri exornatione? Ibid.

QVAEST. XCVIII.

Cur Idib, Sextil. qui nunc Auguſtus dicitur, feriæ ſunt utriuſ-

que ſexus ſervis , mulieres autem tum maxime levare & purgare capita ſtudent? Pag. 66

QVÆST. XCIX.

Cur pueris nono, puellis octavo die nomen imponitur? Pag. 67

QVÆST. C.

Cur eos, qui patrem certum non habent, ſpurios appellant? Pag 68

QVÆST. CI.

Cur Baccho Liberi Patris nomen impoſuerunt? Pag. 69

QVÆST. CII

Cur publicis ferijs mos non eſt nubere virgines, nubunt tamen viduæ? ibid.

QVÆST. CIII.

Cur fortunam Primigeniam Romani venerantur? ibid.

QVAEST. CIV.

Cur ſcenici artifices Baccho ſacri, hiſtriones dicuntur? Pag. 70

QVÆST. CV.

Cur cognatas non ducunt uxores? ibid.

QVÆST. CVI.

Quamobrem non licebat flamini Diali farinam aut frumentum tangere? Pag. 72

QVÆST. CVII.

Quare eidem interdictum eſt contactu carnis crudæ? Ibid.

QVÆST. CVIII.

Cur eundem lex jubebat canis & capræ contactu, tum nominatione omnino abſtinere? Pag. 72

QVÆST. CIX.

Cur eidem non licet hederam tangere, neque per viam tranſire ubi vitium propagines in ſublimi ſunt pratentæ? Pag. 73

QVÆST. CX.

Cur ijſdem flaminibus Dialibus permiſſum non eſt ut magiſtratum ſuſcipiant aut ambiant? Pag. 75

GVI-

Guilielmi Xylandri
ANNOTATIONES
IN
QVÆSTIONES ROMANAS
PLVTARCHI.

HVnc librum Plutarchus in Camillo & Romulo citat ſub nomine αἰτίων & αἰτίων Ῥωμαϊκῶν. Vulgo problematum titulo citatur. Adjeci margini numeros, qui faciliora inventu & notatu ſingula facerent.

263. *Pluribus ædiles*] Σὺν τοῖς ἀγορανόμοις πλείονας. Hic locus eſt corruptus, credo hanc eſſe ſententiam: Prætores tribus uſos facibus, pluribus ædiles. Χρωμένων legendum, non χρώμενον, liquet. Et μεριζόμενος pro μεριζόμενον.

264. *Sed conſcenſo tecto in domum demittunt.*] τῷ κεράμῳ προσβαίνοντες ὀπίσω καθιᾶσιν αὐτοὺς. Quid ſi legas ſed ij conſcenſo tecto ſeſe inde in domum demittunt? Hæc quidem lectio cum Varroniana fabula melius cohærebit & unica lævis in aſperum ſpiritum mutatione conficietur; ut αὑτοὺς legas pro αὐτοὺς.

265. *Hyſteropotmi*] ὑστεροπόμους. interpres ὑστεροπότμους legit, itaque legendum credo, ignarus liberne ei, an vero judicium hanc lectionem ſuggeſſerit: vox enim ea ſignificat eos, qui crediti jam fato ſuo defuncti, denuo ei ſervire opus habent. in proxima quæſtione.

Ibid. *Multiſque locis adſcribitur*] πολλοῦ γίνεσθαι non probo. forte πολλαχοῦ. res eſt nota.

Ibid.

Ibid. *Futiliſſimum putarent.*] Lego φαυλότατον ἡγούμενοι. legebatur ἡγούμενον, ſed male. Verba antecedentia ſatis obſcura ſunt neque piget interim ſententiam de ijs meam aperire. ὑπενοήθησαν inquit. Suſpectæ vitij & illiberalitatis erant Romanis donationes conjugum, nimirum quod non ab animo liberali profectæ, ſed adulatione conjugis extortæ eſſent: quomodo etiam donationes mortis cauſa factas, ad uxoris petitionem, irritas eſſe voluit Solon, non minus quam vi extortas, quia nimirum non minus prave fit, quod illecebris voluptatis obtinetur, quam quod vi. Corrector bene reddita à Lucenſi, inſcite notavit.

266. *Confidentis viri.*] πιστεύοντος ἐστι. ἐπὶ legebatur notis ob ſimilitudinem confuſis. Sed linea ſequente ἢ παρατηρητοὶ σπουδοῦσιν male cohærent. lego ἐνέδρα καὶ παρατήρησις σπουδοῦσιν, &c. Non me fugit, doctiſſimos homines è Tibulli 3. ad hoc reſpicientes, diſſentire. verſus ſunt:

Tunc veniam ſubito, nec quiſquam nunciet ante:
Sed videar cælo miſſus adeſſe tibi.

Ego quod ſentio plane dico. Deliam non fuiſſe uxorem Tibulli conſtat. itaque nihil ad rem hæc conſuetudo. Alibi plura.

267. *Sp. Carbilium*] ſive malis Carvilium, Καρβίλιος, non Καρβήλιος. Sic Latini & ipſe Plutarchus in extremo Romuli ac Numæ proxima quæſtione.

Ibid. *Nullos poſuit.*] ὅρους οὐκ ἔθηκε. οὐκ codex noſter non habebat, neque interpres, neque Aldinus liber. nam in ſcripto noſtro hic liber deſideratur. ſed & ſententia id flagitat, & confirmat hiſtoria. In problemate XVI. ἄβατόν ἐστι ſcribo in duodevigeſimo ἀφθόνως & αὐτάρκη pro ἀφθόνων & αὐτάρκη repono: & in decimo nono, pro κατακαθῆσαι, κατασταθῆσαι. in promptu cauſa eſt.

268. *Tunc enim in ipſa quoque natura.*] Sententiam puto me

me veram extuliſſe. nam in Græco hæc verba γίνε) γὰρ αὐτῆς, &c. manca ſunt.

Ibid. d. *Murtia Venus.*] Μυρκίαν Ἀφροδίτην. Plinius libro 15 cap. 29. Quin & ara vetus fuit Veneri Myrreæ, quam nunc Murtiam vocant. ita legitur in Frobeniana optima editione. Is locus facit, ut μυρτίαν potius legendum ſuſpicer. nam illud ὡς ἔοικεν Plutarchi, hoc loco videtur referendum ad mutationem y Græcæ litteræ, in Latinam u, quæ in Sulla, murratum, & alijs nota eſt. & Plinius ita innuere videtur a myrto eam Venerem dici. Sed apud D Auguſtinum profertur Dea Murcia, ſic dicta, quod præter modum non moveret, ac faceret hominem, ut ait Pomponius, murcidum, id eſt nimis deſidioſum & inactuoſum, lib. 4. de Civit. Dei cap. 16. Apud Feſtum. ubi vox Murcidus exponitur, mox Murcia Dea ſubijcitur: quanquam in litteris erratum ibi eſſe poſſit: aliterque in Antonij Auguſtini nobiliſſima editione legatur. Apud Varronem libro iv. de lingua Latina hæc ſunt, quæ ſcripturam rurſum faciunt ambiguam. Intimus Circus ad Murcium vocatus, ut Procilius ajebat, ab urceis, quod is locus eſſet inter figulos. Alij eſſe dicunt à murteto declinatum, quod id ibi fuerit. cujus veſtigium manet, quod ibi ſacellum etiam nunc Veneris Murciæ. Addam hoc loco quod videtur non tam ſoluere dubitationem, quam tollere. Apparet inquam, veteres C & T litteras confudiſſe, quod nobis in pronunciando hodie eſt uſitatum. Nam hoc niſi concedatur, quid faciemus Valerio Probo, qui Marcum (neque unquam inventus eſt, ac ne iri quidem inventum quenquam puto, qui non pro C vel K ſcribat) à Martio menſe (cujus ſcriptura litteram C vel K non poteſt admittere) dictum ait. Id genus permulta ſunt in controverſijs orthographicis atque etymologicis. Sed in præſentia ſatis, Problemate ſe-

quenti Νιγίδιος reſtitui, qui à Plutarcho etiam alibi citatur: ne Latinos & Græcos alios teſtes appellem.

269. *De Numæ regis*) τῶν Νουμᾶ legebatur perridicule τοὔνομα. quod etiam interpres ſenſit, & miror ab iis non animadverſum, qui tot millia mendorum (ut ipſi ajunt) ejecerant, item pro ἔνεστιν, legi ἔνεστιν: & ubi legi ductus ipſa ſenſus perſpicuitate, ἀγαλματιόν ἐστι legebatur ἀγαλματιόντι. cum in Aldino (ſi librarius notam infra agnoviſſet) recte eſſe poſtmodo deprehenderim. Idem error eſt ſupra probatus. in ſequente quæſtione legebatur, οἱ ταυτὸ διάστημα, quod etiam interpretem fefellit, cum ſit perſpicue falſum. Quis enim neſcit à Kalendis ad Nonas, ab his ad Idus, inde ad finem menſis inæqualia eſſe ſpacia? Itaque non dubito οἱ in οὐ mutare.

Ibid. *Lunæ conſpectum.*] τὴν δὲ πρώτην φασὶ. Poſt πρώτην, deeſſe ἐπιφάνειαν, aut aliquid tale opinatus ſum pridem. Sed omnino nunc φασὶ in φάσιν muto, vocem in hac re mathematicis non ignotam. αἱ δεύτεραι γὰρ φροντίδες σοφώτεραι. Quod de Kalendarum nomine affertur etymon, frigidius eſt, quam quod refutatione indigeat. quæ eſt enim inter Calendas (ſic ſcribo, ne vim videar intentare) clam & celare analogia? Marcellus ex Varrone: Kalendis calabantur, id eſt, vocabantur: & ab eo calendæ appellatæ: quod eſt tractum à Græcis, qui καλεῖν vocare dixerunt. Quid ergo cauſæ eſt cur in Græca voce utentes litera Græca, originem teſtante (quod muſicis in ſuo γ ut citra invidiam licuit) ad Kalendas Græcas relegemur cum tota antiquitate? quæ littera K etiam alibi uſa eſt, ubi etymologia Græca nulla videatur eſſe, ut in K pro Kæſone ſeu Cæſone Fabiorum prænomine. Hoc addo. Iubæ ſententiam hic non extare citatam; ſicut fuiſſe puto, ab autore integram. Quæ Macrobius habet Saturn. 1. 15. digna ſunt

co-

cognitu digniora, quæ Varro libro quinto, ut alios taceam. Hæc animi cauſa ſcripſi, cum mihi iſta recognoſcenti veniret in mentem, amicum quendam meum aliquando, neſcio ſane ubi iſtas edoctum argutias, mihi hunc nodum ſolvendum propoſuiſſe: Græci non utuntur Kalendis: ergo non debent ſcribi Græca littera Kalendæ. quaſi vero K. qua in Romanis Kalendis exprimendis utuntur, non ſit Græca ipſis aſſertoribus littera? aut K perinde atque Y non liceat retinere originis teſtandæ gratia? ne adijciam, Eiduum quoque vocem à Græco repeti ſermone.

Ibid. *Morem hunc amplificavit.*] προϛατῆρ ὥσπερ φιλεῖ. mendum eſſe nemo non animadvertat, ſenſu interim evidente. fortaſſis προῆγεν.

270. *Sicut contra*] ἀέριον ὥσπερ αὐτό. lego αὐτό. Mox τοῦ καὶ τὸ τοῦ θέμις. Lego ἢ. quartam enim opinionem exponit, niſi fallor.

Ibid. *Lucido & illuſtri*] τῷ γὰρ φωτεινῷ. ego γὰρ jure me omiſiſſe puto, non habens cur ſuſpicer aliquid detritum ante hæc verba eſſe. Poſt βαφῇ καὶ, lego καὶ βαφῇ. poteſt enim inquinari albedo. Sed tinctura lanam albam non facit, niſi eam intelligas, qua rudia lintea identidem madefacta, ſolis vi aquam, unaque ſordes exhalante, albedinem conſequuntur.

271. *Iſti ſunt peculiariter.*] ἄλλως κέχρηνται impropric, uſurpative, οὐκ ἰδίως. Cajus non omnium virorum prænomen eſt; neque Caja mulierum, neque Titius civium, neque Stichus ſervorum. quod autem cuivis adhibentur, fit uſurpatione quadam, ſicut Dialectici & Mathematici ſuos terminos vocant. α. β. γ. &c. Hoc ergo eſt ἄλλως χρῆσθαι. ἄλλοις legebatur: quod loci vim obſcurabat mendum.

Ibid. Cui Cajæ in ſancti templo.] Ἐν τῷ τοῦ Σάγκτου ἱερῷ. Interpres: In ſanctæ templo. & citatur in margine neſcio cujus opera, Plinius. 8. 48. Vbi legatur M. Anci. Quod ego qui-

 dem

dem ſi repetiſſem apud Plinium, non veritus fuiſſem mendi arguere, cum neque M. Ancus ullus ſit nobilitatus, neque nomen Ancus; ſed prænomen videatur: & Anco Marcio Romanorum regi divinos habitos honores nemo facile animum induxerit, ut credat. Verba Plinij libet adſcribere, tum aliorum. Lanam (inquit Plinius) cum colo & fuſo Tanaquilis quæ eadem C. Cæcilia vocata eſt in templo Sangi duraſſe prodente ſe, autor eſt M. Varro, &c. Auguſt. lib. de Civit. Dei, 18. cap. 19. Sabini, ait, regem ſuum primum Sangum, ſive (ut aliqui appellant) Sanctum, retulerunt inter Deos. Hic locus videtur cum Plutarchiano junctus, multorum bonorum ſcriptorum locis explicandis inſervire. Eſt apud Sex. Pompejum: Propter viam fit ſacrificium quod eſt proficiſcendi gratia, Herculi, aut Sanco qui idem eſt Deus. Et annotavit quidam in margine, Ianum quoſdam pro Sanco legere. inepte hoc quidem. Cultum fuiſſe Sabinis ſive Sancum, ſive Sanctum, etiam Lactantius 1. 15. docuit: & eadem eſſe vocabula admodum eſt probabile, ut & hoc, ritum Sabinum, à Sabinis, præſertim Numa, fuiſſe ad Romanos propagatum. Iam Sanctum & Fidium idem omnino valere, & eſſe ejuſdem Dei attributa, dubitari non arbitror. Qui Dionyſium Halicarnaſſeum citant, Sabinum gentis Sabinæ auctorem ab eo ex Porcio Catone aiunt perhiberi filium Sanci vel Sangi (c & g. litteras ejuſdem prolationis permutari novum non eſt) dæmonis illorum locorum. In Græco male legi puto Σάμου pro Ζάγγου. niſi forte Σάβου eſt legendum. Nam Sabum Sabinis gentilem ejus fuiſſe, qui Sanctus Latinis fuit, colligi è M. Catonis Originibus poteſt. Silius Italicus lib. 8. rem videtur explicare.

Ibant & læti pars Sanctum voce canebant,

Auto-

Autorem gentis, pars. laudes ore ferebant
Sabe tuas. qui de patrio cognomine primus.
Dixiſti populos magna ditione Sabinos.

Sed additur eundem à nonnullis vocari Δία πίστιν, quod eſt Iovem Fidium: at is fuit Hercules, ut ex Ovidio liquet 6. Faſtorum. Quæ rebam Nonas Sancto, &c. Varrò lib. IV. Ælius Gallus dium Fidium dicebat Diovis F. Διόσκουρον Caſtorem, & putabat hunc eſſe Sanctum ab Sabina lingua, & Herculem à Græca (Hinc adeo ſciri poteſt, quid ſit me Hercle, & jurare per Fidium.) Optimeque id cum eo congruit, quod Sabini ſunt habiti Lacædæmoniorum (hi autem erant, ut ſic dicam, Herculei) coloni. quod & apud Plutarchum in Romulo & Numa eſt, & apud Dionyſium Halicarnaſſeum eadem pagina, nimirum libro ſecundo. Cætera omitto, contentus me docuiſſe, Sanctum cum hic tum alibi recte legi. Addo tamen, Propertium hanc lectionem non modo confirmare, ſed & rem explicare. Sic enim ſcribit libro IV. in elegia de Caco:

Nunc quoniam manibus purgatum ſanxerat orbem,
Sic ſanctum Tatiæ compoſuere Cures

Sangum alij dicunt: & Sanqualis porta proxima ædi Sangi, apud Paulum ex Feſto legi debere puto. Sangus etiam apud Livium legitur, cum Semonis cognomento lib. IIX. unde apud Ovidium dicto loco legendum, An tibi Semo pater, non Semipater, docte obſervavit in Varronem Scaliger. In XXX. quæſtione quod legitur τὸν τάλαρον τάλασον, &c. legebatur etiam in Aldino, τὸν τάλαρον τάλαντον ὀνομάζουσι, omnino perperam. Quis vero pro τάλαντον, cum calathum ſignificare vox ea debeat, non malit τάλασον legi, ut ad Talaſij vocem ſit aditus accommodatus? Litteram ρ

aliquando in σ mutatam non neſciunt eruditi, cum præſertim Papiſij & Fuſij ijdem ſint, qui Papirij & Furij, & honos pro honore, odos pro odore apud Plautum ponatur. & Laces pro Laribus dictum Varro lib. 5. notaverit: cujus generis etiam ſunt loibeſum pro liberum, quæſere pro quærere apud Feſtum.

272. *Oblivionem fluvium.*] τ̃ λήθης ποταμόν. Interpres Lytham flumen, neſcio quid ſecutus. Certe lectio noſtra eſt genuina. Sic enim in Liviana epitoma l. x. legitur. D. Iunius Luſitaniam urbium expugnationibus uſque ad Oceanum perdomuit: & cum fluvium Oblivionem tranſire nollent, raptum ſignifero ſignum ipſe tranſtulit, & ſic ut transgrederentur milites perſuaſit. Idem nomen eſt apud Florum lib. 2. cap. 17. & apud Livium Oblivionis mentio 4. 22. Apud Strabonem libro tertio menda inſedit. Meminit hujus rei, & hanc opinionem D. Bruti refert Tullius libro ſecundo de Legibus. In fine quæſtionis hujus τάφον pro τάρον manifeſtum eſt legi debere.

273. *Reparare aut inſtaurare.*] καὶ μήτι προσκυνεῖν. Hoc verbum qui huc pertineat, non aſſequor, neque tale quicquam habet interpres, qui reſarcire vertit: an ex libro alio, & alia ſcriptura, an ex conjectura? Forte προσκαινοῦν aut tale aliquid fuit. In quæſtione quadrageſima.

Aut alia quidem.] τὸ θεῖον ἢ τὰ μὲν μόνῳ τῷ ἱερεῖ legendum omnino eſt. nam tertiam cauſam afferri nobis liquet. & ἢ particula omiſſa totum locum confundi neceſſe eſt.

275. *Hunc contra ſitus eſt.*] λέχρις, id eſt, oblique, πλαγίως. Loqui videtur de alicujus dei ſimulacro, cui Saturni imago oppoſita fuerit. λέχριε nihil ſignificat, quod quidem recordari poſſim. & conſtructio non patitur hic verbum: neque enim cum ἀντίτυπον cohæreret. Sub finem prioris quæſtionis Συέλλιοι malim Συίλλιοι. Scribuntur enim Suilli.

Mox

Mox pro Νεννȣδίνας reſtitue Νουμδίνας. Non enim hanc vocem ignoravit Plutarchus. In problemate quadrageſimo quarto. pro εὐσεβὴς, quin ſit legendum ἀσεβὴς, dubitari non debet. male enim pietas cum perjurio conjungitur.

275. *Hortæ templum.*] ὅρτας aſpirate ſcribendum, cum ab hortando dicatur. Sed Antiſtium Labeonem, nobilem rerum Romanarum ſcriptorem, in Antiſtichum Laconem librarius nimis rudis mutarat. vel ex Gellio potuit eſſe notus. vocem κλζννύειν non novi, ſed plane ſuſpicor eam pro ἐλιννύειν obrepiſſe. Quæ autem de Hora ab hortando dicta referuntur, Græcanica ſunt, neque linguæ Latinæ conſentanea. quod bona cum venia Plutarchi dictum velim.

267. *Vt Atejus.*] Legi enim ὡς Α'τήϊ☉. Scribebatur Τήϊ☉. ego Tejum ſcriptorem nullum novi rerum Romanarum. nam nomen eſt Tejus, non gentile (ſcripſiſſet enim ὁ τήϊ☉) ut Anacreontis. Itaque Α'τήϊ☉ repoſui. nam Atejus Capito, ut rerum Romanarum ſcriptor à Gellio (ſive is Agellius eſt) citatur in non admodum abſimili argumento. 1. 12. qui hoc ipſum ex Fabio Pictore refert 10. 15. 427. 51. Quæſtione duodequinquageſima Conſalia ſcripſi, non ut apud Varronem lib. 5. & alios legitur Conſualia, Græcum ſecutus & analogiam. Sponſalia enim dicuntur, Vinalia, Vulcanalia, non Sponſualia, Vinualia, Vulcanualia. id obiter monere libuit. Quæſtione proxima. *Ad puniendum factos.*] ποίνιμοι δαίμονες, lego non πόνιμοι, quod nihil ſignificat, aut certe ſi ſignificet, ad rem nihil facit. ſtatim, *Canum exuviis.*] διὸ ἐκ κυῶν. καὶ κυῶν credo ex κυνῶν eſſe factum.

277. *Aut quia venuſte boni.*] ἢ διὰ τὸ χρηστοὺς κομψῶς. Hic locus totus eſt depravatus. adſcribam quomodo emendem, ἢ διὰ τὸ χρηστοὺς κομψῶς λέγεσθαι τοὺς πλουτῶντας, αἰνιττόμενοι διὰ τῆς εὐχῆς αἰτοῦνται, &c. item, γεγράφθαι φησὶ

μηδένα

μηδένα χερσὶν ποιεῖν, &c. Me autem recte emendare, nihilque temere mutare, cum ipſa loci ſententia, tum quintum de rebus Græcis problema Plutarchi abunde demonſtrant. *κομψῶς*, autem, id eſt venuſte, ait lenia nomina rebus duris & abominandis imponi. quod genus *ὑποκορισμοῦ* etiam in Solone expoſuit, & nos mortuos, miſeroſve aut leproſos ſimili figura appellamns *gutt*. Itemque apoplexiam. Hæc ſi conſideraſſet interpres: rectius expreſſiſſet ſententiam. Idem pro *μαίη* legit ut apparet *μόνη*, quod minime probo. Videtur autem ea eſſe, quæ apud Varronem libro octavo, & Macrobium 1. 7. Saturnalium Larum mater dicitur, & à manando diſerte Plutarchus deducit, atque hoc in ſequenti problemate.

Ibid. Ludis Capitolinis.] *τῆς Καπιτωλίοις*, lectio eſt incongrua. Legendum *τοῖς Καπιτωλίνοις*, aut ſacra intelligas triumphalia, quibus pompa in Capitolium ducitur. Vide Plutar. Romulo, & Feſtum, alioſque.

Ibid. Sp. Carbilio.] Grammatico infra quæſtione LIX. Quod autem problemate LV, traditur aliquanto aliter eſt apud Livium lib. IX.

In 57. quæſtione poſt *ῥωμανάλιν* deeſt *συκῆν* aut aliquid tale. hiſtoria eſt nota.

In 62 *Φυπαλίων* ſcriptum puto ut & alibi ſexageſima tertia.

279. *Niſi in ſacris ſervire.*] *βουλεύεσθαι δοκοῦσι*: omnino legendum eſt *δουλεύεσθαι*. Et in 65

Ibid. Vbi etiam legitimis.] Legendum pro *νόμοις* haud dubie *νομίμοις*. In 67 pro *λῆτον* credo ſcribendum *λιτὸν*, quod publicum, vulgare ideoque etiam *μεταλήψει* tenue, exile, non magni precij ſignificet. Alioqui *λῃτουργὸς* ſcribi notum eſt & de voce *λήϊτος* ſeu *λεῖτος* (*leuth*) Plutarchus alibi. abundat autem hic alterum *ἐν πολλοῖ*.

280. *Fur-*

280. *Furcam.*] στέλγυμα. lege, non στέλγιϛ, quæ vox idem eſt quod βλίτυρι. Ego meæ emendationis autorem habeo Iulium Pullucem, libro Onomaſtici decimo, cap. xxxiv. Cum quo faciunt, quæ in Coriolano noſter hac ipſa de re habet.

282. *Cum neque victimam.*] εἰ μήτε ἱερείῳ, omnino ſcribi vult conſtructio, non μήτις: & pro πώρωσις, lego πήρωσις. Quæſtione proxima, ἀποτροπαίου ϗ μειλίας lego μειλιχίας, quod eſt blandæ. Sic & interpres. Sed quod διελπίδος bis legitur, mendo non vacat. Quæſt. LXXV. pro ἀπειρώρων uſum linguæ & regulas ſecutus ſcribo περιεώρων, & genitivum ζώου in dativum ζώῳ muto. In quæſtione 78 pro ἀφεῖναι malim ἐφεῖναι.

283 *Locum adſignari.*] καὶ σιασόν. ne ſuſpicari quidem poſſum in cujus vocis locum hoc monſtrum ſurrepſerit. interpres omiſit. Meminit moris hujus Valerius Maximus lib. 2. cap. 3. invitari prius, & poſt ne venirent orari conſules ſcribens. Cæterum quæſtio 81. ſub finem plane mutila eſt. Quæſtio. 83. ἔδοξεν ἀναιρεῖσθαι. Forte ἀνιερέσθαι. Res à Livio poſt Cannenſem cladem exponitur Lib. xxII. ſed aliquanto aliter. Interpres pro Betuſio Vetuſium dedit, neſcio quid ſecutus.

284. *Definiri non poſſunt*] ἀδύνατόν ἐστιν lego. Cauſa, inquit, cur à media nocte diem inchoent Romani, hæc eſt quod ab ortu & occaſu ſolis commode id nequit fieri: quod quale ſit, deinde explicat. ἀδύνατον ergo recte legitur pro δυνατόν, quod interpres retinens, ſententiam Plutarchi vitiavit.

285. *Flaminicam.*] Vide A. Gellium. libro decimo cap. decimo-quinto.

Ibid. Spectaculis.] θέας, Spectacula, ut & interpres habet, & rationi eſt conſentaneum, non θεάς. Cæterum ſponſio-

ne certare auſim legendum eſſe πολλά ἐστι ἄλση. pro qua voce ἄλλα nullo ſenſu eſt ſubmiſſa. Sex. Pompejus lib. 10. Lucar, inquit, appellatur æs, quod ex lucis captatur. Et ibidem de Lucaribus feſtis. In priore κούρην puto legi pro κύρις. nihil enim huc Cures, à quibus dictos Quirites aliqui putarunt. Quiritis Iuno apud Stephanum in κύρις legitur κυρητία: male ni fallor. In proximo problemate, φρατρίας ſcripſi pro φατρίας. & puto legendum φορνακαλίοις, ex Varronis lib. 5. Fortaſſe qui ſuam curiam ignoraret, ſaltem fornacem ſuam noſſe putabatur, quæ laus in prudentem non cadit. Fornacalia Feſtus quoque, aut ex eo Paulus habet, ut & ſtultorum ferias. Quæſt. xc. μαντίλος repone. hiſtoria eſt notiſſima. & τυραννίδι δὶ ὄν, erat δὶ omiſſum à librario παρήχησιν non animadvertente. & δὴ inter δεδιότης οἱ redde. Hiſtoria de filio Licymnij eſt apud Apollodorum libro bibliothecæ 2. & Pindarum Olympijs. Minuta alia prætereo. &c. Quæſtione tamen 98. pro προσηκόντων mihi ex ſenſu loci perſuaſi legendum προσῆκον ὄν: quam formulam fortaſſe non intellexit librarius, ideoque corrupit. Quæſt. 101. βοήλης unico λ. legendum. Sed quid Empedoclis citetur, non intelligo, niſi ὑποκείμενον materiam Lunæ ſignificet.

288. *Vt Tiberium.*] ὡς τὸν Βέρριον. atqui nemo, puto, prænomen Verrij unquam legit: neque ſi eſſet, duabus litteris ſcriberetur opinor. Interpres totum omiſit. Ego pro Βέρριον, reponerem Τιβέριον. hoc enim prænomen ne cum Titio confunderetur, duabus litteris Ti. ſcribi obſervatum eſt. Quæſtione proxima, περὶ ἐλευθερίας τῆς Βοιωτίας: interpres monſtroſe, quod pro Bœotiœ libertate pugnavit. Vide Strabonem lib. nono, ubi Plateas deſcribit: & Stephanum περὶ πόλεων. Vide & quæſtione Græca 39. quæſtione cxi.

290. *Cum*

290. *Cum in morbo eſt.*] ἐχομένης legendum pro ἐχομένοις ſententia docet.

Ibid. De tecto] ἀπὸ τοῦ στέγους, non ὑπό. quod ſatis ex Pictoris apud Gellium verbis conſtat: vincula per impluvium in tegulas ſubduci, atque inde foras in viam demitti. Quæſtione 112. ἀναδενδρὰς haud dubie ſignificat vitem maritatam vel arboribus, vel etiam tabulatis, quo modo etiam Græci nonnulli interpretantur Grammatici. In noctibus Atticis error eſt loco jam ante citato. *Propagines è vitibus altius ſubtentis non ſuccidet.* legendum è Plutarcho, *ſuccedet*, neque inſolens, præſertim in Fabio tam vetere ſcriptore, debet videri conſtructio verbi ſuccedo cum accuſativo: cum eam Grammatici doceant à præpoſitione, quæ hic eſt ſub, proficiſci. quemadmodum villam prætereo, non villam eo dicimus: & tecta ſupervolitare, non volitare. Sic Livius de pugna ad Trebiam: Simul latebras eorum improvida præterlata eſt acies. & Saluſtius: Dextra Atherbalem adſedit, &c. Mox Σάρον μὴ ὑπερβαίνειν. quod ipſum ita planiſſime legitur 8. 7. Sympoſiacorum. in lib. de puerorum educatione eſt ζυγὸν. Sed apparet diverſa eſſe ſymbola. vox ſcopas, κόρημα ſignificare fere Grammaticis dicitur. de allegoria hic non diſputo. certe Diogenes non habet, & inter ea ipſa omiſit, inter quæ Plutarchus loco Symp. citato memorat,

291. *Bacchanalibus aliiſque.*] ἴοις ἢ καὶ νυκτελίοις. Interpres, nocturnis ſacris & Bacchanalibus. fieri poteſt ut eadem uſus lectione ita tamen ex conjectura verterit. Νυκτέλιον eſſe Bacchum, ne longius deducam, vel è Virgiliano poteſt dici Culice:

Venit Nictelium fugiens Cadmeis Agave.

Et inter nomina Bacchi Νυκτέλιος eſt in libello de εἰ Delphico. ἴοις cauda videtur eſſe alicujus vocis, de qua conje-

ɛturam ferre poſſem, ſed infirmam. Viderint alij & quid ſit illud ϗ χάρειν? Hilares interpres. quid ſi legas ἀχάρειν. Ebrijs, qui pleni ſunt vino facilius ignoſcimus, quam garrulitate aut furioſa obturbatione importunitatem temulentorum vincentibus. Vbi eſt οἱ τοῖς ἀνθρωπίναις, omnino ἢ eſt legendum. alia enim cauſa redditur, quod interpretem fefellit. Porro νυκτίβια ἱερὰ quæſt. Græc. 37. memorantur.

LECTORI.

IN annotationibus Xylandri exprimendis, amice Lector, retinuimus numerum paginarum, qualis eſt in editione Francofurtenſi Wecheliana, quæ prodijt anno 1614. ex qua hæc deſumenda curavimus. Nec id Lectorem poterit remorari. Paſſim enim in Annotationibus numerum Quæſtionum proponit Auctor. Harum autem ſyllabum jam dedimus. Nos hujus editionis noſtræ paginarum numerum ſequuti ſumus. Horum volui neſcius ne eſſes.

MAR-

Marci Zverii Boxhornii
In
Plvtarchi
Qvæstiones Romanas
Animadversiones.

Pag. 3. *alterum mas eſt, alterum fæmina.*] Recte in generatione ignem maris vicem dicit præſtare. Et ſic Hebræi virum ab igne denominarunt, ſi Euſebio credimus lib. XI. Præparationis Euangelicæ, ubi verba ſunt: Ἑβραῖοι τὸν ἄνδρα Ἰς καλοῦσι. παρῆκται δὲ αὐτοῖς τοὔνομα, ἀπὸ τοῦ Ες, δι' οὗ σημαίνουσι τὸ πῦρ, ἵνα ἡ παρὰ τὸ θερμὸν, καὶ διάπυρον τῆς τοῦ ἀνδρὸς φύσεως ὁ ἀνὴρ ὠνομασμένος. *Virum Hebræi vocant Is: quod nomen ab Es, quod ignem ſignificat, derivatur: ut viro nomen ab calida & igneâ viri natura inditum fuerit.* Et hinc quoque in Phœnicum Theologia Generis, Ævi, ac Primogeniti liberi, Lux, Ignis, Flamma dicebantur, ut teſtatur & probat idem Euſebius lib. I. ejuſdem operis. Nec aliâ de cauſſa Veneris Maritum Vulcanum dixerunt Græci & Romani, & Iapetum ignem cælo ſurripuiſſe, ut hominem conderet, fabulati ſunt.

Ibid. *Vt præter ignem & aquam nihil una frui detur.*] Aquæ & ignis nomine omnia ad vitam neceſſaria veteres complectebantur. Vnde in exilij indicendi formula aqua & igni,

 hoc

hoc eſt, omnibus, quæ ad vitam eo in loco ſuſtentandam requiſita, interdicebatur.

Pag. 4. *Inter impares porro omnium maxime nuptijs convenit quinarius.*] Aliter tamen apud Clementem Alexandrinum Stromatum lib. VI. ſtatuunt Pythagoræi, *Pythagoræi*, inquit, *à mundi ortu ex ſententia Prophetæ numerum ſenarium perfectum exiſtimant, & eum appellant μεσευθὴν & γάμον. μεσευθὴν quidem, id eſt medirectum, quod ſit medium recti, hoc eſt, decem & duorum. Videtur enim ex æquo abeſſe ab ambobus. Γάμος autem eſt conjugium. Nam ut conjugium generat ex maſculo & fœmina, ita ſex ex impari quidem ternario, qui dicitur maſculus, ex pari autem, qui fœmina exiſtimatur, gignitur. Bis enim tria fiunt ſex.* Sed utrumque, quod & hic de ſenarij, & à Plutarcho de quinarij uſu in nuptiis dicitur, non caret ratione, ſi ex decretis Pythagoricorum loqui velimus, qui doctrinam morum numeris magna ex parte inculcabant. Quinarius impar numerus eſt. Impar autem diffindi non poteſt. Nec abrumpendum vinculum matrimonij ſemel contracti. Senarius par numerus eſt. Paria autem inter ſe arctiſſime conjunguntur. Conjunctio vero animorum conjugia & incipit & abſolvit. Quare & matrimonia ineuntes pares vocamus. Porro & in proponenda, & in diſſolvenda hac quæſtione nimis curioſus eſt Plutarchus. quod alibi quoque in hoc opuſculo diligens lector obſervabit. Cerei quinque in nuptijs acceaſi non alia de cauſſa quam quia quinque ſufficere credebantur.

Ibid. *Matrimonium contrahentes ope indigere putant Iovis perfecti.*] Forſan Iuppiter, quatenus promovet generationem, perfectus à perficiendo fætu nominatur. Quemadmodum etiam Iuno perfecta hic dicitur, quam Pronubam, Lucinam & aliter appellabant Romani. Interea conſule Lilium Gyraldum, ubi de Iove & Iunone Teleis in Syntagmate Deorum agit.

Pag.

Pag. 5. *Fabula omnino eſt, quam Varro pro cauſſa adfert.*] Et certe mihi etiam ſic videtur. Incredibile dictu quantopere in fabulas prona fuerit omnis antiquitas. Miſeri dicam an fatui mortales cum inquirerent in cauſſas rerum, nec invenirent, pro libitu ſuo veroſimiles ſunt commenti. Sic ut fabulæ proponerentur tanquam cauſſæ rerum, cum res ipſæ eſſent cauſſæ fabularum. Quæ obſervatio imprimis facit ad percipiendam Mythologiam antiquorum: in qua fabulæ exhibentur, tanquam ex ijs natæ eſſent res naturales, cum econtra fabulæ ex rerum natura ſint conflatæ. Adeo ut ordo ibi omnis præpoſterus ſit, quo cauſſa dicitur, quod effectum, & effectum quod cauſſa. Rem ita ſe habere nemo dubitabit, qui ſingula veterum commenta accurate volet examinare.

Pag. 7. *Sed enim deorſum ex aere voluerunt in atrium ſub dio poſitum demitti.*] Recte, ex aere. Enimvero defunctus falſo creditus, & Kenotaphio jam ſepultus, redux factus, veluti cælitus reſtitui videtur.

Pag. 9. *Cur Deos velato capite adorant, cum alioquin hominibus obviam facti venerandis caput, ſi forte eo tecto incedant, detegunt?*] Duo hoc loco quærit Plutarchus. Primo cur velato capite Deos adorarint; ſecundo cur econtra honoris cauſſa, alicujus nominis & dignitatis viris aperuerint caput. Rationes, quæ à Plutarcho adferuntur ſatis profecto frigidæ ſunt. Videbimus proinde an nos aliquid vero ſimilius poſſimus expiſcari. Velato capite Deos adoratos fuiſſe, multis exemplis poteſt probari. Virgilius,

Et caput ante aras Phrygio velatus amictu.

Fulgentius ad Chalcidium Grammaticum: *Numa Pompilius dicit tutulum eſſe pileum, quo ſacerdotes caput velabant, cum ad ſacrificium acceſſiſſent.* Capita igitur ſacrificia peracturi velabant.

bant. Imo ſic principes ſalutare nihil olim erat aliud quàm divinos honores ipſis præſtare. Quod Domitianus alijque intellexere, qui cum pro Dijs vellent haberi, hunc ipſum honorem deferri ſibi volebant, quemadmodum rerum Romanarum ſcriptores non ſemel teſtantur. Quare autem velatis capitibus Dij culti? An quia magis ſuus, & ſacris intentus animus, ubi opertum caput alijs externis, quæ offerre ſe ſolent, non diſtrahitur? Devotus autem animus in eo potiſſimum requiritur, qui ſacris operatur. Vnde ſolennis formula, Hoc age? Num vero maximæ reverentiæ ſignum hoc fuit! Apud eos enim, qui longe nobis majores, & ſplendore majeſtatis ſuæ omnes percellunt, vix exſerere vultum audemus. Plautus Moſt.

Quin etiam hoc illi dicito,
Facturum me ut nec etiam adſpicere ædes audeat,
Capite obvoluto, ut fugiat ſummo cum metu.

Dij autem metuendi. An etiam diſcriminis cauſſa hoc uſitatum? Forſan enim cum apertis capitibus homines ſalutarent, non humano more, ſed alio, velatis nimirum, Deos colendos cenſuere. Quid ſi etiam Hebræorum inſtitutum hic fuerint amplexi? Quemadmodum magnam partem ſacrorum apud paganos ex ijs non obſcure liquet derivatam. Velato autem capite ſacris operatos ſacerdotes Hebræorum dubitari non debet. Nam Levit. 16.4. Aaroni ſacrarium ad ſacris operandum ingreſſuro injungitur, ut inter cæteras veſtes ſacras, cidari (quæ מִצְנֶפֶת dicitur, & capitis velamen fuiſſe ex Exodi cap. 29. verſ. 6. liquet) linea cingatur. additurque cauſa, quia veſtes ſanctitatis ſunt: nempe tunica, femoralia, baltheus, & quam dixi cidaris. Nihil eorum omitti debuit, quia ad ſanctitatem omnia pertinebant. Quod & de cæteris ſacerdotibus, Aaronis filijs dicendum

cendum eſſe, patet ex Exod. 28. verſ. 40. & 42. ubi eadem quatuor veſtimentorum ſacrorum genera ipſis adaptantur. Niſi quod Pilci eorum non מִצְנֶפֶת *cidaris*, ſed מִגְבָּעוֹת *galeri* dicuntur. ad quam vocem Kimchius, הם הכובעים אשר משימים על הראש לתפארת, *ſunt galeri quos imponunt capiti ornatus gratia*. Quæ teſtimonia accepta refero reconditæ eruditionis, & inculpatæ integritatis Viro, Ludovico de Dieu, qui ea mihi humaniſſime ſuppeditavit. An non etiam ideo velata ſacerdotum capita, ut hoc pacto liberos ſe eſſe teſtarentur? Pileo enim donari eſt accipere libertatem, quod nemo neſcit. A ſervis autem ſigna ſacra tangi ſubinde nefas habebatur. Docet inſcriptio, quæ Lanuvij legitur;

MAVORTIO
SACR.
HOC. SIGNVM
A. SERVO. TANGI.
NEFAS. EST

Alias ſervi etiam ſacra curabant. Juvenalis Sat. XII.

Ite igitur pueri linguis animiſque faventes,
Sertaque delubris, & farra imponere cultris,
Ac molles ornate focos, glebamque virentem.

Pueri ſervi ſunt. Quod nemo ignorat

Pag. 10. *Nam quod coram potentioribus hominibus caput nudant, faciunt augendi honoris eorum gratia*] Hoc ſecundum, de quo hic agit Plutarchus. Cur autem caput aperire reverentiæ ſit ſignum, quia accurate excuſſit Vincentius Turturetus in Parallelis, diſſertat. XXIX, nos, brevitatis ſtudioſi, latius non deducemus.

Ibid. *Hoc enim eos admodum vitare, ex eo liquet, quod oraculum accedentes tinnitu æris circumſonantur*] Inter cæteras cauſſas, ob

quas velata in ſacris capita dixit Plutarchus, hanc quoque ponit, quod circumvolutis capitibus non ita facile verba mali ominis, quæ ſacra turbare credebantur, exaudiri potuerint. Probat autem id exemplo eorum; qui oracula conſulebant. Tunc enim gravi tinnitu quodam omnia perſtrepebant, ne oracula conſulentes male auſpicatis vocibus turbarentur. Ratio profecto non inepta. Quam tamen aut ignoravit, aut diſſimulare voluit Arnobius lib. VII. adverſus Gentes, ubi inquit, *Etiamne æris tinnitibus & quaſſationibus cymbalorum Dij afficiuntur? etiamne tympanis? etiamne ſymphonijs? quid efficiunt crepitus ſcabillorum; ut cum eos audierint numina, honorifice ſecum exiſtiment actum, & ferventes animos irarum oblivione deponant? An nunquid ut parvuli puſiones ab ineptis vagitibus crepitaculis externentur auditis, eadem ratione & omnipotentia numina tibiarum ſtridore mulcentur, & ad numerum cymbalorum mollita indignatione flacceſcunt?* Nimirum paſſim id obſervare eſt in ſcriptis veterum Chriſtianorum adverſus Paganos, ut in explicandis ſacrorum rituum cauſſis, veris neglectis, ineptas atque ridiculas ijs imponant.

Ibid. *Caſtor, qui Romana inſtituta Pythagoricis accommodat*] Recte. Quippe conſtat Pythagoricæ diſciplinæ addictum Numam Regem fuiſſe, qui primus auctor ſacrorum apud Romanos. Teſtantur id Clemens Alexandrinus libro primo Stromatũ, & ex eo Euſebius lib. VIII. de Præparatione Evangelica.

Pag. 11. *Sepulchra parentum tanquam Deorum templa colentes*] Facit huc illud Ovid. lib. VIII.

Ante ſepulchrales infelix adſtitit aras
Ex quo relliquias, divinique oſſa parentis
Condidimus terra, mæſtaſque ſacravimus aras.

Nihil æque convenit cum verbis Plutarchi.

Pag. 13. *Herculi autem ut voraci & largiter cœnanti.*] In expli-

plicatione hujus problematis, à ſeipſo diſſentire auctor videtur. Primo enim Herculem tanquam voracem, & delitioſum, mox tanquam modicis contentum, & frugalitate inſignem commendat. Cur autem decimas plerique divitum Herculi obtulerint, hæc mihi quidem potiſſima ratio videtur, quod præ cæteris Dijs quam maxime & tueri, & mala averruncare poſſe Hercules crederetur. Vnde in lapidum antiquorum inſcriptionibus, *Comes*, *Cuſtos*, *Conſervator*, *Defenſor*, *Magnus Cuſtos*, & ita porro nominatur. Hinc natum proverbium, *amico Hercule*. Hinc inter vulgatas jurandi formulas, *Me Hercule*, & plura alia.

Pag. 15. *An credendum eſt Fabulæ.*] Auctor hujus fabulæ eſt Sextus Clodius lib. 6. de Dijs Græcorum. Indicat id Arnobius lib. v. *Faunam igitur Fatuam, Bona quæ dicitur Dea tranſeamus: quam myrteis cæſam virgis, quod marito neſciente ſeriam meri ebiberit plenam, Sextus Clodius indicat ſexto de Dijs Græcorum, ſignumque monſtrari, quod cum ei divinam rem mulieres faciunt, vini amphora conſtituatur obtecta: nec myrteas fas ſit inferre verbenas, ſicut ſuis ſcribit in cauſalibus putas.* Verba poſtrema corruptiſſima ſunt. Sine dubio recte emendarunt Viri eruditi, qui legunt, *ſicut ſuis in cauſſalibus ſcribit Plutarchus.* Adeo ut ad hunc auctoris noſtri locum reſpexerit Arnobius.

Pag. 16. *Cur Ianum bifrontem fuiſſe credunt.*] Vulgares fabulas in hujus problematis interpretatione adducit Plutarchus. Nobis ſic videtur. Ianus Latinorum nihil aliud eſt, quam chaos Græcorum, ut bene Feſtus obſervavit. Chaos autem, ut loquitur Poëta, moles rudis eſt, & indigeſta. Sic biceps Ianus confuſum aliquid & commixtum notat. Quemadmodum chaos principium omnium rerum, ita principium & hominum & Deorum Ianum credebant. Huc faciunt venuſtiſſimi verſus antiqui Poëtæ Septi-

mij, qui extant apud Terentianum,

Jane pater, Iane tuens, Dive biceps, biformis,
O cate rerum ſator, ô principium Deorum,
Stridula cui limina, cui cardinei tumultus,
Cui reſerata mugiunt aurea clauſtra mundi,
Tibi vetus ara caluit Aborigineo ſacello.

Hinc factum, ut in ſacrificijs primo omnium Ianum compellarent; ut Patris cognomentum ei tribueretur. Quidquid autem natum in tempore natum, pars vero temporis anni, ſic ſimul & temporis & anni præſtes Ianus habebatur. Proprie autem eſt Chaos, quemadmodum dixi.

Pag. 21. *Adverſus Plutonem & tenebras lucido & illuſtri amictu utuntur.*] Recte ex ſententia veterum. Diem enim larvæ & manes odiſſe ac fugere credebantur. Quemadmodum jam ante in Quæſtionibus noſtris à nobis eſt obſervatum.

Pag. 24. *Cum ſandalijs & fuſo: quæ domi actæ vitæ, induſtriæque ſunt ſigna.*] Non ſatis accurate hæc verba reddidit Interpres. Hoc potius: *cum ſandalijs & fuſo, quorum illud domi actæ vitæ, hoc autem induſtriæ ſignum habebatur.* Sandalijs enim domi utebantur. Vt proprie fuerit id calceamenti genus, quod nos vulgo *muylen* nominamus. Plantas enim pedum modo tegebat. Vetus Gloſſarium Ms. quod eſt penes me: *Sandalia calceamenti genus, quod non habet deſuper corium.*

Pag. ead. *Cur ſimulachra hominum, quæ Maio menſe de ponte ligneo in flumen abjiciuntur, Argeos vocant?*] Vide Feſtum in *Sexagenariis*, & ad eum Animadverſiones illuſtris Scaligeri. Vide etiam de toto hoc ritu elegantiſſimam diſſertationem Antonij Clari Sylvij in libro ſingulari ad leges Regias. Alijs enim accurate obſervata reponere ſupervacuum nobis videtur.

Pag. 25. *Cur cum reliqui Romani Februario menſe mortuis parentent, D. Brutus, ut Cicero notat, menſe Decembri hoc egit?*] Locus Ciceronis exſtat lib. 2. de legibus; *Februario autem menſe, qui tunc extremus anni menſis erat, mortuis parentari voluerunt, quod tamen D. Brutus, ut ſcriptum à Siſenna eſt, Decembri facere ſolebat. Cujus ego rei cauſam cum mecum quærerem, Brutum reperiebam idcirco à more majorum diſceſſiſſe. Nam Siſennam video cauſſam, cur is vetus inſtitutum non ſervarit, ignorare: Brutum autem majorum inſtitutum temere neglexiſſe, mihi non fit veriſimile, doctum hominem ſane, cujus fuit Accius perſamiliaris, ſed menſem credo extremum anni ut veteres Februarium, ſic hic Decembrem ſequebatur.* Elegantiſſima ratio eſt, quam hic adducit Cicero, quam Plutarchus, cum legeret, percepiſſe non videtur. Alias enim meminiſſet. Mens autem Ciceronis eſt: Sub dici, menſis & anni finem juſta mortuis perſolvuntur. Februarius autem menſis reapſe poſtremus omnium viſus eſt cæteris Romanis; quia poſt cæteros adjectus fuit, cum antea Martius omnium eſſet primus. December vero poſtremus menſium erat, ſi uſum ſpectares. Proinde Brutus hoc ipſo ſacra defunctis fecit. Adeo ut Februarius numero ultimus cæteris Romanis, & December poſtremus uſu & conſuetudine Bruto habitus fuerit. Non dubito, quin adſequutus ſim mentem Ciceronis. Porro Brutus ille, de quo hic agitur, eſt Decius Iunius Brutus, qui circa annum Vrbis DCXVI conſulatum geſſit, & in Hiſpaniam venit, illuſtremque Victoriam de Callaicis Bracaris reportavit, unde & Callaicus eſt nominatus. Quare in Tabulis Capitolinis hæc verba leguntur:

D. IVNIVS. M. F. M. N. BRVTVS. CALLAICVS.
ANNO. DCXXVII. PRO. COS. DE. LVSITANEIS.
ET. CALLAICEIS. EX. HISPANIA. VLTERIORE.

Fluvius oblivionis, cujus etiam hic meminit auctor, eſt

ille quem alij Limæam, vel Limiam, nonnulli Belionem vocant, de quo videndus eſt Strabo. qui addit datum illi oblivionis cognomentum ex eo, quod Celtici Luſitani, & veteres Turduli, ſeditiones inter ſe mutuo agitantes, eo ipſo in loco ſeditionis obliti, ad pacem redierint, & firmam animorum conjunctionem. Conſule Lucium Andream Reſendium lib. ſecundo de Antiquitatibus Luſitaniæ.

Pag 26. *Manes venerari tempeſtivum eſt omnibus fructibus jam perfectis?*] Nimirum non alia de cauſa, quam quia ſubterraneum regnum Plutoni, manibuſque adtributum. In eo autem poſita eſt fæcunditas agrorum.

Ibid. *Aliam fuiſſe perhibet Accam Larentiam, Romuli nutricem, quam Aprili menſe venerantur.*] Igitur nutrix Romuli pro Dea habita atque culta fuit. Quemadmodum & Lupa, quam mammas Romulo Remoque expoſitis præbuiſſe fabulantur. Probat id vetus lapis, qui Epori legitur.

LVPAE. ROMANAE
M. VALERIUS PHOEBUS
VI. VIR. AVGVST. &c.

Lactantius Firmianus, decus eloquentiæ Chriſtianæ, Accam & Lupam eandem fuiſſe exiſtimat, nutricem Romuli & infame ſcortum.

Pag. 28. *Cur inter ea, quæ Diis conſecrantur, lege permiſſum eſt, ut ſola ſpolia ſinantur tempore corrumpi?*] Iudicent æqui lectores, ſitne potior hæc ratio, præ illis Plutarchi, quam nunc exponam. Spolia Diis dedicata inſtauranda aut renovanda non putavere, quia id demum eſt ſpolium, quod à devictis hoſtibus eſt reportatum. Illud autem, progreſſu temporis conſumptum, & iterum iterumque aut refectum aut innovatum, ſpolii nomine diutius non venit, quia tale non manſit, quale hoſtibus ablatũ. Quis enim illud hoſtium

fuiſſe

fuiſſe dixerit, cui adſutum quod hoſtes non habuere?

Ibid. *Cavemus autem à diei & menſis fine, tanquam agendo inutilibus.*] Quæ cauſſa eſt hujus ſuperſtitionis, qua tantopere veteres fuere occupati? An ideo finem diei atque item menſis inauſpicatum atque improſperum rebus agendis exiſtimarunt, quod crederent non abſolvendum id, quod priuſquam cœptum eſſet, in fine laboraret, & brevi finiendum, nec durabile futurum, quod in fine menſis vel diei agendum ſuſciperetur?

Ibid. *Circa autumnum aliæ aves pulli adhuc ſunt & imperfectæ; aliæ omnino ob anni tempeſtatem nuſquam viſuntur, in alias avectæ regiones.*] Problema eſt, cur poſt Auguſtum Menſem Metellus Pontifex Maximus, auſpiciis noluerit vacari. Inter cæteras rationes, hanc quoque adfert Plutarchus, quod in autumno, aves multæ etiamnum pulli ſint, atque plurimę etiam, ob mutatam cæli tempeſtatem, in alias avectæ regiones. Quemadmodum in ciconiis, aliiſque quotidie obſervamus. Sed, quod cum pace Plutarchi dictum velim, id locum hic non habet. Ante Auguſtum enim menſem, vigente Majo, plures adhuc ſunt avium pulli. Quemadmodum etiam in autumno aves deſiderantur, quæ paullo aut frequentes erant, ita quoq; menſes proxime præcedentes à nonnullis avibus deſtituuntur, quarum autumnali tempore magna copia ſpectatur. Adeo ut par hic ſit ratio, & iiſdem argumentis nullo negotio poſſet probari, etiam ante Auguſtum menſem commodum auſpiciorum uſum non fuiſſe.

Pag. 30. *Aerem etiam ſub aperto cælo & dio reverebantur, ut Dijs genijſque refertum*] Loquitur ex ſententia Platonicorum, quam Apulejus lib. de Deo Socratis ita exponit: *Non uſque adeo ſejunctos & alienatos à nobis Deos prædico, ut ne vota quidem noſtra ad illos arbitrer pervenire. Neque enim illos à curis rerum humanarum, ſed contrectatione ſolum movi. Cæterum*

ſunt quædam divinæ mediæ poteſtates inter ſummum æthera & infimas terras, in iſto interſiti aeris ſpatio, per quas & deſideria noſtra & merita ad Deos commeant. hos Græco nomine δαίμονας nuncupant. Inter terricolas cælicolaſque vectores, hinc precum, inde donorum, qui ultro citroque portant, hinc petitiones, inde ſuppetias, ceu quidam utriuſque interpretes & ſalutigeri. Per hos eoſdem, ut Plato in ſympoſio autumat, cuncta denunciata, & Magorum varia miracula, omneſque præſagiorum ſpecies reguntur.

Pag. 33. *Quæ lautia dicebantur.*] Feſtus lautia de magnificentia epularum interpretatur. Ipſum vide, & ad eum Scaligerum.

Ibid. *An quia omne jus jurandum in exſecrationem pejurij deſinit?*] Nempe qui ſollenne concipit juramentum, iram Deorum ipſe in ſe provocat, ſi pejurium committat. Quemadmodum ex uſitatis apud Romanos, alioſque formulis facile unicuique poteſt conſtare.

Pag. 34. *Cur Veneralibus multum vini effunditur è templo Veneris?*] Forſan quia ſine Cerere & Baccho friget Venus. Obſervare autem licet in ſacris paganorum, multa ſacrificijs impenſa, vel potius deperdita fuiſſe, quæ alias humanis uſibus deſtinata. Quemadmodum carnes victimarum in ignem conijciebantur. Factum vero illud, ut oſtenderent ſacrificantes, non ſibi ſed Dijs ſeſe ſacrificare. Aliquando tamen ſatis erat, animal in gratiam Deorum mactari, carnes vero in humanos uſus cedebant. Iuvenalis Satyr. XI.

Et natalitium cognatis ponere lardum,
Accedente novâ, ſi quam dabat hoſtia, carne.

Sic ut ſacrificia fuerint duum generum. In quibuſdam omnia, in nonnullis quædam modo Dijs devota atque relicta.

Pag. 35. *Cur Vulcani fanum Romulus extra urbem poſuit?*]

Certe

Certe ex aruſpicum diſciplina non Vulcani tantum, ſed & Veneris, & Martis templa extra urbem poſita; Veneris, ne in urbe aut adoleſcentes aut virgines Venereæ libidini nimium aſſueſcerent; Vulcani, boni ominis cauſſa, ad tollendum incendij metum; Martis, ad indicandum in ipſa urbe bella civilia non debere excitari. Quanquam Martem duplici nomine cultum Quirini & Gradivi tradiderint veteres. Quirinus Mars pacatus dicebatur. Huic in urbe templum conſtitutum. Gradivus Mars bellator putabatur. Hic templum extra urbis mœnia habebat.

Ibid. *Cur qui magiſtratum petebant mos erat ut hoc abſque togis in induſio facerent?*] Nempe togam exuebant, & veſtibus candidis induebantur. Vnde dicti candidati. Quod nemo neſcit.

Pag. 37. *Cur Laribus canis offertur, ipſique caninis pellibus amiciuntur?*] Id factum diſertim notat vetus Scholiaſtes ad illud Perſij Satyr. 5.

Bullaque ſuccinctis Laribus donata pependit.

Quia, inquit, *Gabino habitu Cynomia* (alij, *cinctuque*) *id eſt pelle canina Dij penates formabantur.*

Pag. 38. *Boni dicuntur, qui mortem cum vita commutaverunt*]. Acutiſſima explicatio. Faciunt huc inſcriptiones quædam antiquæ, quarum unam elegantiæ cauſſa apponam. Romæ in marmore confracto;

CRESCO. PERCREPAS
GAVDEO. PERPLORAS
INVIDE. MORERE.

Imo ipſi Manes à manus vel manuus, quod bonum antiquitus deſignabat, nomen acceperunt. Feſtus: *Manuos. in carminibus Saliaribus Ælius Stilo ſignificare ait bonos. Et in-*

feri Dij manes pro bonis dicuntur. Fruſtra enim à *manare* paullo ante Etymologiam deducit idem Feſtus. Quemadmodum & diſplicet ſimilis originatio nominis Manæ, quam in hoc problemate exhibet Plutarchus. Petebant igitur Romani à Mana Geneta, ne quis bonus domi naſceretur. Cauſſas voti varias adducit auctor noſter. Injuriam ipſi non fecero, ſi hic eam, quæ mihi in mentem nunc venit, exponam. Nolebant bonos naſci. Non quod in liberis ſuis odiſſent bonam mentem & cultum virtutis, ſed bonus hic ſignificat hominem altæ cujuſdam & ignavæ ſimplicitatis, cui nihil ſalis agnatum. Sic Galli de tali, *il eſt un bon homme.* Nec aliter veteres; *Bone Rex*, *Bone vir*, & ſexcenta talia. Horatius lib. 2. Satyr:

O bone, ne te fruſtrere.

Et Perſius Satyr. 6. *O bone, num ignoras? miſſa eſt à Cæſare laurus. O bone*, ô ineptum, ô funginum caput. Sed forſan hæc conjectura noſtra acutior, quam verior.

Pag. 38. *Cur ludis Capitolinis etiamnum proclamant Sardos Venales.*] *Sardi venales*; proverbium elegantiſſimum. Idem eſt ac ſi diceres cum Perſio, Nugæ bullatæ. Cauſam exclamationis & proverbij meo judicio veriſſimam hanc tradit Simius Capito apud Feſtum; *Ait Simius Capito Tib. Gracchum Conſulem, collegam P. Valerij Faltonis Sardiniam, Corſicamque ſubegiſſe, nec prædæ quidquam aliud, quam mancipia captum, quorum viliſſima multitudo fuerit.*

Ibid. *Senex bullam collo appenſam gerens.*] Huc reſpicit Iuvenalis Satyr. 13. *Dic ſenior bulla digniſſime.*

Ibid. *Aut Hiſtoria rem explicabit?*] Hiſtoriam hanc paullo accuratius explicat Varro in libris rerum humanarum apud Donatum in Eunuchum Terentianum: *Numerius Equilius Cupes & A. Manius Macellus ſingulari latrocinio multa habuerant*

loca

loca infeſta. His in exilium actis publicata ſunt bona, & ædes, ubi habitabant, dirutæ, deque ea pecunia ſcalæ Deûm Penatium ædificatæ, & locus, ubi venirent, quæ veſcendi cauſſa in urbem erant allata. Itaque ab altero macellum, ab altero forum cupedinis appellatum eſt. Aliter tamen mihi videtur. Macellum à mactando dictum, ut ſacellum à ſacrando, forum cupedinis ſive cupediarum à cupiendo. quod per ſe quivis videt.

Pag. 40. *Oraculaque verſibus illigata caneret.* [Horum tamen accurata adeo in oraculis ratio non habebatur. Pulchre id obſervat Iuſtinus Martyr, & ſimul cauſſam addit ubi de oraculis præſertim Sybillinis agit, Cohortatione ad Græcos. *Iis enim* (nempe Sybillis) *haud quaquàm, ſicuti poëtis, etiam poſtquam poëmata ſcripſere, facultas fuit corrigendi atque expoliendi reſponſa ſua, juxta exquiſitiorem numerum & dimenſionum carminis rationem: ſed in ipſo afflatus tempore ſortes illæ ſuas explebant: & evaneſcente inſtinctu ipſo, ſimul quoque dictorum memoria evanuit. Atque hæc ipſa cauſa eſt, quamobrem non omnes carminis numeros Sybillæ ſervent oracula. Quin ipſi quoque, cum in urbe ea eſſemus, indicibus, qui hoſpites ad ea quæ viſenda ſunt ducere ſolent oſtendentibus, qui nobis loca etiam in quibus eſt illa vaticinata, commonſtrarunt, vidimus loculum quendam ex ære elaboratum, ubi reliquias ejus ſervari dicebant. Inſuper inter alia omnia quæ indices iſti expoſuerunt illud quoque fuit, à majoribus ſe audiviſſe, quod qui reſponſa ab oraculo excipiebant, quia tum ab eruditione alieni fuiſſent, toties in accuratiore numerorum obſervatione erraverint: & proinde iſtam illi carminum quorundam inconcinnitatis attulerunt cauſam, quod cum vates ipſa, mentis emotione & afflatu libera, dictorum ſuorum memoriam non retinuerit, tum, qui oracula ſcripto mandabant, propter imperitiam numerorum obſervandorum, accurata ratione exciderint. Quapropter Platonem in Sybillæ oracula intuentem, de vatibus hæc dixiſſe conſtat ita ſcribentem: Cum multas magnaſque res recte & vere dicunt, nibil eorum quæ loquuntur intelligentes.*

Pag. 41. *Cur communis fuit ara Herculis & Muſarum?*] Notus eſt Hercules Muſagethes. Romæ via Appia:

HERCVLI. MVSARVM. PYTHVS:

Præter rationem, quam adducit Plutarchus, non prætermittenda eſt, quam proponit Eumenius Rhetor, ſive alius ſit, in oratione de inſtaurandis ſcholis; *Ædem*, inquit, *Herculis Muſarum in Circo Flaminio Fulvius ille Nobilior ex pecunia cenſoria fecit, non id modo ſequutus, quod ipſe litteris & ſumma poetæ amicitia duceretur; ſed Muſas ſub tutela fortiſſimi numinis conſacravit, ut res quæ à mutuis operibus & præmiis juvari ornarique deberent: Muſarum quies defenſione Herculis, & virtus Herculis voce Muſarum.* Sententia eo redit: conjuncta ara Herculis & Muſarum, ut oſtenderetur Muſas, earumque cultores à principibus foveri oportere, & ſimul etiam magnas, communemque hominum ſortem ſupergreſſas virtutes Muſarum beneficio æternitati famæ debere conſecrari. Verum enim eſt tritum illud Claudiani:

Carmen amat, quiſquis carmine digna gerit.

Imo etiam alia eſt ratio, cur conjuncta fuerit & Herculis & Muſarum ara. In Mythologia veterum per Herculem conſtat Solem denotari. Vt hac parte idem ſit, qui Apollo. Apollo autem præſes Muſarum. De Sole per Herculem deſignato vide elegantiſſimam diſſertationem Aleandri in explicatione Tabulæ veteris Heliacæ, ſive ſolaris.

Pag. 42. *Cur tutelarem Romæ Deum dicere, aut quærere, ejuſque nomen efferre nefas eſt?*] Cum numinum varietate delectarentur pagani, rebus ſingulis, etiam viliſſimis, ſuum a-ſcripſere. Rebus publicis autem potiſſimum id deberi videbatur. Proinde conſtituti earum Dij tutelares. *Dij Tutelæ* nominantur in inſcriptionibus antiquis. Tarraconæ;

Tv-

Tutelæ. Tarracon. & alibi in Hiſpania;

DEO. TVTEL.
GENIO. LOCI.

Ratio autem, cur Dei tutelaris nomen clam haberi voluerint Romani, hæc adducitur à Plutarcho, ne ab hoſtibus nomine compellatus poſſet evocari. Evocatione autem preces ardentiſſimæ ad Deum inſtituebantur, ut deſereret locum, cujus tutelæ hactenus invigilaverat. Formula ejus, qua in obſidione Carthaginis uſi Romani, hæc exſtat apud veteres; *Si Deus, ſi Dea eſt cui populus, civitaſque Carthaginienſis eſt in tutela, teque maxime ille, qui urbis hujus populique tutelam recepiſti, precor veneror que, veniamque à vobis peto, ut vos populum, civitatem Carthaginienſium deſeratis, loca, templa, ſacra urbemque eorum relinquatis, abſque his abeatis, eique populo, civitati, metum, formidinem, oblivionem injiciatis, proditi Romam ad me, meoſque veniatis, noſtræque urbis loca, templa, ſacra, urbs acceptior, probatiorque ſit, mihique populoque Romano, militibuſque meis præpoſiti ſitis, ut ſciamus, intelligamuſque. Si ita feceritis voveo vobis templa, ludoſque facturum.* Nimirum facile ſecedere Deos exiſtimabant. Quare nonnullos eorum vinctos cateniſque arctiſſime conſtrictos coluere, ne abirent. Cujus rei non unum exemplum exſtat apud antiquos. Evocatione autem opus exiſtimabant Romani, ne Deos læderent, ſi eam non adhiberent. Communes enim Deos pagani omnes habuere. De quo Quæſtione 1. ſatis ſuperque dictum à nobis fuit.

Pag. 43. *Cur Regi ſacrorum magiſtratum gerere, aut orationem habere ad populum non licet?*] Rex Sacrorum erat, qui ea omnia ſacrificia peragebat, quæ Reges antea fuerant exſequuti. Poſt reges enim regiorum ſacrorum cauſſa inſtitutus eſt, & ideo Rex ſacrorum nominatur, non quia prin-

ceps aut primus erat omnium ſacerdotum. Pontifici enim Maximo. ſubjectus fuit. Regis & Reginæ ſacrorum meminit vetus lapis, qui exſtat Romæ in baſi fracta:

. . . .
C. VA. . . . .
REX. SACRORVM. AVGVR. CVM.
MANLIA. L. F. FADILLA
REGINA. SACRORVM
PATRI. KARISSIMO.

Cauſſa autem, cur Regi ſacrorum magiſtratum gerere, vel orationem ad populum habere non licuerit, haud dubie illa fuit, quod prudenter metuerent, ne ſic ſimul & ſacris & imperij negotijs ſe immiſceret, ne ſpecie relligionis à cæteris in ſe favorem populi avocaret, atque ſic tandem Regiam poteſtatem Rex ſacrorum occuparet.

Pag. 44. *Cur menſa cum tolleretur, ſemper omnino aliquid ſuper ea volebant relinqui?*] Haud dubie id boni ominis cauſſa uſitatum, & probandæ abundantiæ. Aliquid deeſſe videtur, ubi ita omnia abſumuntur, ut nihilomnino relinquatur.

Pag. 45. *Cur Luperci canem immolant?*] Forſan ad indicandam & obtinendam partus facilitatem, in gratiam matronarum, quæ aut ſteriles erant, aut cum ſumma difficultate fætum edebant. Quibus malis Luperci mederi poſſe credebantur. Facillime autem pariunt canes. Quod & ſupra dixit auctor. Niſi ea etiam de cauſſa canes immolati, quod Lupercus Deus, qui Pan eſſe exiſtimatur, arcendis lupis cuſtodiendiſque agris ſit præfectus. Canes autem admodum infeſti ſunt lupis, & proinde etiam Luperco accepti. Quæ autem Dijs gratiſſima ijs ſolent immolari. Quanquam ſubinde quam maxime ingrata, ut cum caprarum victimæ Baccho offeruntur, quia vitibus nocent. Et,

ut hoc obiter addam, Luperci Dei nomen non inepte quis deductum exiſtimaverit à lupis arcendis.

Pag. 46 *Cur feſto die, qui Septimontium dicitur, uſu vehiculorum, quæ jumentis traherentur, antiquitus abſtinuerunt?*] Sufficit ſimplex hæc, &, niſi fallor, vera noſtra ratio. Durante Septimontij feſto ab uſu vehiculorum abſtineri voluerunt, propter multitudinem populi, qui ex univerſa Italia tunc temporis in urbem confluebat. Adeo ut tunc vix eſſe potuerit aliquis vehiculorum uſus. Metuebant etiam ne in tam conferta undique accedentium copia impulſu vehiculorum quidam proſternerentur. Hæc ſimplex, ut dixi, ratio. Nimis anxie hic, ut & alibi, ſollicitus eſt Plutarchus.

Ibid. *Cur furti aut alius ſervilis delicti damnatos furciferos dicunt?*] Breviter rem omnem explicat Donatus, vetus Terentij interpres, ad Andr. Act. III. Scen. v. *Furciferi*, inquit, *dicebantur, qui ob leve delictum cogebantur à dominis, ignominiæ magis, quam ſupplicij cauſſa circa vicinos furcam in collo ferre, ſubligatis ad eam manibus, & prædicare peccatum ſuum, ſimulque ſummonere cæteros, ne quid ſimile admittant. Itaque & Cicero de ſervo*, Quid inde furcifer? quo progreditur?

Pag. 47. *Cur augurum, quos antea haruſpices nominabant, laternas ſemper eſſe apertas voluere?*] Laternas augures circumferre debuerunt, quoniam auſpicandi tempus erat initium diei artificialis. Incidit autem illud in mediam noctem. Macrob. I. Satur. cap. 3. *Silentio ſurgere dicitur, qui poſt mediam noctem auſpicandi cauſſa ex lectulo ſuo ſilentio ſurrexit* Cur autem mediam noctem captandis augurijs commodiſſimam putavere? Nimirum quia aves tunc minus, quam de die in motu ſuo naturali atque volatu ſolent turbari. De die enim ſtrepitus laborantium, clamoreſque multi excitantur, quibus perculſæ aves violento potius, ut ita dicam, quam ſuo motu feruntur. Hic autem in augurijs requi-

hic poſſit eſſe fæcundum. Quemadmodum in Mythologia veterum fabularum obſervare eſt, ubi eandem alij atque alij pro captu ſuo aliter atque aliter ἀλληγορικῶς ſunt interpretati. Et quomodo huc facit animi cultus, ubi ratio quæritur ſuperſtitionis? In hoc autem allegoricarum interpretationum genere nulli liberaliores ſunt, nulli putidiores, quam qui poſtremis temporibus Platonem ſunt ſequuti. A quibus haud dubie idem morbus, fatali quadam ingeniorum contagione, in veteres nonnullos ſcriptores Chriſtianos eſt derivatus, qui in ſacrarum litterarum explicatione eodem modo ſunt verſati.

Pag. 49. *Cur parvæ Fortunæ, quam brevem vocant, fanum Servius Tullus dedicavit?*] Brevis fortunæ, quod quidem ſciam, alibi mentio vix exſtat. Scio tamen brevium Deorum mentionem eſſe apud Fulgentium in interpretatione antiquorum vocabulorum ad Chalcidium Grammaticum, *Tutulos*, inquit, *Varro in Pontificalibus ait ſacerdotes dici brevium Deorum.* Viri eruditi breves Deos, patellarios illos & minorum gentium interpretantur. Sed locus ſine dubio eſt corruptus. MS Colonienſis, quem inſpexit Caſpar Barthius & laudat in Animadverſionibus ad lib. I. Claudiani in Ruffinum, diſertim habet *brevium pileorum.* Quam ipſam lectionem codex noſter MS. etiam præfert. Et de ejus veritate neutiquam eſt dubitandum. Fortuna tamen Brevis appellata fuit. Quod hic auctoris noſtri locus ſatis probat. Interea non poſſum adſentiri Plutarcho, qui Brevem Fortunam μίκραν τύχην interpretatur. Aliud eſt parvam Fortunam dicere, aliud brevem. Parva fuerit, per quam ex maximis anguſtijs ad maxima quævis eluctamur. Sicut Plutarchus hic explicavit. Per brevem autem inſtabilitas Fortunæ & facilis ejus mutatio denotatur. Niſi etiam per Brevem Fortunam Servius Tullus voluerit ſignificare,

non nimis late exſerendam, ſed intra juſtos limites, qui commode regi poſſunt, conſtringendam eſſe imperij Fortunam. Quod agendum eſſe Scythæ Alexandrum Magnum apud Curtium monuere.

Ibid. *Virilis Fortunæ templum condidit.*] Sic & barbatæ Fortunæ veteres meminerunt. Pro varietate enim rerum & ſexuum varia quoque Fortuna accepit cognomenta.

Ibid. *Sed & propriæ Fortunæ ædes eſt.*] ἰδίας τύχης ἱερόν. Privatam Fortunam interpretatur Lilius Gyraldus in Hiſtoria Deorum, Syntagmate XVI. Fortunæ publicæ meminit vetus lapis Albæ Iuliæ;

FORTVNÆ
PVBLICÆ
VITALIS
V. S. L. M.

Sic etiam appellatur in fragmento veteris calendarij, quod legitur pag. CXXXV. n. I. Auguſti operis Inſcriptionum Romanarum. Publica igitur quæ imperij & omnium, privata, ſive propria quæ res ſingulorum curabat. Sic Fortuna Flavia in lapide antiquo, quæ propria Flaviorum. Sic Fortuna Auguſti, conſervatrix Horreorum Galbianorum, Bona domeſtica dicitur in monumentis Romanis. Suam enim unicuique Fortunam adſcribebant. Rutilius in Itinerario;

At mea dilectis Fortuna revellitur oris.

Lucanus de Cæſare lib. V.

Pariter tot regna, tot urbes
Fortunamque ſuam tacta tellure recepit.

Atque hæc illa eſt, quam ἰδίαν hic vocat noſter. Hæc unicuique nato ſtatim adſignabatur, & proprio nomine Primi-

Primigenia dicebatur; ex ſententia Mathematicorum, qui ex geneſi eam colligebant. Quare Venus & Fortuna Primigenia conjunguntur in hoc lapide, qui legitur Præneſte in Latio;

VENERI ET.
FORTVN. PRIM
SACR.
L. CALVIVS L. F. PAL.
VARIVS
AR. ET CVPIDINES. II.
D. D.
L. D. D. D.

Haud dubie igitur Fortuna Primigenia eſt, quæ hic propria à Plutarcho nominatur. Quod præterea etiam illa ſatis probant, quæ in Quæſtionibus noſtris de Fortuna Primigenia Iovis pueri jam diximus. Porro non Fortuna tantum propria, ſed proprij etiam Dij alij apud Paganos habebantur. Teſtatur id inſcriptio hæc, quæ apud Iſaram fluvium ſpectatur, ubi Mars conſervator corporis Mercurialis Auguſti dicitur:

MARTI. AVG.
CONSERVATORI
CORPORIS. SVI.
MERCVRIALIS. AVG.
N. V. EX IVSSV
NVMINIS. IPSIVS
SIGILLVM. MARMOREVM.
POSVIT,

Ex qua inſcriptione id præterea licet obſervare Dijs proprijs indita cognomina ab ijs, qui eos ſibi peculiari modo

favere perſuadebant. Quemadmodum Mars Auguſti à Mercuriali Auguſto, viro nobiliſſimo, hic nominatur. Sic Iunones Iuliæ & Sextiliæ in marmore Romano vocantur. Dij igitur ijdem & communes ſive publici, & proprij. Communes quatenus omnibus eodem modo, proprij quatenus his aut illis majore quam cæteris cura favebant. Sicut etiam apud Chriſtianos hæ formulæ πάτηρ ἡμῶν, & πάτηρ ſive θεὸς μȣ̃ in precibus uſurpantur.

Ibid. *Templum eſt Fortunæ convertentis?*] Ἐπιςρεφομένης. Malim reddere *revertentis*. Vt ſit illa, quæ *Redux* & *Reſpiciens* dicitur in marmoribus Romanis.

Ibid. *Fortunæ Virginis?*] Hujus meminit Varro apud Nonium in verbo, *Vndulatum*. *Et à quibuſdam dicitur eſſe Virginis Fortunæ, abeo quod duabus undulatis togis eſt opertum*. Et Arnobius lib. 11. *Puellarum togulas Fortunam deſertis ad Virginalem*. Ex quo loco obſervandus eſt ritus, puellarum ornamenta in templo Virginis Fortunæ fuiſſe ſuſpenſa, cum marito jungerentur. Adeo ut Fortuna virgo fuerit, quæ Virginibus favere credebatur. Quemadmodum propriæ ſenum & puerorum Fortunæ alibi Manilius mentionem facit. Porro non Fortunam tantum Virginem, ſed alios præterea Deos Deaſque virgines appellarunt. Deorum Virginum mentionem inijcit fragmentum Inſcriptionum fratrum Arvalium Pag. CXXI. Auguſti operis Gruteriani. His opponuntur Dij patres, Deæ matres. Luxenburgi in ara quadrata:

MATRI. ET. PATRIBVS.

Deæ matres paſſim occurrunt in lapidibus antiquis. Diana dicitur & Virgo & Mater. Virgo quidem in hoc monumento apud Gruterum pag. XL. n. 12.

VIR. DIANAE. SACR.

PRO.

PRO. SALVTE
IMP. CAESARIS. L. SEPTIMI
SEVERI. PERTINACIS.

Matris cognomento ornatur in columna ærea, quæ Cliniæ in Hiſpania exſtat:

TEMPLVM. DIANAE
MATRI. D. D. APV
LEIVS. ARCHITEC
TVS. SVBSTRVXIT.

Nimirum Diana Mater eſt, quatenus Lucina, & parturientium dicitur opitulatrix. Virgo eſt, quatenus virgines ipſi ante nuptias ſacratæ, quod de Diana Munichia & Brauronia Harpocration teſtatur. Dii autem Deæque virgines appellatæ, qui quæque vel matrimonium in cælo non contraxerant, vel virginalis ætatis curam habebant. Quemadmodum matres & patres vocabantur, quæ quique vel primi Deorum Dearumque parentes, vel nuptias cum aliis numinibus inierant, vel patres matreſque familiarum peculiare ope & favore tueri, atque ſuſtentare credebantur.

Ibid. *Cum viſcatæ etiam Fortunæ templum ſit*] Fortuna viſcata dicta videtur, quæ conſtans, & perpetua, nec facile mutatur. Vetus Gloſſarium *Viſcoſus, viſco plenus, tenax.*

Pag. 50. *An eo ſignificabant animata, niſi noceant, interficienda non eſſe?*] Sic Claudius Neapolitanus, qui adverſus Apochen librum edidit, apud Porphyrium lib. 2. de non necandis ad epulandum animantibus: *Serpentem*, inquit, *& ſcorpionem occidimus, etſi in nos non inſurgant, nequis ab eis quidquam patiatur detrimenti, communi hominum bono, & generi, providentes. Aggrediuntur enim vel homines, vel animantes hominibus familiaritate coniunctas, vel frugibus terræ nocent. Quomodo igitur tam perniitioſas peſtes non juſte occidimus?* Loquitur de mactandis animan-

tibus, quæ aut generi, aut rebus humanis nocent.

Ibid. *Lucerna, cum exſtinguitur, vocem emittit, quaſi necata*] Poëtica obſervatio & loquendi ratio. Attius Meleagro apud Nonium in *Torris*.

eum vitæ ſuæ
Finem, ac fato internecionem fore,
Vbi torris eſſet interfectus flammeus.

Statius alibi;

Moritur prope conſcius ignis.

Adeo ut obſervatio hæc Plutarchi merito ridicula poſſit videri.

Ibid. *Cur qui nobilitate generis aliis præſtare videbantur, lunulas in calceis geſtabant?*] Dicendum hic nonnihil de lunatis Romanorum calceis, quorum rationem atque modum non ſatis expediviſſe videntur eruditi. Et primo quidem nonnulla veterum auctorum loca apponam. Ex quibus deinde quædam eliciam, quæ ejuſmodi calceorum formam concernunt. Iuvenalis Satyr. VII. ubi de nobili & ambitioſo Romano agit:

Felix, & ſapiens, & nobilis, & generoſus,
Adpoſitam nigræ lunam ſubtexit alutæ.

Ad quæ verba ita vetus Scholiaſtes à Pythæo editus; *Patritius ſenator eſt. Lunula nam adſuta calceis diſcernuntur.* Gloſſæ veteres Mss. optimæ notæ codicis, quem à viro, eruditiſſimo Gerardo Iohanne Voſſio habuimus, ſic habent; *Aluta vocatur pellis capræ à luteo colore. Vt autem diſcernerentur nobiles ab ignobilibus, patricii à novitiis, ſubſuebatur pellis capræ in calce calceamenti, in modum lunæ, per quod nobilis deſignabatur* Alia Scholia M S. quæ exſtant in Bibliothecæ noſtræ Leidenſis veteri

teri codice, quem benificio illuſtris Heinſii inſpeximus: *Adpoſitam, depictam lunam in calceis.* Statius in Sylvis ad Criſpinum;

Primaque patritia clauſit veſtigia luna.

Martialis lib. 2.

Lunata nuſquam pellis, & nuſquam toga.

Lunæ imaginem in calceis pictam fuiſſe, veroſimile non videtur. Lunam enim ſubtexi dixit Iuvenalis. Subtexi autem vel depingi longe diſtant. Et fallitur quoque Iſaacus Grangæus commentario ad Satyr. VII. Iuvenalis. Verba ejus ſunt: *Calceorum Romanis genus duplex, lunatum, & purum. Lunati calcei dicti, quibus fibula in malleolo pedis eburnea, ſpecie lunæ, quam fibulam hic Iuvenalis lunam appellat.* Non poſſum ſatis mirari hominis ſtuporem. quem ut juxta mecum capiant lectores, de fibulis nonnulla breviter exponam. Fibulam dicebant, qua aliquid connectebatur. Sic Cæſar lib. IV. de bello Gallico, ubi pontem in Rheno extructum deſcribit, meminit fibularum, quæ utrimque quantum tignorum junctura diſtabat, ab extrema parte diſtinebant. Verba Cæſaris ſic habent: *Hæc*, nempe *tigna bina, bipedalibus trabibus immiſſis, quantum eorum tignorum junctura diſtabat, binis utrimque fibulis, ab extrema parte, diſtinebantur, quibus diſcluſis, atque in contrariam partem revinctis, tanta erat operis firmitudo, atque ea rerum natura, ut quo major vis aquæ ſe incitaviſſet, hoc arctius illigata tenerentur.* Nec aliter fibulæ veſtiariæ ſe habebant, quæ eundem antiquis uſum præſtabant, qualem nobis vincula in pallijs, calceis, ac cæteris, & nodi in thorace. Nuper tres tales, inter rudera ſupellectilis Romanæ in agro Clivenſi Santæ, ubi multa vetuſtatis monumenta, repertas, videre mihi contigit. Quarum imaginem hic pro-

ponam in gratiam eorum, qui antiquitatis ſunt ſtudioſi. Duæ priores ſimilis fere formæ ſunt. Tertia non parum diſtat. Duarum priorum hæc eſt forma.

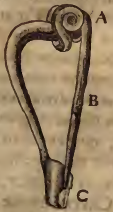
A. Nodus eſt, quo acus moveri & inflecti poterat.

B. Acus eſt, quę unco impoſita, id quod transfixerat, arctiſſime conſtringebat. Quare mordere dicebatur. Abbo lib. II.

Aurea ſublimem mordet tibi fibula veſtem,
Efficit & calidam carnem Tyrla pretioſa.

C. Vncus eſt, qui fibulam continebat.

Profecto duas iſtas fibulas lunæ formam referre non video. Tertia tamen non omnino abludit. Illa talis eſt:

A. Umbo

A. Vmbo quaſi, teſſellatus, partim flavi, partim rubri coloris, cui fibula affixa ornamenti cauſſa.

B. Nodus fibulæ.

C. Acus ipſa.

D. Vncus, qui fibulam, ſeu acum potius continebat.

Non poſſum, quin hac occaſione nonnihil dicam de chirurgica infibulatione vulnerum, quæ per acum fiebat, cujus meminit Celſus. De qua acriter nuper certatum eſt inter eruditos. Locus Celſi exſtat lib. 5. cap. 26. *In his verò quæ glutinantur, duplex curatio eſt. Nam ſi plaga in molli parte eſt,* SVI *debet: maximèque ſi diſciſſa auris ima eſt, vel imus naſus, vel frons vel bucca, vel palpebra, vel labrum, vel circa guttur cutis, vel venter. Si verò in carne vulnus eſt, hiatque, neque in unum oræ facilè attrahuntur,* SVTVRA *quidem aliena eſt; imponendæ verò* FIBVLÆ *ſunt (ἀγκτῆρας Græci nominant) quæ oras (paulum tamen) contrahunt, quo minus lata poſtea cicatrix ſit Ex his autem colligi poteſt, utrum id quoque quod aliâ parte dependet, aliâ inhæret (ſi* ALIENATVM *adhuc non eſt)* SVTVRAM *an* FIBVLAM *poſtulet Ex quibus neutra antè debet imponi, quam ante vulnus purgatum eſt, ne quid ibi concreti ſanguinis relinquatur: id enim & in pus vertitur, & inflammationem movet, & glutinari vulnus prohibet. Ne linamentum quidem, quod ſupprimendi ſanguinis causâ inditum eſt, inibi relinquendum eſt; nam id quoque inflammat. Comprehendi verò* SVTVRA *vel* FIBVLA *non cutem tantum, ſed aliquid etiam ex carne, cum ſuberit hæc, oportebit, quo valentius hæreat, neque cutem abrumpat.* VTRAQVE OPTIMA EST EX ACIA MOLLI, NON NIMIS TORTA, *quo mitius corpori inſidat.* VTRAQVE *neque nimis rara, neque nimis crebra injicienda eſt: ſi nimis rara eſt, non continet: ſi nimis crebra eſt, vehementer afficit; quia quo ſæpius* AGVS *corpus* TRANSVIT, *quoque plura*

loca INIECTVM VINCVLVM MORDET, *eo majores inflammationes oriuntur, magiſque æſtate.* NEVTRA *vero vim ullam deſiderat, ſed eatenus utilis eſt, quia cutis ducentem quaſi ſua ſponte ſubſequitur. Ferè tamen* FIBVLÆ *latius vulnus eſſe patiuntur.* SVTVRA *oras jungit, quæ ne ipſæ quidem inter ſe contingere ex toto debent; ut ſi quid humoris intus concreverit, ſit qua emanet.* Nimirum duplex ratio conjungendorum hiantium vulnerum apud medicos antiquos, Sutura & Infibulatio. Sutura duo extrema vulnerum labia propius conglutinabantur. Infibulatione autem in illis vulneribus utebantur, quæ tanti erant hiatus, ut non ſtatim coire poſſent, ſed ſenſim. Vtraque & ſutura; & infibulatio *optima eſt*, verba ſunt Celſi, *ex acia molli, non nimis torta, quo mitius corpori inſidat.* Quid hic ACIA ſit multis diſputatur. Omnes in eo conveniunt aciam Celſo dici filum illud, quod ſive ſutura, ſive infibulatione cuticulæ, quæ coire debebat, indebatur. Sed in materia fili iſtius diſſentiunt, dum alij ex lino ſive ſerico, alij ex metallo fuiſſe opinantur. Sed, mea quidem ſententiâ, iſti egregiè falluntur. Neque enim in fibulis filum ex lino eſſe poteſt; ſed tantum acus. Acum in fibula appello id quod mordebat, ut auctores loquuntur. Acus illius cuſpis per id, quod conjungendum erat & retinendum, immittebatur, & ne reſiliret, extremæ fibulæ parti, quæ ea de cauſſa paulum erat excavata, inſerebatur. Quemadmodum id jam expreſſimus. Sic ut nemo non videat linum in fibulis locum habere non potuiſſe. Qui enim filum tenuiſſimum certe flexile potuiſſet mordere? qui excavata iſta fibulæ parte contineri potuiſſet, ſic ut non flecteretur, aut elaberetur? Quicquid ſit acia eſt fibulæ acus, quemadmodum jam dixi. Et optime hæc mea interpretatio convenit cum verbis Celſi. Acia mollis eſſe debet, hoc eſt tenuis, quantum fieri poteſt. Molle enim hic idem

eſt

eſt, quod nos Belgæ *fijn* appellamus. Acia nimis torta eſſe, id eſt ne noceat, penitius inſeri in cuticulam non debet. Nam hoc proprie hic eſt torquere. Et hæc quidem per otium aliquando notaveram ad calcem diſſertationis, quam de Acia pro Alphonſo Nunneſio nuperrime edidit vir ſolidæ eruditionis, & antiquitatis Romanæ noſtro ſæculo magnus vindex Iohannes Iacobus Chifletius. Accidit autem ut, dum in ea excutienda eram, me pro ſolita humanitate ſua inviſeret noſtrum & Muſarum delitium Petrus Scriverius, qui Franciſci de Rioia, viri, ut de eo loquitur Chifletius, inter eruditos ingenioſiſſimi, amplecti ſe profitebatur, nimirum per aciam apud Celſum nihil aliud ſignificari quam filum lineum vel ſericum. quod lectori diſcutiendum relinquo. Satis mihi jam eſt id quod ſentio expoſuiſſe. Interea tamen imprimis placebat ejuſdem Scriverij noſtri ſententia, aliam Chirurgicam, aliam veſtiariam infibulandi rationem fuiſſe apud antiquos. quam utramque inter ſe confundere videntur eruditi, cum tamen dubitari non debeat, quin fuerit diverſa. Sed de hac controverſia alibi forſan commodior erit dicendi locus. Nunc ad Plutarchum revertamur. Fallitur Grangæus qui lunam apud Iuvenalem fibulam interpretatur. Vtut enim id largiar in lunæ modum formam fibularum fuiſſe, an non etiam cæterorum, qui ignobiles erant, calcei fuere fibulati? Quomodo igitur ab ijs patritiorum calcei diſtinguebantur? Nullus dubito, quin luna, vel ex pellibus, vel ex metallo, aliave materia adſuta fuerit calceis patritiorum Romanorum. Subtextam dicit Iuvenalis, adſutam vetus Gloſſator. Luna autem erat dimidiata. Nam C. litteræ figuram expreſſiſſe dicit Plutarchus. Adeo ut numerum centenarium, & patritios à centum patribus, qui à Romulo inſtituti, oriundos denotaverit, ſi credi-

mus eidem Plutarcho. Quemadmodum igitur calcei uncinati dicti, qui in parte anteriore uncum habebant, forma ſ. litteræ, ſicut fere ſe habent crepidæ noſtræ ferreæ, quibus in glacie vulgus utitur, & *Shaetſen* appellat, ita lunam dimidiatam eodem in loco habebant calcei patritiorum. Et ſic quidem nobis hactenus videtur. Dubitandi omnem rationem facile tollent illi, quibus tales patritiorum calceos licebit videre. Porro non prætermittendum hoc loco, ornamenta quædam mulierum antiquitus fuiſſe, quæ Lunulæ dicebantur. Papias in Gloſſis: *Lunulæ ſunt ornamenta mulierum, in ſimilitudinem lunæ dependentes, bullæ.*

Ibid. *Arcades ante lunam nati dicebantur.*] Res nota. Cur autem ante lunam natos Arcades tradidere? Haud dubie hac loquendi ratione nihil aliud denotatur, quam adeo antiquam atque obſoletam eſſe Arcadum originem, ut nemo in eam poſſit penetrare. Quidquid ante lunam eſſe dicitur, chaos eſt, & denſiſſimis tenebris involutum. Porro quam ob rem per lunatos calceos nobilitatem deſignare voluerint Romani, variæ rationes à Plutarcho hic adducuntur. Ego ſic exiſtimo. Homines obſcuræ originis, &, ut ille loquitur, ſine nomine, ſine tribu, terræ filij dicebantur. Unde Iuvenalis, Satyr. IV. ubi nobilitatem & ignobilitatem inter ſe contendit;

Prodigio par eſt cum nobilitate ſenectus;
Unde fit, ut malim fraterculus eſſe Gygantum.

Nihil dici poſſet elegantius. Fraterculus Gigantum eſt homo obſcurus. Nam Gigantes ex terra natos poëtæ fabulantur, quod nemo neſcit. His opponuntur cælo & Dijs nati. Permiſtos divis Virgilius appellat. De heroibus loquitur: qui partim ex Dijs, partim ex hominibus nati, & ſemidei dicebantur. De quibus forſan accipiendum

breve

breve illud dictum Heracliti apud Clementem Alexandrinum lib. 3. Pædagogi, *Homines Dij, Dij homines.* Nobiles igitur ad Heroes originem referebant, Heroes ad Deos & cælum. Luna autem in calceis cælum, & geſtantem cæli, non terræ traducem deſignabat.

Ibid. *Aut hoc quoque inſtitutum, ut mutationis fortunæ in alteram partem admonerentur, exemplo videlicet lunæ?*] Lunæ igitur ſignum nobiles commonefecerit inſtabilitatis Fortunæ, & viciſſitudinis rerum humanarum. Certe ratio eſt non inepta. Quid ſi tamen econtra lunæ imago indicium fuerit æternitatis? In nummis aliquot Fauſtinæ, & Severi Alexandri Auguſti videre eſt Lunæ novæ ſimulachrum cum inſcriptione. ÆTERNITAS. & PERPETVITATI AVG. Lapides aliquot exſtant, in quibus Luna æternæ elogio ornatur. Romæ in grandi ara;

SOLI. INVICTO. ET. LVNÆ
ÆTERNÆ.
C. METRI. GERMANI. LIB. DVO.
PARATVS. ET. HERMES. DEDERVNT.

Et alibi;

LVNÆ. ÆTER. SACR.
PRO. SALVTE
IMP. CÆS. L. SEPTIMI. SEV. &c.

Inſtabilis luna, quià continuo mutari; æterna quia continuo renaſci nobis videtur. Nec aliter nobiles familiæ ſeſe habent. In his veluti exſtinguuntur, in alijs denuo renaſcuntur.

Pag. 51. *Cur annum Iovi, menſes Iunoni conſecrant?*] Iovi forſan annus ſacer, tanquam principio rerum. Notum eſt illud; *A Iove principium.* Imo Iovi annus ſacer dici poſſet, tanquam Saturni filio. Saturnus tempus eſt, quod ne-

mo neſcit; tempus autem per annos potiſſimum numeramus. Porro annum ex Iove eſſe, etiam dixit Homerus lib. 2. Iliados;

Ἐννέα δὴ βεβάασι Διὸς μεγάλȣ ἐνιαυτοί.
Novem anni prodierant ex magno Iove.

Vbi notat vetus Homeri Interpres Euſtathius, male Iovem pro ſole accipi. Per Iovem tamen ſolem denotari hic diſertim tradit Plutarchus. Et profectò Iuppiter tanquam hominum & Deorum parens, omnia eſſe, omnia complecti, omnibus præeſſe credebatur. Teſtatur Orpheus, cujus verſiculos Latine ab Apulejo redditos apponam, ex libro de mundo;

Primus cunctorum eſt, & Iupiter ultimus idem,
Iupiter, & caput, & medium eſt. Sunt ex Iove cun-
Iupiter eſt ſtellæ baſis, & ſtellantis Olympi (*cta,*
Jupiter & mas eſt, eſtque idem Nimpha perennis,
Spiritus eſt cunctis validuſque eſt Iupiter ignis,
Jupiter eſt pelagi radix; eſt lunaque ſolque,
Cunctorum rex eſt; princepſque & originis autor:
Namque ſinu occultans, dulces in luminis auras
Cuncta tulit, ſacro verſans ſub pectore curas.

Iuppiter igitur, cum omnium cauſſa & principium eſſet, omnia continebat. Sic Iovem pro ſole habitum vel hæc etiam inſcriptio teſtari poteſt, quæ legitur Dentini;

IOVI. SOLI
INVICTO. SARAPIDI.
T. ÆLIVS. ANTIPATER.
PROC. AVGG. CVM. VMBRICIA
BASSA

BASSA. CONIVGE. GRATIAS.
AGENTES. POSVERVNT.

Iuppiter igitur Sol eſt, ut hic loquitur Plutarchus. Solis autem motus annum conſtituit. Annus proinde merito Iovi conſecratus. Iunonis autem menſes ſunt. Unde primus menſium ejus tutelæ dedicatus. Apparet id ex tutela menſium, quam ex veteri calendario, quod exſtat inter monumenta Inſcriptionum Romanarum, depromptam, hic exhibere eſt animus.

TVTELA MENSIVM.

IANVARI. IVNO
FEBRVARI. NEPTVNVS.
MARTII. MINERVA.
APRILIS. VENVS.
MAI. APOLLO.
IVNI. MERCVRIVS.
IVLI. IVPITER.
AVGVSTI. CERES.
SEPTEMBRIS. VOLCANVS.
OCTOBRIS. MARS.
NOVEMBRIS. DIANA.
DECEMBRIS. VESTA.

Menſes igitur omnes uni Iunoni, ſinguli ſingulis Dijs Deabuſve ſunt ſacri. Per Iunonem Luna intelligitur, ut hic tradit auctor: Ex Lunæ autem motu menſes numeramus. Iunonis Lunæ reginæ meminit antiquus hic lapis, quem videre eſt Veronæ;

IVN. LVN
REG. SACR.
P. VITVLLIVS

PHI-

PHILOLOGVS
VI. VIR. AVG.
INFERIO.

Quanquam & ſol menſium dominus habitus fuerit. Vnde Attis, per quem ſolem deſignabant, Menotyrannus vocabatur. Idem eſt ac ſi diceres Μηνῶν Τύραννος. Rex menſium, & anni moderator. Nomen autem illud in nonnullis inſcriptionibus, vitio ſtatuariorum, in *Minotaurus* eſt mutatum. Quemadmodum ad Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores ingenioſe vir magnus Claudius Salmaſius obſervavit. Menotyrannus diſertim legitur in hoc lapide;

M. D. M. I.
ET. ATTIDI SANCTO
MENOTYRANNO
Q. CLODIVS. FLAVIANVS.

Inſcriptionem hanc ſuperioribus annis Romæ erutam à Felice Oſio viro doctiſſimo, accepiſſe ſe dicit diligentiſſimus Romanæ antiquitatis indagator Laurentius Pignorius, in Diſſertatione de Magnæ Deum matris Ideis, & Attidis initijs.

Ibid. *Cur aves ſiniſtræ quæ dicuntur, in auſpicio habentur pro addicentibus?*] Siniſtrum avium volatum boni ominis, aut addicentem fuiſſe ſatis probant verba Plinij in divino Panegyrico ad Trajanum, ubi de ominibus futuri principatus agit: *Cæteros*, inquit, *Principes aut largus cruor hoſtiarum, aut ſiniſter volatus avium, conſulentibus nunciavit. Tibi adſcendenti de more Capitolium, quanquam non id agentium civium clamor, ut jam principi occurrit.* Non tamen omnium avium ſiniſter volatus agendum addicebat. De cornice exſtant verba Ciceronis lib. 1. de Divinatione, *Quid habet Augur*

cur

cur à dextra corvus, à ſiniſtra cornix faciat ratum? Nota etiam ſunt illa Virgiliana Egloga IX.

Quod niſi me quacunque novas incidere lites
Ante ſiniſtra cava monuiſſet ab ilice cornix.

Aliarum ſiniſtrarum avium, quæ tamen inauſpicatæ, exempla exſtant apud alios. Porro variæ hujus ſuperſtitionis cauſſæ à Plutarcho producuntur. Primam ex Etymologia petit, dum ſiniſtrum à ſinendo hoc eſt permittendo dictum putat. Idem Feſto quoque in mentem venit, ubi de Siniſtris avibus agit. Metuo tamen ne ingenioſior hæc ratio ſit, quam verior. Non dubito quin certiſſima ſit, quam adducit Varro lib. V. Epiſtolicarum quæſtionum. Nimirum augures Romani in auſpicando meridiem intuebantur. Meridionalem autem cæli plagam intuentibus à ſiniſtra parte ortus eſt, à dextra occaſus. Iam vero ortus boni ominis, occaſus autem inauſpicatus. Ex ortu enim ſol prodit, & lucem ſplendoremque gratiſſimum circumquaque diffundit. Si igitur meridiem aſpicias à læva eſt ortus. Ortus autem auſpicatus. Proinde addicentes aves creditæ, quæ verſus ortum, hoc eſt, ſiniſtræ videbantur. Facit huc quod narrat Calliſthenes libro de vita Alexandri, Gymnoſophiſtas ab Alexandro rogatos, quæ mundi partes meliores eſſent ſiniſtræ, an dextræ, reſpondiſſe ſiniſtras. Addideruntque rationes, quod ſol ipſe exſurgens à ſiniſtris orbem ſuum conficiat, & mulieres primum lactent infantes mamma ſiniſtra.

Pag. 52. *Quid ſi ſiniſtris natura imbecillioribus augures quaſi vim quandam addere voluerint?*] Vellem hanc rationem non adduxiſſet Plutarchus. Nec enim ſiniſtri, ſed omina captantium cauſſa, auguria ſunt inſtituta. Forſan melior hæc noſtra conjectura. Siniſter avium volatus in augurijs

S s pla-

placuit, quia reſpectu dextri ſiniſtrum eſt bonum. Dextra enim etiam mala patramus, ſiniſtra non item. Quare & bonam hanc Galli vulgo vocant. Sed non intercedo quo minus hoc cum illo Plutarchi in ſpongiam incumbat.

Pag. 58. *Cur antiquitus mulieres neque molere ſinebant, neque coquere?*] Fecit locus hic Plutarchi, ut nonnulli crederent, coquam Latine dici non poſſe. Adverſatur tamen ijs Iohannes Pincierus Medicus cap. XII. libri tertij Otij Marpurgenſis. Licet enim concedatur, Romanas mulieres à coquendi labore fuiſſe ex pacto immunes, fuerunt tamen Græcæ, ad quas pactum hoc non pertinuit. Eas igitur ſi quando Romani ab hoc munere nominare voluerunt, ſine dubio coquas genere ſexui conveniente appellarunt. Neve quis me nuda conjectura inductum ita ſtatuere arbitretur, ecce tibi Plautum utriuſque teſtem, qui in Pænulo, Act. 1. Scen. 2. Milphionem ſervum ad Agoraſtoclem adoleſcentem de Anteraſtilide meretrice hæc verba proferentem introduxit.

Coqua eſt hæc quidem, Agoraſtocles; ut ego opinor;
Scit muriatica ut macerent.

Hoc eſt, ſcit, quomodo ſalſamenta, quæ muria conditi ſolent, macerari ante cocturam oporteat. Coqua autem illa Plauti Græca fuit. Namque ut ipſe in prologo Menæchmos monet,

Hoc Poëtæ faciunt in Comedijs
Omnes res geſtas eſſe Athenis autumant.

Quam civitatem Græciæ fuiſſe notum eſt. Quid quod Plutarcho Plinius adverſatur, qui lib. 18. cap. 11. affirmat, Romanarum mulierum opus fuiſſe, panem lautioribus

ribus coquere ultra 580. annos ab urbe condita, ſub cujus initium regnante Romulo raptus Sabinarum contigit? Verba Plinij hæc ſunt: *Piſtores Romæ non fuerunt ad Perſicum uſque bellum, annis ab urbe condita ſuper* D. L. X. X. X. *Ipſi panem faciebant Quirites, mulierumque id opus erat, ſicut etiam in plurimis gentium. Artoptam Plautus appellat in fabula, quam Aululariam ſcripſit: magna ob id concertatione eruditorum, an is verſus ſit poetæ illius: certumque ſit, Attei Capitonis ſententia, toſtum panem lautioribus coquere ſolitos, piſtoreſque tantum eos, qui far pinſebant, appellatos.* Quid? quod uxor Catonis pinſendi, hoc eſt, panes ſaltem lautiores coquendi laborem à ſua dignitate non putavit alienum, ut de ea re refert Plutarchus. Quocirca veroſimile eſt, pactum hoc, cum Sabinis initum, non diu fuiſſe ſervatum, quod ex eo quoque colligere licet, quod Plutarchus innuit antiquitus id in more fuiſſe, non ſua ætate; nec interfuit Sabinorum, id ratum haberi, poſtquam ſua in civitatem Romanam commigratione Romani facti eſſent, Sabini eſſe deſijſſent. Et ſic quidem Pincierus. Cibaria paſtoribus expedire mulierum fuiſſe non obſcure colligo ex Varrone lib. II. cap. X. de re Ruſtica. Verba ejus ſunt iſta: *Qui autem ſunt in ſaltibus, & ſylveſtribus locis paſcunt, & non villa ſed repentinis caſis imbres vitant: his mulieres adjungere, quæ ſequantur greges, ac cibaria paſtoribus expediant, eoſque adſidujores faciant, utile arbitrati ſunt multi.* Tempora igitur diſtinguenda. Primo urbis conditæ initio forſan obtinuerit, ut mulieres cibum non coquerent, poſtea tamen factum fuerit. Quanquam, ut quod res eſt dicam, pene credam in proponendo hoc problemate erraſſe Plutarchum. Incidit forſan in ſcriptorem Romanum, qui de priſcorum Sabinorum frugalitate agebat, nimirum eos à luxu & delitijs ciborum alienos, atque arti coquinariæ, ſive, ut ille loquitur, medicinę adulatrici deditos non fuiſſe.

 Pri-

Primæ autem matres Romanæ fuerunt Sabinæ; in ſpectaculo, ad quod vocatæ erant, raptæ. Quod nemo neſcit. Hæc credibile eſt legiſſe Plutarchum, & proinde in litteras miſiſſe primas Romanorum uxores coquinariam non exercuiſſe. De frugalitate autem & parcimonia veterum Sabinorum infinita teſtimonia exſtant. Non ignoro tamen magnum illum Fabricium, inventum fuiſſe rapa ad focum torrentem, cum Samnitium legati aurum ipſi offerrent. Sed & quis forte me culpaverit, quod fidem Plutarchi tam audacter hic cœperim elevare.

Ibid. *Inter Aprilem & Iunium, quorum ille Veneri, hic Iunoni ſacer eſt?*] Recte Aprilem dicit Veneri ſacrum. Veneri autem ſacer eſt, quia eo menſe omnia quaſi renaſci videntur. Sed fallitur, dum Iunium Iunoni adſcribit, niſi nos fallat Tutela menſium in veteri Calendario, quam nunc ante exhibuimus. In ea Mercurius tutelaris Iunij Deus diſertim dicitur. Vicinitas nominum Iunij & Iunonis decepiſſe Plutarchum videtur. Proinde hæc ratio locum hic non habet.

Ibid. *Atque ideo fortaſſis Mercurius Majo menſe colitur?*] Hic dicit, Majo menſe cultum Mercurium fuiſſe. Mirum eſt in brevi hac unius Problematis explicatione ſibi non conſtitiſſe Plutarchum.

Pag. 59. *Cur nuptarum comam diſcriminant haſtæ cuſpide?*] Haſtam hanc cælibarem vocatam docent Arnobius & Feſtus. Arnobij verba lib 2. ſunt. *Cum in matrimonia conventiis, toga ſternitis lectulos, & maritorum genios advocatis? nubentium crinem cælibari haſta mulcetis?* Ovidius lib. 2. Faſtorum *haſtam recurvam* dixit;

Nec tibi, quæ cupidæ matura videbere matri,
Comat virgineas haſta recurva comas.

Cæli-

Cælibaris haud dubie appellata, quia tollit cœlibatum. Porro præter rationes hujus ritus, quas exponit Plutarchus, etiam aliæ eſſe potuerint Haſta caput nubentium comebatur, vel boni ominis cauſſa, futurum ut ex iſto matrimonio fortes, & militiæ artibus dediti viri naſcerentur, vel etiam hoc ritu indicatum viri imperio ſubeſſe fæminam. *Haſta enim*, ut loquitur Feſtus, *ſumma imperij eſt. Quam ob cauſſam viri fortes ea donantur, & captivi ſub eadem veneunt.* Ex quibus verbis præterea etiam colligere licet, cur ſub haſta venditi fuerint captivi. Nempe per haſtam denotabat venditor, ſummam ſe poteſtatem in eum habere, quem vendebat,

Ibid. *Aut monentur nuptæ, quia bellicoſis junguntur maritis, debere ipſas ornatu uti ſimplici, & à luxu ac mollicie alieno?*] Idem de Germanis teſtatur Tacitus libello de ipſorum moribus. *Munera*, inquit, *dant ſponſi, non ad delitias muliebres quæſita, nec quibus nova nupta comatur, ſed boves, & frænatum equum & ſcutum cum framea, gladioque. In hæc munera uxor accipitur. Ne ſe mulier extra virtutum* (forte *virorum*) *cogitationes, extraque bellorum caſus putet, ipſis ineuntis matrimonij auſpicijs admonetur, venire ſe laborum periculorumque ſociam, idem in pace, idem in prælio paſſuram auſuramque. Hoc juncti boves, hoc paratus equus, hoc data arma denunciant.*

Ibid. *Iuno dicitur Dea Quiritis?*] In veteri inſcriptione *Quiris* appellatur. In civitate Caſtellana, oppido Faliſcorum, legitur;

MAMMIÆ C. F. IVSTÆ
Q. TVLLIVS. Q. F. HORAT
CINCIVS. PRISCVS. PONTIFEX
SACRARIVS. IVNONIS. QVIRITIS
PATRONVS. MVNICIPI. TESTA
MENTO. PONI. IVSSIT.

Quiritis tamen nominativi caſus eſſe mihi non videtur, ut placuit eruditis. Gignendi caſus eſt à *Quiris*. Vt ſit *Iuno haſta*, hoc eſt, haſtata. Quemadmodum & alij ſcriptores ſub.nde ſic loquuntur. Et magis hoc convenit cum analogia linguæ Romanæ.

Ibid. *Cur pecunia, quæ ſpectaculis impenditur, Lucar dicitur?*] Omnes in eo conveniunt à Luco nominari, quod conquiſitum ex lucis pretium ludis Theatralibus impenderetur. Papias in Gloſſario; *Lucar vectigal vel æs, quod ex lucis extrahitur.* Et paullo poſt *Lucar erogatio, quæ ſolebat in lucis fieri.* Haud dubie legendum eſt, *in ludis.* Elocatas autem ſylvas fuiſſe conſtare poteſt ex Satyr. 3. Iuvenalis, in cujus initio ſtatim inquit,

Nunc ſacri fontis nemus, & delubra locantur
Iudæis, quorum cophinus, fœnumque ſupellex.

Lucar igitur à luco dicitur, ut Buſtar à Buſto, aliaq; infinita.

Ibid. *Cur Quirinalia feſtum ſtultorum appellant?*] Vide Feſtum, & ad eum animadverſiones magni Scaligeri.

Pag 60. *Cur eum, qui civem ſervaſſet, corona donabant querna?*] Et ſimplices & prudentes in donandis præmijs antiqui fuere. Levia quidem erant, & per quæ ærarium non laborabat, magna tamen videbantur. Enimvero non promiſcue, ſed tantum optime meritis dabantur. Et ſic ſplendor ſuus ipſis conſtabat. Præmium enim publicum tanti eſt, quanti illi, quibus offertur. Adeo ut illud à dignis acceptum, magnique hactenus factum, tunc longe minus videatur, cum id etiam indigni accepere. Frondes ex lauro, quercu, hedera, quantilli ponderis? Quanti tamen factæ, dum nemo pretium, omnes judicium ejus, qui dabat, & meritum accipientis æſtimabant? Sic quod nihili

erat,

erat, magnum credebant, & ſplendor magnis virtutibus ex quiſquilijs accedebat. Sic maximi operis erat parva mereri, & parva ſibi ſufficere maxima meritus exiſtimabat. Quiſquis excitati animi, quæ prima habebat in rebus humanis, vitam & fortunas, ultimo diſcrimini pro Repub. exponebat, ut minus, imo paullo majus nihilo ab ea reportaret. Quod à ſe habebat, per virtutem à Repub exſpectabat. Ex quercu coronam quivis ſibi nectere poterat, ſed ſi publica judicia donandam cenſerent, inſtar omnium habebatur. Qui igitur civem ſervaverat, corona quernea donabatur? Cur quernea? An id ſtabilis & duraturæ gloriæ indicium erat? Firma enim & annoſa eſt quercus. Num vero denotabat quaſi redivivam integritatem priorum hominum, qui, cum, ut ille loquitur, *Virguncula Iuno Eſſet, & Idæis privatus Iuppiter antris*, glandibus veſcebantur? Tunc ſe invicem mutuo juvare, tueri, primæ & magnæ artes erant. Dein corrupti poſteri, belluarum ritu, cædibus in ſe invicem graſſari cœperunt. Sed forſan nimis ingenio meo hic indulgeo. Videantur rationes Plutarchi.

Pag. 61. *An quia avium omnium minime iſta frequenter conſpici ſolet?*] Quemadmodum tota auſpiciorum ratio inſana fuit, ſicut etiam viſum ſapientiſſimis inter paganos, ita quod hic dicitur longe eſt ineptiſſimum. Vultures raro videntur. Ergo eorum conſpectus aliquid portendit. Imo vultures raro conſpiciuntur, quia non multi ſunt. Et proinde vulturum conſpectus non tam futurum aliquid indicat, quam multos non eſſe.

Pag. 62. *Vultures concipere ſubſolani flatu excepto.*] Idem fere tradit alibi Iuſtinus. Equas eſſe in Luſitania, quæ ex vento concipiunt. Nimirum fabula hæc nata ex equorum, qui ibi naſcuntur, inſigni pernicitate. Quemadmodum magna pars fabularum ſive poeticarum, ſive hiſtorica-

ricarum apud antiquos nata eſt partim ex comparata, partim ex hyperbolica loquendi ratione. Quod facile credet, quiſquis in ijs excutiendis ſerio adtendet.

Ibid. *Cur Æſculapij fanum extra urbem eſt?*] Templum Æſculapij in inſula Tiberina fuit. In hanc rem operæ pretium eſt audire Feſtum: *In inſula*, inquit, *Æſculapio facta ædes fuit, quod ægroti à medicis aqua maxime ſanentur. Ejuſdem eſt tutelæ draco, quod vigilantiſſimum ſit animal. quæ res ad tuendam valetudinem ægroti maxime apta eſt. Canes adhibentur ejus templo, quod is uberibus canis ſit nutritus* (imo potius credibile eſt ideo hoc inſtitutum, quod lingua canum ad ulcera ſananda plurimum ſoleat conferre). *Bacillum habet nodoſum, quod difficultatem ſignificat artis. Laurea coronatur, quod ea arbor plurium ſit remediorum. Huic Gallinæ immolabantur.* Per baculum nodoſum haud dubie intelligit, ſerpentibus obvolutum. Dracones autem & ſerpentes in Æſculapij tutela, quia in remedijs morborum non exiguum uſum habent. Vnde Philo apud Euſebium lib. VIII. Præparat. Evangel. à medicis quibuſdam commemorari ſolitum, dicit, in pluribus venenatos ſerpentes uſum maximum conferre, ac peritis hujus artis, ſi ita, quemadmodum par eſt, utantur, vim præſentium amuletorum non contemnendam ſuppeditare. Atque hinc etiam nata fabula de ſerpente apud inſulam Tiberinam à triremi egreſſo, quaſi per eum Æſculapius locum templi ſui voluerit deſignare. Cujus hic meminit Plutarchus. Porro non gallinæ tantum Æſculapio immolatæ, ſed & capræ. Cujus rei rationem docet Servius Danielis ad illa Virgilij lib 2. Georg.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur.

Victimæ, inquit, *numinibus, aut per ſimilitudinem, aut per contrarieta-*

trarietatem immolantur. Per ſimilitudinem, ut nigrum pecus Plutoni. Per contrarietatem, ut porca, quæ obeſt frugibus, Cereri, & caper, qui obeſt vitibus, Libero, item capra Æſculapio, qui eſt Deus ſalutis, quum capra nunquam ſine febre ſit. Nil Dijs immolari poterat, niſi quod ipſis gratum. Quod autem, dum viveret, ijs adverſum fuerat, mactatum quam maxime placere credebatur. Quemadmodum benificium amico præſtamus, quotiens in manus tradimus non tantum quod amat, ſed etiam quod odit.

Pag. 62. *An fabas ob eaſdem, quas Pythagorici, cauſſas abominati ſunt?*] Varias Pythagorici hujus inſtituti cauſſas veteres prodidere. Plerique exiſtimant interdictum Pythagoræis, ne faba veſcerentur, quia inflationes magnas concitare, tranquilitatem mentis turbare ſenſuſque habetare credebatur. Vnde forſan natæ apud Belgas noſtros proverbiales illæ loquendi rationes, *Hy is in de boonen*, *De boonen bloeyen*: quibus utimur cum homines inſipidos, & turbatæ rationis denotamus. At vero Ariſtotenes apud Gellium lib. 4. cap. 11. diſertim teſtatur, nullo legumine ſæpius uſum Pythagoram, quam fabis. Quamobrem facile crediderim non tam abſtinentiam ab eſu fabarum, quam aliud quid, ſymbolica loquendi ratione, eum voluiſſe denotare.

Ibid. *Lathyrum & erebinthum abominatus eſt, quia Lathæ & Erebo, hoc eſt letho & orco eorum nomina affinia ſunt.*) Admodum ſuperſtitioſi in nominibus erant antiqui. Vocabula quæ res infauſtas & ingratas deſignabant, aut non efferebant, aut ſi efferre cogerentur, averruncandi formulam adhibebant, aut vitandæ δυσφημίας ἕνεκα aliis lenioribus verbis utebantur. Vt *abire* pro *mori*, *abitionem* pro *morte* dixerunt. Superſtitio

ſtitio tamen hæc in nominibus propriis quam maxime viguit. Ornati nominibus, quæ fauſti quid ſignificabant, primo loco habiti, ut eorum omen in cæteros derivarent. quemadmodum in dilectu militum, & cenſu publico ante omnes Valerius, Salvius, Statorius nominabantur. Vt docet Feſtus in *Lacus Lucrinus.* Pro infauſtis habebantur, quæ aut mali quid denotabant, ut Curtius, Egeſta, Epidamnus, aliaque infinita, aut quæ fuerant eorum, qui maximis adverſus Rempub. ſceleribus illigati miſerandum vitæ & fortunarum exitum acceperant. Cujus rei varia exempla ſunt in hiſtoria Romana.

Pag. 63. *Cur Veſtales virgines, ſi pudicitiam perdiderunt, non alio afficiunt ſupplicio, quam quod vivas defodiunt?*] Haud dubie vivæ ſepultæ ſunt, ne quis cæde ſummis relligionibus conſecrati corporis pollueret ſuas manus: defoſſæ ſunt, quia alias earum cadavera debuiſſent cremari. Nefas autem videbatur igne abuti ad comburendum ejus corpus, quæ perpetuo igni cuſtodiendo fuerat admota.

Ibid. *Dexter equus victor Marti immolabatur.*) Equus hic October dictus. De quo & toto hoc ritu plura qui volet, Feſtum conſulat. Credibile autem eſt hic falli Plutarchum, dum Idibus Decembribus non Octobribus immolari ſolitum equum illum tradit.

Pag. 65. *An quod ſacrorum arcana à quoquam, qui ſacerdos non ſit, cognoſci nolint?*) Recte arcana vocat. Talia enim reapſe fuerunt. Arcana dico imperii, quæ ſimulachra rerum appellavit Tacitus. Quotiens augures, aruſpices aliique ſacerdotes de publicis negotiis conſulti, non alia de cauſſa id factum, quam ut auctoritate relligionis occupatus populus tanto facilius juſſa Magiſtratuum amplecteretur. Interfuit

igitur

igitur Reipub. ſacerdotium auguri, quamdiu viveret, non abrogari. Arcana enim diutius non ſunt poſtquam illis innotuere, quorum cauſſa ſunt inſtituta. Metuebatur vero ne exauctoratus augur præ indignatione animi populo ea propalaret. Nunquam injuria illi inferri debet, qui majorem nobis poteſt intentare. Et ſemper credendum eſt illi, cui ſemel crediditti, quod propalari non debet.

Pag. 67. *Cur pueris nono, puellis octavo die nomen imponitur.)* Dies hi luſtrici Nominalia, ὀνομαστήρια dicebantur, de quorum ritibus & ſollennitatibus multa erudite obſervavit magnum harum litterarum decus Iſaacus Caſaubonus, commentario ad Satyram II. Perſii. Vbi ſimul ex beato Chryſoſtomo notat, moris fuiſſe apud nonnullos, qui pro Chriſtianis haberi volebant, ut infanti nomen impoſituri, lumina multa accenderent, ſuum cuique nomen aſſignantes: puta uni lumini Zoſimi appellationem indebant, alteri Stephani, tertio Procopii, & ita in cæteris; atque ejus demum, quod cæteris exſtinctis ſupervixerat, nomen amplectebantur, & puero imponebant. quæ ſuperſtitio ex ominum ratione originem haud dubie accepit.

Ibid. *Aut quia omnium numerorum novenarius primus eſt quadratus, octonarius autem primus eſt cubus.)* Id facile cuivis ſubjecta ſcemata perſuadebunt. In novenario quadratura eſt, quia ex tribus ternariis conſtituitur, hoc modo;

1	2	3
4	5	6
7	8	9

Octonarius cubi formam repræſentat, quia ex quatuor binariis conſiſtit, hoc modo;

1	2
3	4
5	6
7	8

Ridicula autem ratio eſt, quam ex numeris hic ſibi fingit Plutarchus, dum inquit nono die pueris nomen imponi, quia quadratum, hoc eſt, perfectum eſſe marem oportet; octavo autem die puellis, quia fæminæ cubi inſtar ſtabiles & affixæ domui eſſe debent. Quippe in octonario duplex eſt quadratura, ſi ſic conſtituas;

1	2
3	4
5	6
7	8

Cur igitur non denotatur duplo perfectiorem viro fæminam eſſe oportere? Incredibile dictu eſt, ad quantas ineptias in obſervatione numerorum poſteriores Pythagoræi ſint delapſi.

ANIMADVERSIONVM FINIS.

IN-

INDEX
Rerum & verborum,
QVÆ
In his Commentarijs Quæſtionum Romanarum continentur.

A. primi, *B.* ſecundi Alphabeti paginas deſignat.

A.

ACETO Alpes quomodo perruptæ dicantur, 119. a
Acetum quare Chriſto pendenti in cruce fuerit oblatum, 120. a
Acetum aquæ infundebant milites, 119. a
Acia quid ſit apud Celſum, 129. b
Ægri quomodo ab Imperatoribus quibuſdam ſanati dicantur, 40. a
Ænigma vetus de anno & menſibus, 35. a
Ænigma de Ælia Lælia Criſpi explicatum, 32. a. & ſeq.
Ælia Lælia Criſpis ſignificat tempus, 33. a. & ſeq. umbram, 35. a. 36. a
Ærarium in Saturni templo & quare, 32. b
Æſculapius quomodo ægros aliquot ſanitati reſtituiſſe dicatur, 37. a & ſeq.
Æſculapij fanum cur extra urbem, 62. b 144. b.
Albæ veſtes mulierum in luctu & quare, 21. b
Alpes quomodo aceto perruptæ dicantur. 118. a
Animæ corporibus terra conditis adſidere credebantur, 52. a
Anni per conſules quare numerati, 91. a
Anni cur Iovi ſacri, 51. b. 33. b
Anſerum ſacrorum cura, 64. b
Aprilis Veneri ſacer, 140. b
Apocolocynthoſis Senecæ mutila, 86. a
Apollonius Tyanæus cum Chriſto comparatus, 41. a
Aqua fæmina, 3. b
Aqua fortis, 119. a
Aqua & igni interdicere quid ſit, 102. b
Aquila inter ſigna militiæ, & quare, 109. a
Arcades cur dicti ante Lunam nati, 132. b
Argei unde dicti, 24. b 108. b
Aſini laus, 123. a
Auguſti idibus feriæ utriuſque ſexus ſervorum, 65. b
Auguri cur nunquam ſacerdotium abrogatum, 65. b 146. b
Augurum laternæ cur apertæ, 48. b

48. b 119. b
Auguri, cum ulcus haberet, cur aves obſervare non licuerit, 48. b.
Augures periti aeris, 108. b
Auſpicia quare prohibita poſt Auguſtum menſem, 28. b. 111. b
In Auſpicijs cur maximus uſus vulturum, 61. b
Attis vir & fæmina 57. a
Attis Menotyrannus unde dictus 136. b

B.

Bacchus vir & fæmina, 58. a
Bivis Dea, 54. a
Bletonenſium magiſtratus puniti, 55. b
Bonæ Deæ templo myrtus non illata & quare, 15. b.
Boni liberi ne naſcerentur cur optaverint, 37. b. 114. b
Boni mortui dicti, 38. b 113. b.
Brutus quare Decembri menſe mortuis parentaverit, 25. b 109. b
Bullis cur pueri ornati, 66. b

C.

C. & G. litteræ cognatæ, 38. b
Cadaver quamobrem aqua calida lavaretur, 124. a
Cajus 23. b. Vbi tu Cajus ego Caja, formula unde nata, 23. b
Calcei nobilium cur lunati, 50. b 126, b. & ſeq. 133. b
Candidati unde dicti & quare, 35. b 113. b.
Canes Romanis exoſi, 103. a
Canis jactus in alea quis & quare dictus, 103. a
Capite aperto quare ſalutati potentiores, 10. b 105 b
Carmentæ templum & cultus, 40. b
Catonis diſticha, 73. author eorum, 75. & ſeq. eorum ineptiæ, barbaries, 76. 77. & ſeq. b
Cenſores cur alimenta ſacris anſeribus ante omnia procuraverint, 64. b
Cerei quinque quare in nuptijs prælati, 3. b
Chænici cur Pythagoras prohibuerit inſideri, 131. a
Chriſtiani quomodo oppugnaverint gentes, 60. a & ſeq.
Chriſtiani veteres multos paganorum ritus ſervavere, 52. a
Chriſtianam religionem quomodo oppugnaverint gentes, 60. a
Chriſti miracula Dæmones exprimere conantur, 41. a
Cidaris ſacerdotum Hebræorum, 104 b
Cineres cadaveris à cineribus lignorum quomodo diſtingui potuerint, 96. a & ſeq.
Circus Flaminius unde dictus, 45. b.
Cognatas uxores ducere cur non licuerit, 70. b.
Conclamatio in funere quare uſitata, 125. a
Conclamatæ res pro deſperatis unde dictæ, 125. a.
Conſobrinas ducere ſero & quare conceſſum fuerit, 8. b
Conſules ad epulum triumfale cur non acceſſerint, 53. b

Cen-

Conſus Deus unde dictus, 121. ara ejus quare ſub terra, 121. a
Conſualia, 122. a quare in ijs equi & aſini coronati, ibid. 35. b
Conſilia ſecreta eſſe debent, 122. a
Corona ex quercu cur donatus qui civem ſervaverat, 60. b 142. b
Corona ex gramine quare tanti facta, 106. a
Cybele 22. quid ſit iratam eam poſt mortem experiri, ibid. Dea infernalis, ibid.

D.

DÆmonum vis magna & potentia, 38. a corpora ingrediuntur, ibid. quid de miraculis, quæ ab ijs edi putantur, ſentiendum, 38. a 39. a
Dæmones quomodo ſciant res futuras, 39. a
Dea Iovis, 28. a
Deæ matres, 124. b.
Dei tutelaris nomen cur ignoratum, 42. b 116. b
Deorum alia nomina in cœlo, alia in terris, 15. a
Deorum conjugia, 56. a
Deorum attributa, 12. a quædam communia, quædam propria, 16. a
Deorum nomina circulo inſcripta, 53. a
Deorum Romana nomina quomodo apud Germanos fuerint, 7. a
Deos interpretari quid ſit Tacito, 9. a
Deus ignotus, 71. a quis ſit in Actis Apoſt. 71. a
Diana virgo & mater, 123. b
Dianæ templum in Vico patritio quare viri non intraverint, 4. b
Dianæ templis cervorum cornua affixa, 5. b.
Dianæ templo Aventino boum cornua affixa, & quare, 4. b
Diei initium cur à nocte media, 56. b
Dies quare in duodecim horas diſtinctus, 135. a
Dij communes, 3. a. Dij ſingularum nationum proprij ibid, 4. a
Dij publici ibid. Tales præcipue Iuppiter & Fortuna, ibid.
Dij communes aliquando & quomodo peculiares facti, 4. a
Dij Fabiorum 6. a
Dij irati 23. a & ſeq. impij 24, a
Dij patrij Neapolitani, 4. a
Dij patrij duum generum, 4. a 5. a
Dij peculiariter culti, 53. a
Dij peregrini, 48. a Vetiti, ibid. Admiſſi, ibid.
Dij quare velato capite adorati, 9. b. 103. b & ſeq.
Dij ſingulorum collegionum, 5. a ſingularum familiarum, ibid.
Dijs multa nomina adſcripta, & quare, 13. a in precibus accuratis omnia prolata, 13. a
Dij tutelares, 5. a ſervire hominibus dicebantur, 5. a
Dij tutelares evocati, 6. a nomen eorum ignoratum ibid, abibant adverſis, redibant proſperis rebus, ibid.
Dij viales, 54. a
Dij utriuſque ſexus, 57. a quare, 58. a irriſi 59. a

Dona-

Donationes inter viros & uxores quare prohibitæ, 8. b
Donum à genero aut ſocero capere quare vetitum 9. b
Draco inter ſigna militiæ & quare, 109. a
Duodenarij perfectio, 136. a

E.

EQueſtres ludi, 63. b. in ijs dexter equus Marti immolatus, & alijritus, 63. b.
Equi coronati Conſualibus, & quare, 122. a
Evan an ab Eva, 61. a
Evocatio Deorum, 117. b

F.

FAbæ caſtimoniam ſervantibus vetitæ, 62. b. 145. b
Fabiorum Dij, 6. a
Fabularum varietas unde 70. à
Fabulæ gentium, 64. a quid in ijs obſervaverint, quid reprehenderint Chriſtiani, ibid. & ſeq. Earum allegoria excuſſa, 65. a Oeconomia, 68. a
Fabulæ tanquam cauſſæ rerum proponuntur, cum res ſint cauſſæ fabularum, 103. b
Fæcialium capita quamobrem lana velata, 105. a & ſeq.
Fædera ante meridiem tantum percuſſa, & quare, 127. a
Faſces magiſtratuum cur appenſis ſecuribus colligati, 55. b
Fato ſuo addi velle quid ſit, 44. a
Fatum mutabile & immutabile, 45. a
Feneſtra porta quæ, 27. b
Fibulæ quæ ſint, 127, b earum imagines tres, 128. b
Finis diei & menſis inauſpicatus, & quare, 111. b
Flamini Diali cur jurare non licuerit, 33. b
Flamen Dialis cur mortua uxore Flaminio decedat, 36. b
Flamen Iovis cur ſub dio non inunctus, 29. b.
Flamini Diali farinam aut frumentum tangere cur non licuerit, 71. b cur eidem interdictum contactu carnis crudæ, canis, capræ, 71, 72. b hederam tangere non licebat, 73. b magiſtratum ſuſcipere aut ambire non permiſſum, 75. b
Flamini Diali patrimi & matrimi inſerviebant, & quare, 114. a
Fœnum cur in cornu habuerint cornipetæ boves, 47. b
Fortuna numen commune, 4. a Omnipotens & publica appellata, ibid.
Fortuna Primigenia unde dicta, 26. a Iovis 27. a ad dignitates promovere credebatur, ibid. à Servio Tullio inſtituta & quare, ibid.
Fortuna Primigenia quare culta, 69. b
Fortuna propria, 122. b viſcata, 125. b
Fortuna Primigenia, 123. b
Fortuna virgo, 124. b
Fortunam & Fatum conjungebant pagani, 25. a
Fortunæ brevi templum cur dedicatum, 49. b 121. b

Fortunæ thalamus, 27. b
Fauna Fatua Dea, 107. b
Furciferi unde dicti, 47. b. 119. b
Futura quomodo ſciant Dæmones & Dæmonum ſacerdotes, 39. a

G.

G littera ſeró uſi Romani, 38. b
Gallus cur inſutus culeo parricidarum, 118. a
Genij unicuique adſignati, 112. a Quid ſit genium ſuum videre, 113. a
Gentium initia ad fabulas relata, 2. a
Germani quomodo Martis, Herculis, Mercurii, & reliquorum Deorum nomina Romana habuiſſe dicantur, 7. a
Germani Romanas Deorum nomenclaturas & ſacra habere potuerunt, 9. a Germani ſacerdotes facti à Romanis, 10. a
Germanorum Dij communes & proprij, 6. a Hercules inter communes, ibid.
Gramen quanti factum, 107. a

H.

H Aſta cælibaris, 140. b. unde dicta, 141. b
Herbam porrigere victi cur dicantur, 107. a
Herculis aræ duæ, 41. b
Herculis & Muſarum ara cur coniuncta. 41. b 116. b
Herculis imago, 31. a
Herculis nomen in uſu apud Germanos non fuit, 9. a cultus qualis, 12. a
Her Germanorum, 2. a Sic Deum vocabant, ibid. quod cum audirent Romani Herculem coli putavere, ibid.
In Herculis ſacrificio cur alius Deus non nominatus, cur canis non admiſſus, 60. b
Herculem iuraturi pueri ſub dio agunt, 22. b.
Hercules & Mars quomodo idem numen, quomodo diverſum, 6. a 7. a
Hercules fæminis iratus, 95. a Per eum fæminis iurare non licebat, ibid. Quidquid magnum & excelſum ipſi adſcriptum, ibid. Verba Herculis, ibid.
Hercules Maguſanus, 1. a 18. a & ſeq. an in Zelandiam appulſus, 2. a Saxanus, 17. a in petra, 18. a
Hercules militum præſes Deus, 19. a
Hercules tricoſus unde dictus, 20. a
Hercules placidus, 21. a
Hercules ſol, 116. b
Herculi decimæ cur conſecratæ, 13. b. 107. b
Hereditas in duodecim partes quare diviſa, 135. a
Herta Dea unde dicta, 8. a
Hiſtriones unde dicti, 70. b
Honori ſacra facta aperto capite & quare 11. b
Horæ duodecim diei, 135. a
Hortæ templum apertum, 34. b

I.

I. ſæpe ſuperfluum in lapid. antiq. 28. a

Ianus cur bifrons, 16. b. 107.b
Iani templum apertum belli, clauſum pacis tempore, & quare, 120. a
Ianuarius cur anni novi auſpicium, 14. b
Ianus Chaos, 107. b
Idea Iovis, 28. a. Idea mater Deum, ibid.
Idus, 17. b
Ignis mas, 3. b. 101. b
Ignis perpetuus in templo Veſtæ, 94. a. quare imperij pignus, ibid.
Ignis ſacer, 130. a.
Ignotus Deus, 71.a. Deus Iudæorum ſic dictus & quare, 72, 73, a
Infibulatio vulnerum, 130, b
Iovis cognomenta, 13. a. unde deſumpta 16. a. 17. a
Iſis quæ eſt omnia 58. a. Myrionyma, 59. a
Is Dea, unde dicta, 54. a
Iudæorum religionem gentes exſecratæ, & quare, 8. a. De eâ judicium Taciti, ibid.
Iuno luna, 135, b.
Iunonis cognomenta, 15, a
Iuno perfecta, 4, b. 102. b
Iuno Quiritis. 59. b. 141. b
Iuppiter inter Deos communes, 4. a. quare dictus hominum & Deorum pater, ibid.
Iuppiter mas & fœmina, 56. a
Iuppiter perfectus, 4. b. 102. b
Iuppiter puer, 25. a. ejus pericula, 27. a
Iuppiter ſol, 134. b

L.

Lana ad fores ſponſi ſuſpenſa, 202. a
Lana Dijs gratior lino, 106. a
Larentia meretrix Dea quæ, 26. b 110. b
Lares non niſi imagines & vultus illuſtrium virorum, 30. a
Laris imago, 31. a
Lares præſtites cur pellibus caninis veſtiti, 37. b, 113. b
Lares publici & domeſtici qui, 29. a & ſeq.
Lares Viales, 30. a. Comitiopotentes, 32. a
Larum duplex officium, 31. a ſtatuæ ſagis caninis ornatæ, & quare, ibid.
Lautia quæ 33. b. 112. b
Legati Romam miſſi ad Saturni templum cur primo ſe conferre debuerint, 33. b.
Libitina Venus, 17. b in eius templo cur vendita, quæ ad funus ſpectabant, ibid.
Liber pater unde dictus, 69. b
Lucar unde dictum, 59. b 142. b
Libri Pontificum quales, 67. a
Libri ſacri, 125. a populo eos inſpicere non licebat, & quare, 126. a
Lictores unde dicti, 45. b
Linum Indicum, quod non potuit exuri, 97. a
Locus conſularis quis, 133. a quare in honore habebatur, ibid.
Lucernam cur nunquam exſtingui paterentur, 129. a & ſeq. 49. b 126. b
Lucernæ ardentes in ſepulchris, quæ, quare, 49. a. & ſeq.
Lucernæ perpetuo ardentes, 50. a à Maximo Olibrio inventæ, ib. earum deſcriptio accurata, 51. a

Luna

Luna & Lunus, 57. a
Luna ſymbolum æternitatis, 133. b
Lunæ cognomenta, 70. a
Lunulæ ornamenta mulierum, 132. b.
Lupercalia quare inſtituta, 116. a
Luperci nudi diſcurrebant, obvios ſcutica percutiebant, canem mactabant, ibid, & ſeq. 45. b & ſeq. 118. b

M.

MAcellum unde dictum, 38. b 115. b
Majo menſe cur mulieres non ducebantur, 58. b.
Manæ Genetæ cur canis immolatus, 7. b
Manumiſſionis ritus, 128. a
Mars & Hercules quomodo idem numen, quomodo diverſum, 6. a. 7. a
Mars Quirinus, 113. b Gradivus, ibid.
Matutæ templo ſervæ arcebantur, 13. b. quare in eo matronæ colaphus inflictus, ibid. à Matuta Dea non ſuis, ſed ſororum liberis bona petebant, & quare, 13. b
Menſa in ſepulchris ſtrata, 53. a
Menſa nunquam vacua relicta, & quare, 129. a 44. b 118. b
Menſa ſacra, 132. a
Menſes cur Iunoni ſacri, 51. b 133. b
Menſium tutela, 135. b
Menſuræ in duodecim partes quare diviſæ, 135. a
Miracula dæmonum qualia, 39. a
Minerva Medicinæ præſes dicta, 16. a
Morbus quo depiles homines redduntur, 102. a
Mortuo digitus abſcindebatur, & quare 96 a
Mortui falſo dicti, & reverſi cur per tectum in ædes dimittebantur 5. b. 103 b
Mulieres antiquitus cur nec molerent, nec coquerent. 58. b. 138. b & ſeq.
Mundus foſſa 123. a. In eam peregrini particulam terræ patriæ quare projecerint. 124 a
Muri quare ſacri 21 b
Muſarum & Herculis ara cur conjuncta 41. b. 116 b
Muſæus gentium eſt Moſes 63 a
Myrtus Veneri ſacra 16 b.

N.

NAtalitium feſtũ 94. a. quare in eo ab hoſtijs abſtinuere ibid.
Natura pro numine culta. 7 a ex rerum naturalium diverſitate & copia, numiuum diverſitas & copia nata. ibid.
Nemeſis ſive Fortuna 70 a
Nomen cur pueris nono, puellis octavo die imponebatur. 67 b 147. b Nominalia 147 b
Nomina ejuſdem numinis diverſa 8 a
Nomina in ſacris uſurpata cur à vulgata loquendi ratione abierint. 88 a & ſeq.
Nomina propria à Diis deſumpta 55 a
In Nominibus ſuperſtitioſi veteres 145 b

Nonæ quæ 17 b
Nox media cur initium diei 59 b
Novenarius quadratus 147 b
Nubentes flammeo ornatæ & quare 100 a
Nubentes in pelle lanata decumbebant, & quare 101 a
Nubentes ſenis crinibus ornatæ, & quare 100 a
Numæ cum Egæria concubitus quid ſibi velit 111 a
Numa Pythagoricus 106 b
Numerus impar perfectior pari 4. b
Numiſmata antiqua cur Iani & navis imaginem habuerint 31 b
Nundinæ Saturno ſacræ & quare 32 b
Nupta ipſa limen cur non tranſcendat, ſed à pronubis ſublata tranſportetur 23 b
Nuptarum coma cur cuſpide haſtæ diſcriminata 59. b 141. b
Nuptiali feſto Bœotorum quare axis plauſtri crematus 23 b
Nuptiæ viduarum ferijs publicis cur permiſſæ 69 b
Nuptiæ virginum cur publicis ferijs non celebratæ 69 b

O.

OCtober equus 146 b
Octonarius cubus 147 b
Oracula cum conſulerentur tinnutu muſico omnia perſtrepebant, 106 b
Oracula verſibus illigata, verſuum mijs ratio 115 b
Orcus peregrinus quid ſit 47. & ſeq. Orcus Deus ibid. ſepulchrum notat 48. a
Oſculo mulieres ſalutant cognatos & quare 7 b
Ovans quare myrto coronatus 127 a
Ovatio unde dicta 127. a ejus ritus ibid.
Ovis in ovatione quare mactata 127 a

P.

PAganorum in relligione incertitudo 16 a
Pagani quid hauſerint ex S. litteris 63 a
Paganorum Dæmones & ſacerdotes ſimiæ Chriſti & Apoſtolorum eſſe voluerunt. 41 a
Palladis ſimulachrum in templo Veſtæ 94 a quare imperij pignus ibid.
Parcæ Auguſti 46 a
Parentum funus quare filii opertis, filiæ apertis capitibus proſequerentur 11 b
Parricidæ culeo inſuti 117 a
Pater patratus quis 42 b
Patres conſcripti unde dicti 41 b
Patrimi qui ſint 115. a Minerva dici non poteſt patrima ibid.
Patritiis prope Capitolium habitare cur non licuerit, 60. b
Phiditia Lycurgi cur inſtituta, 25 b
Picum Latini cur venerati, 16. b
Pilati Epiſtolæ de Chriſto confictæ, 60. a
Plinius junior an Martyr Chriſtianus, 62. a
Pœnæ dırum generum, 91. a
Poëtæ Cyclici, 70. a
Pondera in duodecim partes quare diviſa, 135. a

Po-

Porcus inter ſigna militiæ & quare, 109. a
Portæ quare non ſacræ, 22. b
Preces accuratæ, 15. a earum formula ibid.
Pronubæ, quæ ſemel nupſerant, & quare, 100. a
Pythagoricorum poſteriorum ineptiæ in obſervatione numerorum, 148. b
Pythagoræ ſymbola quomodo accipienda, 108. b

Q.

Quadrivis Dea. 54. a
Quirinalia feſtum ſtultorum appellatum & quare, 59. b

R.

Regem aut fatuum naſci oportere, Provet. quid ſibi velit, 85. & ſeq.
Religio eadem omnium paganorum, 7. a in nominibus tantum & ritibus diſcrimen, 7. a
Rex ſacrorum cur magiſtratum gerere non potuerit, 42. b. 117. b
Rituum diverſitas in ſacris unde, 8. a
Rogi ordines tres, 98. a
Rogorum Cuſtodes, 99. a
Roma cur condita fingatur ſub libra, 110. a
Romana Deorum nomina quomodo apud Germanos, 7. a
Romani cur omnium gentium ſacra amplexi, 8. a
Romani quare ad paſtores initia ſua retulere, 92. a
Romulus quare dicatur à lupa educatus, 93. a inter Deos relatus. ibid. Quirinus poſt mortem dictus, ibid.
Romulus inter Lares publicos, 30. a
Ruminæ ſacrificium quale, 40. b
Ruma mammam ſignificat, 41. b

S.

Sacra peregrina gentes non difficulter amplexæ, 8. a
Sacramento militari qui obſtricti non erant, jus vulnerandi aut occidendi hoſtis cur non habuerint, 29. b
Sancus Deus, 92. b
Sandalia quæ, 108. b
Sardi Venales proverb. unde tractum, 38. b. 114. b
Saturnalia menſe Decembri celebrata & quare, 103. a. & ſeq. tunc ſervis libertas conceſſa & quare, ibid.
Saturno ſacrificantes capita aperta habebant, & quare, 11. b
Saturnus veritatis pater, tempus, ibid.
Sceol ſepulchrum & infernum notat, 49. a
Semichriſtiani qui fuerint, 79. b
Sepulchra communia, propria, peregrina, 48. a & ſeq.
Septimontium feſtum, 46. b. 119. b
Secures & faſces cur Conſulibus & Prætoribus prælati, 90. a
Senarius perfectus numerus 102, b. γάμος dictus ibid.
Serpens cur inſutus culeo parricidarum, 118. a
Servorum feriæ idibus Auguſti, 65 b.

Servus curru triumfali vehebatur, & quare, 104. a
Servi quomodo manumiſſi, 128. a quare in gyrum acti, caput radebant, pileo donabantur, ibid.
Servi ſacra etiam curabant, 105. b. ſubinde tamen ſacra ſigna ipſis tangere non licebat, ibid.
Signa militiæ ſacra & quare, 109. a
Simia cur inſuta culeo parricidarum, 118. a
Simon Magus an divinis honoribus affectus, 61. a
Siniſtræ aves cur addicentes, 51. b ſeq. 136. b
Socrates quomodo genium ſuum vidiſſe dicatur, 113. a
Spolia quare non reparata, 28. b 111. b
Sponſa cur aquam & ignem in nuptijs tangit, 3. b
Sponſus cur primo in tenebris cum ſponſa congrederetur, 44. b
Spurij unde dicti, 68. b
Superſtitionis vis, 12. a ſuperſtitio adulatio Deorum, 13. a
Sutura hiantium vulnerum, 130. b
Symbola Pythagoræ quomodo accipienda, 108. b.

T.

Talaſius cur in nuptijs celebratus, 24. b
Templa in provincijs, 10. diruta à Chriſtianis, ibid, & 11. a
Temporis deſcriptio, 34. a
Terminus vitæ & mutabilis & immutabilis, 44. a & ſeq.
Termino animalia non mactata & quare, 12. b
Theologia gentium omnium eadem, 7. a
Theologia paganorum incerta, 69. a
Tibicines veſtibus muliebribus induti, 39. b
Tribunis plebis prætextam ex purpura geſtare non licebat, 53. b
Tribunatus non tam magiſtratus, quam eius impedimentum, 53. b
Tribunorum ianuæ cur ſemper apertæ, 54. b
Tricoſus quid ſignificet, 21. a
Trivis Dea, 54. a.

V.

Vale & Salve cur defunctis diceretur, 125. a
Venus Barbata quid ſibi velit, 102. a
Venus Epitymbia, 17. b
Veneris jactus in alea quis & quare dictus, 103. a
Veneralia, 34. b, quare in ijs vinum effuſum, ibid. 112. b
Venus Myrtia, 16. b
Veſtæ ædes rotunda, & quare, 108. a
Veſtales quare virgines, 109. a
Veſtales cum pudicitiam prodidiſſent, cur vivæ defoſſæ, 63. b 146. b
Victimæ aut per ſimilitudinem, aut per contrarietatem immolatæ, 144. b
Virgines quaſi raptæ ad nuptias, & quare, 101. a
Vlyſſes aſtutus, 21. a

Vmbræ defunctorum, 42. a quomodo inferos petere dicantur, 43. a umbræ lucem odiſſe credebantur, & quare, 44. a
Vnitas ſacra, 19. b
Votum ſolvit libens merito, formula, 5. a
Vulcani templum quare extra urbem, 35. b. 113. b
Vulturum cur maximus uſus in auſpicijs, 61. b 143. b

W.

WAlachria, 2. a
Weſtcappella, 2. a

Z.

ZElandia an Herculi olim fuerit ſacra, 3. a

INDEX

INDEX AVCTORVM QVI

In hoc opere laudantur, emendantur, vel illuſtrantur.

A. primi, *B.* ſecundi Alphabeti paginas deſignat.

ABBO 128. b
Acrodius, 125. a
Æſchylus, 134. a 61. b
Albericus, 68. a
Alcander, 116. b
Antoninus, 61. a
Apollodorus, 98. b
Apulejus, 14. a 16. a 32. a 44. a 45. a 56. a 70. a 111. b. 134. b
Ariſtoteles, 7. b
Arnobius, 57. a. 59. a. 88. a. 107. b 140. b
Ateius, 36. b
Athanaſius, 39. a
Auguſtinus, 48. a 89. b
Auſonius, 76. a
Barthius, 75. a 121. b
Beverovicius, 44. a
Bivarius, 62. a
Boſius, 75. a
Briſſonius, 14. a
Bungus, 135. a
Butas, 116. a
Cæſar, 127. b
Capella, 15. a
Capito, 114. b
Caſaubonus, 97. a 147. b
Caſtor, 50. b
Catonis diſticha, 73. a & ſeq.
Catullus, 57. a 114. a
Celſus, 129. b
Cenſorinus, 94. a
Chiffletius, 131. b
Chryſoſtomus, 52. a 147. b
Cicero, 109. b 136. b
Claudianus, 43. a 116. b
Clemens Alexandrinus, 126. a 102. b 106. b 133. b
Clodius, 107. b
Cluverius, 6. a
Curio, 54. b
Curtius, 122. b
Delrio, 43. a
De Dieu, 105. b
Dio Caſſius, 119. a
Donatus, 114. b 119. b
Eindius, 18. a
Epiphanius, 61. a
Eraſmus, 80. a 86. a
Eſajas, 72. a
Eumenius, 116. b
Euſebius, 41. a 60. a 65. a 101. b 106. b
Euſtathius, 134. b
Favorinus, 22. b
Feſtus 26. a 96. a 100. a ſeq. 108. a

108. a ſeq. 114. a 124. a 107. b 112. b 113. b 141. b 144. b.
Feneſtella 32. b
Flavius Dexter 62. a
Fulgentius 68. a 117. a 103. b 121. b
Fulvius Vrſinus 3. a
Galenus 135. a
Gellius 95. b 97. b 145. b
Gerardus Noviomagus 2. a & ſeq.
Gloſſæ 21. a 108. b 125. b
Goldaſtus 76. a
Grangæus, 127. b
Gruterus, 3. a 11. a 54. a
Gyraldus, 102. a 102. b 122. b
Harpocration, 125. b
Heinſius, 70. a 72. a 73. a 123. a 127. b
Heſiodus 57. a 131. 32. b
Hieronymus, 52. a
Hippocrates, 75. b
Homerus 63. a 42. b 43. b 134. b
Horatius 21. a 104. a 114. b
Inſcriptiones Antiquæ 1. a. 3. a & paſſim.
Iſacius Pontanus, 115. a 127. a
Iſidorus Peluſiota, 34. a
Iuba 5. 17. b 52. b
Iulianus, 69. a
Iuſtinus, 143. b
Iuſtinus Martyr, 63. a 115. b
Iuvenalis, 5. a 24. a 26. a 45. a 95. a 105. a 118. a 105. b 116. b 132. b 142. b
Kirchmannus, 97. a
Labeo 34. b
Lactantius, 126. a 110. b
Lampridius, 47. a
Livius, 3. a 32. a 118. a 18. b
Lucas Evangeliſta, 61. a 71. a
Lucanus, 72. a 99. a 122. b
Lucianus, 13. a
Lucretius, 43. a
Macrobius, 6. a 7. a 95. a 90. b 119. b
Magius, 135. a
Manilius, 110. a
Mantuanus, 61. a
Martialis, 17. a 101. a
Maturantius, 51. a
Minutius Felix, 48. a
Moſes, 63. a
Nigidius, 16. b
Nonius, 128. a 126. b
Nunneſius, 131. b
Orpheus, 66. a
Ortelius, 18. a
Origenes, 24. a
Oſius, 136. b
Ovidius, 34. a 70. a 71. a 106. b 140. b
Papias, 132. b 142. b
Parmenides, 51. b
Paulus Apoſtolus, 7. a 71. a
Perſius, 128. a 114. b
Philo, 144. b
Pierius, 122. a
Pignorius, 136. b
Pincierus, 138. b
Pius Baptiſta, 128. a
Plato, 13. a
Plautus, 128. a 138. b
Plinius major, 97. a 124. a 92. b 139. b
Plinius junior, 136. b 62. a
Plutarchus, 108. a 111. a 116. a 123. a 133. a
Porphyrius, 125. b
Probus, 89. b
Propertius, 43. a
Pyndarus, 8. 6. a
Pyrrhon Lyparæus, 52. b

Pythæus, 126. b
Refendius, 110. b
Rhenanus, 86. a
Rutilius, 122. b
Salmaſius, 136. b
Saluſtius, 99. b
Scaliger Ioſeph. 28. a 54. a 75. a 101. a 115. a
Scardeonius, 50. a
Scholiaſtes Perſij, 113, b
Scholiaſtes Iuvenalis, 126. b
Scriverius, 84. a, 131. b
Seneca Tragicus, 48. a 45. a
Seneca Philoſophus, 20. a. 46. a 85. a 103. a
Septimius, 107. b
Servius, 43. a 57. a 98. a 105. a 120. a 144. b
Silius, 6. a
Sophocles, 47. b
Spartianus, 40. a
Statius, 108. b 126. b 127. b
Stephanus, 98. b
Strabo, 94. b
Stuckius, 129. a
Suidas, 102. a
Sulpitia, 85. a
Sylvius, 105. a 110. a 108. b
Tacitus, 6. a. 8, a 9. a 10. a 11. a 24. a 30. a 60. a 141. b. 145. b
Terentianus, 107. b
Tertullianus, 32. a 38. a 105. a
Theodulus, 64. a *ejus ætas ibi.*
Theophilus, 118. a
Trebellius Pollio, 18. a
Turturetus, 105. b
Tzetzes, 106. a
Varro, 26. a 48. a 94. a 125. a 5. b 11. 46. 124. b 139. b
Vindicianus, 84. a *Epist. ad Valentinian.*
Virgilius, 6. a 21. a 43. a 57. a 105. a 124. a 103. b
Voſſius, 126. b
Vulcanius, 14. a

FINIS.

LVGDVNI BATAVORVM,
TYPIS WILHELMI CHRISTIANI
cIↄ Iↄc XXXVII.

VA1
520227

aae
1. 6 8 p 50 128

100
19 f
116
B
85.